Grey Scale #13
Part Code ST1316
DANES PICTA .COM
Colour Chart #13
Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black
Inches Centimetres

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

Do użytku służbowego

Egz. Nr 2

Mjr dypl. inż. Waldemar KITLER

MILITARNE ASPEKTY OSŁONY STRATEGICZNEJ PAŃSTWA

Rozprawa doktorska

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/2668
05-002668-002-0

54850

WARSZAWA 1994

A K A D E M I A O B R O N Y N A R O D O W E J

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

Do użytku służbowego

Egz. nr. 2

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 54850
Akademii Obrony Narodowej

mjr dypl. inż. Waldemar KITLER

MILITARNE ASPEKTY OSŁONY STRATEGICZNEJ PAŃSTWA

Rozprawa doktorska

PROMOTOR

gen. bryg. prof. dr hab. Stanisław KOZIEJ

WARSZAWA 1994

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
Nr ewid.....
III
Działu Zbiorów Jawnych - Akademii ON

SPIS TREŚCI

Strona

WSTĘP..... 7

I METODOLOGICZNE PODSTAWY BADAŃ..... 14

1. Wybór i sprecyzowanie problemu badawczego..... 16

2. Cel badań..... 20

3. Hipoteza robocza..... 21

4. Założenia i ograniczenia badawcze..... 27

4.1. Założenia merytoryczne..... 27

4.2. Założenia metodyczne..... 28

4.3. Przyjęte ograniczenia..... 29

5. Procedura badawcza..... 30

6. Metody i narzędzia badawcze..... 32

6.1. Metody teoretyczne..... 33

6.2. Metody empiryczne..... 35

II ROLA OSŁONY STRATEGICZNEJ W SYSTEMIE BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA..... 40

1. Charakterystyka systemu bezpieczeństwa państwa - wybrane problemy..... 40

1.1. Bezpieczeństwo państwa..... 40

1.2. Funkcje systemu bezpieczeństwa państwa.. 53

2. Osłona strategiczna państwa..... 59

2.1. Treść i istota osłony strategicznej państwa..... 59

2.2. Cele i sfery osłony strategicznej państwa..... 66

III MILITARNE ASPEKTY OSŁONY STRATEGICZNEJ PAŃSTWA W WYMIARZE HISTORYCZNYM..... 71

1. Geneza osłony strategicznej państwa..... 72
2. Etapy rozwojowe osłony strategicznej państwa 76
2.1. Okres dominującego znaczenia ubezpieczeń w osłonie strategicznej państwa... 77
2.2. Okres gwałtownego rozszerzenia zakresu działań militarnych w osłonie strategicznej państwa..... 85
2.3. Okres przewartościowań osłony strategicznej państwa..... 94
IV CELE I ZADANIA SIŁ ZBROJNYCH W OSŁONIE STRATEGICZNEJ PAŃSTWA..... 99
1. Osłona militarna państwa..... 99
1.1. Uwarunkowania osłony militarnej..... 101
1.2. Użycie sił zbrojnych w osłonie militarnej..... 105
2. Cele użycia sił zbrojnych w osłonie militarnej państwa..... 114
3. Zadania sił zbrojnych..... 118
3.1. Zadania sił zbrojnych realizowane w czasie pokoju, czyli przy braku realnego zagrożenia..... 123
3.2. Zadania sił zbrojnych realizowane wówczas, gdy zagrożenie militarne nacelowane jest bezpośrednio na bezpieczeństwo państwa..... 128
3.3. Zadania realizowane wówczas, gdy zagrożenie militarne jest splotem wydarzeń w otoczeniu państwa..... 133

V SPOSOBY DZIAŁANIA WOJSK W OSŁONIE STRATEGICZNEJ PAŃSTWA..... 140

1. Aktywne działania pośrednie. Charakterystyka wybranych form..... 142

2. Działania bezpośrednie..... 171

2.1. Charakterystyka wybranych form działań bezpośrednich w osłonie strategicznej państwa..... 179

2.1.1. Przeciwdziałanie nieregularnym aktom zbrojnym na obszarze całego kraju..... 183

2.1.2. Przeciwdziałanie regularnym aktom zbrojnym obcych wojsk w strefie nadgranicznej..... 197

ZAKOŃCZENIE..... 205

BIBLIOGRAFIA..... 211

ZAŁĄCZNIKI..... 220

1. Struktura procedury badawczej..... 221

2. Wybrane, dotyczące problematyki badań, wnioski z obserwacji ćwiczenia "LATO-94"..... 222

3. Wnioski z obserwacji ćwiczenia Podyplomowego Studium Operacyjno-Strategicznego nr 450 - wybrane problemy..... 224

4. Tezy i ankieta do seminarium doktoranckiego na temat: "Użycie wojsk lądowych w osłonie strategicznej państwa"..... 228

5. Tezy i ankieta do I etapu badań eksperckich.... 237

"Szczęśliwa ta Rzeczpospolita, która według przysłowia: wśród pokoju o przyszłej wojnie myśli.
Niedaremnie to mówią: przewidziane pociski mniej rażą; a więć królowie, książęta i ci, co republikami rządzą, tak postępować powinni, tak radzić, podczas pokoju przyszłe wojny przewidywać, aby potężnie mogli nieprzyjacielowi czoło stawić, tudzież od granic swoich dzielnie go odpierać".

Jan Tarnowski
"Consilium rationis bellicae"

WSTĘP

W historii narodów wojny i konflikty zbrojne na mniejszą skalę stanowią ich najsmutniejsze i najtragiczniejsze doświadczenie. Z tego też względu, poza niestety wielu wyjątkami, szukano dróg wyjścia z trudnych sytuacji, by uniknąć rozstrzygania sporów w najmniej korzystny sposób - walką zbrojną.

Mając świadomość, że wojna (i groźba jej wybuchu) stanowi nieodłączny element życia państwa, już od zarania ludzkości przygotowywano się do jej prowadzenia. Przygotowanie to łączone z nadzieją, że potencjalny przeciwnik odstąpi od zamiaru agresji zniechęcony jej nieopłacalnością. Z tego też względu aktualna była zawsze zasada gotowości obronnej państwa, którą Stefan Czarnecki przypominał w słowach "Nie pora kuć miecze, gdy najeźdźca oblega".

Na równi z przygotowaniem się do ewentualnej wojny poszukiwano sposobów działania, by zapobiec jej wybuchowi. Biznatyjski wódz Belizariusz stwierdził, iż "najpełniejsze i najszczęśliwsze zwycięstwo to zmusić nieprzyjaciela do zrezygnowania z jego celów, nie ponosząc przy tym samemu żadnych strat".

Z tych dwu maksym wynika przesłanie do sprawnego działania, które można by wyrazić w słowach: bądź gotów do wojny robiąc wszystko by jej uniknąć, lub inaczej: chcesz uniknąć wojny - pielęgnuj pokój.

Współczesną sytuację państwa rozpatrywać należy w szerszym kontekście. Różnorodność powiązań między jego elementami i elementami całego systemu międzynarodowego sprawia, że aspektów militarnych nie można odrywać od innych (politycznych, gospodar-

czych, ekologicznych, narodowościowych i innych).

Jeśli więc dawniej obawiano się wojen, bo inne klęski były naturalnym zjawiskiem, to dzisiaj człowiek, poprzez swoje działanie, zwyczaje, kulturę może sprawić, że bezpieczny byt państwa może być ograniczony przez różne czynniki (skutki jego działalności).

Przeciwdziałanie tym czynnikom, jeśli już ograniczają swobodny rozwój państwa, nazywa się najogólniej działaniem obronnym - obroną. Cytowane maksymy sugerują jednak, że jest i inna sfera działalności państwa. Dotyczy ona bowiem zapobiegania zjawiskom (czynnikom, sytuacjom) niebezpiecznym dla państwa. Działanie takie, wyprzedzające obronę, określa się jako działanie zapobiegawcze, ochronne, osłonowe.

W tej właśnie grupie działań państwa znalazło się miejsce dla podjętych dwa lata temu badań. Całej zatem grupie działań państwa mających na celu gwarantowanie jego bezpiecznego bytu przez przeciwdziałanie zagrożeniom nadałem w badaniach miano osłony strategicznej państwa. Ze względu jednak na złożoność problemu przerastającą moje możliwości, badania ograniczone zostały do problematyki użycia sił zbrojnych w osłonie strategicznej państwa.

Problematyka osłony strategicznej państwa w takim ujęciu, jakie prezentuję, jest jeszcze na etapie rodzenia się. I mimo tego, że nie przebrane jest bogactwo literatury i doświadczeń w tym zakresie, to dotąd nie podjęto próby usystematyzowania tej niezmiernie ważnej problematyki. Pewną zachętą do podjęcia badań na ten temat stał się dorobek teoretyczno-naukowy pracowników Akademii Obrony Narodowej i praktyka prowadzonych ćwiczeń szczeb-

la operacyjno-strategicznego.

W opracowaniach naukowych i publikacjach podejmuje się tematykę związaną z całą gamą działań na rzecz bezpieczeństwa militarnego państwa. W jednych można dostrzec propozycje podziału zadań na zadania związane z przeciwdziałaniem zagrożeniom wojennym oraz związane z prowadzeniem działań wojennych. W innych wyróżnia się przedsięwzięcia mające na celu przeciwdziałanie zagrożeniom militarnym i zapewnienie warunków do odparcia agresji oraz przedsięwzięcia mające na celu przeciwstawienie się agresji zbrojnej w skali wojny. Jeszcze innym razem zadania dzieli się na zadania zabezpieczające terytorium państwa przed niespodziewanym zbrojnym naruszeniem granic i wtargnięciem w głąb jego terytorium oraz zadania związane z prowadzeniem walki zbrojnej.

Zauważamy zatem, że we wszystkich tych przypadkach pojawia się potrzeba prowadzenia działań (określonych zachowań) przez siły zbrojne jeszcze przed konfliktem zbrojnym, które często określa się jako "osłonę strategiczną państwa". Istnieje potrzeba wyróżnienia i szerszego rozpatrzenia tych właśnie działań, które nie mają jeszcze pełnej naukowej interpretacji, zwłaszcza interpretacji uwzględniającej nowe warunki bezpieczeństwa międzynarodowego w ogóle, a bezpieczeństwa państwa w szczególności. Istnieje oczywista potrzeba głębszego przeanalizowania i zweryfikowania tezy, że siły zbrojne, w czasie pokoju, nie tylko przygotowują się do wojny, ale także służą zapewnieniu poczucia bezpieczeństwa militarnego państwa przez oddalenie groźby agresji.

Problematyka osłony strategicznej państwa jest oczywiście niezmiernie rozległa. Dlatego w niniejszej rozprawie ograniczam obszar badań i zajmuję się jej militarnymi aspektami. Ze względu

jednak na ową złożoność, niezbędne okazało się również podjęcie problemów szerszych, ułatwiających zrozumienie i przedstawienie meritum sprawy. Szersze traktowanie problemu wynika także z potrzeby posługiwania się, od początku do końca, spójnym systemem pojęć ułatwiającym prowadzenie badań szczegółowych.

Niniejsza rozprawa jest rezultatem badań, w czasie których stosowano różnorodne metody badawcze, narzędzia oraz wykorzystano możliwość udziału w badaniach naukowych, ćwiczeniach, seminariach i konferencjach naukowych. Szczególne znaczenie w toku badań miały:

- udział w pracach zepołu badawczego Akademii Obrony Narodowej na temat "Perspektywiczny model systemu obronnego RP. Moduł wojsk lądowych" - 1993 r.;

- obserwacja ćwiczenia Podyplomowego Studium Operacyjno-Strategicznego na temat "Planowanie użycia Sił Zbrojnych w osłonie strategicznej RP" - 1993 r.;

- udział w ćwiczeniu dowódczo-sztabowym prowadzonym przez Sztab Generalny WP pk. "LATO-94" oraz obserwacja innych ćwiczeń organizowanych przez Krakowski Okręg Wojskowy i Warszawski Okręg Wojskowy;

- przeprowadzenie czterech seminariów doktoranckich z udziałem doktorantów gen. prof. dr hab. S. KOZIEJA oraz jednego otwartego seminarium w Katedrze Sztuki Operacyjnej Wydziału Wojsk Lądowych AON (lata 1993-94);

- udział w konferencjach naukowych AON, odczytach i wykładach przedstawicieli obcych armii;

- badania eksperckie wśród pracowników naukowo-dydaktycznych AON;

- konsultacje ze specjalistami, dyskusje ze studentami - prowadzone w czasie zajęć z przedmiotów: podstawy sztuki wojennej i sztuka operacyjna.

Rozprawa jest próbą usystematyzowania rezultatów wszystkich tych przedsięwzięć badawczych.

Pod względem metodycznym ma ona prowadzić czytelnika od spraw ogólnych do konkretnych propozycji praktycznych rozwiązań, dotyczących użycia sił zbrojnych w przeciwdziałaniu różnego typu zagrożeniom. Intencją autora było także takie przedstawienie problemów i sposobu poszukiwania rozwiązań merytorycznych, aby czytelnik mógł niejako uczestniczyć w procesie dochodzenia do zawartych w tych rozwiązaniach wyników badań. Dysertacja składa się z pięciu rozdziałów oraz ze wstępu, zakończenia i załączników.

Rozdział pierwszy pracy prezentuje metodologiczne aspekty prowadzonych badań. Opisuje drogę dochodzenia do problemu badawczego i jego treść, cel badań, hipotezę roboczą, założenia i ograniczenia badawcze oraz procedurę badań w celu weryfikacji hipotezy wraz z metodami i narzędziami.

Rozdział drugi poświęcony jest wybranym problemom bezpieczeństwa państwa. Został tak skonstruowany, aby zaprezentować podstawowe pojęcia i kategorie nadrzędne, należące do nadsystemu badanego obszaru problemowego. Przejście od ogółu do szczegółu stanowi zasadniczą ideę rozważań w tym rozdziale.

Rozdział trzeci zawiera syntezę wniosków z wcześniejszej analizy historycznej. Prezentuje on próbę określenia genezy badanego zjawiska, naświetlenia faktów oraz wykrycia prawidłowości - związków i zależności, które mają ponadczasowy charakter.

W rozdziale czwartym na bazie ogólnych założeń teorii

działania, dokonuje się analizy celu użycia sił zbrojnych i ich zadań w osłonie strategicznej państwa. Uwzględniając autorską interpretację zagrożenia i jego charakter, określone zostały trzy grupy zadań sił zbrojnych realizowane w ramach osłony strategicznej państwa.

Rozdział piąty pracy stanowi ocenę i propozycję możliwych sposobów działania wojsk. Ze względu na złożoność problemu przedstawione zostały tylko niektóre z nich, dotyczące aktywnych działań pośrednich i działań bezpośrednich.

Przeprowadzenie badań i w efekcie pisarskie wydanie ich wyników nie byłoby możliwe bez życzliwości i uprzejmości wielu osób. Serdeczne podziękowanie kieruję do pracowników Wydziału Strategiczno-Obronnego Akademii Obrony Narodowej za umożliwienie wzięcia udziału w badaniach naukowych, seminariach i ćwiczeniu PSOS "Planowanie użycia Sił Zbrojnych w osłonie strategicznej RP".

Przyjemną atmosferę do prowadzenia badań i fachowe wsparcie uzyskałem w Katedrze Sztuki Operacyjnej, Wydziale Wojsk Lądowych Akademii Obrony Narodowej, których do niedawna byłem pracownikiem i w Departamencie Systemu Obronnego MON miejscu mojej obecnej działalności służbowej.

Dziękuję ekspertom - pracownikom naukowo-dydaktycznym AON, których pomoc i zrozumienie dla trudnego tematu są dla mnie bezcenne.

Wielokrotne spotkania i zajęcia dydaktyczne ze studentami I i II roku studiów Akademii Obrony Narodowej w latach 1992-1994 były dobrą okazją do skorzystania z uwag tych osób, które jak

zwykle krytycznie podchodzą do przekazywanej im wiedzy.

Dziękuję promotorowi gen. bryg. prof. dr hab. Stanisławowi KOZIEJOWI, który nie szczędził czasu na udzielanie mi pomocy i rady w rozwiązywaniu trudnych problemów, czuwając nad zachowaniem właściwego kierunku badań.

I METODOLOGICZNE PODSTAWY BADAŃ

Potrzeba badań naukowych jest zawsze następstwem stwierdzenia, że w określonym obszarze wiedzy istnieje luka w postaci braku odpowiedzi (lub jest ona niepełna) na określone pytania i wątpliwości. Aby rozwikłać owe wątpliwości, niezbędną czynnością staje się postawienie problemu, czyli pytania sformułowanego serio, zasadnie i trafnie[1]. Rozwiązanie problemu naukowego, lub przynajmniej wskazanie istnienia takiego rozwiązania przy pomocy innych pytań, prowadzić powinno do uzyskania przyrostu wiedzy wypełniającego lukę w badanej problematyce. Dążenie do tego stanowi o istocie celu badań naukowych, rozumianego jako oczekiwany, ostateczny rezultat badań.

Istniejąca i dostępna badaczowi wiedza pozwala na sformułowanie zdania twórczego, będącego domniemaniem o stanie rzeczy, czyli przypuszczeniem i objaśnieniem rozwiązania postawionego problemu badawczego. Takie wstępne rozwiązanie, zwane hipotezą roboczą poddawane jest w toku badań weryfikacji, która w

---

[1] Problem naukowy traktowany jako fragment uświadomionej w obszarze nauki obiektywnej niewiedzy powinien być sformułowany:
- serio (ani retorycznie, ani dydaktycznie);
- poprawnie (sensownie, jednoznacznie i precyzyjnie);
- trafnie (nie prowadzi do fałszu);
- zasadnie (gdy na gruncie dotychczasowej wiedzy zachodzi wątpliwość, a przy tym istnieją co najmniej dwie odpowiedzi);
- rozstrzygalnie (istnieje efektywny sposób okazania, że w zbiorze możliwych odpowiedzi jest co najmniej jedna prawdziwa.

Zob. S. Kamiński, Nauka i metoda. Pojęcie nauki i klasyfikacja nauk. Towarzystwo naukowe KUL, Lublin, s. 203.

ostatecznym efekcie może być pozytywna lub negatywna[2].

Obszar niewiedzy jest zwykle szerszy niż mogłyby na to wskazywać możliwości i potrzeby prowadzącego badania. Z tego też względu w badaniach przyjęto pewne, nie podlegające uzasadnieniu założenia, wynikające z dotychczas nagromadzonej wiedzy na temat rozpatrywanych problemów. By jednocześnie uniknąć zajmowania się wszystkim, co pokrewne z badanym problemem lub co stanowi jego lepiej objaśnioną część, wprowadzono ograniczenia badawcze. Istotą ograniczenia badawczego jest zajmowanie się częścią rozpatrywanego problemu, czyli zmniejszenie zakresu swojego postępowania[3].

W badaniach naukowych stosuje się różnorodne metody i narzędzia badawcze, wybór ich i właściwe zastosowanie stanowi o jakości proponowanych rozwiązań. Całość zagadnień i czynności, jakimi zajmuje się prowadzący badania, można podzielić na charakterystyczne etapy postępowania badawczego (od postawienia problemu poczynając, na zbudowaniu teorii wybranego rozwiązania kończąc). Te właśnie kwestie przedstawione są w kolejnych punktach niniejszego rozdziału.

---

2 Weryfikacja pozytywna polega na udowodnieniu prawdziwości hipotezy roboczej, negatywna natomiast na obalaniu prawdziwości tejże hipotezy, w badaniach stosowano weryfikację pozytywną chociaż - ciągłe powątpiewanie badawcze pozwoliło autorowi uniknąć dowodzenia hipotez za wszelką cenę. W efekcie hipoteza wstępna zmieniła swą postać w hipotezę roboczą, a hipoteza robocza uzyskała nowe brzmienie w formie hipotezy naukowej.

3 Zob., Słownik języka polskiego, t. II, PWN, Warszawa 1980.

1. Wybór i sprecyzowanie problemu badawczego.

Przemiany geopolityczne, gwałtownie zachodzące w ciągu ostatnich lat, rodzą nowe jakościowo warunki bezpieczeństwa państwa i funkcjonowania jego sił zbrojnych. Rozpad Układu Warszawskiego spowodował, że szereg przedsięwzięć realizowanych uprzednio w ramach koalicji musi być obecnie realizowanych przez każde państwo z osobna. Jednym z takich przedsięwzięć jest niewątpliwie osłona strategiczna państwa, wyrażająca się w zapobieganiu i niedopuszczeniu do niespodziewanego wybuchu konfliktu zbrojnego (agresji zbrojnej), a także - w czasie wojny - strategicznym ubezpieczeniu (osłonie) sił głównych państwa z innych kierunków.

Brak jest obecnie w Polsce (głównym obiekcie badań) zarówno doświadczeń praktycznych, jak i teorii tego problemu. Przesądza to o konieczności i zasadności podjęcia badań w tej dziedzinie.

Przemawiają za tym zwłaszcza następujące fakty:

a) Wynikające z rozwoju sytuacji międzynarodowej:

- rozpad Układu Warszawskiego (UW) zmusza państwa - członków UW do samodzielnego stanowienia o swoim bezpieczeństwie;

- jedną z cech charakterystycznych stosunków międzynarodowych i wewnątrzpaństwowych jest wykorzystywanie siły zbrojnej nie tylko do zbrojnego (orężnego) rozstrzygania konfliktów, ale również używanie jej do rozwiązywania problemów w sposób, którego nie możemy zakwalifikować do grupy konfliktów zbrojnych;

- dostrzega się istnienie zjawisk w czasie pokoju, które

charakterystyczne są dla konfliktu zbrojnego;

- wysiłek wielu państw skierowany jest na zapobieganie konfliktom i sytuacjom je wywołującym, a znaczącą rolę przypisuje się tu również siłom zbrojnym.

b) Wynikające z zapotrzebowania praktycznego i teoretycznego:

- dostrzeżono brak jednolitej i dostatecznie rozbudowanej teorii rozpatrywanego problemu;

- nie najlepsze - w opinii społeczeństwa - przykłady używania wojsk w sytuacjach kryzysowych nie zwalniają badacza od stwierdzenia, że mimo to może dojść do tego, iż zaistnieje potrzeba użycia sił zbrojnych do zapobiegania sytuacjom konfliktowym;

- zmiany zachodzące w Siłach Zbrojnych RP nie mają często swojego naukowego uzasadnienia, a często są wprowadzane bez korzystania z dorobku myśli teoretycznej i naukowej;

- siły zbrojne wielu państw (w tym RP) posiadają w dalszym ciągu strukturę przystosowaną do "ciężkich" operacji, a zmiany odbywają się pod kątem ich lżejszych odmian (np. konflikt na niewielką skalę), bez uwzględniania problemów nie związanych z walką zbrojną;

- dostrzega się zapotrzebowanie na teorię problematyki zapobiegania konfliktom zbrojnym oraz przeciwdziałania zagrożeniom.

Na etapie badań wstępnych stwierdzono, że problematyka osłony strategicznej państwa jest niezwykle złożona i szeroka. O jej złożoności świadczy różnorodność definiowania i wieloaspektowe powiązanie funkcjonalne i strukturalne elementów

realizujących zadania takiej osłony. Rozmiar problematyki wynika zaś z coraz większych powiązań między podmiotami stosunków międzynarodowych, a co za tym idzie, ze złożoności zagrożeń bezpieczeństwa państwa i przeciwdziałania im przy wykorzystaniu różnorodnych środków.

W badaniach ograniczono się więc tylko do części problematyki osłony strategicznej państwa, którą przedstawiono w postaci następującego pytania: Czym jest osłona strategiczna państwa oraz jakie przedsięwzięcia w jej ramach i w jaki sposób mogą być realizowane przy użyciu sił zbrojnych?

Dla potrzeb przeprowadzenia konkretnych badań sformułowano szereg pytań szczegółowych (problemów szczegółowych)[4], które składają się w sumie na problematykę badawczą:

a) Co jest istotą i jaka jest rola osłony strategicznej w systemie bezpieczeństwa państwa, w tym:

- jak rozumie się istotę bezpieczeństwa państwa?

- czym jest zagrożenie bezpieczeństwa państwa, a w tym zagrożenie wojenne i militarne?

- co i jak należy zrobić, by państwo (i jego społeczeństwo) czuło się bezpiecznie?

- jakie są wzajemne relacje między zapobieganiem, a przeciwdziałaniem konfliktom zbrojnym i ich miejsce wśród funkcji systemu bezpieczeństwa państwa?

- jaką politykę w dziedzinie bezpieczeństwa stosuje państwo w obliczu zewnętrznych zagrożeń militarnych?

---

4 Pytania te pojawiają się przy rozpatrywaniu poszczególnych zagadnień stanowiących treść pracy. Z tego względu, że służą one rozwiązaniu określonych zadań badawczych zostają przedstawione odpowiednio do każdego z nich.

b) Jak kształtowała się praktyka i teoria użycia sił zbrojnych w osłonie strategicznej na przestrzeni dziejów:

- jaki był charakter czynników sprawczych (co było przyczyną) podejmowania działań osłonowych?

- jakimi sposobami realizowano osłonę strategiczną państwa przy użyciu sił zbrojnych?

- czy można określić (wykryć) prawidłowości, które można wykorzystać przy konstruowaniu propozycji na przyszłość?

c) Jak można i powinno się używać sił zbrojnych w osłonie strategicznej państwa u progu XXI wieku?

- co to jest osłona militarna państwa?

- jakie są uwarunkowania osłony militarnej państwa?

- co jest celem użycia sił zbrojnych w osłonie militarnej państwa? Jakie mogą być cele cząstkowe?

- jakie zadania w osłonie militarnej państwa mogą być realizowane przez siły zbrojne?

- w jaki sposób mogą być użyte siły zbrojne w osłonie strategicznej?

- jakie mogą być sposoby aktywnych działań pośrednich w ramach osłony strategicznej państwa?

- jakie mogą być sposoby reagowania bezpośredniego w ramach osłony strategicznej państwa?

W toku badań stawiano oczywiście wiele innych, bardziej szczegółowych pytań, służących rozwikłaniu różnych aspektów badanej problematyki.

15 pytań problemowych
szczegółowych
3 pyt zasadn.

2. Cel badań.

"Uprawianie nauki nie powinno być jednostronnie nastawione na jej owoce. Podobnie same potrzeby społeczne nie tworzą automatycznie nauki, nie są warunkiem wystarczającym ani koniecznym rozwoju nauki".[5]

Na ogół przyjmuje się, że cel badań naukowych może mieć charakter poznawczy i użyteczny.[6] W przypadku badań, których efektem jest niniejsze opracowanie, na pierwszy plan wysuwa się cel poznawczy, wiążący się z rozwiązaniem pierwszego i drugiego z wymienionych uprzednio problemów. Cel użyteczny natomiast przyświecał głównie pracy nad trzecim problemem. Główny i najogólniejszy cel, do którego osiągnięcia dążono w toku badań - to: "Opracować założenia teoretyczne osłony strategicznej państwa i na ich podstawie przedstawić koncepcję użycia sił zbrojnych w osłonie strategicznej państwa".

Główne cele poznawcze badań:

a) Wykazać rolę działań państwa zmierzających do przeciwdziałania zagrożeniom wojennym, w tym przede wszystkim zapobiegania urzeczywistnieniu się przemocy zbrojnej.

b) Wydobyć z doświadczeń historycznych fakty świadczące o używaniu wojsk w osłonie strategicznej państwa, określić ich czynniki sprawcze i wykryć możliwe prawidłowości.

c) Określić cele i zadania sił zbrojnych w osłonie stra-

---

5 S. KAMIŃSKI, Nauka i..., wyd. cyt., s. 198.

6 Zob. E. Wiśniewski, Metodyka wojskowych badań naukowych, część I, Zeszyt 4, Proces wojskowych badań naukowych (Wydanie II i poprawione), AON, Warszawa 1990, s. 48.

tegicznej państwa. Przedstawić możliwe sposoby działania w wybranych sytuacjach.

Do głównych zaś celów użytecznych przeprowadzonych badań należą:

a) Wykazać i określić rolę osłony strategicznej państwa w zapewnieniu jego bezpieczeństwa, oraz jej wpływ na reorganizację sił zbrojnych i ogniw pozamilitarnych.

b) Na bazie doświadczeń historycznych wykazać znaczenie i sposoby działania sił zbrojnych na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa państwa w czasie pokoju i kryzysu (w sytuacjach nie będących konfliktami zbrojnymi).

3. Hipoteza robocza.[7]

Na etapie badań wstępnych wysunięto wstępną hipotezę roboczą[8], mającą intuicyjny charakter, opartą na dotychczasowej wiedzy badającego. Na podstawie owego wstępnego rozeznania przyjęto przypuszczenie, że:

1. Istota osłony strategicznej państwa wyraża się w działaniu wydzielonych sił i środków państwa, mającym na celu

---

7 "Hipoteza - zdanie twórcze o domniemanym (nie zaobserwowanym, ani nie dającym się opisać za pomocą znanych praw) stanie rzeczy, wyjaśniającym wespół z innymi tezami jakieś fakty lub definiującym aksjomatycznie jakiś termin teoretyczny". S. Kamiński, Nauka i..., wyd. cyt., s. 214.

8 Wstępna hipoteza robocza - w/g S. Kozieja - "Jest próbną odpowiedzią na postawione pytania badawcze". S. Koziej, Teoria sztuki wojennej, Bellona, Warszawa 1993, s. 40. Wstępna hipoteza "to wstępne domniemanie badacza oparte głównie na faktach, które zrodziły problem naukowy...", E. Wiśniewski, Metodyka..., wyd. cyt., s. 53.

odpowiednio wczesne wykrycie, ocenę i przeciwdziałanie zagrożeniom wojennym (również bez konieczności bojowego użycia sił zbrojnych).

2. Podejmowano w przeszłości działania, dzięki którym zmniejszano ryzyko zaskoczenia wojną, dając możliwość zapobiegania jej różnymi sposobami.

3. Przewidywany rozwój sytuacji polityczno-militarnej w Europie pozwala przypuszczać, że zmieniać się będą zdecydowanie warunki bezpieczeństwa państwa i czynniki wpływające na jego system obronny. Stanowić to będzie nowe jakościowo wymaganie wobec osłony strategicznej.

4. Siły Zbrojne państwa muszą mieć wydzielone siły i środki do realizacji przedsięwzięć osłony strategicznej, które w czasie pokoju i wojny realizować będą różnorodne zadania.

5. Wyróżnić można, za pomocą odpowiednio dobranych metod badawczych, główne przedsięwzięcia wchodzące w zakres osłony strategicznej i określić w nich udział sił i środków wojskowych.

6. Wyniki badań mogą znaleźć zastosowanie w kształceniu studentów i słuchaczy AON oraz osób piastujących kierownicze funkcje w administracji państwowej, a także w praktycznym planowaniu na szczeblu MON przedsięwzięć osłony strategicznej.

Gromadzenie materiału naukowego, poprzez zbieranie danych, ich analizę, szukanie związków między danymi i niewiadomymi - analogię, obserwację ćwiczeń, badanie sądów i opinii i uogólnienie wniosków - pozwoliło na dokonanie, opartej na naukowych podstawach, weryfikacji wstępnej hipotezy roboczej.

Dzięki różnorodnej interpretacji[9] materiału teoretycznego i praktycznego stwierdzono złożoność i rozległość problematyki osłony strategicznej państwa. Wykryto ogólne prawidłowości, które w postaci hipotezy roboczej[10] uzyskały następujące brzmienie.

Jedną z najistotniejszych funkcji systemu bezpieczeństwa państwa jest zapewnienie suwerenności politycznej i gospodarczej oraz integralności terytorialnej państwa. Część zadań wynikającą z tej funkcji określa się mianem obrony narodowej. Obrona narodowa (obronność) to całokształt sił i środków państwa i ich poczynań związanych z przeciwdziałaniem zagrożeniom wojennym (militarnym) i ich skutkom[11].

Jeśli przyjmiemy założenie, że państwo jest bezpieczne militarnie albo nie, to - konsekwentnie - winno ono przedsięwziąć działania w celu utrzymania istniejącego lub przywrócenia utraconego poczucia bezpieczeństwa. W pierwszym przypadku działania te określimy mianem osłony strategicznej państwa, a w drugim - obrony strategicznej państwa.

Ze względu na to, że przyczyn utraty poczucia bezpieczeństwa militarnego należy dopatrywać w wielu aspektach życia społecznego (np.: politycznym, gospodarczym, ekologicznym, kulturalnym, psychologicznym), zapewnienie poczucia bezpieczeństwa militarnego spoczywa nie tylko na siłach zbrojnych

---

9 Dokładny opis procedury badawczej i metod badawczych w dalszej części rozdziału.

10 Hipoteza robocza zwana jest często hipotezą badawczą. Wynika to z tego, że stanowi ona przesłankę i swoisty wyznacznik dociekań podczas badań naukowych.

11 Por. R. Wróblewski, Podstawowe pojęcia z dziedziny polityki bezpieczeństwa, strategii i sztuki wojennej, AON, Warszawa 1993, s. 21.

państwa. Winno ono być realizowane również w tych samych sferach jak i te, w których rodzi się zagrożenie wojenne (militarne), a więc w sferze politycznej (dyplomatycznej), gospodarczej, ekologicznej, kulturalnej i psychologicznej. W państwie, dysponującym potencjałem militarnym, można również wyróżnić sferę osłony militarnej, której nazwa wywodzi się od charakteru sił i środków, instytucji oraz ich poczynań związanych z zapobieganiem utracie poczucia bezpieczeństwa militarnego. Równoznaczne jest to z nie dopuszczeniem do użycia wobec państwa przemocy militarnej (zbrojnej).

Co prawda, według zgodnych na ogół prognoz, ocen i opinii, w najbliższej przyszłości nie grozi Polsce przemoc zbrojna na wielką skalę. Wynika to między innymi z trudności wewnętrznych państw z otoczenia RP. Jednak ze względu na to, że: RP sąsiaduje z państwami, których sprawy wewnętrzne i zewnętrzne nie są jeszcze zadawalająco uporządkowane; istnieją znaczne dysproporcje rozwojowe, społeczne, militarne itp. między państwami w otoczeniu RP; istnieją sprzeczności etniczne, narodowościowe i religijne oraz nie ustabilizowane granice państw i strefy wpływów, a także z wielu innych względów - nie można takiej ewentualności całkowicie wykluczyć, która prowadziłaby do utraty poczucia bezpieczeństwa militarnego.

Zmniejszenie lub utrata poczucia bezpieczeństwa militarnego może nastąpić w rezultacie:

- presji na decyzje państwa wraz z groźbą użycia siły zbrojnej;

- konfliktu zbrojnego między państwami w otoczeniu państwa, którego skutki mogłyby przenieść się na jego obszar lub

destrukcyjnie wpływać na jego funkcjonowanie;

- zamieszek wewnętrznych i/albo konfliktu zbrojnego wewnętrznego w państwie z otoczenia, które przez swoje skutki oceniane są jako niebezpieczne dla suwerenności i integralności terytorialnej.

Każda z takich sytuacji wywołać winna w polityce obronnej państwa działania, które można określić jako:

1. Przy braku poczucia zagrożenia bezpieczeństwa militarnego:

a) obecność wojskowa - demonstrowanie woli obronnej państwa, gdy stosunki międzynarodowe są unormalizowane.

2. W przypadku pojawienia się zagrożenia utraty poczucia bezpieczeństwa militarnego:

a) odstraszanie - zniechęcanie wrogiego państwa do powzięcia decyzji o użyciu siły zbrojnej wówczas, gdy postawa polityczna państwa (państw) albo też jego zdolności militarne oceniane są jako niebezpieczne;

b) powstrzymywanie - uniemożliwienie urzeczywistnienia się na obszarze państwa skutków już zastosowanej przemocy zbrojnej w jego otoczeniu.

Tym postawom (i działaniom) politycznym państwa odpowiadają stany sił zbrojnych (w tym wojsk lądowych), odpowiednio:

postawa polityczna	stan sił zbrojnych (SZ)
- obecność wojskowa	- działalność pokojowa SZ
- odstraszanie	- pogotowie zbrojne
- powstrzymywanie	- pogotowie zbrojne i/lub działania bezpośrednie samodzielnie lub w ramach sił pokojowych ONZ lub KBWE

Wojska lądowe spełniają znaczącą rolę w systemie osłony militarnej państwa, ponieważ stanowią podstawowy rodzaj jego sił zbrojnych. W ramach osłony militarnej mogą one podejmować działania:

a) bezpośrednie:

- likwidacja incydentalnych przypadków naruszenia granicy państwowej;
- neutralizacja obcych wojsk;
- zwalczanie międzynarodowego terroryzmu;
- likwidacja zbrojnych band (mafii) itp.;
- akcje militarne w ramach systemu zbiorowego bezpieczeństwa;

b) pośrednie:

- wzmocnienie ochrony granicy państwa;
- stała obecność w rejonach żywotnych interesów państwa;
- odstraszanie potencjalnego przeciwnika przez demonstrowanie sprawności i gotowości bojowej w toku bieżącego szkolenia, specjalnych ćwiczeń, a także w czasie wykonywania zadań w ramach misji pokojowych;
- rozbudowa obszarów i rejonów rozmieszczenia wojsk;
- współpraca wojskowa, wymiana doświadczeń;
- mobilizacja i demobilizacja, wprowadzanie wyższych stanów gotowości bojowej itp. w okresach wzrostu napięcia i zagrożenia.

4. Założenia i ograniczenia badawcze.

4.1. Założenia merytoryczne.

a) W badaniach przyjęto, że strategia - w sensie najogólniejszym strategia narodowa - dotyczy planowania i realizacji polityki danego kraju lub bloku państw przy użyciu wszelkich dostępnych środków[12].

b) Osłona strategiczna państwa dotyczy całokształtu działań polegających na przeciwdziałaniu zagrożeniom państwa, w tym i zagożeniom militarnym.

c) Zagrożenia bezpieczeństwa państwa pojawiają się w różnych dziedzinach życia społecznego. Częstokroć zagrożenia te mogą stać się źródłem zagrożeń militarnych. W związku z tym, osłona strategiczna państwa przed zagrożeniami militarnymi wiązać się będzie z działaniami w różnych sferach działalności państwa.

d) Osłona strategiczna w wymiarze militarnym dotyczyć będzie działania całości sił zbrojnych, a w myśl przyjętego rozumienia strategii, każde działanie, nawet najmniejszymi siłami, stanowić będzie jej element.

e) Definiując obronę narodową (obronność) stosuje się terminy "przeciwdziałanie zagrożeniom", "zapobieganie zagrożeniom", "zapewnienie bezpieczeństwa". W związku z tym, że osłona strategiczna jest elementem obrony narodowej i definiuje się ją przy użyciu podobnych zwrotów co obronę państwa, problematykę

---

12 Zob. B. Kärlöf, Strategia biznesu, Warszawa 1992 (w:) R. Wróblewski, Podstawowe pojęcia z dziedziny polityki bezpieczeństwa, strategii i sztuki wojennej, AON, Warszawa 1993, s. 22.

użycia sił zbrojnych w osłonie strategicznej państwa poprzedzi się ujednoliceniem poglądów dotyczących bezpieczeństwa państwa, zagrożeń i wydobyciem istoty osłony strategicznej państwa.

f) W badaniach przyjęto trzy typy sytuacji państwa: pokój, zagrożenie i konflikt zbrojny (wojna).

4.2. Założenia metodyczne.

a) Proces badawczy realizować w pięciu etapach[13]:

- I etap - postawienie problemu;
- II etap - gromadzenie materiału naukowego;
- III etap - interpretacja materiału;
- IV etap - rozstrzygnięcie wartości proponowanego rozwiązania (weryfikacja hipotezy);
- V etap - przyjęcie najbardziej wartościowego rozwiązania problemu, zbudowanie teorii obejmującej swym wyjaśnieniem poruszoną problematykę.

b) W badaniach stosować metody ogólnonaukowe, empiryczne i teoretyczne.

c) Przyjąć metodę systemowego podejścia do rozpatrywanej problematyki jako najbardziej odpowiednią do określenia roli sił zbrojnych w osłonie strategicznej państwa.

d) Badania prowadzić według zasady od ogółu do szczegółu, by - w efekcie - przedstawić wyniki badań wraz z prezentacją

---

13 Na podstawie, S. KAMIŃSKI, Nauka i..., wyd. cyt., s. 203-204.

drogi i sposobu ich osiągnięcia.

4.3. Przyjęte ograniczenia.

a) Problematyka osłony strategicznej państwa dotyczy wielu złożonych problemów przeciwdziałania zagrożeniom. Z uwagi na możliwości i potrzeby autora, ograniczyć się do zagadnień przeciwdzialania zagrożeniom militarnym.

b) W badaniach ograniczyć się również do problematyki przeciwdziałania zagrożeniom militarnym, mającym swe źródło na zewnątrz państwa, czyli traktowanym jako zewnętrzne zagrożenia militarne państwa.

c) Nie rozpatrywać w szczegółach problematyki wspólnych działań sił zbrojnych z siłami międzynarodowego systemu bezpieczeństwa.

d) Spośród działań pośrednich poruszyć problematykę dotyczącą ich części nazywanej "aktywnymi działaniami pośrednimi", a w działaniach bezpośrednich - efektywnych - "przeciwdziałaniem aktom zbrojnego naruszenia porządku publicznego i suwerenności państwa".

e) W praktycznych odniesieniach odnosić się w szczególności do użycia i działania wojsk lądowych.

f) Główną uwagę skupić na najbliższym obiekcie badań, którym jest Rzeczpospolita Polska, jej system bezpieczeństwa i siły zbrojne.

5. Procedura badawcza.

W badaniach przyjęto pięć etapów, które opisują zasadnicze czynności badacza wraz z zastosowanymi metodami i narzędziami badawczymi. (Zob. zał. nr 1).

Etap pierwszy badań dotyczył postawienia problemu - jego wyboru i sprecyzowania. W tym też czasie określono wstępną hipotezę roboczą. Podstawą postawienia problemu stała się wiedza dotychczasowa. W etapie tym posłużono się takimi metodami, jak analiza, synteza, analogia i uogólnienie.

Etap drugi badań - gromadzenie materiału naukowego - związany był ze zbieraniem danych doświadczenia, ustalaniem faktów ich obserwacją i opisem. Uzyskaną dzięki temu bazę danych problemu poddano wnikliwej analizie logicznej, dążąc do określenia związków między danymi a niewiadomymi i skonstruowania planu rozwiązania. Cenną metodą badań stała się analiza faktów historycznych, uogólnianie i synteza. Autor miał jednocześnie możliwość prowadzenia obserwacji ćwiczenia na Podyplomowym Studium Operacyjno-Strategicznym na temat planowania użycia sił zbrojnych w osłonie strategicznej RP, uczestnictwa w seminariach i omówieniu wspomnianego ćwiczenia. Doskonałym sposobem pogłębienia wiedzy i prowadzenia wstępnych badań było również wzięcie udziału w badaniach na temat: "Perspektywiczny model systemu obronnego RP. Moduł wojsk lądowych" - "KIERUNKI", zakończonych w 1993 roku opracowaniem naukowym pod tym samym tytułem.

W celu uzyskania wniosków o stanie poglądów na temat osłony strategicznej państwa podjęto pierwszy etap badań eksperckich, którymi objęto pracowników Akademii Obrony Narodowej.

Wyniki dotychczasowych badań zaprezentowane zostały na seminarium doktoranckim w dniu 10.02.1993 roku. Niezależnie od tego korzystano z konsultacji specjalistów zajmujących się problematyką bezpieczeństwa państwa, m.in. doc.dr hab. M. KOWALEWSKIEGO, prof.dr hab. S. KOZIEJA, prof. dr hab. F. MADEJSKIEGO, dr hab. J. MARCZAKA, prof. dr K. NOŻKO, dr hab. J. PAWŁOWSKIEGO, prof. dr hab. H. PIEKARSKIEGO, dr hab. Z. ŚCIBIORKA, dr hab. B. SZULCA, dr hab. A. TOMASZEWSKIEGO i dr hab. R. WRÓBLEWSKIEGO.

Etap trzeci obejmował interpretację zgromadzonego materiału badawczego. Uzyskana wiedza umożliwiła ostateczne sprecyzowanie celu badań, zweryfikowanie hipotezy wstępnej i sformułowanie hipotezy roboczej. Dzięki ostatecznemu określeniu celu autor miał możliwość rozwinięcia zadań badawczych, określenia założeń i ograniczeń badawczych. Na tym etapie badań stosowano krytyczną analizę literatury przedmiotu i źródeł, kontynuowano badanie opinii ekspertów, prowadzono konsultacje i przeprowadzono seminarium doktoranckie (październik 1993 r.). Etap trzeci w swej treści stanowił wprowadzenie do czwartego etapu badań.

Etap czwarty - to rozstrzygnięcie wartości proponowanego rozwiązania problemu naukowego. Jego zrealizowaniu służyły dwa seminaria doktoranckie: jedno w Katedrze Sztuki Operacyjnej, z udziałem zaproszonych gości z innych katedr AON, połączone z przeprowadzeniem badań ankietowych, drugie (kwiecień 1994 r.) w ramach cyklicznych spotkań doktorantów z promotorem gen. bryg. prof. dr hab. S. KOZIEJEM. Na tym etapie badań zakończono badania eksperckie, których wyniki wraz z wynikami innych badań zostały poddane wielorodzajowej krytycznej analizie uzyskanego rozwiązania.

W czwartym etapie (jak i w poprzednich etapach badań) wielkie znaczenie miała weryfikacja, czyli sprawdzanie rozwiązania na rzeczywistych zjawiskach. Rozwój wydarzeń międzynarodowych i wewnątrzpaństwowych porównywano z proponowanym rozwiązaniem, dzięki czemu uzyskano potwierdzenie lub zanegowanie jego zasadności, a ściślej wybranych tez tegoż rozwiązania.

Etap piąty badań objemował podsumowanie wyników ich uogólnienie i syntezę. Przyjęto w rezultacie najbardziej wiarygodną interpretację badanego zjawiska i w efekcie zbudowano teorię użycia sił zbrojnych w osłonie strategicznej państwa wraz z prezentacją tych problemów, bez których niemożliwe byłoby zaprezentowanie treści zasadniczej.

6. Metody i narzędzia badawcze

W procesie badawczym, dla poznania i określenia roli, zadań i sposobów użycia sił zbrojnych w osłonie strategicznej państwa, stosowano wiele metod badawczych oraz na miarę możliwości narzędzi: kwestionariusz ankiety i kwestionariusz wywiadu eksperckiego.

Rozwiązanie trudnego problemu wymaga zastosowania wielu metod badawczych, za pomocą których badany przedmiot (zjawisko, podmiot, sytuacja) rozpatrywany będzie na różny sposób.

W badaniach ważnym okazało się właściwe potraktowanie badanego zjawiska z uwzględnieniem jego właściwości, a mianowicie:

- tworzy ono (stanowi) pewną, możliwą do wyodrębniania spośród innych zjawisk, całość;

- posiada określoną strukturę;

- składa się z wzajemnie uzupełniających się części - elementów;

- powiązania między elementami, tejże całości, mają charakter funkcjonalny, strukturalny i przyczynowy.

Takie podejście nazywa się podejściem systemowym lub metodą podejścia systemowego[14]. Tę metodę poznania stosowano do rozwiązania problemu badawczego i zadań szczegółowych traktując siły zbrojne i ich działania jako część większej całości.

Uwzględniając zatem systemowy charakter badanego zjawiska oraz relacje wewnętrzne i zewnętrzne (przyczynowe, strukturalne i funkcjonalne) tworzono abstrakcyjne obrazy rzeczywistego zjawiska, skonstruowane za pomocą pytań i odpowiedzi, co stało się podstawą do ich weryfikowania i ponownego zbliżenia do rzeczywistości. Realnym, możliwym do zaobserwowania przejawem owego podejścia stała się konstrukcja opisu wyników badań czyli niniejszej dysertacji.

6.1. Metody teoretyczne.

W badaniach znaczącą rolę należy przypisać metodom teoretycznym.

A n a l i z a - stanowiła operację myślową wykorzystywaną (stosowaną) w innych metodach oraz występowała jako samodzielna metoda badawcza. Tą metodą posłużono się dla rozłożenia badanego

---

14 Zob., E. Wiśniewski, Metodyka wojskowych badań naukowych. Część I, zeszyt 2, ASG WP, Warszawa 1988, s. 50.

zjawiska na części (sfery) i odrębnego ich zbadania. Stosowana była więc na etapie stawiania problemu, wstępnej hipotezy, jej weryfikowania. W całych badaniach miała miejsce analiza faktów, wyników badań empirycznych (opinii, ćwiczeń itd.).

S y n t e z a - ta metoda badań nieodłącznie towarzyszyła analizie, będąc jej odwrotnością, polegając na odtwarzaniu badanego zjawiska w jego istotnym wyrazie. Dzięki syntezie postawiono problem - ujmując wszystkie podproblemy w całość, skonstruowano hipotezy (wstępną, roboczą), a także dokonano opisu wyników prowadzonych badań.

A b s t r a h o w a n i e - stosowano je w pierwszych etapach badań. Wówczas to, przy tworzeniu abstrakcyjnego obrazu rzeczywistości, abstrahowanie stanowiło swoistą operację myślową. W trzecim i czwartym etapie badań stopniowo przybliżono ów obraz do rzeczywistości, co stanowiło m.in. o istocie interpretacji materiału badawczego i rozstrzyganiu wartości hipotezy badawczej.

P o r ó w n a n i e - stosowano je we wszystkich etapach badań (z wyjątkiem ostatniego), szczególnie w badaniu procesu rozwojowego zjawiska (użycie sił zbrojnych w osłonie strategicznej państwa), a więc w aspekcie historycznym. Metoda ta pomocna była również w wydobyciu istoty osłony strategicznej państwa poprzez odniesienie się do podobnych zjawisk we współczesnym świecie. Porównanie jako czynność myślową wykorzystano w badaniach opinii i sądów dla określenia wspólnych i różniących się poglądów respondentów ankiety i ekspertów.

A n a l o g i a - tę metodę stosowano wespół z porównaniem. Stosując ją wnioskowano o podobieństwach zjawisk i procesów w badanym obszarze. Potrzebne to było w drugim etapie badań dla

szukania związków między danymi a niewiadomymi; w badaniach historycznych przechodząc od genezy zjawiska osłony strategicznej państwa do badania i określania m.in. przez analogię prawidłowości, uwarunkowań itp.

U o g ó l n i e n i e - tę metodę badawczą stosowano w badaniach nad istotą i treścią osłony strategicznej. Uogólnienie było też stosowane jako proces myślowy w badaniach empirycznych; łącząc fakty na zasadzie ich podobieństw i wspólnych cech wyciągano wnioski o możliwym obrazie zjawiska w przyszłości.

6.2. Metody empiryczne.

Metody te w badaniach zostały wykorzystane, w głównej mierze, na etapie rozstrzygania wartości hipotezy badawczej (IV etap). Nie mniej jednak, z przyczyn obiektywnych (rozbieżność w czasie badań autora z innymi badaniami) i subiektywnych (potrzeba gromadzenia danych doświadczenia), metody te stosowane były lub zapoczątkowane już od pierwszego etapu badań.

Spośród metod empirycznych zastosowanie w badaniach znalazły: obserwacja naukowa i metody badania sądów (opinii) takie jak: wywiad, ankietowanie i wariant delficki - metoda ocen ekspertów.

O b s e r w a c j a n a u k o w a była przedsięwzięciem badawczym zamierzonym, zaplanowanym i systemowym. Celem jej stosowania było wzbogacenie faktów historycznych o nowe fakty z bieżącej sytuacji i udzielanie odpowiedzi na pytanie: "Czy i w jakim wymiarze bieżąca sytuacja międzynarodowa potwierdza słuszność przyjętej hipotezy oraz czy zasadnicze założenia

rozpatrywanej problematyki znajdują swoje odbicie w ćwiczeniach organizowanych w Siłach Zbrojnych RP?"

Wyrazić można zadowolenie i satysfakcję, że w ćwiczeniach zauważa się problematykę, która jest w części przedmiotem badań autora[15].

Wnioski z obserwacji potwierdziły zasadniczą treść hipotezy badawczej i wzbogaciły ją o nowe fakty naukowe.

W y w i a d jako metoda zastosowany został na początku badań naukowych, a także stał się techniką badawczą wykorzystywaną na rzecz badań eksperckich. Celem wywiadu było zgromadzenie wiedzy i opinii określonych osób (pracowników AON, studentów AON i słuchaczy PSOS w 1993 roku). Dzięki tej metodzie ułatwione zostało określenie problemu badawczego (wraz z zadaniami i problemami szczegółowymi), sformułowanie hipotez oraz dokonanie syntezy wyników badań.

Szczególną, ukrytą postacią wywiadu było zbadanie opinii studentów AON. Okazją do tego stały się prowadzone przez autora zajęcia programowe z Podstaw Sztuki Wojennej na I roku studiów i Sztuki Operacyjnej na drugim. Studenci dostrzegają potrzebę poruszania problematyki pokojowych zadań sił zbrojnych, a szczególnie w odniesieniu do zagrożeń militarnych bezpieczeństwa państwa. "Przemycane" w ukrytej postaci treści hipotezy roboczej znalazły aprobatę studentów w czasie dyskusji nad tym problemem.

A n k i e t o w a n i e, jako metoda badawcza, połączone zostało z treścią seminarium doktoranckiego zorganizowanego przez autora w Katedrze Sztuki Operacyjnej AON (na etapie rozstrzygnięcia

---

15 Zob. zał. nr 2 i 3.

wartości hipotezy badawczej). Uczestnicy seminarium, wcześniej otrzymali tezy i pytania ankiety, mieli możliwość wyrażenia swojej opinii na proponowane zagadnienia, po czym - w czasie seminarium - mieli możliwość ustosunkowania się do propozycji autora, zweryfikowania swoich i przedyskutowania poglądów innych (uczestników dyskusji - W.K.)[16].

M e t o d a o c e n e k s p e r t ó w - wariant delficki.

Zamiarem autora było wykorzystanie wiedzy specjalistów w celu:

- uzyskania sugestii (pomocy) przy określaniu celu badań;
- zdobycia wiedzy dotyczącej problematyki badań;
- rozwiązania złożonych problemów poruszonych w drugim, czwartym i piątym rozdziale pracy.

Biorąc pod uwagę obiektywne trudności[17] jakie mogą wystąpić podczas badań, metodę delficką przystosowano do możliwości i warunków, jakie wcześniej przewidziano.

Badania prowadzono w trzech etapach:

I etap - to połączenie wywiadu i ankietowania.

II etap - to wywiad, w czasie którego konsultowano z ekspertami wyniki I etapu z tym, że zrezygnowano z rozmów z ekspertami udzielającymi niechętnie lub zbyt emocjonalnie odpowiedzi w I etapie.

III etap - polegał na konsultacji, z częścią ekspertów uogólnionych wyników badań nad problemem badawczym.

---

16 Zob zał. nr 4.

17 To między innymi potrzeba wielokrotnego angażowania ekspertów, możliwość spotkań lub korespondencji.

Pierwszy etap polegał na wprowadzeniu ekspertów (w bezpośredniej rozmowie) w rozpatrywaną problematykę i pozostawieniu im kwestionariusza ankiety do udzielenia odpowiedzi na sformułowane w nim pytania. Na następnym spotkaniu prowadzono dyskusję, w czasie której rozwijano omawianą problematykę[18].

Drugi etap badań potwierdził wyniki pierwszego, a w szczególności:

- stwierdzono, że osłona strategiczna państwa wiąże się nie tylko z użyciem sił zbrojnych ale i innych środków, jakimi ono dysponuje w celu przeciwdziałania zagrożeniom (a w tym i militarnym) i zapewnienia jego bezpieczeństwa;

- ze zrozumieniem przyjęto autorską interpretację zagrożenia jako zjawiska (sytuacji) poprzedzającego ostre konflikty społeczne lub - jeszcze ogólniej - stan niebezpieczny dla otoczenia[19];

- przyznano dominującą rolę siłom zbrojnym, w ciągu jeszcze wielu lat, w osłonie strategicznej RP;

- stwierdzono, że działanie sił zbrojnych jest elementem przedsięwzięć systemu bezpieczeństwa (obronnego) i w powiązaniu z działaniem innych elementów może być rozpatrywane.

---

18 W kilku przypadkach, z braku czasu, eksperci ograniczali się do zwrotu arkusza pytań wraz z udzielonymi odpowiedziami.

19 W materiale "Słownik podstawowych terminów dotyczących bezpieczeństwa państwa", AON, Warszawa 1994 znajdujemy następujące definicje:
zagrożenie - sytuacja, w której pojawia się zwiększone prawdopodobieństwo powstania stanu niebezpiecznego dla otoczenia, s. 18.
zagrożenie militarne - rodzaj zagrożenia, w którym istnieje prawdopodobieństwo wykorzystania przemocy zbrojnej przez stronę przeciwną, s. 32.

Ze względu na zgodność wyników pierwszego i drugiego etapu, etap trzeci polegał jedynie na konsultowaniu z częścią ekspertów wyników badań na etapie ich ostatecznej syntezy.

Dzięki zastosowaniu różnorodnych metod podejścia do badanego przedmiotu, metod jego poznania i wykorzystania wielu okoliczności (badania, ćwiczenia, seminaria, inne), autor mógł dokonać ostatecznej interpretacji uzyskanego materiału i przyjąć, w miarę możliwości najbardziej wartościowe rozwiązanie problemu.

Drogę dojścia do wyników i same wyniki, w postaci teoretycznego opracowania, zaprezentowano w kolejnych rozdziałach niniejszej pracy.

II ROLA OSŁONY STRATEGICZNEJ W SYSTEMIE BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA

Pojęcie roli kryje w sobie wiele znaczeń. Najogólniej można ją rozumieć jako znaczenie, stopień udziału określonego działania w działaniach wyższego rzędu, miejsce w nadsystemie, cele i zadania spełniane na jego rzecz.
Mówiąc zatem o roli osłony strategicznej w systemie bezpieczeństwa państwa będziemy szukać odpowiedzi na pytania o to jakie mogą i powinny być cele i zadania osłony strategicznej. Przedtem jednak konieczne jest przynajmniej podstawowe scharakteryzowanie nadsystemu tej osłony, czyli systemu bezpieczeństwa państwa, a w nim systemu obronnego, a zwłaszcza usystematyzowanie podstawowych kategorii pojęć z nimi związanych.

1. Charakterystyka systemu bezpieczeństwa państwa - wybrane problemy.

1.1. Bezpieczeństwo państwa.

Istotną cechą społeczności ludzkiej jest to, że może ona funkcjonować na zasadzie wzajemnych powiązań - dobrowolnych i przymusowych - jej członków. "Każda jednostka stara się strzec, ile może, swych własnych dóbr i ochraniać je przed wszelką szkodą. Ale zdana na własne siły, nie byłaby w stanie trzymać nad nimi straży bez przerwy"[1]. Ta sytuacja zrodziła konieczność

---

[1] Cz. Znamierowski, Szkoła prawa. Rozważania o państwie, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1988, s. 83.

łączenia się ludzi w zorganizowane grupy mogące prowadzić działalność planową i nieprzerwaną. Pewność ochrony i obrony zapewnić może zbiorowość związana swoistymi normami przez wszystkich jej członków przestrzeganymi.

"Człowiek chroni swe dobra przed niebezpieczeństwem, gdy stwarza swym działaniem taki stan rzeczy, że albo zgoła nie może zniszczyć tego dobra żadne działanie szkodliwe czy wręcz rozmyślnie nieprzyjazne; albo że jest to poważnie utrudnione"[2].

Wspólnym zatem dobrem wszystkich członków zbiorowości (państwa) jest to, żeby była ona zawsze gotowa zlikwidować niebezpieczeństwo, a tym samym zapewnić warunki swobodnego bytu i rozwoju. Bez bezpieczeństwa nie mogłyby istnieć inne dobra powszechne, rozwijać się, a nawet powstawać nowe. Państwo bowiem może rozwijać swą aktywność ku osiąganiu innych dóbr, gdy ma pewność, że nie grozi mu żadne niebezpieczeństwo, może mu zapobiegać i przeciwdziałać.

Pojęcie bezpieczeństwa państwa, choć różnie definiowane, na ogół wyjaśnia się posługując następującymi wspólnymi wyróżnikami: "poczucie pewności", "brak zagrożeń", "ochrona przed zagrożeniami", "wymiar bytu i rozwoju" oraz "poczucie pewności egzystencji, tożsamości, partnerstwa w środowisku międzynarodowym".

W Leksykonie pokoju podkreśla się, że bezpieczeństwo nie może mieć tylko wymiaru militarnego. Rozumienie tego pojęcia poszerzone zostaje o takie sfery jak: polityczna, kulturalna i ekonomiczna[3]. W niektórych publikacjach i opracowaniach naukowych

---

2 Cz. Znamierowski, Szkoła prawna, op. cit., s. 80.

3 Zob. Leksykon pokoju, Warszawa 1987, s. 29.

wskazuje się, że bezpieczeństwo narodowe to "jeden z podstawowych wymiarów bytu i rozwoju społeczeństwa (państwa), określany stosunkiem wielkości potencjału obronnego, jakim ono dysponuje do skali zagrożeń"[4], lub podobnie: "bezpieczeństwo państwa - to element jego bytu i rozwoju określony stosunkiem potencjału obronnego do skali zagrożeń"[5].

Jeszcze inna, nieco odmienna definicja objaśnia, że "jest to stan wywołujący poczucie możliwości rozwoju narodu wynikający z braku zagrożenia zewnętrznego i wewnętrznego, jak też możliwości obrony przed tymi zagrożeniami"[6].

Wymienione powyżej, a także inne definicje bezpieczeństwa narodowego[7] (państwa) podkreślają rangę tego stanu rzeczy traktując je jako najwyższe dobro społeczne. Często również dla - niejako - określenia wymiaru poczucia bezpieczeństwa stosuje się kryterium stosunku potencjału obronnego państwa do skali zagrożeń.

O istocie bezpieczeństwa państwa stanowić będzie więc brak zagrożeń i możliwość zapobiegania im lub przeciwdziałania ich skutkom.

Powszechnie uznaje się, że bezpieczeństwo jest najwyższym dobrem narodu (państwa) a co za tym idzie, stanowi zasadniczy

---

4 R. Wróblewski, Podstawowe pojęcia..., wyd. cyt., s. 14.

5 J. Zubek, Doktryny bezpieczeństwa. Studium, AON, Warszawa, 1992, s. 9.

6 Bezpieczeństwo narodowe a walki niezbrojne. Studium, AON, Warszawa 1991, s. 7.

7 Zob. K. Piątkowski, Niektóre aspekty zagrożenia bezpieczeństwa RP, Myśl Wojskowa nr 5/93, s. 5. Także: Ocena i prognoza zagrożeń polityczno-militarnych RP oraz właściwości przyszłych działań wojennych, AON, Warszawa 1992, s. 4.

cel, do którego ono dąży. Bezpieczeństwo traktuje się na równi z takimi celami narodowymi jak: wzrost siły materialnej i moralnej państwa, wzrost jego międzynarodowej pozycji oraz kształtowanie i optymalizacja reguł funkcjonowania środowiska międzynarodowego[8].

W innym przypadku zapewnienie bezpiecznego istnienia narodu traktowane jest jako jeden z głównych wyróżników racji stanu[9]. Znajduje ono swoje miejsce obok dążenia do utrzymania suwerenności (politycznej i gospodarczej) oraz zachowania tożsamości narodowej.

Bezpieczeństwo państwa nieodłącznie związane jest z jego zagrożeniem. Na potrzebę niniejszej pracy (badań) przyjęto następującą definicję: zagrożeniem bezpieczeństwa państwa /narodowego/[10]: jest "możliwość powstania sytuacji, w której społeczeństwo (państwo) nie ma warunków dla swego bytu i rozwoju lub są one w istotnym stopniu ograniczone"[11].
Istotną cechą tak rozumianego zagrożenia bezpieczeństwa jest "możliwość powstania sytuacji" a nie sytuacja, która uniemożliwia lub ogranicza byt i rozwój państwa.

Ze względu na charakter wyróżnia się dwie grupy zagrożeń bezpieczeństwa państwa: zbrojne i niezbrojne[12]. Zgodna jest opinia co do podziału zagrożeń według grup (rodzajów) i dziedzin ich występowania. Do dalszych rozważań przyjęto więc za J. ZUBKIEM

---

8 Zob. R. Wróblewski, Podstawowe pojęcia..., wyd. cyt., s. 13.

9 Zob. J. Zubek, Doktryny..., wyd. cyt., s. 14.

10 W niniejszej pracy "bezpieczeństwo państwa" utożsamia się z "bezpieczeństwem narodowym".

11 R. Wróblewski, Podstawowe pojęcia..., wyd. cyt., s. 16.

12 Zob. Bezpieczeństwo narodowe a walki..., wyd. cyt., s. 12-23.

następujący podział zagrożeń[13]:

I Zagrożenia o charakterze militarnym.

II Zagrożenia biologiczne w dziedzinach:

1. ekologicznej,
2. chorobami cywilizacyjnymi.

III Zagrożenia społeczne, a w tym dziedziny:

1. gospodarcza (ekonomiczna),
2. socjalna,
3. technologiczna,
4. psychosocjologiczna,
5. kulturowa.

IV Zagrożenia polityczne w dziedzinach:

1. ideologicznej,
2. swobód obywatelskich,
3. niekontrolowanych migracji ludności.

Zagrożenia tego typu mają swoje źródło zarówno w otoczeniu, jak i wewnątrz państwa. Nigdy nie występują one samodzielnie i w związku z tym należy je rozpatrywać kompleksowo.

Najistotniejsze, dla prowadzonych badań, stało się określenie istoty i postaci zagrożeń o charakterze militarnym, wywodzących się z otoczenia państwa. Uważa się bowiem, że zagrożenia militarne mogą mieć postać: presji na decyzje państwa wyrażającej się w groźbie użycia wobec niego siły zbrojnej, interwencji zbrojnej, agresji zbrojnej w formie konfliktu zbrojnego poniżej progu wojny i wojny[14]. W innym przypadku do zagrożeń

---

13 Zob. J. Zubek, Doktryny..., wyd. cyt., s. 16-17.

14 Zob. R. Wróblewski, Podstawowe pojęcia..., wyd. cyt., s. 16.

o charakterze zbrojnym zalicza się konflikty zbrojne, które mogą mieć postać: konfliktu zbrojnego na dużą skalę (wojny z jednym lub wieloma przeciwnikami) oraz konfliktu o ograniczonej skali (regionalnego lub przygranicznego)[15].

Takie rozumienie postaci zagrożeń militarnych jest jednak wewnętrznie sprzeczne. Jeśli bowiem uznaje się, że zagrożeniem bezpieczeństwa państwa jest możliwość (podkreślenie W.K.) powstania sytuacji, w której społeczeństwo nie ma warunków dla swego bytu i rozwoju lub są one w istotnym stopniu ograniczone, to postać zagrożenia nie może być równoznaczna z taką sytuacją właśnie[16]. W tym sensie zagrożenie powinniśmy odczytywać (rozumieć) jako prawdopodobieństwo czegoś lecz nie to właśnie (jako coś, co już ma miejsce). Rozważmy zatem czy wymienione wcześniej postaci zagrożenia stanowią możliwość (prawdopodobieństwo) powstania sytuacji... itd., czy też są już tą sytuacją (czyli brakiem warunków dla bytu i rozwoju lub ich znacznym (istotnym) ograniczeniem).

a) presja na decyzje państwa wyrażająca się w groźbie użycia wobec niego siły zbrojnej.

Presja (inaczej nacisk) na decyzje państwa wiąże się z grożeniem użycia siły zbrojnej. Ze względu jednak na to, że państwo stosujące tę formę przemocy nie używa siły bezpośrednio, należy ją uznać za przemoc innej natury (politycznej?), która

---

15 Zob. J. Zubek, Doktryny..., wyd. cyt., s. 16-17.

16 Według Podręcznego słownika języka polskiego możliwy oznacza tyle co: "mogący być w pewnych warunkach, bez względu na to czy istnieje w rzeczywistości, czy też nie, przypuszczalny, prawdopodobny". Podręczny słownik, wyd. cyt., s. 149.

może przerodzić się w bezpośrednie użycie siły zbrojnej. Z uwagi na to, że presja tego typu jest już układem warunków, które mogą przerodzić się w konflikt zbrojny, spełnia ona warunek (kryterium) prawdopodobieństwa, czyli możliwości - stosowane w definicji zagrożenia militarnego.

b) interwencja zbrojna

Interwencja zbrojna wiąże się z użyciem siły zbrojnej wobec obcego państwa, któremu się ono nie przeciwstawia dla narzucenia korzystnych rozwiązań lub przywrócenia uprzedniego stanu rzeczy[17]. Przy takim rozumieniu tego zjawiska - mimo uległości "obiektu" interwencji - trudno jest jednoznacznie rozstrzygnąć, czy jest to jeszcze zagrożenie militarne, czy już sytuacja, w której byt i rozwój państwa zostały przynajmniej istotnie ograniczone. Za uznaniem interwencji zbrojnej za zagrożenie przemawia fakt nie sprzeciwiania się państwa, w którym interwencji dokonuje się. Przeciw temu świadczą natomiast przykłady interwencji zbrojnych współczesnych nam czasów, kiedy wiązały się one z ograniczeniem bytu i rozwoju państwa. Trudno również rozstrzygnąć, czy ten, który na interwencję się godzi, jest wyrazicielem woli całego narodu, a skrajnymi tego przykładami są: interwencja ZSRR w Afganistanie oraz interwencja sprzymierzonych w Kuwejcie.

Dla ostatecznego rozstrzygnięcia przypomnieć należy, że kryterium zagrożenia jest "możliwość". Więc w tym przypadku interwencja jest już sytuacją, w której nie ma warunków bytu i rozwoju państwa lub zostały one istotnie ograniczone. Nie jest

---

17 Zob. L. Mucha, Przemoc zbrojna. Skrypt, AON, Warszawa 1991, s. 33.

więc interwencja zbrojna zagrożeniem bezpieczeństwa państwa.

c) konflikt zbrojny poniżej progu wojny (o ograniczonej skali).

Konflikt tego typu ma tę cechę, że ściśle wiąże się z potęgą państwa w nim uczestniczącego. Dla silnego gospodarczo państwa (i militarnie) może nie stanowić on większego problemu. Jednak takich państw jest bardzo mało, a w przypadku np. Polski może on znacznie ograniczyć jej funkcjonowanie we wszystkich niemal dziedzinach życia społecznego. Dlatego też nie stanowi on zagrożenia lecz jest już jego skutkiem.

d) Konflikt zbrojny w postaci wojny ogranicza, a wręcz uniemożliwia rozwój państwa więc również nie może być postacją zagrożenia. Jest "potencjalnym skutkiem zagrożenia militarnego państwa"[18].

Czym więc są trzy ostatnie zjawiska?
Należy uznać, że są sytuacjami, które ograniczają istotnie lub całkowicie rozwój i byt państwa. Mogą wreszcie takie sytuacje państwu zagrażać, ale nie są zagrożeniem. Taka jest oto subtelna różnica, że to co zagraża (grozi, że może się stać), gdy się stanie nie jest możliwością, lecz urzeczywistnieniem tego zjawiska.

Dla rozwiązania tego problemu (zagrożenie czy nie?) przeprowadzono badania ankietowe wśród pracowników Akademii Obrony Narodowej. W efekcie spośród 17 ankietowanych:

- 9 uznało, że presja na decyzje państwa wraz z groźbą użycia siły zbrojnej - jest zagrożeniem militarnym;

---

18 K. Piątkowski, Niektóre aspekty..., wyd. cyt., s. 6.

- 8 uznało, że interwencja zbrojna jest zagrożeniem militarnym;

- 3 uznało konflikt zbrojny poniżej progu wojny za zagrożenie militarne;

- 3, że wojna jest zagrożeniem militarnym.

Ponadto przedstawiono ankietowanym dwie kolejne propozycje:

- zamieszki wewnętrzne i/albo konflikt zbrojny wewnętrzny w obcym państwie, które oceniane są jako niebezpieczne dla suwerenności i integralności terytorialnej państwa - 6 głosów za uznaniem tego zjawiska za zagrożenie militarne;

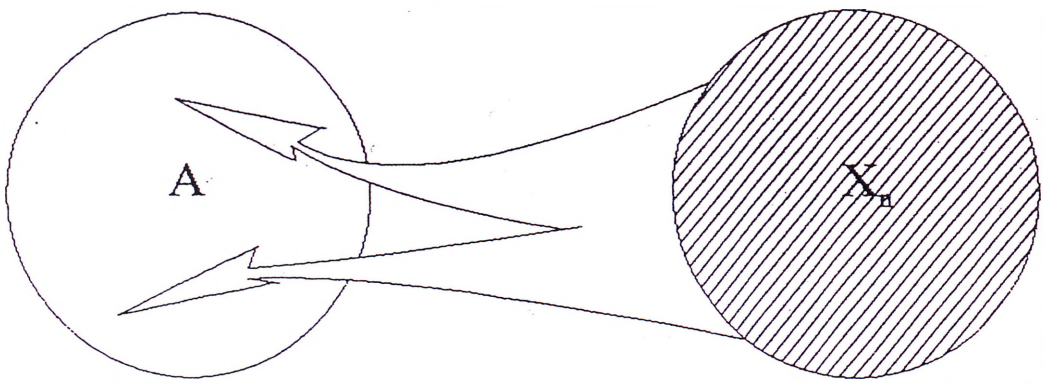
- konflikt zbrojny w otoczeniu państwa, którego skutki mogą przenieść się na jego obszar lub pośrednio wpływać destrukcyjnie na jego funkcjonowanie - 11 ankietowanych uznało, że jest to zagrożenie militarne.

Ankietowani ponadto uznali, w pojedynczych przypadkach, że zagrożeniem militarnym może być:

- blokada ekonomiczna oraz

- demonstracja siły przez sąsiada[19].

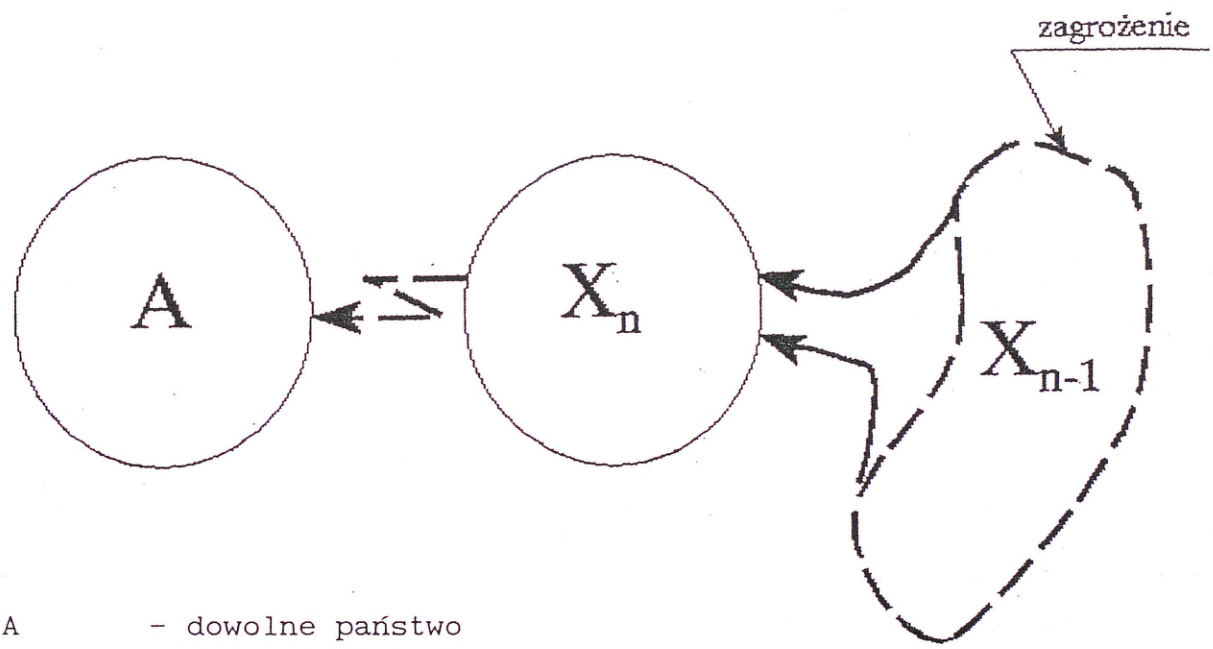
Istotę zagrożenia można przedstawić według poniższego schematu:

---

19 Zob. załącznik nr 4.

Państwo "A" ocenia, że zjawisko "X_n" ogranicza istotnie lub uniemożliwia jego byt i rozwój (w przypadku nas interesującym będzie to każdy akt agresji), więc:

A - dowolne państwo

X_n - zjawisko ograniczające istotnie lub uniemożliwiające byt i rozwój państwa A

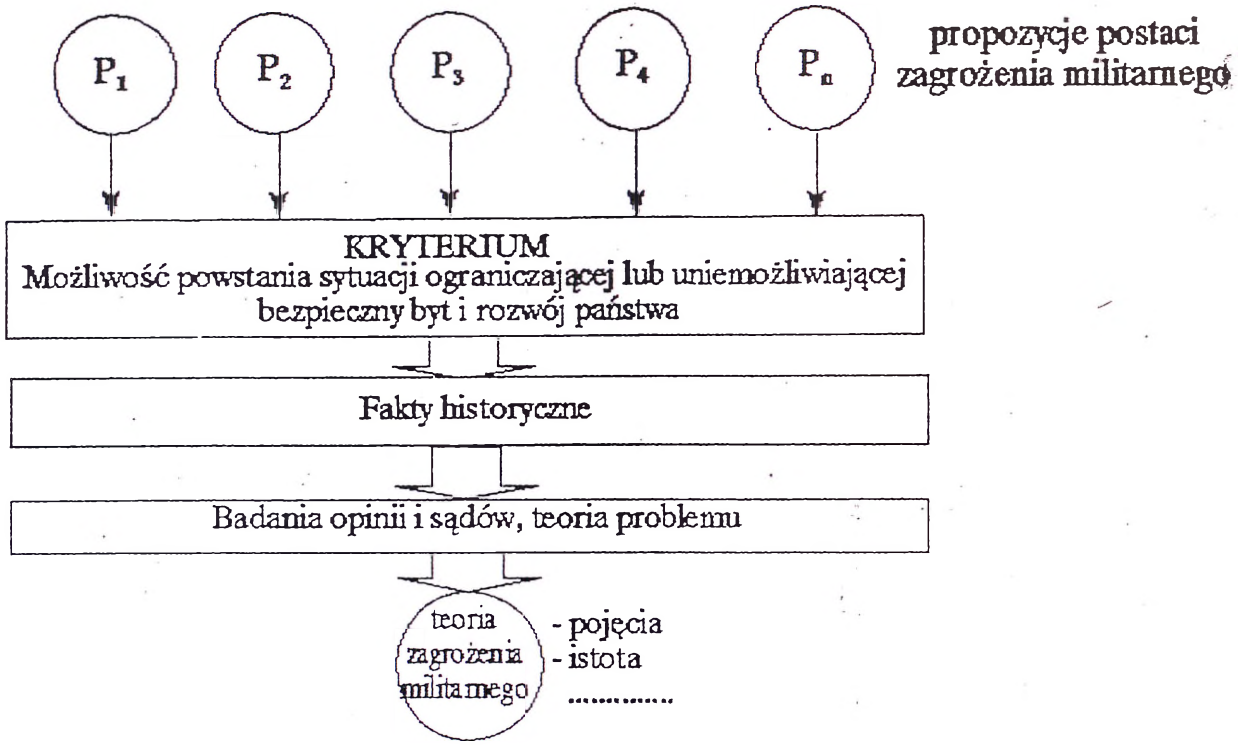
X_{n-1} - zjawisko poprzedzające X_n; przyczyna X_n

n - liczba naturalna

"A" rozpoznaje taki układ warunków "X_{n-1}", który wywołuje X_n uznając, że stanowi on zagrożenie dla niego przez możliwość wywołania "X_n". Tak więc zagrożeniem "A" jest "X_{n-1}" bo może ono wywołać "X_n".

Wygenerowanie wszystkich postaci zagrożenia militarnego nie jest celem badań (jest wręcz niemożliwe).

Interesujące jest natomiast zdefiniowanie tegoż zjawiska dla jasności dalszych rozważań. Dokonane to zostało według poniższego modelu postępowania (rys.2.1.).

Rys. 2.1. Idea procedury definiowania zagrożenia militarnego państwa.

W rezultacie uzyskujemy, że zagrożeniem militarnym (wojennym) państwa będzie taki układ warunków w otoczeniu państwa (i w jego wnętrzu), który może wywołać sytuację, w której państwo nie będzie miało możliwości (lub będą one istotnie ograniczone) bytu i rozwoju, ze względu na użycie wobec niego siły zbrojnej. Po uogólnieniu stwierdzamy, że zagrożenie militarne (wojenne) państwa - to taki układ warunków w jego otoczeniu (i wnętrzu), który może spowodować użycie przemocy zbrojnej przez stronę

przeciwną. Definicja ta zgodna jest z inną - prezentowaną w AON. Punktem wyjścia przy jej formułowaniu stało się odniesienie do stosunków między państwami o charakterze polityczno-militarnym. Brzmi ona następująco:

Zagrożenie militarne - "postawa polityczna i/albo zdolności militarne jednego państwa lub grupy państw oceniane przez dane państwo (ewentualnie grupę państw) jako niebezpieczne dla jego suwerenności i integralności terytorialnej[20]".

Definicja ta spełnia wymogi wcześniejszych dociekań ponieważ:

- "postawa polityczna i/albo zdolności militarne" oznaczają układ warunków, w jakich państwo się znajduje (lub ich pewną część);

- "niebezpieczeństwo" natomiast oznacza, że tenże układ warunków zagraża funkcjonowaniu państwa, gdyż postawa polityczna czy też zdolności militarne obcego państwa zagrażają - są niebezpieczne, ale nie są jeszcze urzeczywistnione ich skutki.

Przedstawienie ostatecznej tzn. wyczerpującej definicji zagrożenia militarnego państwa jest niezwykle trudne i zawsze podlegać może historycznej weryfikacji. Wynika to ze złożoności zjawiska obejmującego wiele dziedzin życia społecznego i zawiłe problemy stosunków międzynarodowych, a wreszcie i ze sposobu podejścia przy definiowaniu.

---

20 R. Wróblewski, Podstawowe pojęcia..., wyd. cyt., s. 16. W definicji tej przyjmuje się jednak, że zagrożenie militarne wynika z postawy politycznej i/albo zdolności militarnych uczestnika stosunków międzynarodowych. Wyklucza się tym sposobem inne niż polityczne i militarne źródła zagrożenia militarnego i w efekcie konfrontacji militarnej.

Na koniec tego etapu rozważań pozostaje wydobycie istoty zagrożenia militarnego państwa. Bardzo trafną interpretację przedstawia K. PIĄTKOWSKI w słowach "...istota zagrożenia militarnego państwa leży w możliwościach sił zewnętrznych (państw obcych lub grupy państw obcych), oddziaływania zbrojnego wobec danego państwa i działaniach do tego zmierzających lub zwiększających prawdopodobieństwo konfrontacji militarnej"[21].

O istocie zagrożenia militarnego decydują zatem:

- możliwość ograniczenia warunków bytu i rozwoju państwa (całkowitego lub istotnego) poprzez użycie wobec niego siły zbrojnej;

- możliwość oddziaływania zbrojnego wobec danego państwa;

- działania do tego zmierzające lub zwiększające prawdopodobieństwo konfrontacji militarnej.

Tak więc zagrożenie to - to co do konfliktu zbrojnego może doprowadzić, a konflikt zbrojny jest jego nieszczęśliwym skutkiem[22].

---

21 K. Piątkowski, Niektóre aspekty..., wyd. cyt., s. 6.

22 Chociaż interwencja zbrojna w ujęciu teoretycznym nie jest konfliktem zbrojnym, to jednak z uwagi na to, że często dochodzi do konfrontacji między interweniującym, a częścią sił państwa godzącego się na interwencję (Afganistan, Somalia, Gruzja itd.), możemy uznać, że w efekcie - w jej wyniku - konflikt zbrojny ma miejsce. Sama interwencja zbrojna obcego państwa w swych formach wywołuje te same lub zbliżone skutki co i konflikt zbrojny o małej intensywności przynajmniej.
Pamiętajmy także o tym, że zagrożenie może mieć swoje miejsce (źródło) zewnątrz, jak i wewnątrz państwa, co ze względu na ograniczenia badawcze nie jest może dostatecznie eksponowane.

1.2. Funkcje systemu bezpieczeństwa państwa.

W toku historycznej ewolucji państwa dostrzegamy wyodrębnianie się elementów, których działanie ukierunkowane zostało na wypełnianie wielorakich funkcji na rzecz społeczeństwa. Każdy z tych elementów jest swoistym organem funkcjonalnym, z którym związane jest miejsce powstawania funkcji[23].

Wyodrębnianie elementów funkcjonalnych w państwie było o tyle dobre (trafne), o ile wyróżnić można było ścisły podział ról w społeczeństwie. Można założyć, że im mniej demokratyczne było państwo, tym podział funkcjonalny jego elementów mógł być wyraźniejszy.

Jeśli zaś traktujemy, że jakaś funkcja służy całemu społeczeństwu to każdy jego przedstawiciel w miarę swojej możności winien partycypować w jej wypełnianiu.

Dlatego też wyodrębnienie, w dalszych badaniach, systemu bezpieczeństwa nie wynika z samej potrzeby jego ukazania, lecz raczej z konieczności posłużenia się nim dla ułatwienia określenia jego funkcji. W części dalszej natomiast posłuży to określaniu roli sił zbrojnych w osłonie strategicznej państwa.

Ze względu na to, że państwu zagraża wiele zjawisk współczesnego świata - zapobieganie i przeciwdziałanie im będzie jedną z zasadniczych jego funkcji. Na ogół zgodna jest opinia,

---

23 "Dla funkcjonalnego odwzorowania systemu charakterystyczne jest łączenie wyodrębnionych grup zadań z pewnymi obiektami, określanymi jako organ funkcjonalny lub stanowisko funkcjonalne (miejsce powstawania funkcji". A. Rogucki, Analiza systemów w planowaniu obrony, MON, Warszawa 1975, s. 93.

że funkcję tę wypełniać będzie system bezpieczeństwa państwa[24]. System ten określa się jako "...względnie odosobnioną strukturę podmiotową i przedmiotową państwa, mającą na celu wykrywanie militarnych i niemilitarnych zagrożeń państwa, zapobieganie ich powstawaniu, a w razie zaistnienia jak najskuteczniejsze przeciwdziałanie im"[25].

Jeśli zatem uznaje się, że państwo jest bezpieczne, gdy nie jest zagrożone, jest w stanie zagrożeniom przeciwdziałać i bronić się przed ich skutkami, to funkcje systemu bezpieczeństwa państwa dotyczyć będą całokształtu życia państwa we wszystkich dziedzinach, w których pojawiają się zagrożenia i ich skutki. Funkcje te powinny określać obszar poczynań państwa odpowiadając na pytanie: co i jak zrobić by państwo (i jego społeczeństwo) czuło się bezpieczne?

System bezpieczeństwa państwa, którym w gruncie rzeczy jest (powinno być) całe państwo, spełni swoje funkcje, gdy:

- zapewni sprawne funkcjonowanie państwa przez kierowanie nim;

- stworzy materialne i moralne podstawy funkcjonowania państwa;

- chroni wartości państwa i w razie potrzeby broni ich przed wszelkimi agresywnymi działaniami. Takie rozumienie funkcji systemu znajduje swoje odbicie w wielu opracowaniach teoretycz-

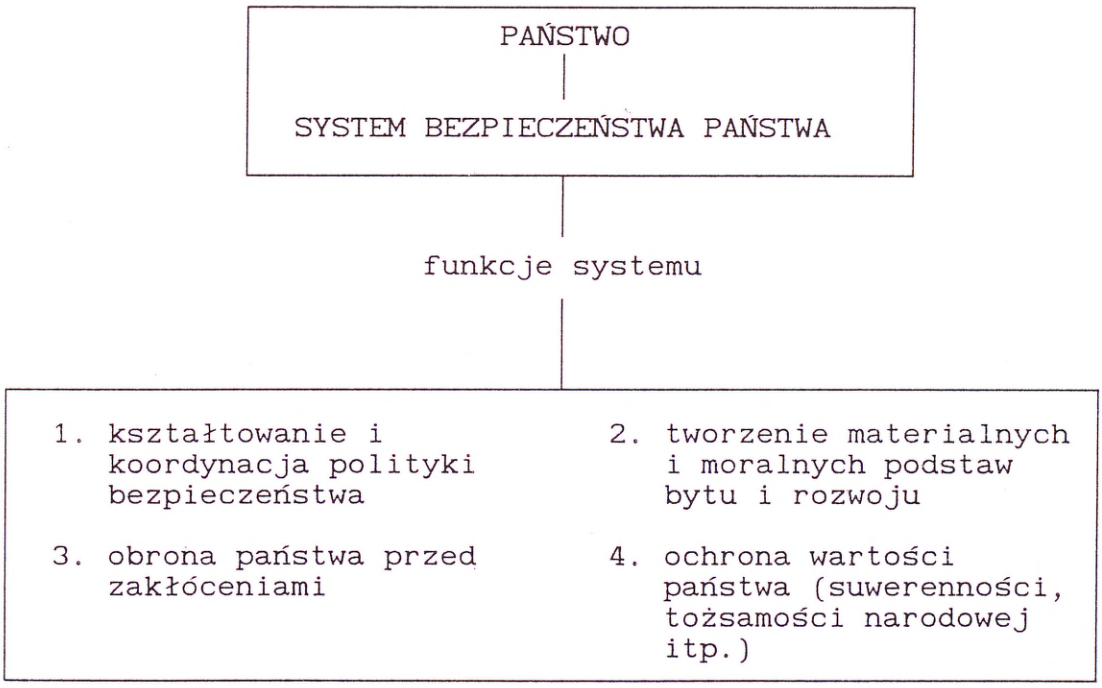
---

24 Zdaniem H. Piekarskiego pojęcie "system bezpieczeństwa państwa" powinno być utożsamiane z pojęciem "system obronny państwa" - wywiad w dniu 6.12.1993 r.

25 Perspektywiczny model systemu obronnego RP "KIERUNKI". Ogólne założenia projektu. AON, Warszawa 1992, s. 5.

nych i materiałach będących wynikami badań naukowych[26].

Istotną - dla badań - funkcją systemu bezpieczeństwa państwa stała się funkcja ochronno-obronna. Ze względu na to, że można odróżnić specyficzne cechy zagadnień ochronnych od obronnych, można tym sposobem wydzielić dwie samodzielne funkcje - ochronną i obronną (rys. 2.2.).

Rys. 2.2. Funkcje systemu bezpieczeństwa państwa.

Funkcja ochronna polega na tym, że przewidując, iż pewne zjawiska (stany rzeczy, warunki itp.) wpływają destrukcyjnie na funkcjonowanie państwa, podejmuje się działania zapobiegawcze,

---

26 Zob.np. R.Kulczycki, Perspektywiczny model systemu obronnego RP, "KIERUNKI", ogólne założenia projektu. AON, Warszawa 1992, s. 21.

chroniące państwo przed ich zaistnieniem. Jest to więc działanie zapobiegające możliwemu "położeniu" państwa, wzbraniające temu, aby czynniki sprawcze utraty bezpieczeństwa państwa mogły zaistnieć lub urzeczywistnić się[27].

Gdyby wyobrazić sobie państwo zawsze bezpieczne, niczym nie zagrożone, to być może pierwszy akt agresji spowodowałby utratę jego bezpieczeństwa. Stałoby się tak dlatego, że nie zmuszone dotychczas do ochrony swego bezpieczeństwa państwo nie byłoby w stanie przewidzieć zagrożenia, ochronić się przed nim lub obronić przed jego skutkami. W każdym następnym przypadku zanim dojdzie do utraty bezpieczeństwa, interesujące nas państwo podejmie działania w celu wcześniejszego wykrycia rodzącego się niebezpieczeństwa i podejmie kroki zapobiegawcze w celu niedopuszczenia do jego utraty[28].

Funkcja ochronno-zapobiegawcza jest funkcją wyprzedzającą funkcję obronną. Bo obrona to już przeciwdziałanie temu czemu nie udało się zapobiec. Subtelna różnica polega też na tym, że konfliktowi zbrojnemu (na przykład) możemy zapobiegać, przeciwdziałamy natomiast agresji, a ściślej agresorowi, który ten konflikt spowodował. Zapobieganie polega więc na nie dopuszczeniu do tego, aby coś się stało - w przypadku państwa będzie to utrata lub istotne ograniczenie warunków bytu i rozwoju.

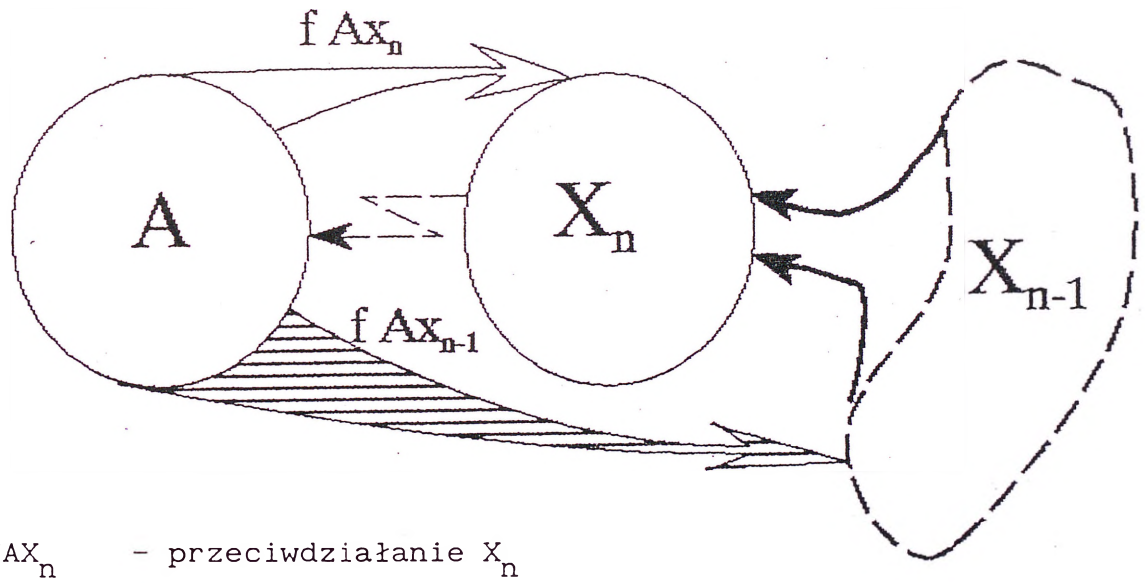
---

27 Zob. C. Znamierowski, Szkoła..., wyd. cyt., s. 80-83.

28 Utrata bezpieczeństwa następuje wraz z aktem agresji. Potem jest to jedynie przeciwdziałanie czynnikom, które to sprawiły. Nie można tego jednoznacznie określić, jednak dla porządku w dalszych rozważaniach możemy przyjąć, że dla państwa tej wielkości i zasobności co np. Polska akt agresji może mieć znaczny wpływ na ograniczenie jego bytu i rozwoju.

Jeśli więc zapobiegać czemuś oznaczać będzie tyle co nie dopuścić do tego aby się stało, to co jest przedmiotem tegoż zapobiegania?

Otóż konsekwentnie do dotychczasowych rozważań zapobieganie przez państwo "A" zjawisku "X_n" polegać będzie na przeciwdziałaniu "X_{n-1}", które wywołuje "X_n"(rys. 2.3.).

fAX_n - przeciwdziałanie X_n

fAX_{n-1} - zapobieganie X_n

zapobieganie X_n = przeciwdziałanie X_{n-1}

Rys. 2.3. Istota zapobiegania i przeciwdziałania.

Zapobieganie przez państwo A sytuacji X_n oznaczać będzie to samo co przeciwdziałanie przez A sytuacji X_{n-1}. Wynika to z zasady następstwa skutku po przyczynie. W tej sytuacji bowiem X_{n-1} jest przyczyną (lub często być nią może) sytuacji X_n. Żeby więc zapobiec X_n oddziałujemy ze zwrotem przeciwnym na X_{n-1} czyli przeciwdziałamy mu.

W przypadku sytuacji zagrażających utracie warunków bytu i rozwoju w aspekcie militarnym takich przyczyn jest wiele. Dla przykładu w narodowej strategii wojskowej USA na liście zagrożeń wymienia się między innymi:

- polityczną i ekonomiczną niestabilność we wschodniej Europie i byłym ZSRR[29];
- niestabilną sytuację na Bliskim Wschodzie;
- rozdźwięk na półwyspie Koreańskim;
- handel narkotykami;
- nielegalną emigrację;
- osłabiony Irak i ewentualnie wrogo nastawiony do USA Iran.

Natomiast za realne i dotąd najbardziej istotne zagrożenie uznawana jest nieznana i nieokreślona sytuacja w przyszłości[30].

Ważnym regionem interesów Francji jest basen Morza Śródziemnego. Flotylla Śródziemnomorskiego Okręgu Marynarki Wojennej Francji spełnia tam ważną rolę w zakresie jej interesów. Działania tejże flotylli zależne są od wyników oceny sytuacji w tym obszarze. Wśród czynników, które mogą powodować zakłócenie interesów francuskich wymienia się dochód narodowy na jednego mieszkańca, wysokość długu narodowego, wielkość wydatków na zbrojenia, długość życia, produkcję żywności i wiele innych. Ocena tego stanu rzeczy jest podstawą działania sił marynarki

---

29 W czerwcu 1994 roku przedstawiciel FBI (Federalnego Biura Śledczego USA) powiedział, podczas pobytu w Moskwie, że rosyjska mafia stanowi poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa USA - na podstawie informacji podanej w programie I TVP "WIADOMOŚCI", w dniu 26.06.1994 r.

30 Zob. Narodowa strategia wojskowa USA-1992, tłumaczenie C. Rutkowski, AON, Warszawa 1993, s. 18-20.

wojennej w zakresie ćwiczeń, dyżurów bojowych itp.[31]

Podobnie w wielu innych poglądach dostrzegana jest wielopłaszczyznowa struktura przyczyn utraty bezpieczeństwa państwa[32]. W tych też obszarach jest miejsce na zapobieganie utracie bezpieczeństwa czyli przeciwdziałanie przyczynom tego stanu rzeczy.

2. Osłona strategiczna państwa.

2.1. Treść i istota osłony strategicznej państwa.

Problematyka zapewnienia bezpieczeństwa państwa zajmuje dzisiaj wiele miejsca w badaniach naukowych i działaniach kierownictwa państwa. W przypadku Polski problem ten jest o tyle ważny, że obecna sytuacja zmusza ją do samodzielnego stanowienia o swoim bezpieczeństwie. Sprawia to, że problematyka zapobiegania niebezpieczeństwom znajduje nieco inne niż dotychczas ujęcie teoretyczne, a w konsekwencji - wymiar praktyczny. Na przestrzeni ostatnich kilku lat różnie definiowano "osłonę strategiczną państwa", jednak dostrzec można istotną zbieżność poglądów co świadczy o właściwości rozumienia tego pojęcia.

Do niedawna "osłoną strategiczną" nazywano działania wydzielonych części sił zbrojnych w celu umożliwienia osłanianym wojskom wykonania zadania. Osłona polegać miała na "...niedopusz-

---

31 Na podstawie wykładu przedstawiciela sił Marynarki Wojennej Francji w Tulonie dla delegacji szkolnictwa wojskowego z Polski w maju 1992 roku, według notatek autora.

32 Także w badaniach eksperckich prowadzonych przez autora (Zob. załącznik nr 5).

czeniu do napadu nieprzyjaciela na ziemi, z powietrza i morza na osłaniane wojska oraz na uniemożliwieniu mu oddziaływania ogniem i prowadzenia rozpoznania. Jednocześnie osłona mogła być prowadzona w skali taktycznej, operacyjnej i strategicznej (np. osłona mobilizacji, koncentracji, rozwinięcia wojsk itp.)[33].

Takie rozumienie osłony (w tym osłony strategicznej) jest zasadne i dzisiaj, jeśli przyjmiemy, że podmiotem - obiektem osłony są wojska. Inaczej natomiast rzecz wygląda, gdy o osłonie mówić będziemy w skali państwa i państwo będzie jej podmiotem i przedmiotem.

Termin "osłona strategiczna państwa" dotyczy działań, których podmiotem i przedmiotem jest państwo i w tym ujęciu należy go definiować. Posłużono się nim (w badaniach - W.K.) w celu nazwania działań państwa zapobiegających utracie bezpieczeństwa.

Jak podkreślano wcześniej (Zag. 1.2.), jedną z funkcji systemu bezpieczeństwa państwa jest zapobieganie niebezpieczeństwom czyli - ochrona wartości (dóbr) państwa (suwerenności, tożsamości narodowej itp.).

Specyficzną cechą osłony strategicznej jest uchronienie państwa przed niebezpieczeństwami militarnymi. I chociaż różnie problem ten jest definiowany, to we wszystkich przypadkach dostrzega się tę wspólną cechę pojęcia osłony strategicznej państwa.

R. Wróblewski osłonę strategiczną państwa definiuje jako "całokształt przedsięwzięć państwa mających na celu przeciwdziałanie zagrożeniom militarnym - a w wypadku agresji zbrojnej w

---

33 Zob. Leksykon wiedzy wojskowej, MON, Warszawa 1979, s. 291.

skali wojny - zapewnienie dogodnych warunków do jej odparcia zgodnie z wyznaczonymi celami politycznymi"[34].

W innym przypadku definiuje się ją jako "całokształt przedsięwzięć obronnych realizowanych w celu odstraszania innych państw od agresji zbrojnej, zapewnienia niezbędnych warunków do rozwinięcia systemu obronnego i prowadzenia działań bojowych, oraz wykonania innych zadań minimalizujących straty państwa[35].

J. Zubek używa terminów: "osłona strategiczna granic RP" i "osłona strategiczna państwa"[36]. Z dalszych rozważań cytowanego autora wynika jednak, że nadrzędnym jest tu termin wyróżniony w drugiej kolejności. Nie definiując tegoż terminu autor uważa, że: "(...) zdolność do odstraszania i do osłony strategicznej granic zapewnić może tylko posiadanie i utrzymanie odpowiednio wyposażonych i wyszkolonych sił zbrojnych (na poziomie niezbędnej wystarczalności)[37], a dalej podkreśla się, że aktualnie "na plan pierwszy wysuwają się dwa problemy (pytania), wokół których i w kontekście których jest rozpatrywana problematyka bezpieczeństwa narodowego, obronna i militarna. Są to następujące główne problemy:

1. Jak zapobiegać wybuchowi wojny? 2. Jak przygotować się do ewentualnej wojny?[38]

---

34 R. Wróblewski, Podstawowe pojęcia..., wyd. cyt., s. 39.

35 Perspektywiczny model systemu obronnego RP "KIERUNKI". Przyjęty w projekcie system pojęć. AON, Warszawa 1992, s. 15.

36 J. Zubek, Doktryny..., wyd. cyt., s. 50 i 52.

37 Tamże, s. 50.

38 Tamże, s. 37.

W obszarze pierwszego pytania J. Zubek wymienia, że istotne będzie: "określenie rozwiązań politycznych skutecznie zapobiegających walce zbrojnej, współpraca z organizacjami międzynarodowymi, rozwój Sił Zbrojnych, stanowiących rękojmię bezpieczeństwa oraz określenie poziomu wydatków wojskowych"[39]. W innym jeszcze przypadku autor wyraża opinię, że "skuteczną strategiczną osłonę granic RP zapewnić może system obrony narodowej obejmujący między innymi dwa najważniejsze podsystemy: militarny i cywilny (...)"[40].

Z kolei K. Nożko podkreśla, że "Strategia wojenna nie może ograniczać się tylko do spraw wykorzystania potencjału militarnego do odparcia agresji (...), obronne przygotowanie państwa (...) musi stanowić dalekosiężną wytyczną (wymaganie) dla polityków i kierownictwa państwowego, w jaki sposób w okresie pokoju tworzyć warunki zapobiegające agresji..."[41].

S. Koziej stwierdza, że za "(...) najlepszą strategię obronności Polska uznaje zapobieganie konfliktom wojennym"[42].

Jeszcze jeden pogląd, który należy podkreślić pojawił się w wynikach badań "OBRONA-1". Przyjęto tam, że "osłona strategiczna" (w pojęciu szerszym) musi funkcjonować stale, zarówno w okresie pokoju, jak i podczas strategicznego rozwinięcia systemu obronnego (w tym sił zbrojnych). Celem tak pojętej osłony powinno być zabezpieczenie terytorium Rzeczypospolitej przed niespodzie-

---

39 Tamże, s. 38.

40 Tamże, s. 51.

41 K. Nożko, Wybrane problemy strategii wojennej w systemie obronnym RP, Myśl Wojskowa 1/92, s. 12.

42 S. Koziej, Wojskowe aspekty polskiej polityki bezpieczeństwa, Myśl Wojskowa 2/93, s. 8.

wanym zbrojnym naruszeniem granic i wtargnięciem przeciwnika w głąb naszego terytorium"[43]. I dalej "osłonę strategiczną RP w czasie pokoju zapewnić powinna ta część sił zbrojnych, która jest w stanie (gotowa) podjąć szybkie skuteczne działania"[44].

Francuzi uważają, że "osłona przed ryzykiem pojawiającym się w trzech strefach interesów narodowych Francji: Francji, Europie, świecie jest jednym z wymagań (sposobów) obrony militarnej ("la couverture des risques s'exercant dans les trois zones de l'interet national: la France, l'Europe, le Monde")[45]. Podobnie sprawę tę przedstawiają teoretycy wielu krajów, a także znajduje to swoje odzwierciedlenie w doktrynach i strategiach wojskowych państw obcych.

Dla wydobycia istoty osłony strategicznej państwa przeprowadzono także badania eksperckie i ankietowe w Akademii Obrony Narodowej.

Ekspertom w czasie wywiadu zadano pytanie: jak należałoby rozumieć istotę osłony strategicznej państwa? Pytanie to poprzedzone było wprowadzeniem w problematykę badań (zob. zał. nr 5). W efekcie szesnastu ekspertów udzieliło odpowiedzi, z których charakterystyczne i powstarzające się brzmiały:

- zapewnienie całości (integralności), suwerenności...;
- zapobieganie, przeciwdziałanie zagrożeniom godzącym w

---

43 Na podstawie opisu wyników badań "OBRONA-1" [w:] Strategiczne użycie sił zbrojnych w działaniach obronnych na terytorium kraju "OBRONA", tom I, AON, Warszawa 1993, s. 43.

44 Strategiczne użycie sił zbrojnych ... op.cit., s. 43.

45 Na podstawie filmu "La Defense de la France" w opracowaniu L. Blazy, Specjalisty spraw obronnych Francji; film ze zbiorów prywatnych.

bezpieczeństwo państwa;

- przeciwdziałanie procesowi powstawania konfliktów;

- zapewnienie funkcjonalności państwa;

- ograniczenie zagrożeń i skutków nieprzyjaznych działań środowiska na byt i rozwój państwa;

- to zabiegi będące odpowiedzią na pojawiające się zagrożenia (niebezpieczeństwa);

- nie dopuszczenie do zaskoczenia państwa agresją przez inne, a tym samym utraty możliwości skutecznej jego obrony.

Z kolei w wyniku badań ankietowych, po zaproponowaniu ankietowanym propozycji odpowiedzi na pytanie o definicję osłony strategicznej państwa, stwierdzono:

- w pięciu przypadkach, że jest to ...przeciwdziałanie zagrożeniom militarnym - a w wypadku agresji zbrojnej w skali wojny - zapewnienie dogodnych warunków do jej odparcia zgodnie z wyznaczonymi celami politycznymi;

- w dwóch przypadkach, że jest to całokształt działań wydzielonej części sił zbrojnych w celu zabezpieczenia terytorium państwa przed niespodziewanym zbrojnym naruszeniem granic i wtargnięciem w głąb jego terytorium;

- w ośmiu przypadkach, że jest to całokształt przedsięwzięć (państwa) mających na celu zapobieganie powstawaniu sytuacji, w których istnieje groźba użycia siły zbrojnej wobec państwa lub takie użycie siły stałoby się realne ze strony któregokolwiek uczestnika stosunków międzynarodowych;

- dwóch ankietowanych zaproponowało, że jest to:

  * zapewnienie państwu sprawnego jego funkcjonowania

oraz

* przeciwdziałanie zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego.

Podsumowując dotychczasowe kształtowanie się pojęcia osłony strategicznej państwa można wydobyć jego istotne cechy:

- osłona strategiczna państwa jest jedną z funkcji wypełnianych przez system bezpieczeństwa na rzecz państwa i jego społeczeństwa;

- osłona strategiczna państwa obejmuje siły i środki oraz ich działania we wszystkich dziedzinach życia społecznego;

- szczególnie ważnym przedmiotem działań osłonowych jest zagrożenie militarne bezpieczeństwa państwa;

- celem osłony strategicznej jest zapobieganie utracie warunków (ich istotnemu ograniczeniu) bezpiecznego bytu i rozwoju państwa; a ujmując inaczej - przeciwdziałanie zagrożeniom (w tym militarnym) państwa rozumianym jako układ warunków (sytuację), które mogą spowodować utratę bezpieczeństwa państwa[46];

- treść osłony strategicznej państwa obejmuje działania polegające na przewidywaniu zagrożeń, zapobieganiu im, a także przeciwdziałaniu im jeśli zaistnieją;

- osłona strategiczna państwa to działanie o charakterze prewencyjnym, wyprzedzające obronę strategiczną państwa, ale

---

46 płk dr hab. Z. Ścibiorek określa, że: "system osłony strategicznej ma obronić państwo przed tym co może się pojawić i ujemnie wpłynąć na jego funkcjonowanie", na podstawie wywiadu eksperckiego, cytat autoryzowany. Konsekwentnie do celu badań stosujemy tu ograniczenie, zawężając rozpatrywaną problematykę do zagadnień związanych z zagrożeniami militarnymi. Osłona strategiczna państwa wiąże się bowiem w ogólności z przeciwdziałaniem wszelkim zagrożeniom państwa.

osłona strategiczna występuje również w czasie wojny (w ramach obrony strategicznej też);

- osłona strategiczna to możliwa do wyróżnienia część działalności politycznej państwa, zmierzająca do przeciwdziałania zagrożeniom (militarnym), a jednocześnie w niektórych przypadkach będąca częścią działań przygotowawczych do odparcia agresji.

2.2. Cele i sfery osłony strategicznej państwa.

Termin "cel" ma wiele znaczeń i często przyjmuje się go jako pojęcie niedefiniowalne - rozumiane intuicyjnie.

System może mieć cel podstawowy, który określać będzie stan, w którego osiągnięciu jest szczególnie zainteresowany w sposób subiektywny[47]. Cel podstawowy nie ulega zmianie niezależnie od zmian warunków systemu i jego otoczenia. Może zmieniać się jednak wraz ze zmianą elementu sterującego systemem. W rezultacie możemy uznać, że cel podstawowy wyraża życzenie konstruktora systemu (lub jego modelu), tego - co za jego pośrednictwem ma być osiągnięte[48], w czasie bliższym i dalszym.

Cele bliższe systemu określają zachowanie systemu w czasie najbliższym bez zakładania zmian w samym systemie. Cele dalsze natomiast posłużą do określenia trendu zmian w systemie w zależności od zmian warunków jego wnętrza i otoczenia.

---

47 Zob., J. Habr , J. Veprek, Systemowa analiza i synteza, PWE, Warszawa 1976, s. 71.

48 W tym przypadku cel ma negatywny stosunek do otoczenia systemu. Wynika to z tego, że samo istnienie systemu wynika z założenia (przyjęcia) działania przeciwko celowi innego systemu.

Prowadzone badania nad istotą i rolą osłony strategicznej w systemie bezpieczeństwa państwa pozwalają również na skonkretyzowanie jej celu.

W rezultacie za cel podstawowy osłony strategicznej należy uznać zapewnienie warunków bezpiecznego bytu i rozwoju państwa[49]. Osiągnięte to być może natomiast poprzez zapobieganie powstawaniu sytuacji, w których istnieje groźba użycia siły zbrojnej wobec państwa lub takie użycie siły stałoby się realne ze strony któregokolwiek uczestnika stosunków międzynarodowych.

W celach szczegółowych określa się:

- jakie zachowanie systemu uzyskać w jego obecnym stanie?
- jaki stan systemu albo jego otoczenia, albo obydwu razem, albo stosunku między nimi chcemy uzyskać?
- jaka ma być struktura systemu?
- jakie zachowanie systemu chcemy uzyskać?

W obecnym stanie osłona strategiczna państwa powinna więc zapewnić jak najlepsze warunki bezpieczeństwa państwa i stworzyć nieopłacalność agresji na miarę możliwości państwa.

W odpowiedzi na drugie pytanie należy stwierdzić, że dążyć należy do utożsamiania systemu bezpieczeństwa militarnego z całym państwem ("powszechna obrona narodowa"), a także do stworzenia warunków powszechnej zależności bezpieczeństwa międzynarodowego od bezpieczeństwa każdego uczestnika stosunków międzynarodowych[50].

---

49 Warunków bezpiecznego bytu i rozwoju państwa nie należy utożsamiać z warunkami bytu i rozwoju. To drugie pojęcie jest szersze i zawiera w sobie to pierwsze.

50 Jest to pogląd zgodny z założeniami polityki obronnej RP i poglądami większości teoretyków, z którymi autor prowa-

Osłona strategiczna objąć ma swoim zasięgiem wszystkie dziedziny życia społecznego, wraz z odpowiadającymi im źródłami zagrożeń bezpieczeństwa państwa (dotyczy pyt. 3 - W.K.).

Wreszcie, odpowiadając na pytanie ostatnie, o cel szczegółowy, należy stwierdzić, że osłona strategiczna ma być przedsięwzięciem aktywnym i elastycznym zmieniającym swoje zachowanie (treść) do ciągle zmieniającej się sytuacji w polu strategicznym państwa[51].

W rezultacie - po określeniu treści, istoty i celu osłony strategicznej można sformułować jej definicję niezbędną do dalszych badań. Osłona strategiczna państwa - to całokształt przedsięwzięć państwa, polegających na przeciwdziałaniu zagrożeniom i mających na celu zapewnienie warunków bezpiecznego bytu i rozwoju. Przyczyn zagrożeń militarnych nie można upatrywać dzisiaj tylko w zwykłej chęci podjęcia walki zbrojnej. Tak więc stwierdza się, że zagrożenia militarne to nie tylko możliwości oddziaływania zbrojnego na państwo, ale również i to, co tę możliwość może spowodować. Nie wymaga więc uzasadnienia twierdzenie, że utrata bezpieczeństwa państwa w aspekcie militarnym wynika z szeregu różnego rodzaju roszczeń, sporów, konfliktów i niezgodności interesów uczestników stosunków międzynarodowych. Tak więc zagrożenie każdego typu może w efekcie przerodzić się w zagrożenie natury militarnej.

---

dził rozmowy (wywiady, ankiety itp.).

51 Cele szczegółowe - ze względu na obszar badań - nie będą rozwijane i wymagają wnikliwych badań wychodzących poza zakres pracy.

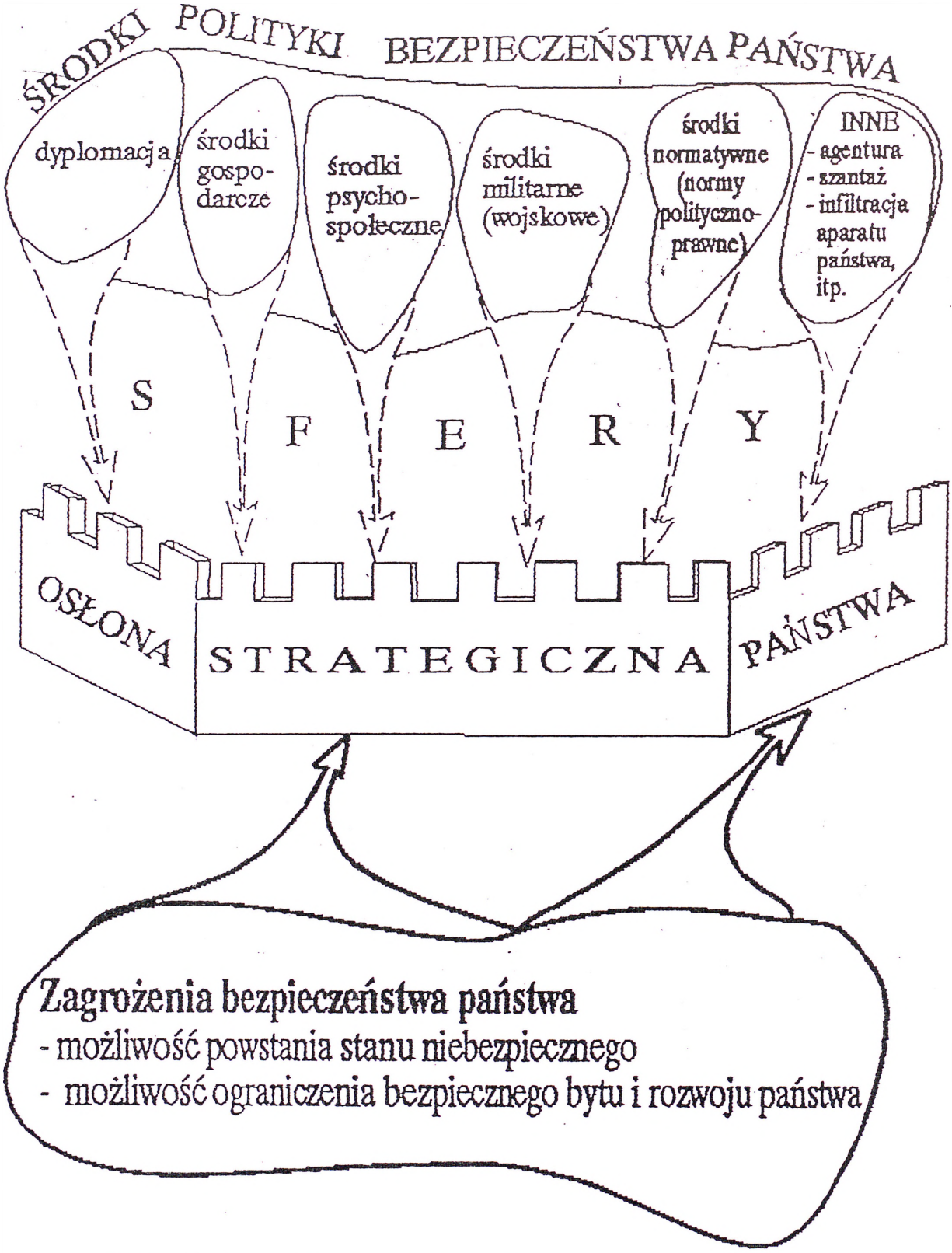
Osłona strategiczna realizowana jest w wielu sferach, a ich ilość i rodzaj zależne są od tego, co może wywołać groźbę (niebezpieczeństwo) użycia wobec państwa siły zbrojnej. W teorii konstruować można modele osłony strategicznej, a w tym i jej sfery zależne od charakteru zagrożenia. W praktyce zaś powinno to być rozwiązane systemowo i polegać na wieloaspektowym zachowaniu jednego systemu - systemu bezpieczeństwa państwa.

Za najbardziej charakterystyczne uznać należy (potwierdzają to wyniki badań) następujące sfery funkcjonalne:

- polityczną (dyplomatyczną);
- gospodarczą;
- psychologiczno-socjologiczną;
- kulturową;
- technologiczną;
- militarną i inne (socjalną itd.).

Typ sfery osłony strategicznej zależny jest szczególnie od charakteru sił i środków oraz ich przedsięwzięć (działań, zachowań itp.), które podejmują w celu przeciwdziałania zagrożeniom (w tym militarnym) państwa. W rezultacie będą to środki polityki bezpieczeństwa państwa, za pomocą których dąży ono do zachowania bezpiecznego bytu i rozwoju. Są to między innymi: dyplomacja, środki gospodarcze, psychospołeczne, militarne (wojskowe), normatywne i inne.

Ideę osłony strategicznej państwa, wraz ze stosowanymi środkami prezentuje poniższy schemat (rys. 2.4.).

Rys. 2.4.. Idea osłony strategicznej państwa.

III MILITARNE ASPEKTY OSŁONY STRATEGICZNEJ PAŃSTWA W WYMIARZE HISTORYCZNYM

Odnoszenie się do wniosków z historii pozwala odkryć prawidłowości rządzące zjawiskami typowymi dla zbiorowości ludzkiej. Znaczenie doświadczeń z przeszłości podkreślane jest przez wielu autorów. Ryszard Wróblewski stwierdza, że "tylko określona część (...) trendów rozwojowych, którym podlega sytuacja strategiczna to tendencje nowe. Zmiana kierunku w koncepcjach rozwoju systemu obronnego państwa wymaga pokonania siły bezwładności istniejącego systemu, a przede wszystkim racjonalnego wykorzystania tradycji".[1] "Historia jest uniwersalnym doświadczeniem - doświadczeniem nie jednego człowieka, lecz wielu ludzi, nabytym w rozmaitych okolicznościach".[2] "Dla polityków, wodzów i badaczy wojskowych, czy też po prostu światłych żołnierzy, historia jest nauką szczególną - źródłem wiedzy, bez której niemożliwe jest zrozumienie zjawisk towarzyszących wojnie i pokojowi".[3]

Analiza historyczna rozpatrywanej problematyki pozwoliła dostrzec pewne tendencje rozwojowe i prawidłowości, a więc obiektywne i stale powtarzające się związki i relacje cech i zdarzeń. Relacje cech i zdarzeń mogą mieć trojakiego rodzaju charakter: przyczynowy, funkcjonalny i strukturalny.

---

1 Zob. R. Wróblewski, Elementy teoretyczne..., wyd. cyt., s. 67.

2 B.H.L. Hart, Strategia działania pośrednie, MON, Warszawa 1959, s. 4.

3 B. Balcerowicz, J. Marczak, J. Pawłowski, Polska strategia wojenna wczoraj i dziś (część I), Myśl Wojskowa nr 6, Warszawa 1993, s. 19.

Zauważamy bowiem, że zdarzenia, rzeczy itp. wywołują zaistnienie innych - tu mamy do czynienia z przyczyną i skutkiem; zmiana cech jednych wywołuje zmianę cech drugich i tu mówimy o zależności funkcjonalnej oraz, że jedne jak i drugie występują łącznie co znaczy, że tworzą pewną strukturę.

Niniejszy rozdział stanowi syntezę badań uwzględniającą owe zależności rzeczy, stanów, procesów i zdarzeń.

1. Geneza[4] osłony strategicznej państwa.

Badanie rodowodu zjawiska, które towarzyszy człowiekowi od samego początku jego świadomego działania, jest bardzo utrudnione. Dodatkowa trudność wynika z tego, że historia dawnych czasów, zajmując się problemami bezpieczeństwa, traktuje raczej o przeciwdziałaniu skutkom zagrożeń (w tym wojnom) aniżeli o zapobieganiu im. Częściej też działania państwa polegały na przygotowaniu się do postanowionej lub wymuszonej wojny niż na dążeniu do jej uniknięcia.

Nieznaczne i słabe powiązania między państwami o charakterze gospodarczym, politycznym, kulturowym itd. sprawiały, że brakowało zahamowań powstrzymujących je od rozstrzygania wzajemnych sporów drogą przemocy zbrojnej.[5] Stosowanie przemocy zmuszało kształtujące się państwa do tworzenia warunków przeciw-

---

4 Geneza - gr. "rodowód, pochodzenie, powstanie czegoś..., rozwój, początek...". Podręczny słownik ..., wyd. cyt., s. 68.

5 Inne zagrożenia, w dawnych czasach, niż zbrojne traktowano jako naturalne zjawiska przyrodnicze, na które - uznawano - człowiek nie może mieć wpływu.

działania jej. Najskuteczniejszym sposobem okazało się więc obronne przygotowanie państwa, a w tym: tworzenie sił zbrojnych, rozbudowa fortyfikacji, wprowadzanie innowacji technicznych itp.

W starożytnej Mezopotamii (połowa III tysiąclecia p.n.e.) kształtowały się nowe miasta - państwa, toczące między sobą ciągłe walki o zwiększenie swych posiadłości. Dominujące wówczas miasto Lagasz, w czasie pokoju, utrzymywało jedynie straż miejską. Okazało się jednak szybko, że rozwijanie wojsk tylko na czas wojny było mało skuteczne, bo albo spóźnione albo mało zniechęcające dla potencjalnego agresora. Około 2300 r.p.n.e. Lagasz upadł a dominować zaczęło miasto Akadu. Tym razem jednak Saragon I Wielki (władca Akadu) zorganizował i utrzymywał stałą armię, która zniechęcała ewentualnych agresorów i, w razie potrzeby, dawała im skuteczny opór zbrojny.[6]

Podobne stałe armie zaczęto tworzyć w wielu państwach, na etapie ich kształtowania się. Takie stałe armie powstały również we Francji na przełomie VIII i IX wieku n.e., w Polsce za czasów Mieszka I, w Niemczech, Czechach i na Węgrzech.

Potężne państwo Rzym mimo, iż prowadziło zaborczą politykę, starannie zabiegało o bezpieczeństwo swoich ziem. Na terenie całego cesarstwa rozmieszczano legiony gotowe do natychmiastowego użycia. W miejscach, gdzie brak było naturalnych przeszkód rozbudowywano pasy fortyfikacji tzw. lines Germanicus, Reaticus, Danubianus. Zapewniały one osłonę imperium przed uderzeniami z zaskoczenia, odstraszając wrogo nastawione ludy Europy.[7]

---

6 Zob., Dzieje świata, LSW, Toruń 1972, s. 38-39.

7 Zob. J. Sikorski, Zarys historii wojskowości powszechnej do końca wieku XIX. MON, Warszawa 1975. s. 112-113.

Analizując historię powstawania państw należy stwierdzić, że jednym z podstawowych dążeń ich władców było zabezpieczenie swoich interesów (władzy, ziem) przed wpływami innych państw. Podstawowym zaś sposobem osiągania takich wpływów były użycie siły zbrojnej.

Wśród niewielu sposobów gwarantowania swojego bezpieczeństwa (małżeństwa członków rodzin panujących, mediacje...), najskuteczniejszym okazało się tworzenie i utrzymywanie możliwości prowadzenia walki zbrojnej.

Źródeł osłony strategicznej, a więc zapobiegania przemocy, należy doszukiwać się znacznie wcześniej niż miało miejsce powstawanie państw. Każda wspólnota pierwotna organizowała straże dla odstraszania drapieżników, napastników z sąsiednich plemion, a wreszcie do walki z nimi. Osłona strategiczna państwa jest więc przeniesieniem wielu wcześniejszych doświadczeń człowieka w czasy, gdy wspólnoty, oprócz tożsamości językowej, kulturowej i rodowej, utożsamiały się z zajmowanym przez siebie terenem wyznaczonym przez granice naturalne i sztuczne.

Na etapie powstawania państw istniała wielka możliwość przerodzenia się wszelkich sporów w konflikt zbrojny. Nieskuteczność innych oddziaływań niż zbrojne, na rzecz zapobiegania agresji i przeciwdziałania jej, stanowiła o wysokiej randze sił zbrojnych w państwie.

Najczęściej stosowaną formą osłony strategicznej państwa było działanie bezpośrednie (jako wyprzedzenie agresora). Nie można jednak nie dostrzegać i form pośrednich, a mianowicie:

E. Razin, Historia sztuki wojennej, Tom II, Sztuka wojenna okresu feudalnego, MON, Warszawa 1960, s. 48.

- utrzymywanie sił o większym potencjale niż przeciwnik;

- przygotowywanie umocnień, fortyfikacji, ubezpieczeń i innych działań na rzecz obronnego przygotowania państwa.

Reasumując dotychczasowe rozważania możemy stwierdzić, że celem osłony strategicznej państwa, od samego początku, stało się gwarantowanie bezpieczeństwa państwa. Ze względu na to, że siły zbrojne były głównym narzędziem polityki państwa, osłona strategiczna stała się zasadniczym (obok obrony państwa) celem ich funkcjonowania. Inne działania (pozazbrojne) były znikome, a jeśli nawet miały miejsce to - często - bardziej dla wyzyskania lepszych warunków do prowadzenia wojny, niż zapobiegania jej.

Osłonę strategiczną można by utożsamiać niemal dokładnie ze znaczeniem osłony militarnej, gdyż środki militarne rozstrzygały o zapewnieniu bezpieczeństwa państwa. Ideowo przedstawia to poniższy rysunek (rys. 3.1.).

Rys. 3.1. Wzajemny stosunek udziału sił zbrojnych do innych niemilitarnych działań w osłonie strategicznej państwa na etapie powstawania państw - schemat ideowy

2. Etapy rozwojowe osłony strategicznej państwa.

Badając genezę interesującego nas zjawiska stwierdziliśmy, że głównym, a często jedynym narzędziem, za pomocą którego państwo zabiegało o swoje bezpieczeństwo militarne, były siły zbrojne. Siły zbrojne (armie państw) swoją działalnością w czasie pokoju wypełniały główną treść osłony strategicznej państwa lub inaczej - główną treścią pokojowej działalności sił zbrojnych była osłona strategiczna państwa.

Interesujące jest zatem pytanie o to, na czym polegała ewolucja osłony strategicznej państwa, w czym przejawiały się owe przemiany i jakie są tego prawidłowości?

Po przeprowadzonej analizie historycznej można wyróżnić trzy główne okresy rozwojowe osłony strategicznej państwa przy uwzględnieniu kryterium "rola i zakres działań sił zbrojnych w osłonie strategicznej państwa".

Okres pierwszy - to czas dominującego znaczenia ubezpieczeń w osłonie strategicznej państwa, datujący się od zarania historii państw do czasu "wojen mas".

Okres drugi - to czas gwałtownego rozszerzenia zakresu działań militarnych trwający do połowy XX wieku.

Okres trzeci - to czasy po drugiej wojnie światowej, w których nastąpiły i następują przewartościowania osłony strategicznej wynikające z postępu w dziedzinie zbrojeń, a także z dominacji polityki i gospodarki nad zagadnieniami militarnymi w stosunkach między państwami.

Scharakteryzujmy zatem cechy wymienionych wcześniej okresów.

2.1. Okres dominującego znaczenia ubezpieczeń w osłonie strategicznej państwa.

Śledząc przykłady użycia sił zbrojnych w osłonie strategicznej państwa można dostrzec, że były to działania skierowane na przygotowanie się do odparcia ewentualnej agresji. Stacjonowanie wojsk na pograniczu, umacnianie rubieży obronnych, fortyfikacje itp. przedsięwzięcia to typowe przygotowanie do odparcia agresji, Ta cecha osłony strategicznej zachowała się po dzień dzisiejszy, z tym jednak, że jest to tylko jeden ze sposobów zapewnienia bezpieczeństwa militarnego.

Najistotniejszym czynnikiem, który decydował o wysokiej roli sił zbrojnych w osłonie strategicznej, było stosowanie przemocy zbrojnej do rozwiązywania sporów między państwami. Działania zapobiegawcze wojnie miały z reguły charakter oddziaływań bezpośrednich. W takim przypadku istniało ryzyko uwikłania się w konflikt zbrojny, jeśli reagujący nie posiadał dostatecznej przewagi militarnej. Oddziaływanie w sposób pośredni miało natomiast mniejszy wpływ na zapewnienie bezpieczeństwa państwa. Wynikało to między innymi z przekonania o skuteczności bezpośredniego wykorzystania siły, ale także z dominacji polityki militarnej nad innymi dziedzinami polityki państwa. Wojną (walką zbrojną) rozwiązywano konflikty społeczne i w rezultacie zapewniano (lub nie) bezpieczeństwo państwa.[8]

Zawsze silni Niemcy zmuszali Polskę do utrzymywania sił mogących odeprzeć każde uderzenie, a przedtem zniechęcić do

---

8 Zob., A. Beaufre, Wstęp do strategii..., wyd. cyt., s. 19.

agresji. Uderzenia Niemców wiązały się z trwałym opanowaniem zdobytego terenu. Obszary nadgraniczne musiały być więc przygotowane do obrony tak, by odstraszyć agresora od realizacji swoich celów przez użycie siły zbrojnej.

Aby zapobiec atakom krzyżackim, uciekano się do akcji uprzedających działania przeciwnika i dających większą pewność bezpieczeństwa w strefie nadgranicznej.

Sposób działania przeciwnika i cel jego agresji wymuszały konieczność różnorodnego oddziaływania osłonowego. Najazdy tatarskie, szybkie i dezorientujące nie wiązały się z trwałym okupowaniem napadniętych obszarów. Nie działały więc odstraszająco na Tatarów siły zaciężne i ciężkozbrojne skutecznie działające na zachodzie Polski. Nie wystarczały również silnie obsadzane grody graniczne. Specyfika działań wojsk tatarskich wywołała podobną reakcję w wielu krajach.

W Polsce stworzono w tym celu tzw. "obronę potoczną"[9], którą O. LASKOWSKI oceniał jako "...rodzaj korpusu ochrony pogranicza, w oparciu o który w razie poważniejszej wojny na wschodzie mogła Rzeczpospolita przeprowadzić zaciągi wewnątrz kraju i wystawić pod względnym spokojem armię, przeznaczoną do prowadzenia wojny".[10]

W podobny sposób ubezpieczali się Rosjanie. Zorganizowali "Straże kozackie", które pełniły służbę obserwacyjną na

---

9 W 1499 r., Jan Olbracht przeprowadził w Sejmie Krakowskim pierwszą uchwałę o "obronie potocznej".

10 O. Laskowski, Encyklopedia wojskowa, TWWiWIN-O, tom VI, Warszawa 1937, s. 6; także, A. Maruszewski, Ochrona granic w dawnej Polsce i dzisiaj, Salezjańska Szkoła Rzemiosł, Warszawa 1936, s. 28.

pograniczu. Stworzono linie umocnionych grodów, a także każdego roku latem zbierano wojsko polowe, które koczowało na pograniczu ("w polu") oczekując na akcje Tatarów, a jednocześnie oddziałując na nich zniechęcająco.[11]

Nie unikano również akcji bezpośrednich. "W XVI wieku dzięki pomyślnie zakończonym wyprawom przeciwko kazańskim Tatarom zabezpieczono dobrze wschodnią granicę państwa, którego terytorium szybko się rozszerzało w kierunku Oceanu Spokojnego"[12]. Wielką akcją bezpośrednią była również odsiecz Wiednia za Jana Sobieskiego. Sobieski "...jako polityk trafnie przewidywał, że po ujarzmieniu cesarza (austriackiego - W.K.) zalew muzułmański runie na Polskę, a jako wojownik doskonale oceniał, w jakim niebezpieczeństwie znajdzie się Rzeczpospolita, skoro nie tylko od południa, od Kamieńca, lecz i od zachodu, od Krakowa, powiewać będą zielone chorągwie proroka".[13] Ta akcja militarna osłabiła potęgę Turcji i oddaliła niebezpieczeństwo pojawiające się u granic Polski, w znaczny sposób osłabiając siłę ofensywną armii Kara Mustafy.

W XVII wieku stosowano także działania pośrednie, dzięki którym gwarantowano swoje bezpieczeństwo. Gdy Zygmunt III usiłował podporządkować sobie Moskwę, w obszarze zagrożonych państw znalazła się Turcja. To wielkie państwo, prowadzące wojny z innymi państwami oraz mające wiele problemów wewnętrznych,

---

11 Zob., E. Razin, Historia sztuki wojennej, tom II, Warszawa 1960, s. 295-298 i tom III, Warszawa 1964, s. 217.

12 s. 213.

13 J. Woliński, Z dziejów wojny i polityki w dobie Jana Sobieskiego, MON, Warszawa 1960, s. 40.

dodatkowy konflikt z Polską uznawało za niewygodny. Aby więc zapobiec zagrożeniu ze strony Polski urządzono demonstrację zbrojną u granic Rzeczypospolitej, prowadząc manewry wojskowe i zostawiając w polu znaczne siły wojskowe.[14]

Podobny demonstracyjny charakter miały działania wojsk polskich w obliczu zagrożenia agresją wojsk rosyjskich i austriackich w 1790 roku. W pierwszym przypadku do zabezpieczenia granicy wyznaczono 1 i 2 dywizje Wielkiego Księstwa Litewskiego, w drugim - niemal całą Dywizję Małopolską oraz oddziały z Litwy - łącznie około 30 000 wojska. Te czysto wojskowe posunięcia nie wystarczyły jednak do wywarcia wystarczającego wpływu na poczynania sąsiadów.[15]

Końcowe lata XVIII wieku przynoszą ze sobą wręcz rewolucyjne przemiany, również w sprawach wojskowości. Do tego czasu zwycięstwo osiągane w jednej lub kilku bitwach przynosiło oczekiwane korzyści, kończąc tym samym działania zbrojne. Masowe armie i postęp techniczny pozwoliły działać na wielu teatrach i prowadzić wiele bitew i kampanii, aż do całkowitego rozbicia sił przeciwnika.

Nie wystarczyło rewolucyjnej Francji (w 1792 roku) powołanie pod broń 450 tysięcy żołnierzy, a w roku następnym dodatkowych 300 tysięcy, by zniechęcić siły koalicji europejskiej do interwencji zbrojnej. Nie wystarczyły ubezpieczenia na granicy, fortyfikacje i umocnienia, nie wystarczyła nawet perspektywa

---

14 Zob., J.A. Gierowski, Historia Polski 1505-1764, MON, Warszawa 1984, s. 158.

15 Zob. L.Ratajczyk, Wojsko i obronność Rzeczypospolitej 1788-1792, MON, Warszawa 1975, s. 44.

rozegrania krwawej wojny z obrońcą dobrze do niej przygotowanym, zarówno pod względem liczebności wojsk, jak i ich wyposażenia.[16]

Rozwój wydarzeń w XVIII wieku dowodzi jednak, że o pewności bezpieczeństwa państwa świadczą już nie tylko siły zbrojne, ale również gospodarka narodowa i powiązania polityczne państw.

Anglicy, ufający swojej marynarce królewskiej, mieli słabą jak na owe czasu armię lądową. Dysponując jednak silną gospodarką byli w stanie stworzyć armię lądową w liczbie 150 tysięcy żołnierzy (w 1801 roku) z armii zaledwie czterdziestotysięcznej.[17]

Powyższe przykłady świadczą, że chociaż nie zawsze, to często liczebność (jakość) sił zbrojnych i - co najważniejsze - możliwość ich powiększania stanowiły czynnik odstraszający, zniechęcający ewentualnego przeciwnika.

Pierwszy etap rozwoju osłony strategicznej państwa niejako zamyka wojna francusko-pruska, a to dlatego, że jej skutki dowodzą wykrystalizowania się specyficznej i istotnej po dzień dzisiejszy formy - sposobu działania. Mamy tu na myśli ubezpieczenie strategiczne.

Francuzi nie skorzystali właściwie z wniosków z minionych wojen, a tym samym nie zapewnili sobie osłony granicy, mobilizacji i koncentracji sił głównych. "Tydzień zwłoki stworzył dla Niemców zupełnie nową sytuację. Opóźnienie przeciwnika umożliwiło im sprowadzenie wojsk na front i skupienie ich na przewidy-

---

16 Zob., M. Howard, Wojna w dziejach Europy, Ossolineum, Wrocław 1990, s. 109.

17 Tamże, s. 124.

wanych pozycjach.[18]

W przeciwieństwie do Francuzów, którzy nawet myśleli o akcji uprzedzającej, Niemcy uwzględnili konieczność osłony granic państwa, wyznaczając znaczne siły "...na osłonę wybrzeży oraz dla obserwacji krajów ościennych...".[19]

W charakteryzowanym okresie dostrzegamy kształtowanie się podstawowej prawidłowości. Cel osłony strategicznej państwa jest niezmienny; zmieniają się natomiast sposoby jej realizacji i ich rola w całokształcie przedsięwzięć. Najistotniejszą cechą osłony strategicznej jest w tym czasie to, że o jej powodzeniu decydują siły stale ubezpieczające granicę państwa i możliwość szybkiego użycia zasadniczych sił z głębi. Ranga ubezpieczenia granic wynikała z rozwoju sztuki wojennej tego okresu, celu działania potencjalnego przeciwnika, jego możliwości, form i sposobów działania.

Państwo mogło się czuć bezpiecznie jeśli posiadało możliwość reagowania przynajmniej równą możliwości przeciwnika. Z tego też względu wykrystalizowały się dwie specyficzne cechy ubezpieczenia granic państwa.

Pierwsza polegała na wyczekiwaniu na potencjalnego przeciwnika w silnie obsadzonych grodach, miastach i zapewnianiu w ten sposób czasu dla zorganizowania sił w głębi, które stoczą walną bitwę. Dotyczy to zachodniej sztuki wojowania.

---

18 F. Engels, Wojna niemiecko-francuska 1870-1871 r., MON, Warszawa 1951, s. 18.

19 Zob., F. Foch, O prowadzeniu wojny, WINW, Warszawa 1925, s. 30-31.

Druga natomiast wynikała ze specyfiki działania Tatarów i Wołochów. Tym razem przeciwnik mógł być zniechęcony do agresji jeśli napotykał na każdym kroku opór organizowany przez wojska działające w polu (obserwacja granicy, demonstracyjne ćwiczenia itp.), a także organizowany przez ludność miejscową. Istniała więc tutaj potrzeba przestrzennego wypełnienia obszarów nadgranicznych nazwijmy to - możliwością zbrojnego oporu.

Oprócz ubezpieczeń ważne znaczenie miały również akcje bezpośrednie - wyprzedzające uderzenie przeciwnika, a także możliwość szybkiego użycia sił z głębi.

Dominująca rola sił zbrojnych w zapewnieniu bezpieczeństwa państwa jest bezsporna. Mimo innych działań (dyplomatycznych) i tak potencjał militarny rozstrzygał o bezpieczeństwie państwa.

Analiza wydarzeń historycznych, do pierwszej wojny światowej wykazuje, że osłonę strategiczną państwa można było w zasadzie zapewnić dysponując możliwością posiadania znacznych sił w pobliżu granicy państwa. "Wojska osłony gwarantowały bezpieczne przeprowadzenie mobilizacji i ześrodkowanie w rejonach wyjściowych sił głównych - ogłaszano mobilizację powszechną, wypowiadano wojnę i realizowano masowe przewozy operacyjne wojsk i zapasów materiałowych do rejonów rozwinięcia".[20] Stanisław Koziej prawidłowość tę wyraża w słowach: "... im silniejsze ubezpieczenie zapewniające większy zakres swobody działania pozostałych sił, tym stopień bezpośredniego pogotowia ubezpieczanych sił może być niższy. Im większy poziom niepewności, tym

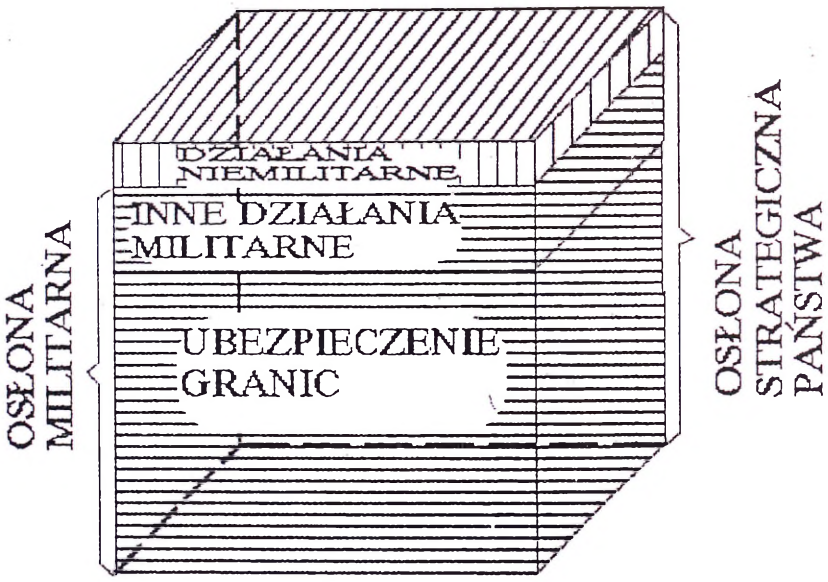
---

20 Z. Gołąb, Rozwinięcie wojsk lądowych w wojnie współczesnej, MON, Warszawa 1969, s. 20.

wojska muszą być utrzymywane w większej gotowości do działania".[21] Jak więc widzimy nie działały wówczas zniechęcająco na przeciwnika możliwości obrońcy "ukryte" w głębi jego terytorium. Musiał on być przy granicy, zawsze gotów do przeciwdziałania.

W cieniu działań militarnych, często na ich korzyść, podejmowano przedsięwzięcia o charakterze niemilitarnym (pozamilitarnym). Ranga ich zaczyna wzrastać wraz ze wzrostem powiązań między państwami mającymi wspólne lub rozbieżne interesy polityczne i gospodarcze.

Wzajemną relację znaczenia poszczególnych przedsięwzięć w osłonie strategicznej ilustruje poniższy schemat ideowy (rys. 3.2.).

Rys. 3.2. Wzajemny stosunek udziału ubezpieczeń, innych działań zbrojnych oraz działań pozazbrojnych w osłonie strategicznej państwa - schemat ideowy.[22]

---

21 S. Koziej, Teoria sztuki wojennej, Bellona, Warszawa 1993, s. 126.

22 Musimy jeszcze wspomnieć o jednej istotnej sprawie, która w rozważaniach jakby umyka naszej uwadze. Otóż analiza historyczna dotyczy aspektów militarnych osłony strategicznej, rozpatrywanej tutaj jako przeciwdziałanie zagrożeniom militarnym. By zostać w zgodzie z przyjętą

2.2. Okres gwałtownego rozszerzenia zakresu działań militarnych w osłonie strategicznej państwa.

Okres ten przypada na czasy, w których mają miejsce dwie najkrwawsze i największe wojny światowe. Wyróżniamy go ze względu na jego przełomowy charakter, również w odniesieniu do zjawiska osłony strategicznej państwa.

Oto bowiem obie wojny światowe, będąc wynikiem złych ocen ich sprawców dowodzą, że nadal jeszcze "...plany strategiczne (...) obejmowały niemal wyłącznie czysto wojskowe (operacyjne) przewidywania wojenne, a wynikające z nich przygotowania zapewniały siły i środki do przeprowadzenia krótkiej, kilkumiesięcznej kampanii. (...) Jeśliby brać pod uwagę jedynie faktyczny stan rzeczy, to zarzuty te (dotyczące zaniedbań na polu politycznego i gospodarczego przygotowania wojny - W.K.) są zasadniczo słuszne, bo wojna w istocie nie była przez Niemcy na żadnym polu, prócz wojskowego dobrze przygotowana(...).[23]

"Szalę zwycięstwa - pisze M. Howard - miała przeważyć raczej zdolność rządu radzieckiego do zmobilizowania wszystkich zasobów i olbrzymich rezerw społeczeństwa, moralnych i materialnych, do walki na śmierć i życie przeciwko najeźdźcy niż jakieś nadzwycza-

---

definicją osłony strategicznej państwa stwierdzić należy, że w pierwszym okresie dotyczyła ona, w zdecydowanej większości przypadków, przeciwdziałaniu zagrożeniom militarnym.

23 M. Jabłonowski, P. Stawecki, Studium planu strategicznego Polski przeciw Niemcom Kutrzeby i Mossora, PAX, Warszawa 1987, s. 42-43.

jne zdolności dowódcze lub cuda techniki.[24]

W obydwu wojnach agresorzy, myśląc o szybkim zwycięstwie, nie docenili wartości atakowanych państw wyrażonej nie tylko w potencjale ich sił zbrojnych, ale również w możliwościach rezerw (ludzkich i materiałowych) jakimi dysponują.

Jeśli w poprzednich wiekach odstraszająco na potencjalnego przeciwnika oddziaływała wartość sił ubezpieczających granice i tych, które mogą w ich pobliżu szybko się znaleźć, to w omawianym okresie takie myślenie, o gwarantowaniu bezpieczeństwa militarnego, jest już nieaktualne.

Chociaż ranga ubezpieczeń w osłonie strategicznej jest nadal wysoka, to coraz bardziej rozwijają się nowe i doskonalą stare formy, a także większego znaczenia nabierają działania w sferze politycznej (dyplomatycznej) i gospodarczej. Koronnym tego przykładem jest Szwajcaria - państwo, które w czasie obu wojen oparło się zakusom Niemców, nie stając się terytorium starć przeciwnych stron. Mimo wielu zabiegów militarnych, wykorzystało ono swoją pozycję w świecie gospodarczym nie angażując się czynnie po stronie żadnego z walczących. Istotną rolę odegrało tu znaczenie Szwajcarii jako państwa będącego "bankiem" świata i miejscem tranzytu surowców strategicznych, w szczególności dla Niemców.

Położenie strategiczne tego państwa jest niewątpliwie inne niż np. Polski, Czech, Węgier czy Francji, a zbieg okoliczności dał mu większe szanse na uniknięcie wojny.

---

24 M. Howard, Wojna..., wyd. cyt., s. 175-176.

W czasie obydwu wojen, nie będąc ich uczestnikiem, Szwajcaria podjęła jednak wiele zabiegów dla zniechęcenia potencjalnych agresorów. Jakie to były działania? Otóż w okresie pierwszej wojny powołano, w szerokim zakresie, rezerwy do jednostek bojowych i pomocniczych. Część wojsk skierowano do osłony zagrożonych granic, część natomiast przebywała w rejonach alarmowych lub stałej dyslokacji.[25]

Osłona strategiczna państwa dotyczy działań realizowanych przez nie w stosunku do uczestników stosunków międzynarodowych, jeśli nie jest ono z nimi w stanie wojny. Omówiliśmy dotąd przykłady, w których prezentowano osłonę strategiczną realizowaną przed konfliktem zbrojnym. Należy więc zaznaczyć, że osłonę strategiczną realizuje się również po zakończonym konflikcie zbrojnym. Doskonale ilustruje to zachowanie Niemiec po pierwszej wojnie światowej.

Nie chcąc ulec wpływom innych państw, aby zapewnić sobie dogodne warunki rozwoju, intensywnie rozwijano okrojone liczebnie po pierwszej wojnie, siły zbrojne i osłonę granic. Granic strzegła straż graniczna; zaczęto tworzyć specjalne wojska forteczne. Rekrutów, po przeszkoleniu, zatrzymywano w szeregach, przedłużając służbę do dwóch lat.[26] Wartość sił niemieckich wysoko oceniał S. Mossor twierdząc, że "(...) zaskoczenie Niemiec szybką

---

25 Zob., W. Kozaczuk, Na peryferiach piekła. Wydawnictwa Radia i Telewizji, Warszawa 1988, s. 103, Dodajmy, że w czasie wojny niemiecko-francuskiej Szwajcaria zmobilizowała dziewięć dywizji piechoty, które były również skierowane do osłony zagrożonych granic.

26 Zob., M. Zagórniak, Sytuacja militarna Europy w okresie kryzysu politycznego 1938 r., PWN, Warszawa 1979, s. 20-21.

ofensywą na ich terytorium będzie bardzo trudne, jeżeli nie niemożliwe. Każdy nasz oddział wdzierający się w głąb Niemiec napotka już na granicy zorganizowany opór wojskowy toteż nawet gdybyśmy chcieli zniszczyć (oddziały przeciwnika) bez mobilizacji, to w ciągu pierwszych 3 dni niedaleko można będzie dotrzeć, zaś po trzech dniach będą już gotowe zarówno dywizje stanu czynnego, jak i główne siły Landwehry, oparte o zorganizowany system zniszczeń, fortyfikacji i zalewów.[27]

Taka ocena świadczy o tym, że wartość osłonową - gwaranta bezpieczeństwa państwa - posiadają nie tylko siły osłony granic (ubezpieczeń), ale i całe siły zbrojne wraz z ich możliwościami okresu pokoju i tymi, jakie mogą osiągnąć w wyniku rozwinięcia strategicznego.

Przed drugą wojną światową zwiększa się zakres przedsięwzięć, jakie podejmują państwa, aby zapobiec obcej agresji. Nie wystarczają już siły obsadzające granice i działające na zasadzie ubezpieczeń. Czechosłowacja zarządza częściową mobilizację (mobilizacja wojsk pancernych, technicznych oraz jednostek osłony granic), powołuje rezerwy, prowadząc z nimi ćwiczenia w pobliżu granicy z Niemcami.[28] Wydarzenia te zbiegły się z pogotowiem floty brytyjskiej i francuskimi przedsięwzięciami mobilizacyjnymi. Niestety brak zdecydowanej postawy czołowych państw europejskich zaprzepaścił wysiłki poczynione w sferze militarnej.

---

27 M. Jabłonowski, P. Stawecki, Studium planu..., wyd. cyt., s. 78.

28 Zob., M. Zagórniak, Sytuacja militarna..., wyd. cyt., s. 63-64.

Francuzi w 1936 roku wprowadzili do realizacji tzw. "plan osłony", którego naistotniejszą częścią miała być osłona granic. Decydującą rolę miały odegrać linie umocnień zwane linią Maginota, obsadzane już w czasie pokoju przez wojska forteczne (7-8 brygad), które w wyniku mobilizacji miały zostać nawet potrojone. Nie doceniono jednak rangi mobilizacyjnego rozwinięcia, a w dodatku ograniczono liczebność wojsk czasu pokojowego. W przypadku tego państwa mamy do czynienia z konserwatywnym myśleniem obronnym - myśleniem, którego idea opierała się na zaufaniu do skuteczności ubezpieczeń granicy francusko-niemieckiej.[29] Ubezpieczenia nie mogły działać zniechęcająco na przeciwnika, gdyż technika jego działania była całkiem odmienna od tego, jakie miało miejsce w pierwszym okresie. Ubezpieczenie nie jest już bowiem w stanie powstrzymać, a ściślej zatrzymać nacierających wojsk, a tym samym nie jest w stanie wpływać na nie odstraszająco. Przeciwnik bowiem zostanie zniechęcony wówczas, gdy będzie obawiał się przegranej, a nie utrudnień w odniesieniu zwycięstwa.

Rząd Polski proponował Francji podjęcie wspólnej akcji militarnej przeciwko Niemcom, gdy ci zremilitaryzowali Nadrenię. Niestety spotkało się to z negatywnym odzewem strony francuskiej.[30]

---

29 A. Beaufre odnosząc się krytycznie do tego zjawiska i jemu podobnych wydobył zasadę, którą nazwał "grą odstraszania klasycznego prowadzoną w oparciu o doktryny przeciwnika". Wynika z niej, że odstraszanie potencjalnego przeciwnika możliwe jest wtedy, gdy państwo w swej doktrynie obronnej przedstawi takie sposoby odpierania agresji, które stanowią przeciwwagę dla sposobów działania agresora lub je przewyższają. Zob., tegoż autora, Wstęp do strategii..., wyd. cyt., s. 163-167.

30 Zob. J. Krasuski, Między wojnami, PIW, Warszawa 1985, s. 168-169. Zob., także o podobnej propozycji J.

Szwajcaria w obliczu zagrożeń pośrednich (nie nacelowanych na jej bezpieczeństwo bezpośrednio), takich jak: aneksja Austrii (11-13.03.1938 r.), przedłużenie okresu służby wojskowej w Niemczech, zaangażowanie Niemiec w wojnie domowej w Hiszpanii oraz zacieśnienie więzi Berlin-Rzym-Tokio:

- organizuje wielkie manewry w 1937 roku;
- przedłuża terminy okresowego doszkalania żołnierzy;
- przygotowuje niszczenia w strefie nadgranicznej;
- wzmaga ćwiczenia wojsk;
- rozbudowuje umocnienia na granicy z Rzeszą (od 1935 do 1939 r.);
- wzmacnia oddziały wojsk granicznych;
- ogłasza powszechną mobilizację (2.IX.1939 r.)[31].

Mobilizacja powszechna poprzedzona została tzw. "mobilizacją osłonową" (28.VIII.1939 r.), połączoną z podniesieniem gotowości bojowej jednostek nadgranicznych i lotnictwa.

W obliczu agresji Niemiec na Francję (w drugim dniu) urządzono w Szwajcarii powszechną mobilizację. "Wojska opuściły koszary i place ćwiczeń, kierując się do wyznaczonych rejonów i zajmując stanowiska bojowe. (...) Straż graniczna została potrojona, a jej placówkom przydzielono ciężką broń maszynową".[32]

Nawet w czasie inwazji sił sojuszniczych na kontynent europejski (6.06.1944 r.) armia szwajcarska utrzymywana była w

---

Piłsudskiego (wojny prewencyjnej przeciwko Niemcom) z 1933 r., opisanej przez J. de Launay, Wielkie spory współczesności 1914-1945, Wydawnictwo Literackie, Warszawa 1978, s. 151-152.

31 Zob., W. Kozaczuk, Na peryferiach..., wyd. cyt., s. 20--48.

32 s. 71.

stanie wysokiej gotowości bojowej. "Ogłoszenie mobilizacji i demonstracyjne postawienie w stan gotowości całej armii szwajcarskiej będzie dobrym środkiem odstraszającym, a agresja stanie się dla Hitlera nieopłacalna".[33]

Oprócz przedsięwzięć na wielką skalę, podejmowano w Szwajcarii również działania bezpośrednie związane z likwidacją dywersantów, emisariuszy wywiadu (szczególnie niemieckiego), a także stoczono wiele walk powietrznych z samolotami naruszającymi szwajcarską przestrzeń powietrzną i potyczek granicznych dla likwidacji niemieckich aktów naruszenia granicy państwowej.

Tym działaniom militarnym towarzyszy umiejętnie prowadzona polityka zagraniczna i gospodarcza, co w sumie uchroniło to państwo od utraty niepodległości i bezpieczeństwa narodowego.

W gorszym położeniu, w porównaniu do Szwajcarii, była Polska i inne kraje europejskie. Nie można jednak odmówić tym krajom starań o zapewnienie swojego bezpieczeństwa. To jedynie determinacja agresora przewyższała determinację Polaków i ich sąsiadów.

W obliczu kryzysu wokół Czechosłowacji, w 1938 roku, zorganizowano na Wołyniu wielkie manewry. Oznaczać one miały "demonstrację skierowaną przeciwko próbom przemarszu Armii Czerwonej przez terytorium Polski na pomoc Czechosłowacji".[34] Jednocześnie generał Stachiewicz proponował Rydzowi-Śmigłemu "(...) zademonstrowanie pewnych zarządzeń wojskowych na granicy. Proponuję wzmocnienie obsady straży granicznej na odcinku śląskim

---

33 s. 271.

34 M. Zagórniak, Sytuacja militarna..., wyd. cyt., s. 284.

szkolnym pułkiem KOP (Korpusu Ochrony Pogranicza) z Osowca. Poza tym można by sprowadzić z manewrów do Cieszyna na razie 4 Pułk Strzelców Podhalańskich i zatrzymać w nim rezerwistów i starszy rocznik".[35] W rezultacie podjęto decyzję o utworzeniu Samodzielnej Grupy Operacyjnej (SGO) "Śląsk" i koncentracji wojsk polskich na Śląsku Cieszyńskim.

Działania te zbiegły się w czasie z podobnymi, co do celu i charakteru, przedsięwzięciami węgierskimi. Podjęto tam mianowicie czynności w celu zwiększenia gotowości bojowej sił zbrojych. Zrealizowano to pod pretekstem manewrów prowadzonych w pobliżu Słowacji. W ten sposób Węgrzy powołali pod broń 160 tys. żołnierzy, a dwie brygady nie powróciły do garnizonów, lecz pozostały w strefie przygranicznej. Przygotowania węgierskie nie umożliwiały im podjęcia jakiejkolwiek akcji zaczepnej. Jednak miały niewątpliwie charakter demonstracji wojskowej w obliczu kryzysu 1938 roku.[36]

Czasy wojen mas - wojen, w których nie liczono się z niczym poza sukcesem osiąganym kosztem milionów istnień ludzkich - stanowią okres rozszerzenia zakresu i znaczenia działań militarnych w osłonie strategicznej państwa. Zapewnia się już nie tylko solidne ubezpieczenie w strefie przygranicznej, przez co zniechęca się przeciwnika do agresji lub zmusza do wydania bitwy jak najdalej od centrum kraju. Większego znaczenia nabierają i

---

35 Tamże, s. 285.

36 Zob., Tamże, s. 301-302. Węgry, w czasie kryzysu 1938 roku, sprzyjały raczej Niemcom, jednak obawiały się akcji ze strony Małej Ententy (Czechosłowacja, Rumunia, Jugosławia) co zmusiło je do przedsięwzięcia tego typu działań.

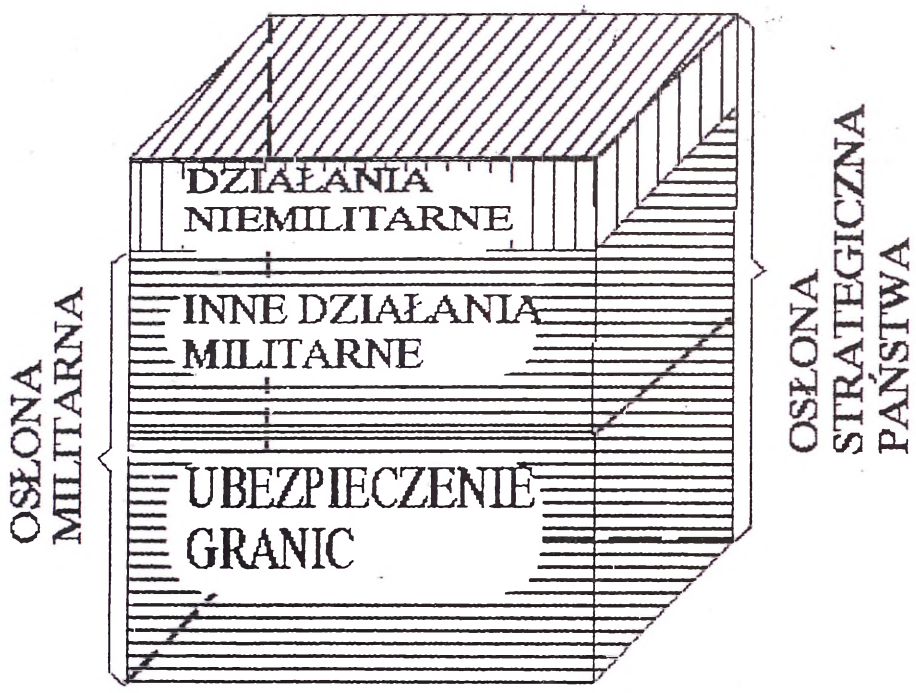
inne formy oddziaływania pośredniego (manewry wojsk, szkolenie rezerw, przygotowanie niszczeń i umocnień, podnoszenie poziomu gotowości wojsk itd.) oraz działań bezpośrednich (zwalczanie dywersji, likwidacja incydentalnych przypadków naruszenia granicy państwowej, zwalczanie band itp.).

Wielką rolę mogły wówczas spełnić działania pozamilitarne. Niestety nie doceniono ich wagi, nie wykorzystano możliwości oddziaływania na Niemcy (i inne kraje) za pomocą dyplomacji i gospodarki a ściślej - nie uczyniono tego w wystarczającym stopniu.[37]

Dwudziesty wiek wniósł wiele zmian w zakresie osłony strategicznej państwa. Ubezpieczenie strategiczne (osłona granic) nie wystarczało do zniechęcenia agresorów lub przeciwdziałania zagrożeniom bezpieczeństwa państwa, mającym swe źródła daleko od jego terytorium. Potencjalny przeciwnik mógł być zniechęcony do agresji jeżeli obawiał się przegranej w każdym miejscu swego działania. Odstraszały go więc jedynie możliwości państwa, które mogłoby ono uruchomić na wypadek agresji. Wzajemny stosunek działań w osłonie strategicznej państwa - ideowo - prezentuje schemat na rys. 3.3.

---

37 Zakres rzeczywistych działań dyplomatycznych stanowi po dzień dzisiejszy tajemnicę wielu państw. W wielu przypadkach chodzi nie tylko o nieskuteczność działań pozamilitarnych, ale zapewne o grę interesów, z których przynajmniej na początku wynikało "przyzwolenie" dla niemieckiego parcia na Wschód.

Rys. 3.3. Wzajemny stosunek działań militarnych i niemilitarnych w osłonie strategicznej państwa - schemat ideowy.

2.3. Okres przewartościowań osłony strategicznej państwa.

Wyniki drugiej wojny światowej dowiodły, że rozstrzygnięcie zagadnień bezpieczeństwa państwa tylko za pomocą sił zbrojnych jest już niemożliwe. Groźba kolejnego konfliktu światowego, między potęgami o przeciwstawnych ideologiach, doprowadziła do połączenia wysiłków państw (często z konieczności) w celu wspólnego gwarantowania swojego bezpieczeństwa. I chociaż po wojnie podejmowano szereg wspólnych inicjatyw gwarantujących

bezpieczeństwo międzynarodowe, to niemal równocześnie świat poddał się bezpardonowemu wyścigowi zbrojeń.

Bezpieczeństwo państwa zaczęto jednak mierzyć nie tylko groźbą wybuchu nowej wojny. Człowiekowi zaczęło zagrażać wiele innych zjawisk, wynikających zarówno z natury przyrody, jak i w szczególności - z rozwoju cywilizacyjnego (postępu technicznego, konkurencji o rynki zbytu, konkurencji kapitału, patologii społecznych itp.).

W sferze militarnej pojawia się nowa jakościowo sytuacja. Atrybutem armii, a argumentem polityków staje się broń masowego rażenia. Wraz z nią - strategia odstraszania jądrowego. Wiedza o skutkach użycia broni jądrowej powstrzymała skutecznie wrogie obozy (NATO - Układ Warszawski) zmuszając je jednocześnie do przeniesienia wysiłku na inne dziedziny polityki międzynarodowej. Odstraszanie jądrowe i klasyczne były jednak na tyle skuteczne, że potęgi światowe mogły angażować się w lokalne spory, bez obawy o przejście ich w skalę globalną.

Wzrost uzależnień interesów państwa od czynników zewnętrznych i wewnętrznych spowodował, że w myśleniu i działaniu na rzecz bezpieczeństwa państw, bezpieczeństwo militarne jest tylko częścią tego złożonego problemu. Polityka państwa nie służy dzisiaj polityce wojskowej, lecz jest zgoła odwrotnie. Siły zbrojne stały się jednym z narzędzi, jakimi państwo dysponuje dla zabiegania o swoje bezpieczeństwo.

Jeśli dotąd osłona strategiczna znaczyła niemal to samo co osłona militarna, to dzisiaj osłona militarna stanowi tylko jej sferę. Sferę wyznaczoną przez narzędzia i środki użyte w jej realizacji.

Zakres osłony strategicznej państwa rozszerzył się, bo zwiększyło się spektrum zagrożeń jego bezpieczeństwa. Jeśli w przeszłości "najlepszym" sposobem rozwiązania konfliktu była konfrontacja zbrojna, to dzisiaj większego znaczenia nabiera konfrontacja niezbrojna. Z konfrontacji zbrojnej wynikało zagrożenie użyciem wojsk przez potencjalnego przeciwnika, a nawet ich bezpośrednie użycie. Z tego też względu należało ubezpieczyć się przed ich wtargnięciem i przygotować państwo do wsparcia sił zbrojnych w ich walce. Z konfrontacji niezbrojnej - zagrożenie użyciem innych narzędzi (politycznych, gospodarczych, normatywnych itd.), a coraz rzadziej wojskowych (militarnych).

Osłona militarna państwa jako jedno z zasadniczych zadań sił zbrojnych ma dzisiaj dwa oblicza. W pierwszym przypadku mamy do czynienia z klasycznym przeciwdziałaniem zagrożeniom militarnym (pośrednim i bezpośrednim), a w drugim - z działaniem w ochronie interesów państwa (gospodarczych, politycznych, społecznych itd.).

Interwencja Armii Radzieckiej w Afganistanie, państw zachodnich w Zatoce Perskiej, Anglików na Falklandach i wiele innych przypadków świadczy o tym, że osłona strategiczna państwa dotyczy nie tylko zagrożeń o czysto militarnej postaci.

Zasadne jest nadal myślenie i działanie, by przeciwdziałać zagrożeniom czysto militarnym. W wielu miejscach świata zamieszki (wojny) wewnętrzne, czy też konflikty międzynarodowe zagrażają bezpieczeństwu sąsiednich państw.

Ogniskiem zapalnym w latach dziewięćdziesiątych było Burundi. Mimo, że ONZ długo wstrzymywało się od udzielenia pomocy (władze tego państwa "mogą jedynie liczyć na przybycie symbolicz-

nego oddziału pod flagą ONZ" orzekł wysłannik ONZ), do interwencji chętni byli sąsiedzi: Tanzania, Zair oraz Rwanda. Zauważmy, że nieskuteczność działań powstrzymujących zagrożenie sprawiła, iż niedługo potem Rwanda stała się miejscem niezwykle krwawych walk wewnętrznych. Zasadniczym celem działania sąsiadów w przypadku Burundi, a potem Rwandy, było powstrzymanie napływu uchodźców, a także zapobieżenie narodzeniu się podobnych problemów we własnych krajach.

Oprócz działań militarnych o charakterze bezpośrednim (interwencje, akcje zbrojne itp.) podejmuje się również działania pośrednie. Korea Północna zagroziła wykonaniem uderzeń rakietowych na Japonię, gdyby Stany Zjednoczone zechciały użyć wobec niej blokady gospodarczej i militarnej. W tym samym czasie Korea Południowa prowadzi intensywne ćwiczenia w pobliżu granicy północnej.

Zamieszki wewnętrzne na terenie byłej Jugosławii zagrażają bezpieczeństwu jej sąsiadów. Wzmacniają więc oni ochronę swoich granic przyległych do rejonów objętych walkami, a państwa NATO decydują się na manewry morskie w celu demonstracji gotowości do interwencji i wygaszenia konfliktu.

Obserwacja wydarzeń w świecie współczesnym dowodzi, że mimo wielu zabiegów (bez użycia siły zbrojnej) często groźba lub bezpośrednie użycie sił zbrojnych stanowi ważny argument w polityce państwa. Nawet taka potęga gospodarcza jak Stany Zjednoczone musi odwoływać się do tego narzędzia polityki, jakim są siły zbrojne.

Ze względu na systemowy charakter zagrożeń, ich wzajemną zależność, udział sił zbrojnych w przedsięwzięciach osłony stra-

tegicznej jest nadal znaczny. Ze względu na ogromne koszty operacji wojskowych, zastępuje się je działaniami dyplomatycznymi, gospodarczymi itd. lub akcjami pośrednimi. Międzynarodowy charakter zagrożeń i ich skutków wywołuje konieczność umiędzynarodowienia problematyki osłony strategicznej. Tym sposobem zachodzi potrzeba uniwersalizacji narodowych sił zbrojnych do działania wobec różnych zagrożeń, w ramach sił międzynarodowych i samodzielnie.

Dążenie do obniżenia progu ryzyka w stosunkach między państwami (rozbrojenia, restrukturyzacja sił zbrojnych etc.), wspólne działania polityczne, gospodarcze i militarne świadczą o umiędzynarodowieniu problmatyki bezpieczeństwa.

Obok tych działań, a w zasadzie wraz z nimi każde państwo z osobna nadal musi zabiegać o swój bezpieczny byt.

Osłona strategiczna państwa dzisiaj i w przyszłości to wyważony zespół wszelkich działań państwa, które prowadzone są z myślą o jego bezpieczeństwie we wszystkich wymiarach, a więc politycznym, gospodarczym, militarnym, ekologicznym itd. (Zob. rys. 3.4.).

Rys. 3.4. Znaczenie działań militarnych (w tym ubezpieczeń) i niemilitarnych w osłonie strategicznej państwa.

IV CELE I ZADANIA SIŁ ZBROJNYCH W OSŁONIE STRATEGICZNEJ PAŃSTWA

1. Osłona militarna państwa

Osłona militarna państwa jest jedną ze sfer osłony strategicznej wywodzącą swą nazwę od charakteru sił i środków oraz ich działań na rzecz zapobiegania utracie bezpieczeństwa. Będzie to więc układ militarny, którego zasadniczy trzon stanowią siły zbrojne, a w czasie wojny również jednostki wojskowe MSW oraz Straż Graniczna RP.[1] W innym ujęciu układ militarny to wojska regularne (wojska lądowe, lotnicze i obrony powietrznej oraz marynarka wojenna) mające w swych strukturach wojska operacyjne i siły obrony regionalnej oraz "podsystem sił cywilnych (nieregularnych).[2] W drugim przypadku poszerzono strukturę układu militarnego, co jest zasadne i konieczne w czasie planowania zagadnień bezpieczeństwa państwa (w tym - obrony narodowej).

W czasie pokoju największego znaczenia nabierają siły zbrojne, które zabezpieczają interesy państwa w czasie pokoju i prowadzą walkę zbrojną w jego obronie na wypadek agresji. Znaczenie to podkreślono już wyraźnie w Konstytucji 3 Maja. "Naród winien jest sobie samemu obronę od napaści i dla przestrzegania całości swojej.

---

1 Na podstawie "Struktura i zakres zadań układu pozamilitarnego w operacji obronnej na obszarze kraju", BBN, Departament Systemu Obronnego, Warszawa 1993, s. 4.

2 Zob. J. Zubek, Doktryny..., wyd. cyt., s. 51-52.

(...) Wojsko nic innego nie jest, tylko wyciągnięta siła obronna i porządna z ogólnej siły narodu. (...) Wojsko winno narodowi strzeżenie granic i spokojności powszechnej, słowem winno być jego najsilniejszą tarczą"[3].

Siły zbrojne są szczególnym narzędziem państwa. "Takiego zbiorowego narzędzia potrzebuje władca by podołać zadaniu, jakim jest obrona granic państwa. Najbardziej nieprzystępne granice naturalne nie zabezpieczają państwa przed napadem zewnętrznego wroga.

(...) Ludzką jest rzeczą, że sąsiad chciwie i zawistnie patrzy na gotowe, najczęściej pracą zdobyte dobra za swoją miedzą graniczną; i że tym chętniej wyciąga po nie rękę, im sam mniej jest w stanie stworzyć, im mniej przy tym oczekuje skutecznego oporu. Toteż każde państwo musi nieustannie zachowywać czujną postawę obronną. A jego władza przygotowuje i organizuje odpór na wypadek agresji"[4].

Wreszcie ciekawą interpretację roli czynnika militarnego podaje K. Łastarzewski uważając, że "pozycja państw (...) w świecie jest w znacznym stopniu pochodną dysponowania przez nie czynnikiem siły militarnej, ekonomicznej, moralnej itp.). Mimo ogólnych przeobrażeń roli siły militarnej, jest ona wciąż jednym z głównych czynników ewolucji stosunków międzynarodowych zarówno przez bezpośrednie użycie przemocy zbrojnej, jak i przez stałe możliwości jej użycia"[5].

---

3 J. Kowecki, Konstytucja 3 Maja 1791, Statut Zgromadzenia Przyjaciół Konstytucji, PWN, Warszawa 1981, s. 99-100.

4 C. Znamierowski, Szkoła..., wyd. cyt., s. 198.

5 Wojna, militaryzm, pokój, Praca zbiorowa pod red. J. Borgosza, WAP, Warszawa 1982, s. 265.

Natomiast stwierdzenie K. Skubiszewskiego, że "...aczkolwiek siła militarna pozostaje istotnym czynnikiem w stosunkach międzynarodowych, kategorie i liczba zagrożeń, którym da się skutecznie zapobiec przez użycie siły militarnej, faktycznie ulegać będą zmniejszeniu, nie zaś zwiększeniu"[6] wcale nie oznacza zakwestionowania roli czynnika militarnego. Rzecz bowiem polega na tym, że nie znaczenie siły militarnej zmniejsza się, lecz zwiększa się liczba zagrożeń, którym zapobieganie i przeciwdziałanie przez jej użycie jest po prostu nieracjonalne.

1.1. Uwarunkowania osłony militarnej państwa.

Państwo istnieje w systemie wzajemnych powiązań elementów czemu nadaje się miano sytuacji strategicznej. Państwo - stwierdza R. Wróblewski - jest "... podmiotem sytuacji strategicznej i zarazem jej jednym z elementów"[7]. Sytuacja ta określona jest również przez "...inne jej elementy składowe, ich cechy, przez stan poszczególnych elementów w określonym momencie czasu oraz przez wzajemne stosunki jakie w tym momencie zachodzą między jej elementami"[8].

Warunkami osłony militarnej państwa będziemy określać takie sytuacje i okoliczności oraz położenie i możliwości, które w sposób znaczący decydować będą o rodzaju i jakości działania. W badaniach nad warunkami posłużono się

---

6 K. Skubiszewski, Pozycja Polski w Europie: dziś i jutro. Gazeta Wyborcza z dnia 8-9 stycznia 1994 r., s. 14.

7 R. Wróblewski, Elementy teoretyczne planowania strategicznego obrony. Studium. AON, Warszawa 1992, s. 22.

8 R. Wróblewski, Elementy teoretyczne....op.cit., s. 22.

kryteriami: "zagrożenie" i "brak zagrożenia" (w tym "szansa" i "obojętność").

Zagrożenie - to sytuacja, w której pojawia się zwiększone prawdopodobieństwo powstania stanu niekorzystnego dla państwa. Brak zagrożenia to - konsekwentnie - stan korzystny lub obojętny. Ze względu na to, że wydobycie wszystkich warunków zajęłoby sporo miejsca[9], w opisie wyników badań w toku dalszych rozważań dokonany zostanie syntetyczny opis przyczyn (uwarunkowań) rodzących potrzebę użycia sił zbrojnych w osłonie strategicznej[10]. Przyczyna bowiem - to stała lub powtarzająca się funkcja (współzależność) warunków występujących w tym samym czasie i przestrzeni, w wyniku której pojawiają się takie same lub podobnego typu następstwa nazywane skutkami[11].

Zagrożeniami państwa, które rodzą potrzebę utrzymywania sił zbrojnych i ich potencjalnego lub efektywnego wykorzystania, są:

- graniczenie z dużymi i silnymi państwami, w których zachodzą procesy mogące - przy negatywnym ich rozwoju - nieść ze sobą groźbę konfliktu militarnego;

- konflikty między prawem narodów do samostanowienia a suwerennością już istniejących państw;

- istnienie dysharmonii gospodarczych (w tym także w

---

9 Zainteresowanych odsyłam do artykułu: F. Korkisch, Podstawy i znaczenie geopolityki, geostrategii i geoekonomii. WPZ, 2/180/1988, s. 5.

10 Mowa tu o przyczynie, ponieważ jeśli podmiot sterujący decyduje się na stworzenie systemu (tu: osłony militarnej), to podstawą decyzji są zawsze warunki niezbędne, konieczne przy konstrukcji systemu.

11 Zob. F. Korkisch, Podstawy i znaczenie..., wyd. cyt., s. 15.

dostępie do źródeł surowców strategicznych, technologii i informacji);

- różnice rozwoju społeczeństw wschodu i zachodu, północy i południa;

- silne nadal tendencje nacjonalistyczne, które mogą być rozwiązywane w drodze uzależnienia politycznego lub gospodarczego, lub - jeśli spotka się to z oporem - przerodzić się w konflikt zbrojny;

- dążenie lub próba utrzymania hegemonii w świecie lub na węższym obszarze świata[12];

- przeradzanie się konfliktów (szerzej sporów) politycznych, gospodarczych, religijnych itp. w konflikty militarne[13];

- zaangażowanie się militarne państwa w konflikty zbrojne poza jego terytorium;

- nie uwzględnianie przez społeczeństwo znaczenia sił zbrojnych jako gwaranta bezpieczeństwa państwa[14];

---

12 Zob. D. Wallershoff, Wykład prezentowany w AON w dniu 28.09.92 - tłumaczenie M. Wiatr. D. Wallershoff jest prezydentem Federalnej Akademii Polityki Bezpieczeństwa RFN, admirałem w st. spocz.

13 Według danych Zespołu Londyńskiego (po analizie 50 sporów okresu 1945-70 r.), aż 14 spraw rozwiązano środkami przymusowymi, 11 uznano za "unieruchomione", 9 - nie załatwiono i 16 załatwiono pokojowo. Spory rozwiązywano środkami przymusowymi gdy:
- interesy będące przedmiotem sporu były ważne np. sprawa bezpieczeństwa narodowego;
- gdy siła mogła być użyta bez obawy odwetu;
- gdy (w przypadku mocarstw nuklearnych) musiały być ujawnione implikacje walki militarnej, zanim strona zechciała ustąpić.

Co charakterystyczne - spory "unieruchamiano" w wielu przypadkach dzięki zdecydowanej przewadze jednej ze stron (a więc z pozycji siły). Zob. R. Bierzanek, Załatwianie spraw międzynarodowych 1945-1973. Studium prawno-polityczne, MON, Warszawa 1974, s. 68-80.

14 Zob. D. Wallershoff, wykład..., wyd. cyt., s. 9.

- brak barier naturalnych o znaczeniu strategicznym;

- istnienie mniejszości narodowych dużego i silnego państwa, które nie akceptują istniejącego stanu granic;

- zaniedbanie potencjału obronnego, w tym militarnego;

- uleganie wpływom silnych państw a tym samym zaniedbywanie interesów państwa;

- nieodpowiednia doktryna wojenna, struktura, dyslokacja wojsk[15];

- inne.

Szansę zagwarantowania bezpieczeństwa państwa mogą stwarzać:

- prawidłowo przebiegające procesy integracyjne bez pogwałcenia historycznie uzasadnionego prawa narodów do samostanowienia;

- złagodzenie konfliktów społecznych w państwach sąsiednich;

- respektowanie trwałości terytorialnej każdego z państw;

- zdecydowana polityka zagraniczna państwa w kierunku stworzenia podstaw jego bezpieczeństwa przed wszelkimi zagrożeniami;

- zgodność dążeń państwa z dążeniami społeczeństw demokratycznych przy zachowaniu rangi interesów państwa i racji stanu;

- inne[16].

---

15 Zob. B. Balcerowicz, J. Pawłowski, J. Marczak, Strategia wojenna Polski lat dziewięćdziesiątych, AON, Warszawa 1991, s. 22.

16 Zob. także S. Koziej: Wstępne studium o obronności Polski u progu XXI wieku, ASG WP, Warszawa 1990; B. Balcerowicz: "Strategia obronna Rzeczypospolitej Polskiej lat dziewięćdziesiątych, AON, Warszawa 1991; L. MUCHA:

1.2. Użycie sił zbrojnych w osłonie militarnej.

"Na straży suwerenności i niepodległości Narodu Polskiego oraz jego bezpieczeństwa i pokoju stoją Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej. Mają one charakter ogólnonarodowy i działają zgodnie z polską racją stanu".[17]

W każdym - decydującym się na utrzymanie sił zbrojnych - państwie stanowią one gwarant jego bezpieczeństwa i swoiste "narzędzie" polityki bezpieczeństwa. Zatem, w konsekwencji powyższego, użycie sił zbrojnych zależne będzie od podstawowych założeń polityki bezpieczeństwa państwa. Punktem wyjścia są zawsze uwarunkowania, w jakich znajduje się państwo, w stosunku do których decyduje się ono na taką a nie inną politykę bezpieczeństwa.

Na etapie badań dotyczącym użycia sił zbrojnych w osłonie strategicznej państwa zadano następujące - cząstkowe - pytania badawcze:

1. Jaką postawę polityczną w dziedzinie bezpieczeństwa przyjmuje państwo w obliczu zewnętrznych zagrożeń militarnych?

2. Co jest celem i na czym polega określone postępowanie?

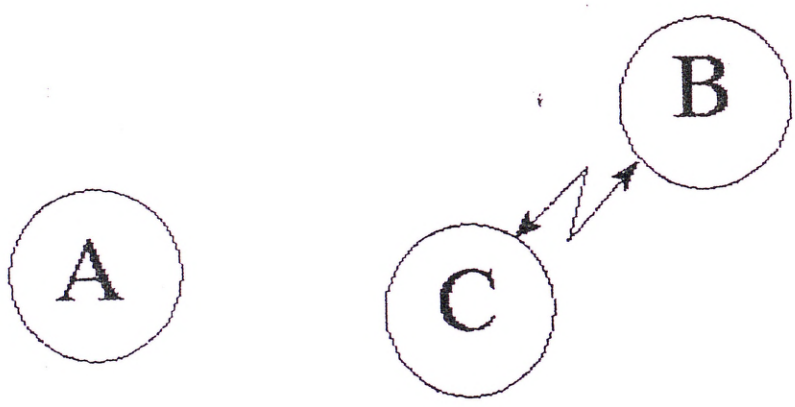
3. W jaki sposób mogą być użyte siły zbrojne i jak nazwać poszczególne grupy zadań?

Przemoc..., wyd. cyt.; Bezpieczeństwo narodowe a walki..., wyd. cyt., a także, Założenia polskiej polityki bezpieczeństwa oraz polityka bezpieczeństwa i strategia obronna Rzeczypospolitej Polskiej, uwarunkowania i zagrożenie, s. 9 [w:] J. Zubek, Doktryny..., wyd. cyt., s. 89-91.

17 Założenia polskiej polityki..., [w:] J. Zubek, wyd. cyt., s. 96.

Poszukiwanie odpowiedzi na pierwsze pytanie zaczyna się od połączenia warunków sytuacji międzynarodowej w grupy pozwalające na zastosowanie wspólnego "mianownika"[18] w dalszych rozważaniach. Główną uwagę skupimy na zagrożeniach militarnych, a więc sytuacjach, z których wynika prawdopodobieństwo użycia siły zbrojnej (przemocy zbrojnej) przez stronę przeciwną, obce państwo, grupę społeczną itp.

Pierwszą grupę stanowią te przypadki (sytuacje), w których konflikt zbrojny ma miejsce w otoczeniu państwa[19] (rys. 4.1. i 4.2.).

Rys. 4.1. Przypadek (sytuacja) gdy w otoczeniu państwa A ma miejsce konflikt zbrojny między państwami B i C.

---

18 Pozwala to przypisać pewne postawy polityczne państwa określonym grupom zagrożeń.

19 Zamiast konfliktu zbrojnego może mieć również miejsce napięta sytuacja międzynarodowa lub splot różnego rodzaju niebezpiecznych warunków w otoczeniu państwa.

Rys. 4.2. Sytuacja gdy w państwie C z otoczenia państwa A ma miejsce konflikt zbrojny wewnętrzny.

Drugą grupę stanowią warunki, gdy państwo A jest podmiotem sporu międzynarodowego z możliwością użycia siły zbrojnej wobec niego. Trzecia grupa natomiast to taki układ warunków sytuacji międzynarodowej, z którego wynika brak realnych zagrożeń.

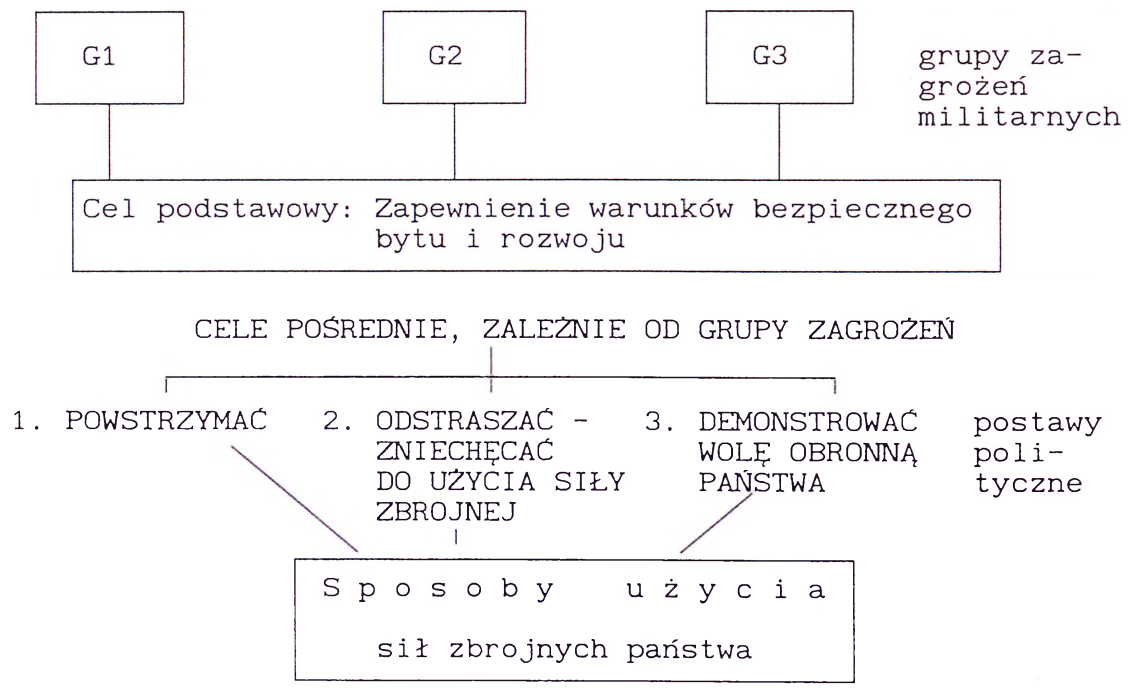
Pierwsza grupa ma tę właściwość, że użyto efektywnie sił zbrojnych w otoczeniu państwa. W tym przypadku państwo może zaangażować się czynnie lub biernie - odstąpić od próby zażeganania konfliktu. Koronnym przykładem zaangażowania czynnego jest postawa "sprzymierzonych" w czasie konfliktu w Zatoce Perskiej. Bierną postawę wykazał natomiast Izrael, który w tym przypadku - w razie zaangażowania czynnego - mógłby stać się powodem jeszcze większego "zamieszania".

W konsekwencji drugiej grupy warunków, państwo zagrożone używa siły zbrojnej pośrednio oddziałując na źródło utraty warunków bezpiecznego bytu i rozwoju. Oczywiście historia dostarcza wielu dowodów działań bezpośrednich, ale godzi to w zasadę nie używania siły w sporach międzynarodowych.

Trzecia grupa, w zasadzie, dotyczy braku zagrożenia. Odczytywać ją należy jako zasadę "gotowości państwa do odparcia możliwych zagrożeń".

Odpowiadając na pytanie o cel poszczególnych postaw państwa określamy skutki przyjętego postępowania, traktując je jako etap pośredni do zapewnienia bezpieczeństwa państwa. Postępowanie badawcze prezentuje poniższy schemat (rys.4.3).

Powstrzymywanie, jest postawą polityczną państwa (jego działaniem) mającą zapewnić jego bezpieczeństwo i uniemożliwić przeniesienie się skutków już zastosowanej przemocy zbrojnej na jego obszar lub w obszar jego żywotnych interesów. W strategii wojskowej USA działania w celu powstrzymywania potencjalnego

Rys. 4.3. Schemat postępowania badawczego przy określaniu sposobów użycia sił zbrojnych w osłonie strategicznej.

przeciwnika określa się mianem "reagowanie na sytuacje kryzysowe"[20].

Odstraszanie określa się jako "niekonfrontacyjne przedsięwzięcie polegające na zniechęcaniu strony przeciwnej do działań agresywnych"[21].

Odstraszanie ma tę cechę - jak to podkreśla A. Beaufre, że jest działaniem państwa wymierzonym w stosunku do wrogiego państwa. "Odstraszanie ma na celu powstrzymywanie wrogiego mocarstwa od powzięcia decyzji o użyciu swojej broni lub mówiąc bardziej ogólnie, od działania albo reagowania na działanie w określonej sytuacji"[22]. Taką też definicję przyjęto do badań[23].

Obecnością wojskową nazwiemy trzecią postawę państwa polegającą na demonstrowaniu woli obronnej (państwa) poprzez stałą obecność sił zbrojnych państwa w rejonach jego żywotnych interesów[24]. Jest to więc zniechęcanie do użycia siły zbrojnej w jakiejkolwiek postaci poprzez stwarzanie warunków nieopłacalności agresji.

---

20 Narodowa strategia wojskowa USA..., wyd. cyt., s. 29.

21 Perspektywiczny model... Przyjęty w projekcie system pojęć..., wyd. cyt., s. 14.

22 A. Beaufre, Wstęp do strategii. Odstraszanie i strategia. MON, Warszawa 1968, s. 138.

23 W definicji tej pojawia się zwrot "powstrzymywania". Wykorzystujemy tu jego znaczenie jako "zniechęcanie", "hamowanie", "nie pozwalanie na...".

24 W strategii USA, Francji i innych państw obecność wojskową rozumie się też jako rozwijanie i pobyt sił zbrojnych w całym świecie. W przypadku np. RP i innych małych państw obecność sił zbrojnych nie wiąże się ściśle z obszarem żywotnych interesów tych państw. Przypisać je należy do terytorium państwa (w tym do jego wód morskich) co wcale nie oznacza, że nie jest to w danym momencie obszar żywotnych interesów, a na pewno jego istotna część.

Sfera militarna osłony strategicznej państwa dotyczy wykorzystania układu militarnego do zapobiegania utracie warunków bezpiecznego bytu i rozwoju. Ze szczególnego charakteru sił zbrojnych wynika użycie ich w celu przeciwdziałania zagrożeniom militarnym znajdującym swoje miejsce w pierwszej i drugiej grupie, a także przewidywanym - w grupie trzeciej.

Jeśli w każdym z tych trzech przypadków (i przypisanych im sytuacjach) używa się sił zbrojnych, to odpowiedzieć należy na ostatnie z pytań w tym zagadnieniu. W jaki sposób mogą być użyte siły zbrojne i jak nazwać poszczególne grupy zadań?

W badaniach nad tym problemem wykorzystano doświadczenia i rozwiązania innych państw, analizę i syntezę literatury przedmiotu oraz wyniki badania opinii i sądów (rys. 4.4).

W sytuacji gdy użycie siły zbrojnej ma miejsce w otoczeniu państwa (1 grupa warunków), państwo może użyć swoich sił zbrojnych (lub ich części) samodzielnie lub w ramach koalicji zgodnie z postanowieniem Rady Bezpieczeństwa ONZ[25]. W tym też czasie będą miały miejsce przedsięwzięcia charakterystyczne dla grup pozostałych.

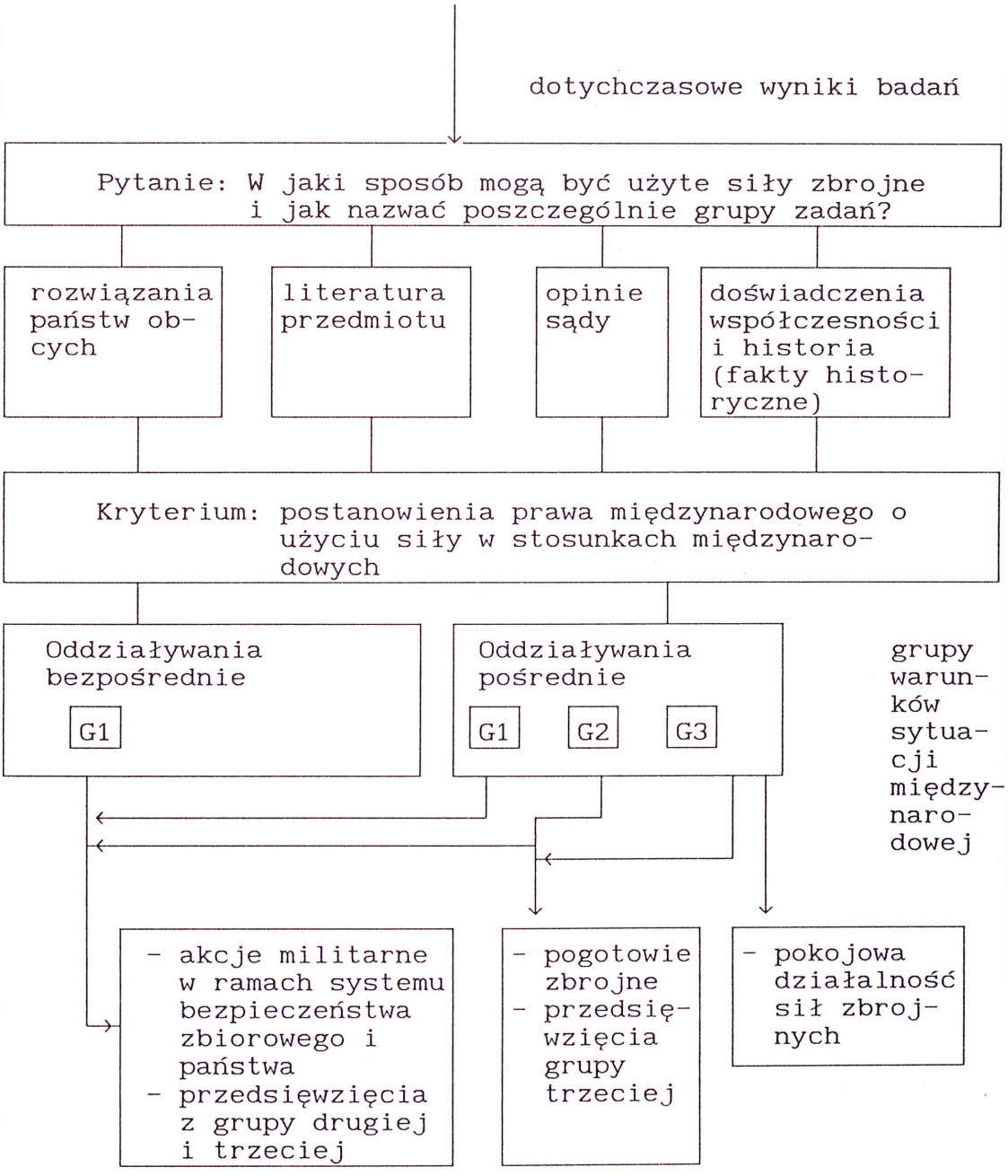
W rezultacie w pierwszej grupie form użycia sił zbrojnych mogą się znaleźć następujące przedsięwzięcia:

- akcje militarne samodzielne lub połączone w ramach systemu zbiorowego bezpieczeństwa;

- blokowanie obcych wojsk i ich neutralizacja;

---

25 Zob. T. Leśko, Międzynarodowe prawo konfliktów zbrojnych. MON, Warszawa 1984, s. 32.

Rys. 4.4. Schemat postępowania przy określaniu sposobów użycia sił zbrojnych.

- udział w akcjach antyterrorystycznych i likwidacji zbrojnych band[26];

- wzmocnienie granic na kierunku konfliktów w państwach sąsiednich;

- likwidacja incydentalnych przypadków naruszenia granicy państwowej;

- inne (w tym z grupy drugiej i trzeciej).

W grupie drugiej będą to między innymi[27]:

- wzmocnienie ochrony granicy państwowej;

- ćwiczenia wojskowe;

- wzmożone szkolenie rezerw osobowych;

- utrzymanie sił w stanie niezbędnej wystarczalności;

- mobilizacja częściowa lub całkowita sił zbrojnych;

- wprowadzanie podwyższonych stanów gotowości bojowej wojsk;

- wzmożone manewry sił i środków, zmiana rejonów dyslokacji;

- inne (w tym przedsięwzięcia grupy trzeciej).

Trzecia grupa obejmuje między innymi:

- konwoje obcych wojsk;

- stałą obecność wojsk w rejonach żywotnych interesów państwa;

- szkolenie wojsk i rezerw;

---

26 Zob. S. Koziej, Wojskowe aspekty..., Myśl Wojskowa, wyd. cyt., s. 7.

27 Przedsięwzięcia grupy drugiej obejmują w większości zakres "pogotowia zbrojnego". Zob.: S. Koziej, Typologia działań wojennych, Myśl Wojskowa nr 4, Warszawa 1993, s. 24.

- wdrażanie nowych technologii;

- utrzymywanie części sił w gotowości do użycia (natychmiastowego);

- utrzymywanie wysokiej sprawności wojsk i sprzętu;

- prezentowanie wysokiego morale żołnierzy i ich dowódców;

- prezentowanie determinacji obrony pokoju, a także jakości wojsk w misjach pokojowych ONZ;

- współpraca wojskowa i wymiana doświadczeń;

- przygotowanie obronne kraju dla potrzeb wojsk;

- inne.

Każde państwo bez względu na jego wielkość podejmuje działania w ramach osłony strategicznej na tych samych zasadach co inne. Wielkość tych działań zależna będzie natomiast od jego możliwości. Wielkie mocarstwa mogą dla ratowania życia kilku swoich obywateli użyć więcej sił niż państwa słabe dla obrony swojej suwerenności. Rozwiązania szukać muszą one w podkreślanej wcześniej zasadzie uzależnienia bezpieczeństwa międzynarodowego od bezpieczeństwa każdego elementu systemu stosunków międzynarodowych i odwrotnie.

Które z działań są ważniejsze? Zależy to od sytuacji strategicznej państwa. Nawet w odczuciu respondentów różnie jest to określone. Ostateczna i wiążąca decyzja winna znaleźć swoje miejsce w doktrynie bezpieczeństwa i strategii wojskowej każdego państwa[28].

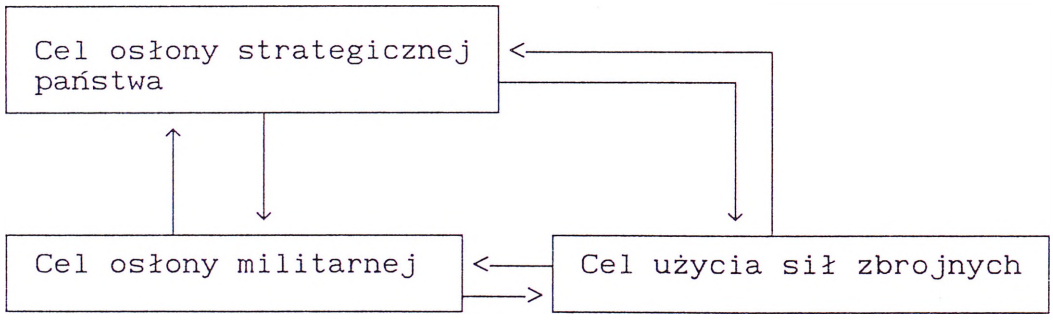
---

28 Zob. J. Zubek, Doktryny..., wyd. cyt., s. 34-46.

2. Cele użycia sił zbrojnych w osłonie militarnej państwa.

Siły zbrojne są częścią bardziej złożonego systemu (systemu obronnego) co sprawia, że cel ich użycia będzie również ściśle związany z celem wyższej preferencji. Nadrzędny jest tu zatem cel osłony militarnej państwa, a w konsekwencji - cel osłony strategicznej. Z uwagi na to, że cele osłony strategicznej mogą być realizowane tylko przy użyciu sił zbrojnych, cel tegoż ostatniego może być również wyznaczany przez cel najwyższej preferencji (rys.4.5.)

Jeśli więc osłona strategiczna państwa polega na przeciwdziałaniu zagrożeniom, by zapewnić warunki bezpiecznego bytu i

Rys. 4.5. Współzależność celów.

rozwoju państwa, to co może być celem użycia sił zbrojnych?

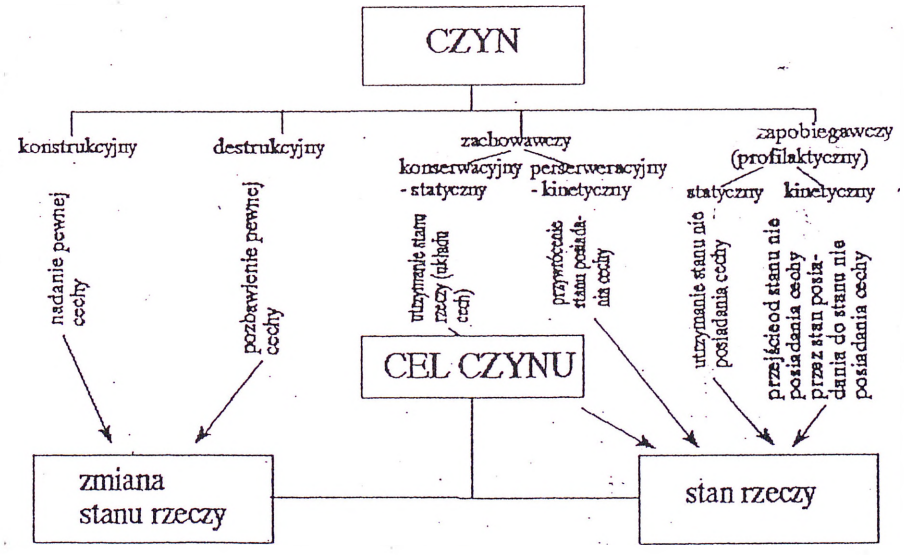
Przed przystąpieniem do udzielenia odpowiedzi należy na chwilę zastanowić się nad istotą celu. Posłużmy się wyjaśnieniem poczynionym przez T. Kotarbińskiego.

"Dane zdarzenie było celem sprawcy danego impulsu dowolnego

zawsze i tylko, jeżeli wysilił się po to, by to właśnie zdarzenie nastąpiło (...). Termin cel tłumaczymy tedy definicyjnie przez odniesienie do zwrotu spójnikowego <<po to, by>>"[29]. W rezultacie można uznać, że celem sprawcy było zdarzenie wynikłe z określonego impulsu dowolnego (i zamierzonego), a to zdarzenie jest oczekiwanym stanem rzeczy lub zmianą stanu rzeczy.

Użycie sił zbrojnych w osłonie militarnej wiąże się z prowadzeniem przez nie określonych działań, których wynikiem będzie oczekiwany stan rzeczy lub jego zmiana wyrażone w postaci osiągnięcia warunków bezpiecznego bytu i rozwoju państwa. Każde działanie rozpatrywać można posługując się kategorią czynu. Czynem w tym przypadku będzie każde działanie sił zbrojnych w osłonie militarnej państwa.

Czyn (inaczej działanie) może mieć charakter konstrukcyjny, destrukcyjny, zachowawczy lub zapobiegawczy[30] (rys. 4.6.).

Rys. 4.6. Charakter i cel czynu.

---

29 T. Kotarbiński, Traktat..., wyd. cyt., s. 41.

30 Zob.: T. Kotarbiński, Traktat..., wyd. cyt., s. 33-47.

Zauważamy, że istotną sprawą każdego czynu jest nadanie, pozbawienie, utrzymanie etc. pewnej cechu stanu rzeczy. W interesującym nas przypadku jest nią bezpieczeństwo militarne państwa. Cechę tę - z kolei - państwo, a raczej sytuacja, w jakiej się ono znajduje, może posiadać lub nie. Może być też sytuacja pośrednia, kiedy istnieje istotne zagrożenie jej utraty. W drugim rozdziale dowodzono, że brak cechy bezpieczeństwa wiąże się z działaniem, które najogólniej można nazwać obroną strategiczną państwa[31].

W dalszych badaniach odrzucono sytuacje, gdy państwo utraciło warunki bezpiecznego bytu i rozwoju, a więc nie posiada cechy bezpieczeństwa. Pozostają więc takie oto cechy sytuacji strategicznej państwa:

a) posiadanie cechy bezpieczeństwa (nie posiadanie cechy braku bezpieczeństwa);

b) zagrożenie bezpieczeństwa.

W pierwszym przypadku działania sił zbrojnych będą miały charakter zachowawczy konserwacyjny lub zapobiegawczy statyczny.

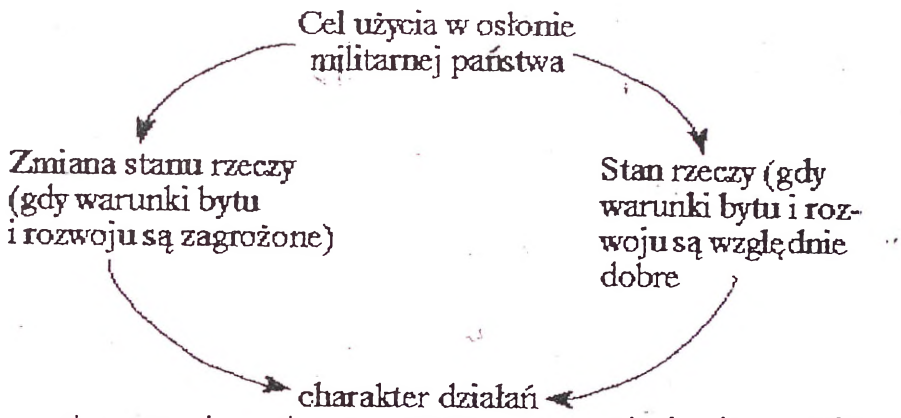
W drugim przypadku (b) będą to działania destrukcyjne i zachowawcze konserwacyjno-perseweracyjne (rys. 4.7.).

W rezultacie stwierdzić można, że działania sił zbrojnych na rzecz osłony militarnej będą miały miejsce zarówno w czasie pokoju, jak i w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa państwa. A jeszcze precyzyjniej - w sytuacji, gdy warunki bytu i rozwoju są bezpieczne (zachowanie cechy bezpieczeństwa) oraz, gdy są one zagrożone (pozbawienie cechy zagrożenia bezpieczeństwa).

---

31 Wiąże się ona bowiem z utratą strategicznie ważnej cechy czyli bezpieczeństwa państwa.

SIŁY ZBROJNE

- utrzymanie stanu rzeczy - posiadania cechy bezpieczeństwa;
- pozbawienie cechy zagrożenia bezpieczeństwa;
- utrzymanie stanu rzeczy poprzez przywrócenie go po chwilowym zachwianiu tj. po zagrożeniu posiadania cechy bezpieczeństwa.

Rys. 4.7. Cel użycia i charakter działań sił zbrojnych (wariant)

Z prakseologicznego punktu widzenia użycie sił zbrojnych w osłonie strategicznej państwa zdefiniować można następująco: Użycie sił zbrojnych w osłonie strategicznej państwa to całokształt przedsięwzięć o charakterze zachowawczym, zapobiegawczym i destrukcyjnym realizowanych po to, by we współdziałaniu z innymi elementami systemu obronnego zapewnić bezpieczne pod względem militarnym warunki bytu i rozwoju państwa.

Można przyjąć, że wyznaczono przy okazji cel podstawowy użycia sił zbrojnych w osłonie militarnej państwa. Obok celu podstawowego wyznaczać można i cele cząstkowe, jednak ze względu na ich strukturę stanie się to możliwe dopiero po uwzględnieniu szeregu uwarunkowań, o których będzie mowa w następnym zagadnieniu.

3. Zadania sił zbrojnych.

Każde działanie sił zbrojnych stanowi drogę osiągania celu głównego osłony strategicznej państwa. Charakter zadań realizowanych przez siły zbrojne wyznaczany będzie w główniej mierze przez takie czynniki jak:

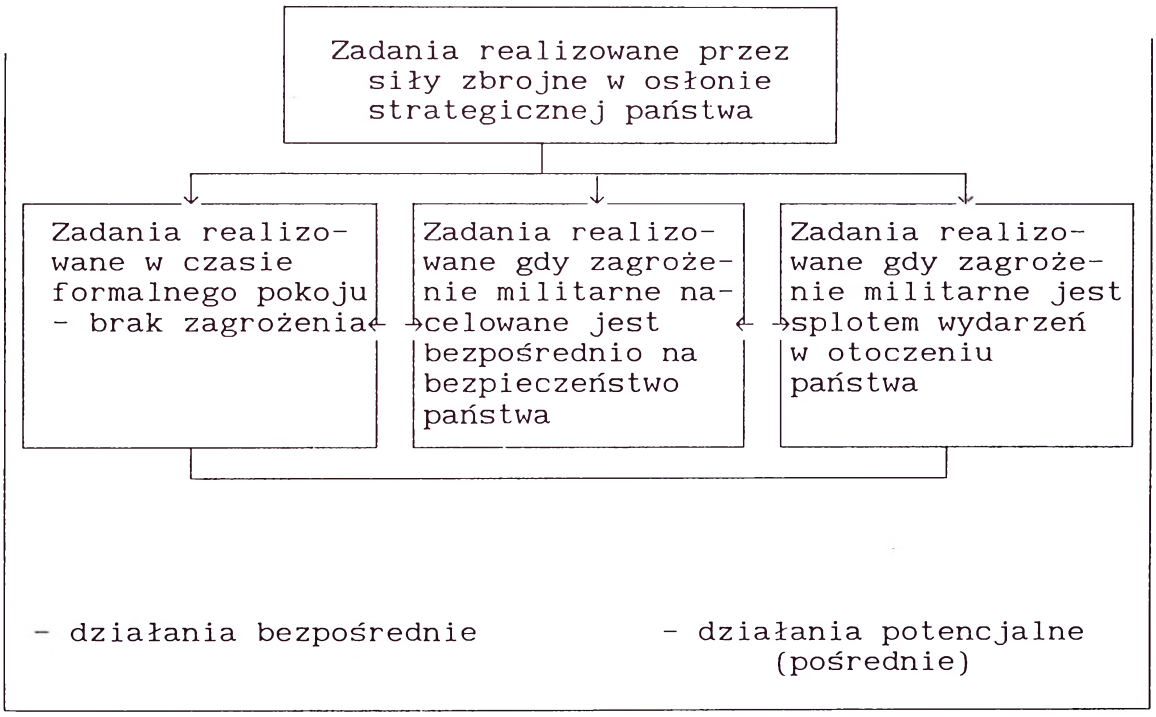
- charakter czynników wywołujących potrzebę użycia sił zbrojnych;
- potrzeba i cel ich użycia;
- możliwości sił zbrojnych.

Cel użycia sił zbrojnych wyraża się w działaniu, prowadzącym do zachowania cechy bezpieczeństwa militarnego. Zadania natomiast określać będą "rzecz" jaką mają wykonać lub kwestię która winna być rozwiązana.

W badaniach stwierdzono, że użycie sił zbrojnych może mieć miejsce w dwóch zasadniczych stanach. Jeden z nich charakteryzuje się brakiem zagrożenia bezpieczeństwa militarnego państwa, a drugi zagrożeniem bezpieczeństwa. Ze względu na miejsce państwa w układzie warunków, drugi stan można podzielić na zagrożenie militarne bezpośrednio skierowane na państwo i zagrożenie będące dziełem (splotem) przypadków, zdarzeń i warunków w jego otoczeniu. W każdym z tych stanów może mieć miejsce efektywne lub potencjalne użycie wojsk, a które z nich będzie dominować zależeć będzie w głównej mierze od rozwoju sytuacji strategicznej państwa i reakcji na jaką zdecyduje się kierownictwo państwa.

Zadania sił zbrojnych określone zostaną na podstawie analizy doświadczeń historycznych, poglądów teoretycznych i wyników obserwacji ćwiczeń oraz badania opinii i sądów.

Korzystne dla badań będzie dokonanie systematyki zadań. Otóż można wyróżnić trzy odrębne choć częściowo wiążące się grupy zadań, a w nich po dwa uzupełniające się rodzaje (rys. 4.8.).

Rys. 4.8. Typologia zadań sił zbrojnych w osłonie strategicznej państwa (jeden z możliwych podziałów).

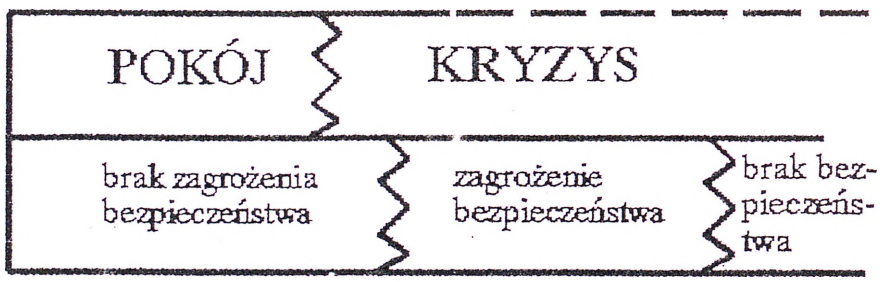
3.1. Zadania sił zbrojnych realizowane w czasie pokoju, czyli przy braku realnego zagrożenia.

Po zastosowaniu kryterium: stopień konfliktu społecznego, w stanach funkcjonowania państwa wyróżnia się pokój, kryzys i wojnę.[32] Pokój w tym ujęciu dotyczyć będzie takiej sytuacji

---

32 Zob. R. Wróblewski, Strategiczna operacja obronna na obszarze kraju, AON, Warszawa 1993 r., s. 8. Taki podział nie jest do końca wystarczający. Podkreśla to m.in. A.

państwa, gdy brak jest konfliktów społecznych w skali makro, a więc wówczas, kiedy sprzeczności interesów nie naruszają prawa państwowego i międzynarodowego. Nie można jednak uznać, że w tym stanie nie mogą pojawiać się symptomy zagrożenia. Dlatego też na początku dalszych rozważań należy kierować się dotychczas stosowanym kryterium posiadania cechy bezpieczeństwa militarnego lub jej zagrożenia. Stwierdzimy wówczas, że w czasie pokoju (definiowanego według kryterium: stopień konfliktu społecznego) można teoretycznie wyróżnić sytuacje, w których możemy mówić o braku cechy zagrożenia bezpieczeństwa militarnego, lub o istnieniu takiej cechy (rys. 4.9).

Rys. 4.9. Wzajemna zależność pojęć: pokój, zagrożenie, bezpieczeństwo, brak zagrożenia, kryzys, brak bezpieczeństwa.

Wyniki badań dowodzą, że w czasie pokoju przy braku zagrożenia bezpieczeństwa[33], działania sił zbrojnych będą miały charakter zapobiegawczy i zachowawczy. Do czego więc spro-

---

MADEJSKI: "W warunkach formalnego pokoju może dochodzić do starć zbrojnych, a w czasie formalnej wojny mogą występować okresy, w których na czoło wysuwają się zabiegi typowe dla warunków pokoju", na podstawie wywiadu eksperckiego prowadzonego przez autora.

33 Trudno sobie wyobrazić ten niemal idealny stan państwa, który jednak w praktyce może być nazywany w ten sposób i nieść za tym określone konsekwencje prawne.

wadzi się cel ich użycia w tym przypadku?

Ocenić należy, że będzie to działanie mające na celu tworzenie możliwości do działania efektywnego i demonstrację gotowości do takiego działania. Po uwzględnieniu wyników wszystkich badań (historycznych, opinii i sądów, ćwiczeń) za najbardziej charakterystyczne należy uznać następujące zadania:

A. Stworzyć możliwości do reagowania bezpośredniego.[34]

B. Demonstrować (ukazywać) te możliwości uczestnikom stosunków międzynarodowych.[35]

W ujęciu szczegółowym mogłyby być to następujące zadania:

a) demonstrowanie siły, zdecydowania i gotowości do działania;

b) przeciwdziałanie niekontrolowanym, masowym naruszeniom granic we współdziałaniu z innymi elementami państwa (policja, straż graniczna);

c) osłona granic (bierna);

d) internowanie obcych elementów zbrojnych;

e) ochrona ważnych elementów infrastruktury obronnej;

f) zapewnienie wiarygodności wojsk;

g) zachowanie odpowiedniego stopnia zdolności bojowej (i mobilizacyjnej) oraz gotowości do działania);

h) dostosowywanie struktur do zmieniających się potrzeb;

---

34 Zadaniem sił zbrojnych w czasie pokoju jest utrzymanie niezbędnego potencjału bojowego na poziomie adekwatnym do skali zagrożenia militarnego, zapewniającego realizację określonych przedsięwzięć w ramach osłony strategicznej państwa. Por. Perspektywiczny model systemu obronnego RP "KIERUNKI". Moduł wojsk lądowych, AON, Warszawa 1992, s. 5, zob. też nr s. 6.

35 Por. j.w.

i) utrzymanie w gotowości nowoczesnego systemu umocnień;

j) utrzymanie w gotowości dowództw operacyjnych;

k) pozorowanie funkcjonowania silnego systemu obronnego;

l) manifestowanie obecności;

ł) stworzenie nieopłacalności agresji zbrojnej;

m) nie używając przemocy demonstrowanie skuteczności działania;

n) inne (manewry, ćwiczenia itd.).

3.2. Zadania sił zbrojnych realizowane wówczas, gdy zagrożenie militarne nacelowane jest bezpośrednio na bezpieczeństwo państwa.

Kierując się uwagami poczynionymi w poprzednim podzagadnieniu można stwierdzić, że zadania te będą realizowane zarówno w czasie formalnego pokoju, jak i w czasie kryzysu.
W czasie kryzysu dotyczą one jednak tych sytuacji, które grożą wybuchem konfliktu zbrojnego między państwami.

Zagrożenie militarne skierowane bezpośrednio na bezpieczeństwo państwa określone będzie przez układ warunków, z którego wynikać będzie duże prawdopodobieństwo użycia siły w stosunku do państwa.

Bogaty jest na dzień dzisiejszy zbiór różnorodnych analiz rozwoju sytuacji polityczno-militarnej państwa (np. Polski). Przedstawia się różnorodne warianty od skrajnie pesymistycznych do skrajnie optymistycznych. Dla potrzeb niniejszych badań istotne jest to co może stanowić symptom zagrożenia, gdyż dzięki temu możliwe jest określenie zadań i możliwych wariantów działania sił

zbrojnych.

Cennym materiałem będącym swoistym rozstrzygnięciem i podsumowaniem wielu dociekań okazał się Biuletyn Informacyjny, w którym o zagrożeniach dla bezpieczeństwa Polski stwierdzono, że stanowić je mogą: "(...) ewentualna destabilizacja sytuacji wewnętrznej w państwach sąsiednich, konflikty lokalne antagonizujące stosunki międzynarodowe oraz napięcia polityczno-ekonomiczne i militarne.[36]

W cytowanym materiale prezentowane są symptomy narastania zagrożenia państwa w wymiarze polityczno-ekonomicznym i militarnym (tabela 4.1.). [37] Rozmiar tych przedsięwzięć po stronie obcego państwa może być jednak różny, a tym samym i wykrycie tychże symptomów będzie miało różną skalę trudności. Wielką rolę spełnić tu powinno przewidywanie oparte na wykrywaniu, rozpoznawaniu i analizowaniu, by "(...) sumy wniosków cząstkowych zdobytych różnymi kanałami, przez różne agendy były amunicją faktową do formułowania wniosków ogólnych. W ślad za tym do systemu obronnego wprowadzić poprawki, bowiem akcja rodzi przeciwakcję. Trzeba podejmować zabiegi będące odpowiedzią na pojawiające się zagrożenia (niebezpieczeństwa)".[38]

---

36 Biuletyn informacyjny, MON, Sztab Generalny WP, Warszawa 1994, s. 31. Materiał ten jest opracowany przez przedstawicieli i zespoły wielu instytucji MON. Chociaż tego nie podkreślono w karcie tytułowej, dostrzega się w nim wiele wspólnych treści z treścią materiałów opracowanych przez zespoły i indywidualnych pracowników naukowych Akademii Obrony Narodowej, co podkreśla naukową wartość Biuletynu.

37 Tamże, s. 36-39.

38 Z. Ścibiorek, Wywiad ekspercki; na podstawie notatek autora - cytat autoryzowany.

Tabela 4.1.

PODSTAWOWE SYMPTOMY NARASTANIA ZAGROŻENIA PAŃSTWA

Okres napięcia w Europie i regionach pozaeuropejskich	Stopniowe narastanie zagrożenia		Bezpośrednia groźba wybuchu konfliktu zbrojnego
	Zaostrzenie się sytuacji w Europie	Rozpoczęcie realizacji planów kryzysowych	
lata/miesiące	miesiące/tygodnie	tygodnie/dni	tydzień/dni
1	2	3	4
Przedsięwzięcia polityczno-ekonomiczne			
- przygotowanie materiałów do szczegółowych analitycznych informacji dla SKP, które będą opisywać zagrożenie i sugerować wynikające z niego konsekwencje; - prowadzenie nieprzyjaznej działalności na forum międzynarodowym, szczególnie w ONZ, KBWE, WE; - przyspieszenie prac doświadczalnych nad nowymi typami uzbrojenia; - skreślenie planowanych wizyt oficjalnych delegacji gospodarczych na wysokim szczeblu;	- sygnały dyplomatyczne przekazywane za pośrednictwem państw trzecich; - nasilenie działalności propagandowej przeciwko państwu; - zagrożenie politycznych kontaktów na wysokim szczeblu; - ostrzeżenie własnych obywateli przed wyjazdami oraz utrudnienia w ruchu granicznym; - częściowe wprowadzanie w życie ustaw stanu wyjątkowego;	- odwołanie ambasadora lub jego zastępcy na konsultacje i demonstracyjne opóźnienie ich powrotu na placówkę; - skryte wspieranie działalności antypaństwowej i dążeń separatystycznych mniejszości narodowej;	- działania pozorne na rzecz odprężenia w stosunkach dwustronnych; - kontrola ruchu ludności, w rejonach przygranicznych, przez policję; - zwiększone wyjazdy obywateli danego państwa; - wprowadzenie systemu zaostrzonej kontroli w zakresie wykorzystania surowców, rodzaju produkcji i podziału produktów finalnych;

1	2	3	4
- wprowadzenie ograniczeń w zakresie udzielania licencji i kredytów lub innych ułatwień handlowych; - rozszerzenie produkcji w wojskowych zakładach produkcyjnych.	- podsycanie niepokojów społecznych m.in. przez aktywizację mniejszości narodowych; - wstrzymanie wymiany informacji z dziedziny przemysłowej i technicznej; - odwołanie posiedzeń wspólnych komisji i grup roboczych w ramach dwustronnych umów gospodarczych; - częściowe lub daleko idące wprowadzenie ograniczeń w wymianie handlowej; - rozpoczęcie produkcji nowych rodzajów uzbrojenia; - wstrzymanie dostaw uzbrojenia do innych państw.	- ogłaszanie realizacji przedsięwzięć w sferze cywilnej zgodnie z ustawami o stanie wyjątkowym; - zwołanie specjalnego posiedzenia rządu na temat problemów bezpieczeństwa; - uaktywnienie działalności policji i służb specjalnych; - zwiększenie zapasów surowców i półfabrykatów niezbędnych do produkcji uzbrojenia oraz artykułów pierwszej potrzeby dla SZ i ludności cywilnej; - przestawienie przemysłu, komunikacji, poczty, służby zdrowia na warunki wojenne;	- wprowadzenie trzyzmianowej pracy w przemyśle zbrojeniowym; - ewakuacja ludności cywilnej, szpitali i środków transportowych z rejonu przygranicznego; - organizacja ochrony i obrony zakładów przemysłowych oraz wzmocnienie działalności obrony cywilnej.

1	2	3	4
- wzrost częstotliwości sprawdzeń łączności i alarmów i sztabów i wojsk; - realizacja przedsiwzięć przygotowawczych do rozśrodkowania sił powietrznych.	- przygotowanie do ewakuacji rozśrodkowania zapasów materiałów wojennych; - przejście jednostek łączności na pracę całodobową; - przejmowanie transportu kolejowego przez SZ; - wzmocnienie ochrony obiektów wojskowych.	- rozpoczęcie operacyjnego rozwijania pododdziałów rozpoznawczych; - wprowadzenie pełnej gotowości bojowej w lotnictwie i wojskach rakietowych; - uruchomienie systemów dyżurów i systemu meldunkowego czasu wojennego; - przygotowanie okrętów do działań bojowych; - realizacja przedsięwzięć mobilizacyjnych; - realizacja wybranych przedsięwzięć z zakresu operacyjnego rozwinięcia wojsk;	Gotowość bojowa: - pełna gotowość dowództw i sztabów do wykonania zadań w MSD; - gotowość do przegrupowania ZT i oddziałów; - gotowość części samolotów do startu; - prowadzenie walki radioelektronicznej; - osiąganie gotowości bojowej przez okręty znajdujące się w portach; - gotowość ZT i oddziałów sił lądowych w rejonach wyjściowych. Rozwinięcie operacyjne i działania bojowe: - rozwinięcie dowództw i sztabów na polowych SD; - przegrupowanie oddziałów i pododdziałów rozpoznawczych w pobliże granicy; - rozwijanie operacyjne głównych sił wojsk lądowych;

1	2	3	4
		- zwiększenie zapasów dla jednostek mobilizowanych; - przyspieszona realizacja dostaw sprzętu bojowego i uzbrojenia z przemysłu do SZ.	
przedsięwzięcia militarne			
- aktywizacja działalności wywiadowczej i rozpoznawczej; - prowadzenie dużych ćwiczeń wojskowych; - realizacja przedsięwzięć sprawdzających osiąganie pełnej gotowości bojowej; - wprowadzenie dyżurów w sztabach i uzupełnienie stanów osobowych organów dowodzenia; - sprawdzanie i uaktualnianie planów alarmowych, mobilizacyjnych i operacyjnych; - wykonanie prac ułatwiających rozwinięcie polowych SD;	- zmiana toku pracy w instytucjach wojskowych; - obsadzanie SD szczebla strategicznego grupami operacyjnymi; - przerwanie planowanego szkolenia wojsk; - rozpoczęcie skrytej mobilizacji skadrowanych ZT i oddziałów; - wyjście w morze dodatkowych okrętów; - realizacja przedsięwzięć operacyjnego zabezpieczenia rozwinięcia wojsk;	- przerzuty na teren grup dywersyjnych; - zwiększenie liczby samolotów utrzymywanych w gotowości do 5 minut; - przegrupowanie jednostek rakietowych w rejony zaplanowanych stanowisk startowych;	Mobilizacja: - skierowanie wydzielonego stanu osobowego służby czynnej na przydziały mobilizacyjne; - powołanie rezerwy alarmowej; - uzupełnianie stanem osobowym skadrowanych i mobilizowanych jednostek bojowych; - świadczenia sektora cywilnego na rzecz SZ; - wprowadzenie struktur czasu "W".

1	2	3	4
		- rozwijanie polowego systemu łączności; - przegrupowanie ZT w ramach poprawy położenia; - przygotowanie do uruchomienia polowego systemu zaopatrywania wojsk; - wykonanie przedsięwzięć maskowania operacyjnego i dezinformacji.	- przejście głównych sił morskich w rejony ześrodkowania; - uruchomienie operacyjnych planów przygotowania i prowadzenia ognia; - przygotowanie systemu zapór operacyjnych; - przemieszczenie zapasów środków materiałowych w rejony wyjściowe ZT; - uruchomienie polowego systemu medyczno-sanitarnego; - nasilenie walki radioelektronicznej.

Na podstawie Biuletyn..., wyd. cyt., s. 36-39.

Zauważyć należy jednak, że prezentowane (w tabeli) symptomy zagrożenia dotyczące możliwości zaistnienia konfliktu między państwami, które:

- decydują się na prowadzenie działań wojennych - dotyczy potencjalnego agresora;

- mają niedostatecznie przygotowane siły do niemal natychmiastowego uderzenia.

W związku z tym, czy każdy z potencjalnych przeciwników państwa musi czynić tak wiele zabiegów, by ewentualny spór rozstrzygnąć przy użyciu siły militarnej? Czy wreszcie, musi to być uderzenie zamiast presji z użyciem pośrednim siły militarnej?[39]

Obok zagrożeń prowadzących często prostą drogą do wojny (konfliktu zbrojnego na dużą skalę) mogą mieć miejsce i takie sytuacje, które choć bezpośrednio godzą w interesy państwa (zagrażają mu) to jednak nie zawsze będą ją wywoływać. Mogą to być choćby incydenty graniczne, prowokacje militarne, dywersje, prowokowanie zbrojnych starć granicznych, demonstracje siły, szantaż militarny, a nawet blokada militarna.[40] Nie rozstrzygnięta jest jednak do końca problematyka agresji, bowiem nawet blokada militarna czy każde z innych w/w przypadków mogą być zaliczone do grupy aktów agresji,[41] jeśli zainteresowane jest tym i występuje jako strona

---

39 Zob.: Ocena i prognoza zagrożeń polityczno-militarnych RP oraz właściwości przyszłych działań wojennych, pr. zb. pod kier. A. Madejskiego, AON, Warszawa 1992, s. 71-89.

40 Zob.: J. Stępak, Zakres informacji do bazy danych dla procesu kształtowania polityki obronnej Polski, AON, Warszawa 1993, s. 19-20. W cytowanym wydawnictwie wymienia się również ograniczone użycie siły zbrojnej i agresję zbrojną. Zgodnie z przyjętym w badaniach rozumieniem zagrożenia, tych dwóch przypadków nie uwzględnia się.

41 Zgodnie z kartą ONZ z dnia 14.XII.1974 roku.

państwo obce. W badaniach interesuje nas zatem postać zjawiska, którą możemy traktować jako zagrożenie bezpieczeństwa militarnego.

Co jest zatem celem użycia sił zbrojnych w osłonie strategicznej państwa, gdy zagrożenie militarne nacelowane jest bezpośrednio na jego bezpieczeństwo?

Podczas ćwiczenia Podyplomowego Studium Operacyjno-Strategicznego wymieniano cel następujący:

- "utrzymać niezbędny potencjał bojowy SZ na poziomie adekwatnym do skali zagrożenia militarnego".[42]

W związku z tym, że będą miały również miejsce działania efektywne, cel użycia sił zbrojnych mógłby brzmieć następująco: utrzymać niezbędny potencjał sił zbrojnych na poziomie adekwatnym do skali zagrożenia z jednoczesnym zapobieganiem rozwijaniu się sytuacji negatywnych i destrukcją cechy zagrożenia bezpieczeństwa militarnego państwa.

Tak przyjęty cel rodzi potrzebę realizowania przez siły zbrojne następujących zadań:

A. Stworzenie i demonstrowanie możliwości działania sił zbrojnych (grupa zadań, gdy istnieje brak realnego zagrożenia).

B. Podnoszenie możliwości użycia sił zbrojnych i reagowanie pośrednie poprzez:

- przeprowadzenie dużych ćwiczeń z wojskami (manewry);

- demonstracyjne przemarsze wojsk w rejonach szczególnie zagrożonych;

---

42 Zob.: Materiały z ćwiczenia nr 450 "Planowanie użycia Sił Zbrojnych w osłonie strategicznej RP", Wydział Strategiczno-Obronny, Katedra Strategii Wojskowej, Warszawa 1993, na podstawie notatek z obserwacji autora.

- wzmożenie szkolenia rezerw osobowych;

- mobilizowanie częściowe wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej;

- wprowadzanie podwyższonych stanów gotowości bojowej;

- zmianę rejonów dyslokacji wojsk;

- rozwijanie wojsk w rejonach zagrożonych;

- utrzymanie części sił do natychmiastwoego użycia;

- rozwijanie dowództw szczebla taktycznego i operacyjnego;

- aktualizację planów operacyjnych;

- rozbudowę systemu zapór, blokowanie granic;

- zapewnienie ochrony ważnym obiektom wojskowym, administracyjnym i gospodarczym[43];

- zorganizowanie odwodów co najmniej na szczeblu okręgu wojskowego do szybkiego reagowania;

- inne[44].

C. Reagowanie bezpośrednie.

Ta grupa zadań związana jest z użyciem sił zbrojnych w celu zbrojnej likwidacji elementów wrogiego państwa (lub innej grupy społecznej), które przy użyciu broni naruszają bezpieczeństwo państwa. Dążyć należy również do uniemożliwienia rozwijania się zjawisk negatywnych typu:

- prowokacje graniczne;

---

43 Zob.: Ocena i prognoza zagrożeń..., wyd. cyt., s. 90.

44 Zauważmy, że w innym ujęciu przedsięwzięcia te można by określić jako działania w celu zapewnienia warunków do odparcia agresji. Pamiętać jednak należy, że nie można wytyczyć ściśle granicy między osłoną strategiczną państwa a obroną strategiczną, a ściślej etapem przygotowawczym do obrony.

- terroryzm;

- działania pospolitych band rabunkowych.

Reagowanie bezpośrednie powinno być poprzedzone dążeniem do uniknięcia takiej potrzeby, jednak nie można dopuścić, aby powyższe zjawiska rozwijały się podważając zasadnicze racje niezależnego bytu państwa.

Zakłada się, że siły zbrojne powinny być użyte dopiero, gdy siły Ministerstwa Spraw Wewnętrznych "(...) nie są w stanie sprostać realnie istniejącym koniecznościom".[45]

Zadania sił zbrojnych mogłyby dotyczyć:[46]

- udzielenia pomocy siłom porządkowym;

- rozbicia (przy użyciu - na niezbędną skalę - broni) odmawiających złożenia broni i walczących ze sobą zbrojnych grup;

- szybkich interwencji w rejonach zagrożonych lub będących obiektem napaści ze strony obcych wojsk, band itp.;

- ewentualnego współdziałania z siłami ONZ, NATO i sąsiadów, włącznie z państwem skąd wywodzi się źródło zagrożenia;

- inne.

Po bezpośrednim użyciu wojsk ważne będzie również użycie ich do obrony regionu objętego walkami w czasie przechodzenia do stanu normalnego.[47]

---

45 Zob.: Ocena i prognoza zagrożeń..., wyd. cyt., s. 108. Mowa jest także o wprowadzeniu w danym regionie stanu wyjątkowego, poprzedzającego użycie wojsk, s. 108; a także, Materiały z ćwiczenia nr 450... źródło cyt., na podstawie notatek z obserwacji autora.

46 Por. Ocena i prognoza zagrożeń..., wyd. cyt., s. 108-109, a także: Perspektywiczny model..., Moduł wojsk lądowych..., wyd. cyt., s. 5 i 6.

47 Zob.: Ocena i prognoza zagrożeń ..., wyd. cyt., s. 71-117.

3.3. Zadania realizowane wówczas, gdy zagrożenie militarne jest splotem wydarzeń w otoczeniu państwa.

Rozwój wydarzeń na świecie dowodzi, że państwo nie będąc bezpośrednio podmiotem sporu, może znaleźć się w strefie zagrożenia militarnego. Może to wynikać z niekorzystnego rozwoju wydarzeń w jego bliższym lub dalszym otoczeniu. Skutki takiej sytuacji mogą pojawiać się w formie pośredniej lub bezpośredniej. Skutki pośrednie dotyczyć mogą utrudnień w utrzymaniu normalnych stosunków z innym państwem, a w konsekwencji w ponoszeniu strat w gospodarce i innych dziedzinach życia narodu.

O wiele groźniejsze mogą być skutki oddziaływania bezpośredniego pojawiające się w postaci:

- niekontrolowanych zachowań obcych wojsk znajdujących się na terytorium państwa, nad którymi utracono kontrolę władz;

- starć zbrojnych w pobliżu tras przemarszu tych wojsk lub na obszarach przygranicznych zamieszkałych przez różne mniejszości narodowe;[48]

- naruszających prawo państwowe zachowań pewnych odłamów społeczeństwa, z użyciem broni włącznie (np.: dla wsparcia ludności tej samej narodowości, religii itp.);[49]

- przeniesienia starć zbrojnych obcych wojsk na terytorium państwa;

---

48 Tamże, s. 80.

49 Por. I. Płonka, Przygraniczny konflikt zbrojny w warunkach Rzeczypospolitej Polskiej. Rozprawa doktorska, AON, Warszawa 1993, s. 67-68.

- zbrojnych napaści przez granicę band (z terenów objętych walkami) w celu zdobycia żywności, broni lub innych artykułów pierwszej potrzeby;

- masowych ucieczek ludności sąsiedniego państwa, którym towarzyszyłoby użycie przez nią broni w wypadku podejmowania prób przeciwdziałania im przez siły porządkowe;

- inne.

Jaki zatem powinien być cel użycia sił zbrojnych w sytuacji, gdy zagrożenie militarne państwa może wynikać ze splotu wydarzeń w jego otoczeniu?

Podstawę polityczną państwa w takiej sytuacji określono jako "powstrzymywanie" czyli nie dopuszczenie, aby skutki wydarzeń w otoczeniu przeniosły się na jego obszar.

Aby powstrzymywać, suwerenne państwo może wziąć udział w akcjach militarnych lub misjach pokojowych ONZ lub podejmować - samodzielnie - działania (włącznie z użyciem siły) na własnym obszarze.

Cel użycia sił zbrojnych mógłby brzmieć następująco: utrzymać niezbędną gotowość na poziomie adekwatnym do skali zagrożenia z jednoczesnym oddziaływaniem destrukcyjnym na źródła zagrożenia bezpieczeństwa militarnego w ramach ONZ lub samodzielnie na własnym obszarze.

Z tak przyjętego celu wynikają dwie zasadnicze grupy zadań:

A. Demonstrowanie gotowości do działania wraz z bierną osłoną granic państwa z kierunków zagrożonych.

B. Prowadzenie akcji militarnych (reagowanie bezpośrednie):

- samodzielnie lub we współdziałaniu z siłami ONZ na

własnym obszarze;

- we współdziałaniu z siłami ONZ poza granicami państwa.

Zadania grupy "A" będą związane z:

- tworzeniem możliwości działania sił zbrojnych;

- podnoszeniem możliwości zależnie od wzrostu skali zagrożenia;

- prowadzeniem działań zniechęcających i zabezpieczających przed przeniesieniem walk zbrojnych na terytorium państwa, a w tym między innymi:

* blokada granic;

* wzmocnienie sił MSW w rejonach zagrożonych;

* demonstracja siły (ćwiczenia, przemarsze wojsk itd.);

* internowanie obcych wojsk.

Zadania kolejnej grupy - "B" mogą mieć podobny charakter jak te, które wymieniono w grupie zadań reagowania bezpośredniego w przypadku, gdy chodzi o działania na obszarze własnego kraju. Jeśli zaś, użycie sił zbrojnych będzie miało miejsce poza granicami państwa, to zależeć ono będzie od postanowień prawa międzynarodowego i decyzji kierownictwa państwa; w tym przypadku dostrzega się potrzebę:

- wcześniejszego przygotowania wojsk do działania w ramach sił ONZ;

- używania jednostek doświadczonych w tego typu akcjach;

- wydzielania na stałe oficerów do sztabu wojsk ONZ.[50]

W przypadku wydzielania wojsk do sił ONZ, odpowiedzialności za sposób nie ponosi dane państwo (z formalnego punktu

---

50 Na podstawie: Materiały z ćwiczenia nr 450..., źródło cyt., notatki z obserwacji autora.

widzenia), lecz instytucja Narodów Zjednoczonych.[51]

Utrudniona możliwość przewidzenia wydarzeń i zagrożeń militarnych usprawiedliwia prawo pozostawienia nie zamkniętej listy zadań sił zbrojnych. Spośród wielu możliwych zadań przyjęto te, które najczęściej pojawiają się w dostępnych materiałach i publikacjach, a także znajdują swoje realne miejsce w otaczającej rzeczywistości i stanowią ich jedno z możliwych uogólnień.

Reasumując dotychczasowe rozważania uzyskujemy następujące wnioski:

1. Celem użycia sił zbrojnych w osłonie strategicznej państwa jest zapewnienie - we współdziałaniu z innymi elementami systemu obronnego - bezpieczeństwa militarnego państwa.

2. Cel ten, w zależności od sytuacji w jakich może się znaleźć państwo może składać się z trzech celów cząstkowych:

a) tworzenie możliwości do działania efektywnego i demonstracja gotowości do takiego działania;

b) utrzymanie niezbędnego potencjału sił zbrojnych na poziomie adekwatnym do skali zagrożenia, z jednoczesnym zapobieganiem rozwijaniu się sytuacji negatywnych i destrukcją cech zagrożenia bezpieczeństwa militarnego państwa;

c) utrzymanie niezbędnej gotowości na poziomie adekwatnym do skali zagrożenia, z jednoczesnym oddziaływaniem destrukcyjnym na źródła zagrożenia bezpieczeństwa militarnego w ramach ONZ lub samodzielnie na obszarze RP.

---

51 W pracy nie podejmuje się problematyki związanej z użyciem wojsk poza terytorium państwa w ramach osłony strategicznej państwa. Jest to bardzo ważny aspekt tejże problematyki jednak wymaga odrębnych i złożonych badań.

3. Zadania sił zbrojnych dotyczyć będą:

a) tworzenia możliwości do reagowania pośredniego lub bezpośredniego;

b) demonstrowania tychże możliwości;

c) podnoszenia możliwości w zależności od rozwoju sytuacji - do poziomu adekwatnego do skali zagrożenia;

d) reagowania bezpośredniego - akcji militarnych samodzielnie lub w ramach sił ONZ.

4. Wyróżnić można - w zależności od sytuacji państwa - trzy grupy zadań:

a) zadania realizowane w czasie "formalnego" pokoju - gdy brak realnego zagrożenia bezpieczeństwa militarnego państwa;

b) zadania realizowane, gdy zagrożenie militarne nacelowane jest bezpośrednio na bezpieczeństwo RP - zagrożenie bezpośrenie;[52]

c) zadania realizowane, gdy zagrożenie militarne jest splotem wydarzeń w otoczeniu państwa - zagrożenie pośrednie,[53] (Zob. rys. 4.10.).

5. Zasadniczy trzon sił zbrojnych wielu państw stanowią wojska lądowe. Cele ich użycia i zadania wynikać będą z celów i zadań ich nadsystemu, który w tym przypadku stanowią siły zbrojne. Zależeć będą również od ich specyfiki (działanie na lądzie, wielkość, wyposażenie itp). Częściej również, niż inne rodzaje wojsk będą mogły prowadzić akcje bezpośrednie, co uzależnione będzie od zjawisk, którym będą przeciwdziałać. Najczęściej będą

---

52 Por.: J. Stępak, Zakres informacji do..., wyd. cyt., s. 19.

53 Tamże, s. 19.

Rys. 4.10. Typologia celów i zadań sił zbrojnych w osłonie strategicznej państwa (wariant)

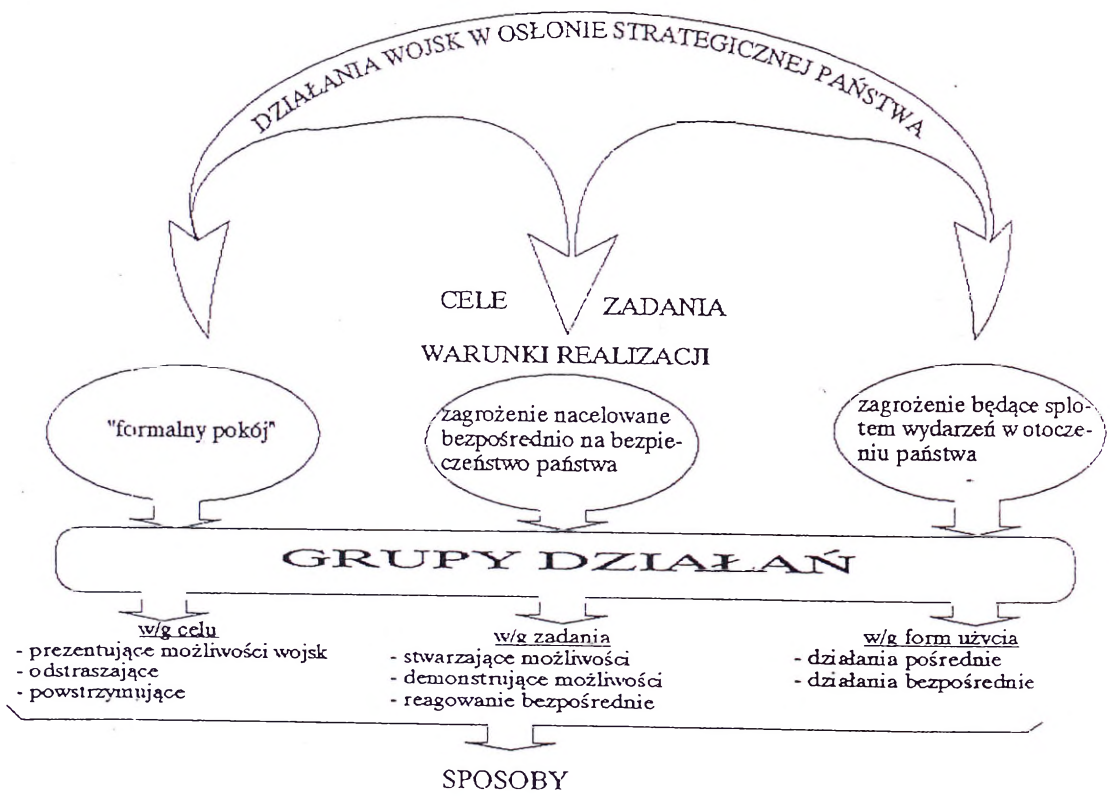
one miały wymiar lądowy, wiążący się z incydentalnymi przypadkami naruszenia granicy państwowej (przy wykorzystaniu środków przenoszenia drogą powietrzną).

Omówienie sposobów działania sił zbrojnych znajdzie swoje miejsce w kolejnym rozdziale pracy.

V. SPOSOBY DZIAŁANIA WOJSK W OSŁONIE STRATEGICZNEJ PAŃSTWA

Sposoby działania wojsk zależeć będą od wielu czynników, z których istotne znaczenie posiadać będą: charakter zagrożenia, cele i zadania wojsk, warunki realizacji zadań oraz zasady wykorzystania określonych sił.

W poprzednich rozdziałach prezentowano zadania sił zbrojnych w zależności od stanu zagrożenia bezpieczeństwa militarnego państwa. Dostrzec można, że bez względu na ów stan (zagrożenie lub jego brak), działania te przybierają zbliżone cechy. Dzięki temu wyróżnić można określone grupy działań, których wspólną właściwością będą cele działania, zadania, zbliżone warunki realizacji, a także sposobby postępowania (rys. 5.1.).

Rys. 5.1. Grupy działań wojsk w osłonie strategicznej państwa.

W rezultacie takiego podziału działań przejdźmy do rozstrzygnięcia istoty sposobu działania. "Aby wyjaśnić komuś, w jaki sposób coś się robi, wystarczy odpowiedzieć na pytanie, jak się to robi"[1] - wyjaśnia T. Kotarbiński.

W rozdziale tym pojawi się zatem próba odpowiedzi na niektóre z możliwych pytań, a więc[2]:

1. Jakie mogą być aktywne działania pośrednie?

2. Jakie mogą być działania bezpośrednie?

W odpowiedzi na pytanie pierwsze mowa będzie (co wynika z ograniczeń) o tych działaniach, które S. Koziej nazywa "aktywnym oddziaływaniem pośrednim na przeciwnika".[3] Dotyczyć będzie to zatem sytuacji, gdy istnieje zagrożenie bezpieczeństwa państwa. Odpowiadając na pytanie drugie będziemy starać się zaprezentować sposoby działania wojsk, gdy będą one miały do czynienia z konkretnymi siłami, wobec których należy podejmować akcje militarne z użyciem broni włącznie.

Opis sposobu działania złożonego zawierać będzie:[4]

- rodzaj impulsu dowolnego czyli formę działania;

- opis narzędzi, którymi się posłużono;

- opis wykonywanych czynności - środków, czyli za pomocą czego się coś osiąga;

- opis toku działania złożonego.

---

1 T. Kotarbiński, Traktat o..., wyd. cyt., s. 56.

2 Ten możliwy zakres pytań jest tak obszerny, że wykracza poza skromne możliwości autora. Z tego też względu autor zajmuje się w dalszej części tylko - nazwijmy to - aktywnymi formami w obszarze działań pośrednich.

3 S. Koziej, Teoria..., wyd. cyt., s. 127.

4 Zob. T. Kotarbiński, Traktat o..., wyd. cyt., s. 56.

1. Aktywne działania pośrednie. Charakterystyka wybranych form.

Na początku należy wydobyć istotę aktywnych działań pośrednich. Otóż pod względem formy wyróżniono działania pośrednie rozumiane jako jeden z rodzajów oddziaływania wojsk na przyczyny zagrożenia militarnego. Działania te obejmują swym zakresem te przedsięwzięcia, które inną drogą niż wystąpienia orężne zniechęcają uczestnika stosunków międzynarodowych do agresji na dane państwo. W grupie tej wystąpią działania aktywne i - siłą rzeczy - nieaktywne.[5]

Działaniami aktywnymi, z grupy działań pośrednich nazwiemy te, które polegają na ukazywaniu możliwosci działania bezpośredniego, gdy istnieje realne zagrożenie bezpieczeństwa militarnego państwa. W tym przypadku jednak, gdy siły zbrojne (ani żadne inne siły systemu bezpieczeństwa) nie muszą jeszcze podejmować konkretnych akcji wobec równie konkretnego przeciwnika (np. band, zbrojnych grup, sił zbrojnych obcego państwa, które wtargnęły przypadkowo lub celowo na teren państwa itp.).
Aktywne działania pośrednie to jednym słowem takie, które są celowo adresowane do konkretnego odbiorcy, by wywołać w jego zachowaniu oczekiwane przez nas zachowanie. To zachowanie to odstąpienie od zamiaru agresji, naruszenia integralności terytorialnej, szantażu militarnego itd.

---

[5] Ten podział jest tylko umowny. Swoją drogą działania nieaktywne posiadają również walory aktywności. W tym przypadku nie chodzi nam jednak o aktywność wynikającą z ruchu, lecz o aktywność wynikającą z oczekiwanego zachowania potencjalnego przeciwnika - niekoniecznie musi nim być państwo ale także grupa społeczna, banda itp.

Wspólną cechą działań aktywnych jest to, że zawsze będą one polegały na demonstrowaniu siły i gotowości do jej użycia. Rezultatem tychże powinno być zniechęcenie poprzez odstraszenie, lub ostrzeżenie. Jaką zatem formę mogą posiadać działania demonstrujące siłę i gotowość do jej użycia?

Doświadczenia historyczne, współczesne nam wydarzenia, a także poglądy teoretyczne pozwalają na wyróżnienie następujących form:

- manewry wojskowe (ćwiczenia);
- zintensyfikowanie powoływania i szkolenia rezerw;
- wzmocnienie ochrony i blokada granicy państwa;
- częściowa lub całkowita mobilizacja;
- rozwinięcie wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej na zagrożonych kierunkach;
- zmiana dyslokacji wojsk;
- demonstracyjne przemarsze, patrolowania itp. w rejonach szczególnie zagrożonych;
- wprowadzanie wyższych stanów gotowości bojowej;
- rozbudowywanie systemu zapór, umocnień;
- wzmocnienie ochrony obiektów wojskowych, administracyjnych i gospodarczych;
- ćwiczenia sił szybkiego użycia, tworzenie odwodów tego typu na szczeblu okręgu wojskowego;
- internowanie obcych wojsk i inne.[6]

---

[6] Te formy służą jedynie zniechęcaniu, a istnieć będą wraz z innymi przedsięwzięciami wchodzącymi w zakres szeroko rozumianego przygotowania do odparcia agresji np.: rozpoznanie, stworzenie warunków do przyszłych działań zbrojnych, rozwijanie systemu dowodzenia na czas "W", maskowanie operacyjne itd. Nie zawsze w/w formy mogą być

Zaprezentowane właśnie najbardziej charakterystyczne formy aktywnych działań pośrednich stanowią pierwszy ze składników opisu sposobu działania. Czas zatem przystąpić do opisu kolejnego elementu, jakim jest zastosowane narzędzie, które zwykło się nazywać siłami realizującymi określone zadania.

Siły te to określone elementy sił zbrojnych, które w realizacji konkretnego przedsięwzięcia tworzyć będą określoną całość.

Skład sił zależał będzie od:

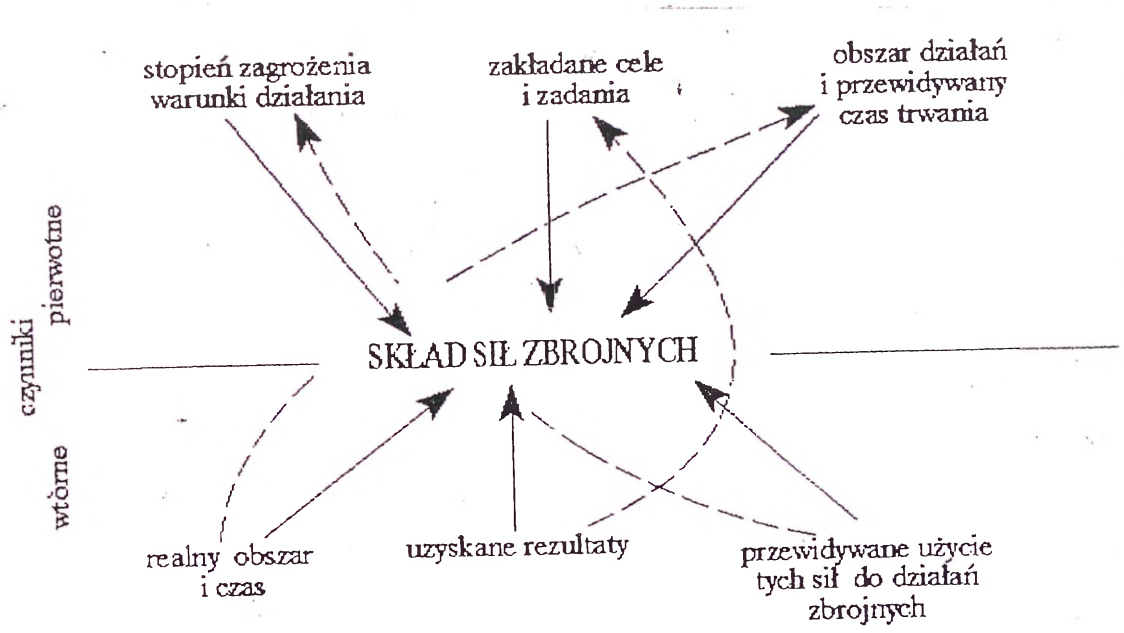
- stopnia zagrożenia (warunków działania);
- zakładanych celów i zadań;
- formy działań;
- obszaru działań;
- czasu trwania;
- uzyskanych rezultatów;
- przewidywanego (możliwego) ich użycia do działań zbrojnych (rys. 5.2.).

Jeszcze raz należy podkreślić, że wartość osłonową w pierwszym rzędzie wyznaczają całe siły zbrojne i możliwość ich powiększania w razie konieczności do wymaganych (niezbędnych) stanów i uzyskiwania niezbędnego potencjału bojowego.

Zasadniczym wyznacznikiem składu wojsk będzie spodziewany (możliwy) charakter ewentualnego konfliktu zbrojnego, w którym państwo może być zaangażowane. Pod tym kątem należy również planować wszelkie działania na rzecz osłony strategicznej państwa.

---

ujawniane, ale wówczas nie będą to aktywne działania pośrednie gdyż nie spełnią wymogu oddziaływania wprost na ewentualnego przeciwnika.

Rys. 5.2. Czynniki determinujące skład sił przewidzianych do aktywnych działań pośrednich.[7]

Pewne działania mają miejsce już w czasie pokoju, czego dowodem są poczynania w siłach zbrojnych wielu państw. Dostrzegamy ty manewry i ćwiczenia wojskowe, zmiany dyslokacji wojsk, tworzenie i ćwiczenie sił szybkiego użycia. Realizatorami tychże są siły od szczebla jednostki wojskowej (oddziału do znacznych sił okręgów wojskowych. Zintensyfikowanie ćwiczeń, na dużą skalę w Siłach Zbrojnych RP, w pobliżu dotąd "zaniedbanej" granicy

---

7 Podział czynników na pierwotne i wtórne uwzględnia realność wydarzeń, które często trudne są do przewidzenia. Stąd też skład sił nie będzie na swój sposób stały, lecz ulegnie zmianom wraz ze zmianą czynników wtórnych w stosunku do pierwotnych. Ideałem byłoby osiągnięcie równowartości czynników pierwotnych z odpowiadającymi im wtórnymi.

wschodniej ma swoją niekwestionowaną wartość.[8]

Stopień zagrożenia lub możliwości zagrożenia wpływać będzie również na sposób dyslokacji wojsk, co może być zapewnione już w czasie pokoju.

Każda koncepcja dyslokacji i składu wojsk będzie dobra jeśli zapewni: osiągnięcie celu i realizację zadań, szybkie i skuteczne użycie, wykorzystanie w najszerszym zakresie warunków miejscowych, zależnie od źródła zagrożenia.

Do grupy wymagań dotyczących składu sił należy zaliczyć także:

- skład wojsk powinien budzić wzajemne zaufanie, ale i poszanowanie i respekt;[9]

- możliwość wielowariantowego użycia;

- możliwość przejścia do działań zbrojnych w początkowym okresie konfliktu zbrojnego.

Niezwykle bogaty jest zasób wiedzy, materiałów i opracowań naukowych dotyczących składu i rozmieszczenia na obszarze RP sił zbrojnych, a w tym i wojsk lądowych. We wszystkich niemal przypadkach mowa jest o wojskach lądowych składających się z wojsk operacyjnych i wojsk obrony terytorialnej. Inna zbieżność dotyczy rozmieszczenia wojsk. Najbardziej charakterystyczna to podział obszaru RP na strefy odpowiedzialności okręgów wojskowych

---

8 Autor uczestniczył w ćwiczeniach: KOW pk. "BIESZCZADY-93" i WOW pk. "GRAB-94". Choć w celach ćwiczeń - znanych autorowi - nie było mowy o demonstracji siły i woli obrony to jednak - jak uczy historia w odczuciu sąsiadów takie wrażenie mogło być wywołane.

9 "Rola Wojska Polskiego(...) polega(...) na podnoszeniu progu ryzyka napaści, a także zapobieganiu agresji. Zdolność bojowa sił zbrojnych(...) ma być także międzynarodowym uwiarygodnieniem naszej determinacji obronnej". K. Nożko, System obronny Rzeczypospoliej Polskiej, Myśl Wojskowa nr 1, Warszawa 1992, s. 16.

oraz wydzielenie w jego centralnej części sił szybkiego reagowania.[10] Krytycznie odnoszą się rozmówcy autora, a także uczestnicy różnych konferencji odnośnie traktowania sił Krakowskiego Okręgu Wojskowego jako sił szybkiego reagowania. Potwierdzeniem tego niech będzie wypowiedź o następującej treści. "Teoretycznie możliwy jest przemarsz wojsk lądowych do obszaru przeciwległego w ciągu 2 dób, jednak na drogach 600-kilometrowego marszu lotnictwo przeciwnika mogłoby spowodować wielodniowe opóźnienia, niezależnie od zadawanych strat.

W warunkach absolutnego panowania agresora w powietrzu możliwa byłaby całkowita izolacja określonych obszarów, np. na Wiśle, Narwi czy Warcie. Musimy zatem liczyć się z tylko częściowym wykorzystaniem wojsk lądowych w przypadku zaskakującej agresji - inna kalkulacja może być iluzją".[11]

Ta charakterystyczna wypowiedź uzasadnia koncepcję rozmieszczenia sił szybkiego reagowania w centrum kraju, mającego akurat takie cechy jak Polska (kształt, wielkość, położenie geopolityczne i geostrategiczne itp.). Jest to także argument na to aby dążyć do usamodzielnienia okręgów wojskowych, które:

- mogłyby samodzielnie prowadzić wydzielonymi siłami czasu "P" działania w ramach osłony strategicznej, mając jednocześnie możliwość przejścia do działań zbrojnych jako pierwszy rzut strategiczny;[12]

---

10 Zob. Tamże, s. 17, S. Koziej, Operacyjno-strategiczne problemy użycia i działania Wojska Polskiego w latach dziewięćdziesiątych, AON, Warszawa 1991, załącznik 6, a także Biuletyn..., wyd. cyt., s. 8-9.

11 W. Świątnicki, Z. Świątnicki, Powietrzna operacja obronna, Skrzydlata Polska, Nr 4, Warszawa 1994, s. 6.

12 Zob. Biuletyn..., wyd. cyt., rys. 37 i 38.

- wydzielałyby siły do wzmocnienia najbliższych okręgów wojskowych, gdyby ich obszary nie były atakowane, prowadząc jednocześnie działania osłonowe w stosunku do państw neutralnych.

Centralne rozmieszczenie sił szybkiego reagowania zmniejszyłoby natomiast odległość do najdalej wysuniętych obszarów Rzeczypospolitej. Zwróćmy jednak uwagę, że w ramach każdego z okręgów wskazane byłoby istnienie sił gotowych do natychmiastowego użycia. Mogłyby to być zarówno jednostki aeromobilne jak i niektóre oddziały i związki taktyczne rozwinięte (powyżej 65 % stanu osobowego).[13]

W 1992 roku ukończono pracę naukową pod kryptonimem "KIERUNKI", w ramach której jeden z podproblemów dotyczył problematyki wojsk lądowych RP, ich składu, dyslokacji i zadań.[14]

Perspektywiczny model wojsk lądowych polegałby na:[15]

- utworzeniu dowództwa wojsk lądowych, któremu podlegałyby cztery okręgi wojskowe (OW), siły szybkiego reagowania i lotnictwo wojsk lądowych, jednostki wsparcia operacji oraz ośrodki szkolenia wojsk lądowych;

- bojowym usamodzielnieniu OW jako związku operacyjno-taktycznego wyposażonego według limitu CFE-1;

---

13 Dowództwa, sztaby i wojska tego typu powinny przygotowywać się do zadań związanych z natychmiastowym użyciem i działaniem w warunkach typowych dla konfliktów zbrojnych o małej intensywności.

14 Zob., Perspektywiczny model... Moduł wojsk lądowych..., wyd. cyt.
Autor miał przyjemność wziąć udział w tych badaniach, stąd też zaprezentowane zostaną w dalszej części niektóre ich wyniki, które można traktować jako podsumowanie rozważań na temat składu, dyslokacji i gotowości bojowej wojsk lądowych.

15 Na podstawie: j.w. s. 8-19.

(Uwaga! Śmigłowce w pierwszym rzędzie przydzielanoby siłom szybkiego reagowania, a w drugiej kolejności do wsparcia działania wojsk korpusu).

- rozdzieleniu ogniw operacyjnych i administracyjnych OW, co ułatwiałoby realizację zadań przez korpus niezależnie od miejsca jego tworzenia;

- połączeniu działań wojsk operacyjnych z siłami obrony terytorialnej. Wojska lądowe bez sił obrony terytorialnej (OT) mogą liczyć:

Wyszczególnienie	czas "P"	czas "W"
* cztery korpusy	86 000	172 000 żoł.
* siły szybkiego reagowania i lotnictwo wojsk lądowych	18 000	24 000
* jednostki wsparcia operacji	7 000	20 000
* ośrodki szkolenia	9 000	10 000
Ogółem	120 000	226 000

- równomiernej dyslokacji z uwzględnieniem najbardziej prawdopodobnych kierunków agresji, a także możliwości ekonomicznych państwa.

Aktywne działania pośrednie to działania demonstrujące siłę i gotowość do jej użycia. Powinny one - zatem - prezentować faktyczne, lub jeśli jest taka potrzeba - mylne dane o ewentualnym zamiarze działania i możliwościach wojsk na wypadek ich użycia w realnych warunkach konfliktu zbrojnego. Można tu przytoczyć myśl S. Kozieja, który o procesie podwyższania gotowości bojowej wojsk pisze: "(...) najprawdopodobniej w wielu sytuacjach korzystne może się okazać nie tylko nie ukrywanie samego faktu podwyższania gotowości bojowej wojsk przez państwo zagrożone

agresją, lecz wręcz dokonywanie tego w ostentacyjny sposób, włącznie z sugerowaniem przygotowującemu się do agresji przeciwnikowi wyższego stopnia gotowości i zdolności bojowej, niż rzeczywisty. Może to być niekiedy czynnikiem na tyle odstraszającym, że powstrzyma potencjalnego agresora (lub też stosującego inne formy przemocy zbrojnej - W.K.) przed przystąpieniem do praktycznej realizacji swego zamiaru".[16]

Rzadko zdarza się, aby stosowano tylko jedną z możliwych form oddziaływania pośredniego. Bywa to zazwyczaj kompleks działań, z których wyodrębnić można pewne charakterystyczne, mające sobie właściwe cechy, przedsięwzięcia. W praktyce bywa i tak, że jedna z form dominuje pośród innych, które często służą realizacji tej zasadniczej.

M a n e w r y w o j s k o w e

Korzystając z wyników badań historycznych, można z całą odpowiedzialnością stwierdzić, że manewry wojskowe stanowiły i nadal stanowią powszechną i często skuteczną formę aktywnych działań pośrednich w ramach osłony strategicznej państwa.

Manewry wojskowe to ćwiczenia wojsk z udziałem pozamilitarnych elementów systemu bezpieczeństwa prowadzone w celu zgrywania wydzielonych sił w wykonywaniu wspólnych zadań i demonstracji gotowości do podjęcia walki zbrojnej, na wypadek zastosowania przemocy zbrojnej przez wrogo nastawione państwo, grupę społeczną itp.

---

16 Zob. S. Koziej, Teoria..., wyd. cyt., s. 127.

W manewrach, ze względu na ich rozmach biorą zazwyczaj udział wydzielone siły ze wszystkich elementów systemu obronnego państwa.

W czasie pokoju na pierwszy plan wysuwają się zazwyczaj cele szkoleniowe i kontrole; jednak, jak dowodzi obserwacja i analiza różnych przypadków mających miejsce w historii, sprawa ta nie jest do końca tak oczywista. W okresie konfrontacji dwóch bloków polityczno-militarnych (UW i NATO) intencje stron nie bydziły większych wątpliwości. Sytuacja ta dzisiaj ulega zmianie ze względu na konieczność respektowania zasad wzajemnego zaufania.[17]

Wielkość wydzielonych sił wiązać się będzie ze strefą odpowiedzialności okręgów wojskowych (OW).

Większość wydzielać będzie ten okręg, na którego obszarze manewry mają miejsce. Wskazane jest, a nawet konieczne, aby w ćwiczeniach brały udział także siły (lub wydzielone grupy) ze składu innych OW i struktury podporządkowania centralnego (np.: jednostki WRiArt., siły szybkiego reagowania itd.). O tym, które i jakie siły wydzielać decydować będą między innymi:

- charakter zagrożenia;
- przewidywanie użycia tych sił w określonym obszarze;
- rozmach manewrów, ich cel itp.

W warunkach pokoju może jest to mniej istotne, ale w czasie zagrożenia należy mieć na uwadze fakt, że siły biorące udział w manewrach muszą być w każdej chwili gotowe do podjęcia

---

17 Nie przeszkadza to jednak, by NATO mogło zapowiedzieć manewry swoich sił na Adriatyku "Dla postraszenia Serbów" (w połowie maja - 1994 roku).

walki zbrojnej. Niesie to za sobą konsekwencje prawne, a także czysto organizacyjne (np.: dowóz środków walki, uzupełnianie wojsk po poniesionych stratach itp.).

Manewry wojskowe, ze względu na koszty powinny być prowadzone w sytuacji, gdy zagrożenie osiągnęło poziom krytyczny i nie ma pewności, że zostanie ono usunięte środkami pozamilitarnymi lub, gdy czynnik militarny pomoże przesądzić sprawę jako pośredni argument polityczny.

Planowanie, organizowanie i prowadzenie manewrów zbliżone jest swą treścią do wielkich ćwiczeń okresu pokoju z tym, że:

- w czasie manewrów zintensyfikować należy rozpoznanie strategiczne, operacyjne i jeśli to możliwe również taktyczne;

- należałoby dążyć do rozwijania elementów systemu dowodzenia czasu "W";

- konieczne jest zintensyfikowanie powoływania rezerw lub też wstrzymanie odejścia żołnierzy kończących zasadniczą służbę wojskową;[18]

- należy jednocześnie zapewnić wojskową osłonę (ochronę) państwa i wzmocnienie Straży Granicznej;

- część wojsk okręgu wojskowego (OW) powinna być ześrodkowana w pobliżu granicy i nie dopuszczać w wyznaczonych pasach odpowiedzialności do przekroczenia granicy przez falę uchodźców, obce wojska i inne grupy zbrojne;

- skala zaangażowania sił pozamilitarnych nie powinna

---

18 Brakuje regulacji prawnych np. w zakresie dokonywania ograniczonej mobilizacji bez konieczności wprowadzania stanu zagrożenia wojennego.

ustępować zaawansowaniu wojsk w manewrach.[19]

Zintensyfikowanie powoływania i szkolenia rezerw osobowych.

Ta forma oddziaływania będzie zazwyczaj częścią innej szerzej zakrojonej np. manewrów lub częściowej albo całkowitej mobilizacji. Rola rezerw osobowych wzrasta z uwagi na to, że zmniejszeniu ulega ilość sił czynnie odbywających służbę wojskową. Rezerwy to również bardzo ważne źródło rozwijania jednostek mających niskie stany w czasie pokoju (ze składu wojsk operacyjnych i terytorialnych). Rezerwiści to także potencjalni uczestnicy działań nieregularnych, których idea jest dzisiaj powszechnie dyskutowana.

Zintensyfikowanie powoływania i szkolenia rezerw osobowych to całokształt przedsięwzięć realizowanych przez wojska, polegający na wzmożeniu ćwiczeń, treningów, kursów itp., w ramach których przyspieszony zostanie proces gromadzenia wyszkolonych rezerw osobowych na potrzeby mobilizacyjne i wojenne. Realizowany jest on w sytuacji zaistnienia zagrożenia bezpieczeństwa militarnego państwa między innymi w celu demonstrowania możliwości i gotowości wojsk do uzupełniania i mobilizacyjnego rozwijania jednostek wojskowych i szybkiego przejścia ze stanu "P" na "W".

W gromadzeniu rezerw, a tym samym w ich szkoleniu należy uwzględnić między innymi następujące zasady:

- jak najmniejszej odległości od miejsca pobytu rezerwis-

---

19 Problematyka manewrów wojskowych jak i każdej inne formy osłony strategicznej stanowi osobny problem badawczy, dlatego też skupimy swą uwagę tylko na wybranych zagadnieniach (definicji, istocie, specyfiki).

ty do macierzystej jednostki wojskowej;

- pełnego i racjonalnego wykorzystania czasu szkolenia;

- uwzględniania zmian w uzbrojeniu w przenoszeniu rezerwistów starszych wiekiem do wojsk OT i służb pomocniczych;

- intensywnego szkolenia rezerw osobowych łączonego z innymi formami aktywnych działań pośrednich.

W z m o c n i e n i e o c h r o n y i b l o k a d a g r a n i c y p a ń s t w a.

Jest to forma działań aktywnych, którą określa się również jako wojskową osłonę granicy państwowej. W okresie zagrożenia można wyróżnić - konsekwentnie do charakteru zagrożeń - dwa typy działań w tym zakresie. Pierwszy z nich to wzmocnienie i blokada granicy z przewidywaniem przejścia do działań zbrojnych, a drugi to wzmocnienie i blokada granicy w celu nie dopuszczenia do przeniesienia się skutków konfliktów z otoczenia państwa. Inaczej bowiem zachowywać się należy, gdy zagrożenie militarne skierowane jest bezpośrednio na bezpieczeństwo państwa. Oprócz przedsięwzięć typowych dla działań Straży Granicznej (patrolowanie, ochrona obiektów, przeszukiwanie, pościg...), podejmowane będą również czynności typowo przygotowawcze do realizacji zadań na wypadek agresji zbrojnej obcego państwa.

W przypadku zaś, gdy zagrożenie jest splotem wydarzeń w otoczeniu państwa, działania nie mogą nosić znamiom prowokacji lub mieszania się w sprawy obcych państw. Nie oznacza to jednak, że nie należy spodziewać się przypadków naruszenia terytorium Polski przez grupy uchodźców, zbrojne bandy i jednostki wojskowe obcych państw.

Wzmocnienie ochrony i blokada granicy panstwa to forma użycia sił zbrojnych, we współdziałaniu z siłami resortu Spraw Wewnętrznych, polegająca na uszczelnieniu granicy państwowej celem nie dopuszczenia do nie kontrolowanego przeniknięcia na teren państwa jednostek wojskowych, uchodźców i zbrojnych grup obcego państwa.

W badaniach nad perspektywicznym modelem wojsk lądowych RP określono potrzeby w zakresie potencjału bojowego wojsk lądowych w świetle przyszłych zadań.[20] Określono również potrzeby w zakresie wsparcia działań resortu Spraw Wewnętrznych w zwalczaniu nie kontrolowanego napływu uchodźców oraz naruszenia granicy państwowej przez grupy zbrojne. Wyniki badań prezentuje tabela 5.1.[21]

Siły szybkiego reagowania stanowią elitarną część sił zbrojnych, w związku z tym używanie ich powinno mieć miejsce wówczas, gdy wrogie grupy zbrojne (jednostki wojskowe) nie mogą być "zlikwidowane" przez jednostki resortu Spraw Wewnętrznych.

Ze względu na to, że mogą być przypadki natychmiastowej potrzeby użycia wojsk, rolę tę powinny wypełniać siły - nazwijmy - szybkiego (natychmiastowego) użycia. Nie jest to idea tworzenia kolejnej formacji wojskowej. Otóż byłyby to jednostki wojskowe rozwinięte, stacjonujące w pobliżu granicy państwa, które mogłyby, niemalże natychmiast, reagować w sytuacjach tego wymagających.

W przypadku, gdy zagrożenie militarne bezpośrednio skierowane jest na bezpieczeństwo państwa obowiązuje zasada zachowa-

---

20 Zob., Perspektywiczny model... Moduł wojsk lądowych..., wyd. cyt., s. 10-11.

21 Tamże, s. 10-11.

Tabela 5.1.

POTRZEBY W ZAKRESIE POTENCJAŁU BOJOWEGO WOJSK LĄDOWYCH W ŚWIETLE PRZYSZŁYCH ZADAŃ
(fragment dotyczący jednego z zadań wojsk lądowych).

Projektowane zadania	Przewidywanie modelowe		Zakładany potencjał bojowy		
	Skala i warunki zagrożenia	Potrzeby w zakresie przeciwdziałania zagrożeniom	Zdolność bojowa	Trwałość bojowa	Gotowość bojowa
Wsparcie działań resortu Spraw Wewnętrznych w zwalczaniu nie kontrolowanego napływu uchodźców oraz naruszania granicy państwowej przez grupy zbrojne	Możliwość konfliktu zbrojnego na obszarze republik postradzieckich i napływu uchodźców (2-5 mln.), masowego przemytu towarów oraz przenikania grup zbrojnych cywilno-wojskowych w wybranych odcinkach lub wzdłuż całej granicy wschodniej	Wojskowa osłona granicy wschodniej; dotyczyć może 10-15 ZT (DZ, BZ, BOT)	Możliwość skutecznej blokady granicy wschodniej z odparciem siłą obcych grup zbrojnych	Zachowanie zdolności bojowej do przyszłych operacji	Siły szybkiego reagowania natychmiastowe podjęcie działań w wypadku naruszenia granicy przez grupy zbrojne. Pozostałe siły przeznaczone do osłony granicy - gotowe w ciągu 7 dni[1]

[1] Wynika to z czasu trwania operacyjnego rozwijania jednostek rozwiniętych i o niepełnych stanach - około 3-7 dni. Zob., Biuletyn..., wyd. cyt., s. 73.

nia zdolności bojowej do przyszłych (ewentualnych) działań zbrojnych.

C z ę ś c i o w a l u b c a ł k o w i t a m o b i l i z a c j a.

Zagrożenie bezpieczeństwa państwa wiąże się między innymi z potrzebą włączania do istniejących lub powstających od nowa jednostek wojskowych (i innych struktur organizacyjnych) żołnierzy rezerwy, pojazdów i innych urządzeń z gospodarki narodowej.[22]

Wariant przeprowadzenia mobilizacji zależał będzie od skali zagrożenia i właściwej tegoż oceny przez kierownictwo państwa i sił zbrojnych. Podkreślano już, że wskazane byłoby umożliwienie przeprowadzenia ograniczonej mobilizacji w ramach okręgu wojskowego. Centralne kierowanie tym procesem niestety może to znacznie utrudnić.[23]

W Sztabie Generalnym WP opracowano pięć wariantów przeprowadzenia mobilizacji.[24] Zależne są one od stopnia zagrożenia i zaskoczenia możliwością agresji zbrojnej. Tworzą one (warianty mobilizacji - W.K.) trzy zasadnicze grupy:

---

22 "Mobilizacja nie oznacza rozpoczęcia działań wojennych; nieraz może być jedynie demonstracją polityczną w celu wymuszenia pewnych ustępstw lub posunięć politycznych". Encyklopedia wojskowa, TWWiWIN-O, Warszawa 1936, s. 536.

23 Autor zdaje sobie sprawę z przesłanek tego zjawiska, gdyż nie czas dzisiaj na to, aby w XX wieku mogły mieć miejsce "zajazdy szlacheckie" czy powiatowe pospolite ruszenia. Trzeba jednak poszukiwać rozwiązań na skrócenie czasu i ogniw kierowania tym procesem. Dobrze byłoby, aby była możliwość mobilizowania tylko wojsk lądowych - i tu argument za dowództwem wojsk lądowych.

24 Zob., Biuletyn..., wyd. cyt., rys. 22.

Grupa I - rozpoczęcie mobilizacji w czasie pokoju (6-7 dni przed agresją), a zakończenie w czasie konfliktu zbrojnego (w drugiej dobie) jako mobilizacja stopniowa, lub - rozpoczęcie w czasie pokoju (w 3 dobie przed...), a zakończenie w czasie konfliktu (w trzeciej dobie) jako mobilizacja o charakterze aktu jednorazowego.

Grupa II - rozpoczęcie mobilizacji po wybuchu konfliktu. Byłaby to mobilizacja powszechna trwająca około 4 dób.

Grupa III - rozpoczęcie mobilizacji i zakończenie przed agresją, stopniowo ustalonymi zestawami (powyżej 7 dób) lub wybiórczo (około 5 dób). Może to być również mobilizacja powszechna.

Wariant mobilizacji przedstawiony w grupie drugiej nie może być zaliczony do aktywnych działań pośrednich, lecz ma charakter nieaktywnego oddziaływania pośredniego, bowiem w fakcie posiadania możliwości przeprowadzenia tego typu mobilizacji mieści się zniechęcający (odstraszający i ostrzegający) wpływ na potencjalnego agresora. Podobnie rzecz przedstawia się w grupie pierwszej w możliwościach mobilizacji po wybuchu konfliktu.[25]

Aktywnym działaniem pośrednim będą natomiast przedsięwzięcia mobilizacyjne realizowane przed rozpoczęciem konfliktu zbrojnego. Zależeć to będzie również od tego czy jest to mobilizacja skryta czy realizowana bez zachowywania ściśle tajemnicy państwowej. W jednym przypadku dąży się do osiągnięcia możliwości do działania bezpośredniego, w drugim - ponadto - do odstraszenia i ostrzeżenia potencjalnego agresora, co może doprowadzić do

---

25 W Biuletynie mowa jest o wojnie w miejscu, gdzie autor używa zamiennie określeń konflikt zbrojny lub agresja.

tego, że odstąpi on od swego zamysłu.

Mobilizacja sił zbrojnych w jakiejkolwiek postaci jest przedsięwzięciem kosztownym, w związku z czym decyzja o jej uruchomieniu powinna być poparta szczegółową oceną sytuacji, w jakiej znajduje się państwo. Często może być przyczyną podobnego zachowania sąsiednich państw, a wówczas do starcia zbrojnego już niedaleko.

Gdy przed I wojną światową mocarstwa uruchomiły swe ciężkie struktury mobilizacyjne (centralne kierowanie, duży rozmach), wybuchowi wojny trudno było już zapobiec. Stąd wywodzi się konieczność ścisłej, międzynarodowej kontroli przestrzegania postanowień rozbrojeniowych i uzależnienia bezpieczeństwa wszystkich państw od siebie nawzajem.

Wskazane jest również prowadzenie mobilizacji tylko w obszarach zagrożonych konfliktami o małej intensywności wybiórczo według zestawów jednostek wojskowych (JW).[26]

Rozwinięcie wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej na zagrożonych kierunkach.

Rozwinięcie wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej na zagrożonych kierunkach jest częścią strategicznego rozwinięcia sił zbrojnych. Realizuje się je w celu sformowania rzutu osłony strategicznej (osłony granic i rozwinięcia SZ), a także osiągnięcia możliwości skutecznego działania na wypadek przypadkowego lub celowego naruszenia granicy państwowej.

---

[26] Zob., Tamże, rys. 23.

Cel jakiemu mają służyć siły rzutu osłony strategicznej wymaga, aby proces ich rozwijania ograniczyć do minimum. Nasuwają się więc następujące zasady postępowania:

1. Siły rzutu osłony strategicznej powinny być rozwinięte co najmniej w 65 %[27] i uzupełniane w pierwszej kolejności.

2. Jednostki wojskowe rzutu osłony nie powinny być jednostkami mobilizującymi inne jednostki wojskowe.[28]

3. Dyslokacja sił osłony zgodna z ich zadaniami i obszarami (rejonami) odpowiedzialności.

4. Zapewnić możliwość "wyprowadzania do akcji" części oddziału lub związku taktycznego zanim pozostałe elementy zostaną uzupełnione według norm czasu "W".

J. Płonka podaje, że siły przeznaczone do działania w strefie przygranicznej powinny mieć:

- stopień ukompletowania - 85-90 % - w stanie osobowym;

- stopień ukompletowania - 100 % - w sprzęcie;

- czasu na osiągnięcie gotowości do działania, nie dłużej niż 1 dobę - oddziały i pododdziały, 2 doby - związki taktyczne, a 2-4 godziny - siły szybkiego reagowania.[29]

Z uwagi na to, że ocenia się, iż nie grożą Polsce konflikty na wielką skalę (lub są mało prawdopodobne) i z kolei, że

---

27 Według ustaleń Sztabu Generalnego jest to najniższy próg rozwinięcia jednostek tzw. "rozwiniętych".

28 Zob., Działania operacyjne, Podręcznik, AON, Warszawa 1993, s. 30-31, mówi się tam, które jednostki wojskowe mogą być zwolnione od spełniania obowiązków jednostki mobilizującej.

29 Zob. J. Płonka, Przygraniczny konflikt zbrojny w warunkach Rzeczypospolitej Polskiej, Rozprawa doktorska, AON, Warszawa, 1993, s. 103, a także Biuletyn..., wyd. cyt., s. 78.

mogą mieć miejsce konflikty zbrojne o niewielkiej intensywności, nasuwają się następujące wnioski:

1. Siły rzutu osłony strategicznej - osłony granic powinny być przygotowywane do działań tak, aby:

a) stanowiły dostatecznie wystarczającą siłę, możliwą do wykorzystania w wypadku incydentalnego naruszenia granicy państwa;

b) mogły jednocześnie prowadzić działania będące początkową fazą działań zbrojnych na wielką skalę.

2. Ze względu na to, że wojska operacyjne w czasie pokoju mają ograniczoną liczebność i uzbrojenie (traktat CFE-1), stanowią tym samym bardzo cenny element sił zbrojnych państwa. Nie byłoby więc wskazane wykorzystywanie ich do każdego działania w ramach działań bezpośrednich w przypadku incydentalnych naruszeń granicy państwowej. Funkcję tę mogłyby spełniać wojska obrony terytorialnej, które w pierwszej kolejności wzmocniłyby osłonę granicy państwa i zapewniły warunki do działania wojsk operacyjnych - gdyby zaistniała potrzeba ich użycia.[30]

Wojska lądowe mogą być więc rozwijane na zagrożonych kierunkach w celu zniechęcenia domniemanego przeciwnika[31] lub wzięcia udziału w akcjach zbrojnych służących likwidacji incydentalnych przypadków naruszenia granic państwa, a także stworzenia

---

30 Oczywiście konieczne byłoby wówczas działanie sił specjalistycznych ze składu wojsk operacyjnych (rozpoznania, WRE, inż., OPL itp.), które mogłyby wspierać siły OT zgodnie ze swoją specjalnością, a także poczynić wstępne kroki na rzecz ewentualnego użycia wojsk operacyjnych.

31 Tu: agresora lub przypadkowo wkraczającego na teren państwa (w wyniku konfliktu w sąsiedztwie). W dalszej części pracy obowiązuje podobne rozumienie.

warunków (czasu, ubezpieczenia) rozwinięcia SZ RP.

Z m i a n a d y s l o k a c j i w o j s k.

Zmiana dyslokacji wojsk może odbywać się:

- w ramach poprawy położenia wojsk wynikłego z dotychczasowych planów ich użycia, już w czasie pokoju;

- w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa państwa dla uzyskania poprawy położenia w stosunku do możliwych aktów naruszenia granicy państwowej, a ściślej w stosunku do możliwego działania przeciwnika.

Jest to przedsięwzięcie wchodzące w zakres pokojowej działalności sił zbrojnych - w przewidywaniu zagrożeń lub strategicznego (operacyjnego) rozwinięcia sił zbrojnych - gdy istnieje zagrożenie bezpieczeństwa państwa.

Interesujący jest zatem przypadek istnienia zagrożenia państwa, kiedy podejmowane będą działania określane jako "przestrzenne przemieszczanie (rozwijanie) na obszarze kraju (przegrupowania, przebazowania, przerzuty - tzw. przegrupowanie operacyjne)".[32]

Zmiana dyslokacji wojsk może być osiągana etapami. Najpierw na obszarze macierzystego okręgu wojskowego pod pozorem ćwiczeń - jeśli dotyczy wojsk przemieszczających się na obszar innego okręgu, a potem poprzez zajęcie nowego rejonu (obszaru) rozmieszczenia.

Pozorowanie ćwiczeń służyć może uniknięciu zarzutu eskalacji napięcia, choć adresowane do konkretnego odbiorcy może

---

32 Zob., Biuletyn..., wyd. cyt., s. 71.

spełnić rolę aktywnego oddziaływania pośredniego. Zajmowanie nowych rejonów (miejsc dyslokacji) będzie natomiast bardziej wyrazistą formą wpływania na zmianę sytuacji bezpieczeństwa militarnego państwa.

D e m o n s t r a c y j n e p r z e m a r s z e, p a t - r o l o w a n i a.

Pośród form aktywnych działań pośrednich znalazły swoje miejsce również działania, dzięki którym sygnalizowano potencjalnemu przeciwnikowi tworzenie możliwości lub ich posiadanie w celu zapobieżenia jego ewentualnemu działaniu.

Demonstracyjne przemarsze mogą być realizowane w celu ostrzegania i odstraszania, a jednocześnie mogą służyć realizacji zadań przygotowawczych do działań zbrojnych. Może to być tym samym przemieszczenie wojsk na wyznaczone rubieże, do obszarów (rejonów) rozmieszczenia (wyjściowych itp.), a jednocześnie prezentowanie gotowości do ich rzeczywistego użycia. W innym zaś przypadku, to samo działanie może służyć wprowadzeniu drugiej strony w błąd co do rzeczywistego zamiaru działania.[33] Ważne jest aby mimo to wywołać po drugiej stronie odruch zniechęcenia.

Patrolowania mają podobny cel jak demonstracyjne przemarsze z tym, że możemy tu dodać jeszcze możliwość rozpoznania, zapobiegania naruszeniom granicy (jak w przypadku jej blokady) itp. Jest to zatem prezentowanie możliwości i gotowości do

---

33 Pamiętać należy o tym, że nawet jeśli działamy, by zapobiec konfliktowi zbrojnemu, to nie zwalnia to nas z myślenia o możliwości jego zaistnienia. Im mniejszymi siłami dysponujemy - tym ta wzajemna zależność między zapobieganiem konfliktowi zbrojnemu a przygotowaniem do niego będzie większa i ściślejsza.

działania bezpośredniego. Rozstrzygnięcia wymaga odpowiedź na pytanie, jakich sił do tego użyć.

Niewątpliwie określi to potrzeba wynikająca ze stopnia zagrożenia, a także celu demonstracyjnego przemarszu lub patrolowania. Zależność sił od potrzeb można określić według dwóch przynajmniej wyznaczników:

- jeśli siły te przewiduje się do rzeczywistego działania i chcemy o tej możliwości sygnalizować domniemanemu przeciwnikowi, to ich skład musi odpowiadać rzeczywistym potrzebom;

- jeśli zaś ma to być działanie mylące, to należy dążyć do jak największego odciążenia od tych zadań wojsk operacyjnych.

W p r o w a d z a n i e w y ż s z y c h s t a n ó w g o t o w o ś c i b o j o w e j.

Zasada nie stosowania siły w stosunkach międzynarodowych oraz obronny charakter doktryny bezpieczeństwa militarnego (obronności) nakazują dbałość o szybkość i sprawność osiągania gotowości bojowej.

"Dla obrońcy szybkość i sprawność osiągania gotowości do działań jest o wiele ważniejsza niż dla agresora, który wybiera czas rozpoczęcia działań wojennych i może stosownie do znanego sobie, zamierzonego terminu wcześniej rozpocząć przygotowania".[34]

Gotowość bojowa wojsk - składnik pogotowia zbrojnego, dla zdeklarowanego obrońcy jest czynnikiem istotnym, szczególnie w zakresie:

---

34 S. Koziej, Teoria..., wyd. cyt., s. 126.

a) utrzymania wysokiego stopnia gotowości bojowej wojsk bazujących w pobliżu granicy państwa;

b) gotowości sił szybkiego użycia do niemal natychmiastowego działania;

c) utrzymania pododdziałów rodzajów wojsk (rozpoznania i WRE, części artylerii, wojsk inżynieryjnych itd.) w gotowości do wykonania zadań zabezpieczających działanie wojsk operacyjnych;

d) wypełnienia głębi obszaru kraju gotowymi do szybkiego użycia wojskami w celu przeciwdziałania atakom przeciwnika w czasie konfliktu zbrojnego, a nawet przed jego wybuchem (ochrona ważnych obiektów administracyjnych, gospodarczych itp. przed dywersją, terroryzmem itp.).

Wprowadzanie wyższych stanów gotowości bojowej może być dokonywane skrycie lub jawnie. Jawna mobilizacja spełni rolę aktywnego oddziaływania pośredniego na potencjalnego przeciwnika.

Przedsięwzięciom podnoszenia gotowości bojowej wojsk nadaje się wielkie znaczenie jako działaniom służącym strategicznemu rozwinięciu sił zbrojnych. Najczęściej będzie to więc proces skryty, łączony z maskowaniem i dezinformacją przeciwnika. Aktywne oddziaływanie pośrednie wymaga jednak aby skutki jego zaistnienia dotarły do potencjalnego przeciwnika, wywołując w jego zachowaniu odstąpienie od zamiaru agresji.

Można - na zasadzie przypuszczenia - wysunąć tezę, że im mniejsze prawdopodobieństwo konfliktu zbrojnego, tym proces osiągania wyższych stanów gotowości bojowej, wprowadzany i realizowany jawnie będzie skuteczniejszy - w przypadku państw o równych potencjałach zbrojnych, lub w przypadku takiego

zachowania silniejszego wobec słabszego. Nie ma jednak pewności, że państwo słabsze nie uzyska takiego samego rezultatu wobec silniejszego jeśli wykorzysta wszelkie zasoby ludzkie i materiałowe.[35] Znalazło to przecież swoje potwierdzenie w historii np. w Szwajcarii i Finlandii, które oparły się zakusom swoich wielkich sąsiadów.

Rozbudowa systemu zapór i umocnień.

Od najdawniejszych czasów dostrzega się podwójną rolę zapór i umocnień przygotowywanych jeszcze przed wybuchem konfliktu zbrojnego. Jedna z ról polega na ich ograniczającym wpływie na tempo działań agresora, a jednocześnie psychologicznym oddziaływaniu na obrońcę pewnego większego bezpieczeństwa w czasie walki zbrojnej. Drugi przypadek dotyczy z kolei znaczenia zapór i umocnień w oddziaływaniu na przeciwnika jeszcze przed powzięciem przez niego zamiaru o agresji.

Aby w pełni oddać sprawiedliwość tejże formie aktywnych działań pośrednich, należałoby ją nazwać obowiązującym i powszechnym dziś terminem "obronne przygotowanie terenu". "Obronne przygotowanie terenu to zespół prac inżynieryjnych wykonywanych w okresie pokoju i kontynuowanych w czasie zagrożenia wojennego w celu ułatwienia wojskom własnym obrony kraju i uniemożliwienia przeciwnikowi wtargnięcia na terytorium

---

35 S. Sikorski wymienił dwie misje osłonowe: a) pokrycie mobilizacji i koncentracji armii, b) zabezpieczenie narodowe terytorium. Ta druga polegać miała na zużytkowaniu wszystkich zasobów ludzkich i materiałowych. Tegoż autora, Przyszła wojna, Biblioteka Prawnicza, Warszawa 1934, s. 188.

państwa lub utrudnienia mu działań zaczepnych".[36] Uniemożliwienie przeciwnikowi wtargnięcia na terytorium państwa należy odczytywać jako sparaliżowanie możliwości przeciwnika do wykonania uderzeń, ale także jako nie dopuszczenie do tego aby zdecydował się na to.

Ta forma aktywnych działań pośrednich, ze względu na swoją pracochłonność nie może być zapoczątkowywana dopiero, gdy groźba konfliktu staje się bardzo realna. Już w okresie pokoju poczynić należy takie przedsięwzięcia, które w obliczu zagrożenia umożliwią w krótkim czasie wykonanie zaplanowanych i nieplanowanych prac inżynieryjnych. Będą to między innymi:

- opracowanie studium operacyjno-inżynieryjnego obszaru państwa;
- przygotowanie i gromadzenie zapasów materiałów;
- szkolenie odpowiednich sił (np. obrony terytorialnej);
- wykonywanie i rozbudowa obiektów fortyfikacyjnych typu stałego.

Stopniowe narastanie zagrożenia (miesiące, a nawet lata) pozwoli na zrealizowanie niezbędnych prac w pasie przygranicznym i w głębi kraju bez zakłócania procesu rozwijania sił zbrojnych. W przypadku niespodziewanej agresji zapasy materiałów mogą być wykorzystane do zaopatrywania wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej, a także dokończenia prac nie wymagających zbyt dużego nakładu sił, środków i czasu.

---

36 W. Ślemp, Obronne przygotowanie terenu, Myśl Wojskowa nr 1, Warszawa 1992, s. 64.
W tym przypadku - przy opisie tej formy oddziaływania - posłużono się cytowanym materiałem jako - w ocenie autora - wystarczającą syntezą problemu. Obronne przygotowanie terenu jest częścią obronnego przygotowania kraju i jest aktywnym i nieaktywnym działaniem pośrednim.

Z istoty aktywnych działań pośrednich wynika potrzeba realizacji przedsięwzięć obronnego przygotowania terytorium państwa w sposób jawny - demonstracyjny.[37] Przedsięwzięcie to powinno być powiązane z innymi tworząc spójny system oddziaływania.

W okresie pokoju i zagrożenia głównym realizatorem prac powinny być wojska obrony terytorialnej we współdziałaniu ze specjalistycznymi jednostkami wojsk operacyjnych.[38] Dla jednych i drugich jest to doskonała okazja do praktycznego, a jednocześnie użytecznego szkolenia się.

Znaczenie przygotowania terytorium kraju do obrony potwierdzają liczne doświadczenia historyczne. Przedsięwzięcia tego typu powinny być wkomponowane w program przygotowania państwa do obrony. Niech o ich randze zaświadczą wnioski poczynione przez niektórych teoretyków wojskowych dotyczące polskiej strategii wojennej.

"Celem militarnym pierwszych władców polskich było przeciwstawienie się niemieckiemu parciu na wschód i obrona młodego państwa przed utratą suwerenności. Dlatego pierwsi Piastowie

---

37 Nie oznacza to jednak, że każde przedsięwzięcie musi być dostrzeżone, lub ktokolwiek będzie miał zamiar jego ujawnienia. Nie chodzi tylko o ty, aby potencjalny przeciwnik poznał prawdę, lecz aby myślał, że tak jest jak obrońca tego sobie życzy.

38 Mowa tu jedynie o siłach zbrojnych. W czasie pokoju, zagrożenia i wojny (konfliktu zbrojnego) zadania w tym zakresie realizować będą też ogniwa pozamilitarne. Mają tu swoją rolę do spełnienia siły resortów Transportu i Gospodarki Morskiej, Gospodarki Przestrzennej i Budownictwa, Przemysłu i Handlu i inne bez względu na formę własności w zakresie przygotowania i utrzymania rezerw specjalnych, zabezpieczenia rozwinięcia sił zbrojnych itd., Zob.Struktura i zakres zadań..., wyd. cyt., s. 9-30.

dbali o przygotowanie terytorium kraju do obrony. Pierwszym elementem obrony państwa było budowanie różnego typu umocnień (wałów obronnych) i obwarowań strategicznie ważnych obiektów (grody warowne)... . Spóźnione planowanie (dotyczy planowania przed drugą wojną światową - W.K.) uniemożliwiło wykonanie zawczasu niezbędnych prac fortyfikacyjnych (...). Wobec braku obrony terytorialnej i umocnień granicznych, wojska operacyjne ugrupowano kordonowo wzdłuż ponad 2000 km frontu z Niemcami. Zostały one tym samym pozbawione jakichkolwiek szans skutecznego przeciwstawienia się skoncentrowanym uderzeniom niemieckich wojsk pancernych (wspieranych lotnictwem) zarówno w bitwach granicznych, jak i w głębi nie przygotowanego do obrony obszaru kraju".[39]

Rozbudowa systemu zapór i umocnień jest funkcją przewidywania opartego na wnikliwej analizie doświadczeń i możliwych wariantów rozwoju wydarzeń w przyszłości. Jest jednocześnie elementem przygotowań państwa do obrony, jak i jedną z form aktywnego oddziaływania pośredniego na potencjalnego przeciwnika.

W z m o c n i e n i e o c h r o n y o b i e k t ó w w o j s k o w y c h, a d m i n i s t r a c y j n y c h i g o s p o d a r c z y c h.

Ta forma działania jest naturalną konsekwencją narastania zagrożenia państwa. Obiekty wojskowe, administracyjne i gospodarcze są częścią infrastruktury państwa, od której zależy kierowanie nim i siłami zbrojnymi, oraz możliwość tworzenia i gromadze-

---

39 B. Balcerowicz, J. Marczak, J. Pawłowski, Polska strategia wojenna wczoraj i dziś (część I), Myśl Wojskowa nr 6, Warszawa 1993, s. 20-27.

nia zapasów materiałowych na potrzeby obrony państwa. Takie znaczenie mają również ważne obiekty telekomunikacji, drogowe (mosty, węzły kolejowe, zapory wodne itd.) i inne, które zapewniają warunki do sprawnego działania wojsk i funkcjonowania państwa w sytuacjach ekstremalnych.

W okresie zagrożenia konfliktem zbrojnym nasilać się mogą działania terrorystyczne, akcje sabotażowe i dywersyjne, których celem może być dezorganizacja funkcjonowania "członów uzależniających" sprawne działanie wojsk. Szczególnie ważna staje się ochrona obiektów w czasie, gdy zagrożenie nacelowane jest bezpośrednio na bezpieczeństwo militarne państwa. Zadania ochrony przejąć powinny siły resortu Spraw Wewnętrznych we współdziałaniu z siłami obrony terytorialnej. Wykorzystywanie do tego wojsk operacyjnych stanowiłoby niepotrzebne i nieuzasadnione ich obciążenie dodatkowymi zadaniami.

Użycie wojsk obrony terytorialnej wynika z:

- masowego ich charakteru;
- przestrzenności rozmieszczenia na obszarze kraju;
- podstawowej - batalionowej (samodzielność batalionów) struktury;
- typu i jakości uzbrojenia;
- szybkiego czasu mobilizacji i osiągania gotowości bojowej dzięki bliskości rejonów zamieszkania do rejonów zbiórek i wykonania zadań;
- dobrej znajomości terenu;
- ścisłego powiązania z siłami układu pozamilitarnego.[40]

---

40 Zob., K. Gąsiorek, Podstawowe problemy współdziałania wojsk operacyjnych i OT, Zeszyty Naukowe, wydanie spe-

W sytuacji, gdy zagrożenie bezpieczeństwa jest splotem wydarzeń w otoczeniu państwa szczególnego znaczenia nabiera ochrona obiektów w pasie przygranicznym sąsiadującym z obszarem objętym działaniami zbrojnymi (zamieszkami wewnętrznymi itp.). Doskonale do tego nadają się siły OT, które mogą wzmacniać załogi straży granicznej, graniczne punkty kontrole, ochraniać magazyny, zakłady przemysłowe i inne obiekty w pasie przygranicznym.

Wzmocnienie ochrony ważnych obiektów może zniechęcić domniemanego przeciwnika do nasilania działań na tyłach wojsk obrońcy lub w głębi jego obszaru, lub udaremnić nie kontrolowane zachowania (napady rabunkowe, sabotaże, dywersję) w okresie zagrożenia państwa.

Oprócz scharakteryzowanych dotychczas form aktywnych działań pośrednich mogą pojawiać się jeszcze inne, które służyć będą zapobieganiu konfliktom zbrojnym. Wielką rolę spełnią tu działania sił szybkiego reagowania, po części wkomponowane w kompleks przedsięwzięć całych sił zbrojnych (manewry, wprowadzanie wyższych stanów gotowości bojowej itd.).

2. Działania bezpośrednie.

W sytuacjach kryzysowych, a nawet w czasie "formalnego" pokoju mogą mieć miejsce sytuacje, które wymagają bezpośredniego użycia określonych sił. Bez względu na okoliczności należy mieć na uwadze, że w pierwszej kolejności działania bezpośrednie podejmowane powinny być przez siły resortu spraw wewnętrznych,

---

cjalne z konferencji nt.: TAKTYKA'2000, WSOWZ, Wrocław 1994, s. 155.

odpowiedzialne za utrzymanie i zachowanie porządku publicznego na obszarze własnego państwa. Z analizy faktów historycznych i poglądów teoretycznych wynika jednak wniosek, że mogą zaistnieć sytuacje, wymagające użycia sił resortu obrony narodowej. Przypomnijmy, że zadania tych sił mogłyby dotyczyć:

- udzielenia pomocy siłom porządkowym;

- rozbicia odmawiających złożenia broni i walczących ze sobą zbrojnych grup (w tym mniejszości narodowe, faszyzujące ugrupowania itp.);

- szybkich interwencji w rejonach zagrożonych lub będących obiektem napaści ze strony obcych wojsk, band;

- przeprowadzenia wspólnych akcji z siłami sąsiadów lub bezpieczeństwa zbiorowego;

- interwencji w rejonach, na które przeniesione zostały (celowo lub przypadkowo) działania zbrojne z państw sąsiednich;

- stworzenia warunków (czasu, bezpieczeństwa) dla zorganizowania działań defensywnych lub ofensywnych na większą skalę.[41]

Działania bezpośrednie w osłonie strategicznej państwa to wszelkie przedsięwzięcia z użyciem broni włącznie, wymierzone przeciwko zbrojnym i niezbrojnym aktom naruszenia porządku publicznego i suwerenności państwa.[42]

---

41 W. Sikorski pisał, że osłona polegać może na zorganizowaniu defensywy lub ofensywy zapobiegawczej przeciwko wojskom znajdującym się w fazie koncentracji. Wymaga to jednak - jego zdaniem - wysokiego pogotowia wojsk własnych. Tegoż autora, Przyszła..., wyd. cyt., s. 189-190.

42 Mogą mieć miejsce sytuacje, kiedy mimo zaistnienia aktów naruszenia porządku publicznego i suwerenności państwa, siły zbrojne podejmą tylko aktywne działania pośrednie (bez używania przemocy) wspierając tym samym użyte efektywnie siły MSW.

Zbrojnym aktem naruszenia porządku publicznego i suwerenności państwa nazywać będziemy działania grup zbrojnych noszące znamiona prowokacji granicznej, dywersji, przypadkowego naruszenia granicy państwa lub walki między grupami społecznymi, nie stanowiące w swej postaci aktu agresji.

Aktem niezbrojnym natomiast będą działania (celowe, przypadkowe), które zakłócają suwerenność i funkcjonowanie państwa, lecz nie wiążą się z użyciem broni przez jego wykonawcę.

Z celu użycia i zadań wydzielonych sił do akcji bezpośrednich wynikają dwie zasady:

1. Do działań bezpośrednich w osłonie strategicznej państwa wydziela się siły, które będą zdolne całkowicie usunąć źródło zagrożenia lub zmusić wrogo nastawione grupy zbrojne do złożenia broni, lub wycofania się z terytorium państwa.

2. Wydzielone siły realizujące określone zadania powinny być gotowe do zapewnienia podstaw strategicznych i operacyjnych dla ewentualnych przyszłych działań na większą skalę.[43]

Aby dokonać charakterystyki wybranych form działań bezpośrednich należy ogólnie scharakteryzować akty zbrojnego naruszenia porządku publicznego i suwerenności państwa.[44] Charakterystyki tej można dokonać posługując się różnymi kryteriami. W badaniach przyjęto podobny sposób postępowania jak przy charakterystyce działań osłonowych, a więc zastosowano kryteria: celu,

---

43 Zob. I. Płonka, Przygraniczny konflikt..., wyd. cyt., s. 84-88, 104-109.

44 W badaniach ograniczono się tylko do tej problematyki. Formy przeciwdziałania aktom niezbrojnym choć równie interesujące i ważne, ze względu na możliwości autora (i zainteresowania) nie będą charakteryzowane.

wielkości sił i formy działania. Podział działań (aktów zbroj nych...) ilustruje rysunek (rys. 5.3.).

Podstawą podziału stało się założenie, że:

1. W czasie pokoju mogą mieć miejsce sytuacje charakterystyczne dla konfliktów zbrojnych, a więc należy liczyć się z faktem, że zagrożenie istnieje niezależnie od woli oceniającego je.

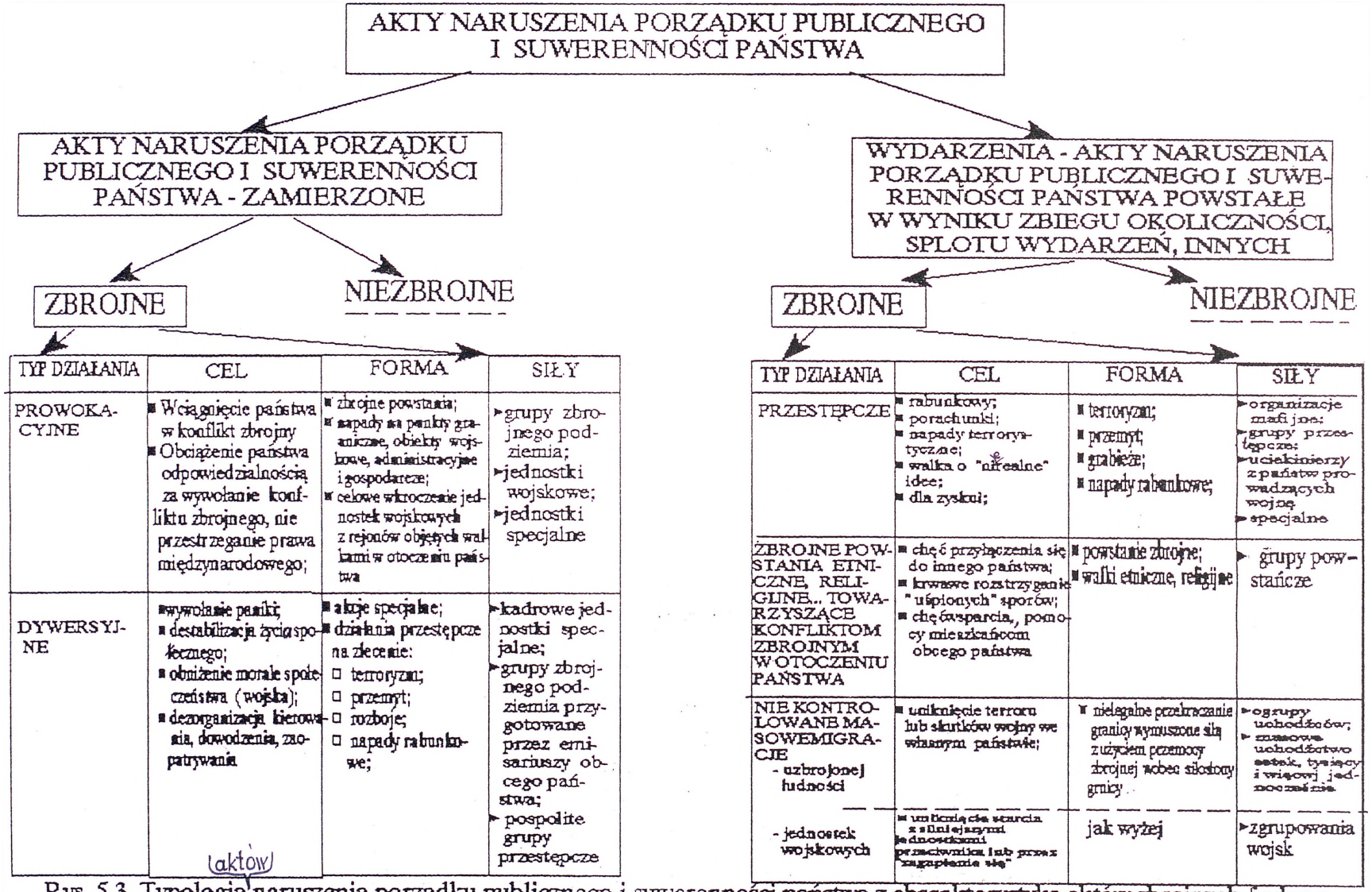
2. Akty zbrojne mogą być zamierzone lub nie zamierzone (przypadkowe) zarówno wówczas, gdy zagrożenie zbrojne jest bezpośrednio nacelowane na bezpieczeństwo państwa jak i wtedy, gdy jest ono splotem wydarzeń w jego otoczeniu.

3. Pewną odmianą zamierzonych aktów zbrojnych może być działalność typowo przestępcza (napady rabunkowe, terroryzm, bandytyzm itp.) - jeśli jest ona prowokowana przez zainteresowane państwo lub ugrupowanie polityczne; działalność przestępcza może być również zjawiskiem nie zamierzonym przez inne państwo lub ugrupowanie polityczne i jedynie "towarzyszyć" aktom zamierzonym lub niezamierzonym.

4. W stosunkach międzynarodowych, realizacja celów politycznych może przybierać formę m.in. aktu naruszenia porządku publicznego i suwerenności państw w postaci zbrojnej lub niezbrojnej.

5. W stosunkach międzynarodowych mogą mieć miejsce akty naruszenia porządku publicznego i suwerenności państwa z przypadku czyli będące pośrednim skutkiem wydarzeń w jego otoczeniu w postaci zbrojnej lub niezbrojnej.

6. Wydarzenia przypadkowe mogą zostać wykorzystane dla realizacji celów politycznych innego państwa (grupy politycznej)

Rys. 5.3. Typologia naruszenia porządku publicznego i suwerenności państwa z charakterystyką aktów zbrojnych /jeden z możliwych podziałów/.

post factum (po fakcie, po wydarzeniu).

W okresie zagrożenia bezpośrednio nacelowanego na bezpieczeństwo państwa, mogą mieć miejsce przypadki stosowania przemocy zbrojnej wobec społeczeństwa i sił zbrojnych, których cel podporządkowany będzie głównemu celowi polityczno-militarnemu. Na rysunku 5.3. przedstawiono więc cele określonych typów działań, które pozwoliły wyróżnić dwa typy aktów zbrojnych: prowokacyjne i dywersyjne.

Akty prowokacyjne to forma działalności (obcego państwa, ugrupowania politycznego...) polegająca na usiłowaniu wciągnięcia innego państwa w konflikt zbrojny, obciążeniu go odpowiedzialnością za wywołanie konfliktu zbrojnego, dla osiągnięcia korzyści natury politycznej (gospodarczej), narodowej etc.

Akty dywersyjne to - z kolei - forma działalności (obcego państwa, ugrupowania politycznego...) prowadzona na zapleczu innego państwa polegająca na dezorganizowaniu życia społeczeństwa, osłabianiu potencjału obronnego, morale społeczeństwa (wojska), dla osiągnięcia korzyści polityczno-militarnych, a także stworzenia sprzyjających warunków dla przyszłej agresji.

W sytuacji wcześniej opisywanej mogą mieć również miejsce akty zbrojne nie będące działaniami zamierzonymi, lecz wynikłymi ze zbiegu okoliczności - "towarzyszącymi" działaniom prowokacyjnym i dywersyjnym lub innym w otoczeniu państwa.

Działania przestępcze to wszelkie szkodliwe społecznie czyny popełniane dla osiągnięcia korzyści różnego typu w sposób niezgodny z prawem. W szczególnych przypadkach przestępczość może

być inspirowana przez zainteresowane tym obce państwo i służyć szeroko pojętej dywersji (zob. rys. 5.3.) działania przestępcze wyróżniono jako formę dywersji).

Zbrojne powstania to orężne wystąpienia grup społecznych na tle religijnym, etnicznym, ideologicznym etc... zmierzające do rozwiązania dotychczas nie rozstrzygniętych problemów tzw. "grup społecznego niezadowolenia", mniejszości narodowych i innych. Zbrojne powstania mogą towarzyszyć wydarzeniom w otoczeniu państwa lub być zainspirowane z zewnątrz.

Niekontrolowane masowe migracje są częstym zjawiskiem towarzyszącym konfliktom zbrojnym lub tendencjom hegemonistycznym i nacjonalistycznym w państwie obcym[45], a często mogą wiązać się z użyciem przemocy zbrojnej przez uchodźców dla zapewnienia sobie "prawa" azylu, schronienia przed skutkami wojny lub terroru w swoim państwie.

Współcześnie mało prawdopodobne jest przypadkowe wkroczenie walczących wojsk na teren niezaangażowanego sąsiada. Zdarzyć mogą się jednak sytuacje, kiedy zgrupowania walczących wojsk, chąc uniknąć strat (uderzeń), przekroczą granice sąsiedniego państwa. Może być też sytuacja innego rodzaju. Otóż wkroczenie obcych wojsk może być częścią planu wciągnięcia niezaangażowanego państwa w wojnę lub prowokacji zbrojnej.[46]

---

45 Ma to miejsce w przypadku Kurdów - uciekających z Iraku w obawie przed prześladowaniami. Dla zapewnienia sobie bezpieczeństwa stosują przemoc wobec służb ochrony granicy obcego państwa. Podobne masowe ucieczki mają miejsce w Rwandzie, nieco dawniej w Kambodży i innych miejscach świata.

46 Podkreślić należy, że współczesne uzależnienia między państwami, znaczenie (rosnące) prawa międzynarodowego i instytucji bezpieczeństwa zbiorowego mogą oddalić - przez

W odpowiedzi na pytanie: które z powyższych typów działań jest najbardziej prawdopodobne w przypadku takiego państwa jak np. Polska, należy brać pod uwagę, że:

- w historii tego państwa jeśli miały miejsce powstania zbrojne, to tylko w celu odzyskania suwerenności, wolności i bezpieczeństwa narodowego;

- powstania na tle narodowościowym miały charakter propaństwowy;

- brak w RP "uśpionych" na wielką skalę sporów na tle religijnym, etnicznym;

- podstawową przyczyną ewentualnych zbrojnych wystąpień mogą się stać pogarszające się warunki ekonomiczne społeczeństwa, co może być wykorzystane dla realizacji celów obcych państw i ugrupowań politycznych;

- dość trudne i nadal bez perspektyw, warunki życia u wschodnich sąsiadów Polski mogą doprowadzić do masowych migracji i przestępczości grożących bezpieczeństwu publicznemu RP;

- nawet jeśli grożą Polsce konflikty na niewielką skalę, bardziej niż konflikty na wielką skalę (wojna domowa, wojna między państwami), to należy liczyć się z tym, że konflikty o ograniczonym celu mogą być poprzedzone prowadzoną na szeroką skalę, działalnością prowokacyjną i dywersyjną.[47] Towarzyszyć temu

---

ustanowienie irracjonalności - prawdopodobieństwo wybuchu konfliktu zbrojnego w stylu klasycznym. Może to np. odbywać się poprzez jak najdalej idące zakamuflowane oddziaływanie wymuszające reakcję - noszącą znamiona agresji - państwa w rzeczywistości broniącego się. Nawet Niemcy przed II w. światową podjęli takie kroki na dużą skalę.

47 Por. Działania operacyjne..., wyd. cyt., s. 11.

mogą zjawiska niezamierzone (przestępczość, migracje, zbrojne powstania);

- w pewnych sytuacjach przestępczość może być wyrafinowaną formą dywersji, a wkroczenie jednostek wojskowych z walczącego sąsiedniego państwa formą prowokacji;

- wszystkie z wymienionych typów działań (aktów zbrojnych) będą na ogół towarzyszyć sobie wzajemnie zacierając granice określone w sferze teorii problemu.[48]

Odpowiedź na powyższe pytanie jest więc bardzo trudna. Najbardziej jednak niebezpieczne są sytuacje, których nie przewidziano, a takie zazwyczaj zdarzają się często.

Akty zbrojnego naruszenia porządku publicznego i suwerenności państwa jako zjawiska towarzyszące zagrożeniu państwa i będące jego formą powinny spotkać się ze zdecydowanym przeciwdziałaniem wszystkich ogniw bezpieczeństwa państwa. Niemałą rolę mają tu do spełnienia wojska lądowe.

2.1. Charakterystyka wybranych form działań bezpośrednich w osłonie strategicznej państwa.

Forma działań bezpośrednich, zależeć będzie wprost od formy działania sił potencjalnego przeciwnika (Zob. tab.5.2.).

---

48 Walkom w byłej Jugosławii, Rwandzie, na obszarze byłych republik byłego ZSRR możemy nadać cechę działań bojowych z jednego punktu widzenia, a także typowej pospolitej przestępczości - z innego. We wszystkich przypadkach występują niemal jednocześnie wszystkie typy działań. Nie można więc wykluczyć takiej możliwości również na etapie możliwego zagrożenia bezpieczeństwa RP.

Tabela 5.2.

Charakterystyka podstawowych form aktów zbrojnych

Lp.	CECHY AKTÓW ZBROJNYCH (i sił je realizujących)	FORMY			
		zbrojne powstania	starcia graniczne	przekroczenie granicy przez uchodźców i zgrupow wojsk. z użyciem przem. zbrojn.	akcje specjalne
1.	Wysoka dynamika	x	x	–	x
2.	Duży obszar działań	x	–	x	x
3.	Ograniczony obszar	–	x	–	–
4.	Brak ciągłej linii frontu	x	x	x	x
5.	Małe ogniska walki	x	x	–	x
6.	Walka w oderwaniu od zaplecza	–	–	x	x
7.	Działanie w wielu małych grupach	x	–	x	x
8.	Wykorzystanie ciężkiego uzbrojenia	x	–	x	–
9.	Działanie na terytorium obcego państwa	–	x	x	x
10.	Konieczność samodzielnego działania	–	–	x	x
11.	Brak jasności sytuacji	–	–	x	–
12.	Nieprzychylny stosunek ludności miejscowej	–	x	x	i tak i nie
13.	Działanie w mieście	x	x	–	x
14.	Działanie poza miastem	x	x	x	x
15.	Wysokie umiejętności w działaniu	–	x	x	x
16.	Działanie w wielkich grupach	x	–	x	–
17.	Zadania ograniczone co do celu	–	x	x	x
18.	Inne?	–	–	–	–

Ponadto na sposób działania wojsk wpłyną:

- wielkość sił i rozmach działań przeciwnika;
- zakres udziału przewidziany dla poszczególnych sił;
- stopień ich gotowości, wyszkolenia, znajomości terenu;
- cel i zadania;
- inne czynniki wewnętrzne i zewnętrzne.

Ważne jest i nadal pozostaje bez odpowiedzi pytanie o to, kto tzn., jakie siły powinny i mogą brać udział w akcjach przeciwko siłom dokonującym aktów zbrojnego naruszenia porządku publicznego i bezpieczeństwa państwa (aktów zbrojnych)?[49]

Wielkość, specyfika szkolenia sił resortu spraw wewnętrznych sprawiają, że powinny one "dać sobie radę" z aktami zbrojnymi noszącymi znamiona czynów przestępczych. Udział sił wojskowych polegać może jedynie na podejmowaniu działań ochronno-obronnych na rzecz własnych obiektów i urządzeń.[50]

Zaangażowania sił wojskowych wymagają akty zbrojne przeciwnika prowadzone przez dobrze uzbrojone i liczne siły przygotowane do działania w oderwaniu od własnego zaplecza (dywersja, prowokacja) lub zdecydowane na wszystko, aby tylko przedostać się na teren państwa (uciekinierzy, jednostki wojskowe).

Jakie rodzaje i formy działania mogą być podejmowane przez wojska?

W działaniach przeciwdywersyjnych wymienia się dwa rodzaje

---

49 W dalszej części stosowny będzie skrót wyrazowy "akt zbrojny" rozumiany jako akt zbrojnego naruszenia porządku publicznego i bezpieczeństwa państwa.

50 Jedynie udział sił specjalnych (wywiadu, kontrwywiadu, jednostek przeznaczonych do akcji specjalnych) może być znaczny.

działań:

- ochronno-obronne;
- zaczepne.[51]

W działaniach zaczepnych mogą być stosowane działania rozpoznawcze, pościgowe, blokujące i likwidacyjne. "Wybór odpowiedniej formy działania będzie zależał od rozwoju sytuacji, zagrożenia dywersyjnego, znajomości sił dywersyjnych, warunków terenowych, ilości sił zaangażowanych w walce oraz zamiaru dowódcy kierującego działaniami".[52]

Starcia graniczne, we wstępnej fazie, mogą polegać na prowadzeniu działań obronnych przez siły ochrony granicy państwa, z możliwością przejścia do działań zaczepnych.

W przypadku przekroczenia granicy państwa przez uchodźców lub zgrupowania wojsk, może być podobnie jak z działaniem w starciach granicznych. Jedne i drugie mogą być poprzedzone fazą aktywnych działań pośrednich.

Zbrojne powstania, ze względu na swą specyfikę, wymuszają uaktywnienie wszelkich dostępnych środków tym bardziej, że przeciwdziałanie im może odbywać się wśród wrogo nastawionej ludności i przy specjalistycznym wsparciu emisariuszy obcego państwa.

O sposobie przeciwdziałania aktom zbrojnym decydować będzie zatem sposób i forma działania określonych sił. Ocenić można, że działania te będą miały charakter działań nieregularnych (zbrojne podziemie, działania specjalne, dywersja) lub

---

51 Zob. D. Kubajewski, Bojowe działania przeciwdywersyjne - właściwości taktyki, organizacji i prowadzenia działań, Zeszyt Naukowy, ASG WP, Warszawa 1976, s. 285.

52 Tamże, s. 286.

regularnych (zgrupowania wojsk użyte do prowokacji, wciągnięcia państwa w konflikt zbrojny i inne).

Taka ocena zmusza do rozpatrywania działań bezpośrednich w osłonie strategicznej w dwóch aspektach:

- przeciwdziałania nieregularnym aktom zbrojnym na obszarze całego kraju;

- przeciwdziałania regularnym (w większości możliwych przypadków) działaniom obcych wojsk w strefie przygranicznej.

2.1.1. Przeciwdziałanie nieregularnym aktom zbrojnym na obszarze całego kraju.

Dominująca, w teorii problematyki obronności państwa, sztuka walki zbrojnej sprawiła, że niektóre zjawiska, obiektywnie występujące w czasie pokoju, zagrożenia i wojny, definiuje się tylko tak jakby występowały jedynie w czasie konfliktu zbrojnego.

Tak też dzieje się z działaniami, które określa się jako nieregularne[53]. Jeśli więc przyjąć za W. Skoblem, że (...) działania nieregularne są pojęciem mieszczącym w sobie, w zależności od zaangażowanych sił, działania specjalne, partyzanckie, dywersyjne i inne"[54], to przecież część z nich może mieć miejsce jesz-

---

53 Cennym materiałem, na podstawie którego opracowano to podzagadnienie okazało się opracowanie WSOWZ z konferencji naukowej nt.: TAKTYKA'2000 wyd. cyt., a w nim artykuły Wł. Tkaczewa, W. Skobla, M. Olbrychta; a ponadto: L. Wyszczelski, Jugosłowiańska koncepcja obrony narodowej. Wojsko i wychowanie, Warszawa 1981; materiały telewizyjne oraz relacja uczestnika wojny w Afganistanie - oficera armii radzieckiej.

54 W. Skobel, Działania nieregularne w obronie państwa, Zeszyty Naukowe, Wydanie specjalne..., wyd. cyt., s. 82.

cze w czasie pokoju lub zagrożenia.

Wydaje się, że o tym czy działania (siły) są regularne, czy nieregularne może świadczyć to, jaki charakter ma walka (w ogólności) tych sił. St. Koziej walką regularną nazywa „(...) starcia zwartych formacji w polu, w klasycznych warunkach podziału pola walki na sferę starcia i zaplecze".[55] Intuicyjnie wyczuwa się, że walką nieregularną można nazwać to co jest pewnym zaprzeczeniem powyższego, a więc:

- starcia, w których przynajmniej jedna ze stron nie stanowi zwartej formacji (części sił zbrojnych państwa...);

- nie ma podziału pola walki na sferę starcia i zaplecze.

Do dalszych rozważań przyjmiemy więc, że nieregularnymi działaniami nazwiemy te, które nie mieszczą się w pojęciu klasycznych walk, operacji, kampanii, sił zbrojnych ściśle i trwale związanych z własnym zapleczem.[56]

Przeciwdziałanie nieregularnym aktom zbrojnym, w czasie poprzedzającym konflikt zbrojny, może mieć różne natężenie. Im

---

55 S. Koziej, Teoria..., wyd. cyt., s. 21.

56 O istocie działań nieregularnych nie stanowią siły wcześniej czy doraźnie przygotowane. Świadczyć o tym powinno to, jak owo działanie wygląda. Nieregularność pewnych działań, aktów przemocy polega na tym, że pojawiają się one w niespodziewanym czasie, miejscu, a stosowane środki i sposoby częstokroć odbiegają swym charakterem od tych, które spotyka się w klasycznym starciu zbrojnym. I jeśli dodamy do tego, że działanie tych sił nie wynika z planu dowódcy wojsk operacyjnych (np. desant powietrzny - jest wynikiem takiego planu), to wówczas możemy doszukiwać się nieregularności działań. Desant powietrzny w akcji to jest działanie regularne, lecz jeśli nie połączy się ze swymi siłami głównymi po wykonaniu (lub nie) zadania, zmuszony będzie przejść do działań nieregularnych bo inaczej nie ma szans na "przeżycie". Często jednak mówi się, że partyzantka urosła do takich rozmiarów, że "stała się wojną regularną" (?).

silniejszy potencjalny przeciwnik tym możliwości tego typu działania będzie posiadał większe; im zamiary (cele agresji) większe tym natężenie i rozmiar zadań sił nieregularnych większe.

Doświadczenia afgańskie, jugosłowiańskie i inne dostarczają wniosków, że problematyka działań nieregularnych znajdzie swoje poczesne miejsce w planach wielu państw.

Trudności w zwalczaniu sił nieregularnych wynikać będą i z tego, że siły zbrojne nie są specjalistycznie przygotowywane do realizacji takich zadań.

Jaki więc sposób działania (strategię postępowania) przyjąć, aby przeciwdziałać nieregularnym aktom zbrojnym? Charakterystykę rozpocząć można kierując się czterema zasadniczymi formami aktów zbrojnych. W tym przypadku mamy do czynienia z nieregularnymi działaniami, a więc:

- zbrojnymi powstaniami;
- przekroczeniem granicy państwa przez uchodźców i zgrupowania wojskowe, z użyciem przemocy zbrojnej dla wymuszenia prawa azylu;
- akcjami specjalnymi.

O p e r a c j e p r z e c i w p o w s t a ń c z e.

Powstania zbrojne, bez względu na źródło ich zainicjowania, będą się zawsze charakteryzowały wysoką determinacją powstańców, o czym można wnioskować na podstawie wydarzeń na całym świecie (państwa byłego ZSRR, Wietnam, Jugosławia, Jemen, Rwanda i inne).

Zbrojne powstanie niezadowolonych grup społecznych (etnicznych, religijnych (?), zawodowych, ideologicznych i innych)

powstałe z inicjatywy obcego państwa lub samorzutnie prowadzone są według następujących etapów:

1. Przygotowanie (szkolenie, uzbrojenie itp.) grup zbrojnego podziemia.

2. Prowadzenie akcji propagandowych celem zyskania społecznego poparcia.

3. Oddziaływanie psychologiczne na wojsko i policję.

4. Przeciwdziałanie, utrudnianie i destrukcja funkcjonowania ważnych strategicznie obiektów wojskowych, administracyjnych i gospodarczych.

5. Akcje zbrojne przeciwko "wrogim" grupom społecznym, wojsku i policji.

6. Przystąpienie do działań nieregularnych na szeroką skalę.

Taktyka działań nieregularnych charakteryzować się będzie stosowaniem różnego typu przedsięwzięć, między innymi:

- organizowanie niszczeń, zapór minowych i fortyfikacyjnych utrudniających ruch wojsk po drogach, łączność przewodową i radiową;

- organizowanie blokad dróg, wjazdów do miast;

- zdobywanie uzbrojenia poprzez atakowanie magazynów wojskowych, małych pododdziałów wojska i policji, transportów kolejowych itp.;[57]

---

57 W Afganistanie nieregularne oddziały atakowały nawet znaczne siły wojsk radzieckich, prowadząc z nimi klasyczną walkę w postaci natarcia i obrony i osiągając znaczne sukcesy - na podstawie relacji uczestnika walk ppłk. A. Jerszczenko.

- odcinanie dopływu wody, prądu, transportu żywności;

- opanowywanie przejść granicznych dla utrzymania kontaktu z przyjaźnie nastawionym państwem, grupą etniczną;

- stosowanie szeroko zakrojonego terroru ("czystki etniczne, masakry.

Doprowadzić to może do wywołania paniki wśród społeczeństwa, destrukcji życia społecznego, funkcjonowania wielu elementów infrastruktury regionalnej (państwa).

Takie działania wywołują potrzebę przemyślenia sposobu przeciwdziałania im. Niech wyrazem tego będą wnioski, jakie nasuwają się z analizy wydarzeń, o podobnym charakterze, na świecie.

Stosowną lekcję wyniosły wojska radzieckie z Afganistanu i armii jugosłowiańskiej z konfliktu w byłej Jugosławii. Okazało się bowiem, że działania powstańcze (partyzanckie) angażują znaczne siły operacyjne. W Afganistanie wyznaczono do tego celu 2-3 dywizje radzieckie. Klasyczne działania wojsk operacyjnych (ciężki sprzęt, bez osłony i działań z powietrza, klasyczne natarcia) niczego nie dają, a wręcz okazywały się zgubne i niecelowe. Oddziały powstańcze będą unikać walk z regularnymi siłami, atakując ich "człony uzależniające", tj. elementy dowodzenia, zaopatrywania i morale żołnierzy.

W wyniku oddziaływania sił nieregularnych, wojska operacyjne musiały przejść znaczną reorganizację. W dywizjach radzieckich wprowadzono eskadry śmigłowców (trzy, przedtem była jedna), a z trzech pułków zmechanizowanych utworzono pułk "operacyjny", pułk "ochrony" i pułk "ćwiczebny".

Takich samych lub podobnych przeobrażeń nie ma w byłej Jugosławii w tych sytuacjach, kiedy walczą ze sobą równoważne

siły, a ponadto:

- walki toczą się na własnym terenie;
- oprócz wojsk operacyjnych występują siły terytorialne;
- strony walczące stosują podobne techniki walki.

W przypadku RP, gdzie powstania zbrojne mogą wystąpić, należy dążyć do tego, aby wojska operacyjne zostały w maksymalnym stopniu odciążone od działań przeciwpowstańczych.
A jeśli już miałyby takie zadania wykonywać, to niezwłocznie należy skorzystać z wniosków Rosjan w Afganistanie.

Korzystniejsze wydaje się oczywiście wykorzystanie, poza siłami MSW, właściwości wojsk obrony terytorialnej, żandarmerii wojskowej i sił specjalistycznych (wojsk inżynieryjnych, artylerii, rozpoznania wojskowego).
Za wykorzystaniem wojsk OT przemawiają następujące argumenty:

- zaoszczędzenie wojsk operacyjnych;
- konieczność przeciwstawienia się aktom zbrojnym na dużych obszarach, co wykracza poza racjonalność wykorzystania wojsk operacyjnych;
- potrzeba i konieczność rozwinięcia w krótkim czasie, przy niewielkim stosunkowo koszcie, znacznych sił;
- odciążenie wojsk operacyjnych od zadań drugorzędnych;
- możliwość prowadzenia działań, które swoim charakterem odpowiadają działaniu przeciwnika (szybkie, lekkie akcje z zaskoczenia, w każdym miejscu i czasie).

Jaki rozmach mogą mieć działania przeciwpowstańcze? Na czym mogłyby one polegać? kto powinien nimi kierować? Oto kolejne pytania nasuwające się w toku badań. Spróbujmy zatem odpowiedzi na nie, chociaż w możliwym zakresie.

Wnioskując z cytowanych wydarzeń możemy uznać, że tam gdzie nie ma sprawnego kierowania, planowania, organizowania i przeciwdziałania, tam nie ma efektów. Nie mogą tego zatem rozstrzygnąć przypadkowe i doraźne akcje sił porządkowych. Tam więc, gdzie sytuację przewidziano, zaplanowano przeciwdziałanie... etc., tam mamy do czynienia ze swoistą "operacją przeciwpowstańczą".[58]

W operacji tej uczestniczyłyby siły resortu spraw wewnętrznych, obrony narodowej i inne ogniwa obronne (bezpieczeństwa) państwa.

Operacja przeciwpowstańcza mogłaby być prowadzona w formie blokad, likwidacji i pościgów.

Blokada służyłaby odcięciu obszaru objętego powstaniem zbrojnym od pozostałej części państwa i uniemożliwieniu powstańcom korzystania z pomocy zewnętrznej (w tym obcego państwa).

Likwidacja to działanie wydzielonych sił dążących do rozbicia, zneutralizowania lub zmuszenia do poddania się oddziałów powstańczych.

Pościgi to działania służące likwidacji sił powstańczych lub uniemożliwieniu im przejścia do innych form działania.

D z i a ł a n i a z a p o b i e g a j ą c e p r z e k r o c z e n i u g r a n i c y p a ń s t w a p r z e z u c h o d ź c ó w i z g r u p o w a n i a w o j s k o w e, z u ż y c i e m p r z e m o c y z b r o j n e j

---

58 Tu "operacja" nie wynika z wielkości użytych sił, lecz ze swoistych cech tegoż przedsięwzięcia (rozmachu, kierowania nim, planowania, zaangażowanych - różnorodnych - sił).

Konfliktom wojennym towarzyszyły zawsze masowe migracje ludności, lub - w mniejszym zakresie - naruszenia granicy obcego państwa przez zgrupowania wojskowe. Rozwój cywilizacyjny, duże zaludnienie sprawić mogą, że zjawiska te mogą się nasilać, stanowiąc wielkie utrudnienie w funkcjonowaniu państwa.

Problematyka niekontrolowanego napływu uchodźców i naruszenia granicy przez uzbrojone grupy jest coraz śmielej poruszana w rozważaniach teoretycznych. Znalazła też swój empiryczny wymiar w ćwiczeniu nt.: "Planowanie użycia sił zbrojnych w osłonie strategicznej RP" odbytym w AON w 1993 roku.[59]

Ćwiczący (słuchacze Podyplomowego Studium Operacyjno-Strategicznego - PSOS) we wnioskach z analizy sytuacji bezpieczeństwa RP stwierdzili, że jednym z zadań SZ RP, w czasie kryzysu, może być "wsparcie działań państwa w zwalczaniu napływu uchodźców oraz naruszenia granicy państwa przez grupy zbrojne".[60] A celem tegoż byłoby "nie dopuszczenie do rozwinięcia się kryzysu lokalnego w konflikt zbrojny o charakterze wojny".[61]

Uchodźctwo na teren RP z obszarów objętych walkami (terrorem) mogłoby mieć różny charakter. Albo byłaby to migracja bezbronnych i zdesperowanych ludzi, albo też - jak w przypadku Kurdów - wymuszenie z zastosowaniem przemocy zbrojnej prawa azylu na terenie RP.

W pierwszym przypadku siły zbrojne wspierałyby siły porządkowe w organizowaniu blokady i uszczelnienia granic oraz obozów dla

---

59 Materiały z ćwiczenia nr 450 ... źródło cyt. na podstawie notatek z obserwacji prowadzonej przez autora.

60 Tamże.

61 Tamże.

uchodźców. Mogłyby to być obozy o pojemności 2-25 tys. osób na przygranicznych poligonach wojskowych (5-8) obozów, w odległości 50-100 km od granicy.[62]

W przypadku użycia przez uchodźców broni[63] sytuacja może być jeszcze bardziej skomplikowana. Wielce prawdopodobna i uzasadniona wydaje się koncepcja wypracowana w ćwiczeniu nr 450. Zaproponowano bowiem wydzielenie ze związków taktycznych pierwszego rzutu po 2-3 wzmocnione bataliony do współdziałania z jednostkami Policji Państwowej i Straży Granicznej. Działanie wydzielonych sił należałoby wspierać siłami lotnictwa wojsk lądowych zapewniającymi szybki przerzut wojsk w zagrożone rejony, lokalizację, kontrolę i przeciwdziałanie aktom zbrojnym.

W razie incydentalnych przypadków użycia przemocy przez uchodźców udział wojsk byłby ograniczony.

Co by było jednak, gdyby zjawisko stało się masowe, a grupy zbrojne uchodźców zbierały się w pewnych rejonach nie poddając się kontroli sił porządkowych?

Otóż jedynym wówczas wyjściem byłoby wykonanie prewencyjnego uderzenia celem ich rozbicia, rozproszenia (?) i zmuszenia do złożenia broni. Nie powinno to być jednak uderzenie zgrupowania w stylu klasycznym. Siły do tego użyte mogłyby stanąć "oko w oko" z przeciwnikiem stosującym całkiem inną formę walki. Użycie ciężkiego sprzętu powinno wówczas służyć bardziej wywołaniu posłuszeństwa niźli zmasakrowaniu bezbronnych ludzi.

---

62 Tamże.

63 Towarzyszyć temu będą i inne zjawiska (działania terrorystyczne, bandytyzm i inne).

Pierwszym celem działania powinna być zawsze blokada i odizolowanie uzbrojonych grup od reszty społeczeństwa, a w następnej kolejności wymuszenie złożenia broni lub - w ostateczności - rozbicie uchylających się od poddania się (likwidacja, pościg).

Charakter działania zbrojnych grup uchodźców i sposób przeciwdziałania temu sugerują przestrzeganie reguły, która może brzmieć następująco: oszczędzać wojska operacyjne, wyręczając je działaniami wojsk obrony terytorialnej.

Nieco inna sytuacja będzie mieć miejsce wówczas, gdy granica państwa naruszona zostanie przez zgrupowania wojskowe uchylające się od skutków walki w otoczeniu państwa. Jednostki te będą zazwyczaj dobrze uzbrojone i dążyć mogą do:

- opanowania składów i zdobycia żywności, paliw i amunicji;

- szukanie schronienia na terenie obcego panstwa.

W drugim przypadku obce wojska powinny - z logicznego punktu widzenia - dostosować się do postanowień prawa międzynarodowego i władz administracyjnych.

W przypadku pierwszym, obce wojska mogą użyć przemocy zbrojnej dla zaspokojenia swoich doraźnych potrzeb i powrócenia na teren swojego państwa.

Sytuacja taka wymaga szybkiej reakcji wydzielonych sił ze składu sił szybkiego użycia lub wojsk posiadających wysoki stopień pogotowia (siły szybkiego reagowania). Rozwiązanie tego problemu byłoby kolejnym przedsięwzięciem występującym po zrealizowaniu czynności pogotowia zbrojnego (w skali taktycznej lub operacyjnej).

Przy omawianiu problematyki działań pośrednich była mowa o tworzeniu możliwości do działania efektywnego w przypadku, gdyby w otoczeniu państwa miał miejsce konflikt zbrojny. W ramach osłony granicy państwa tworzonoby wówczas możliwość do działania poprzez:

- podnoszenie stopnia gotowości bojowej jednostek przygranicznych;
- utrzymywania wydzielonych sił do natychmiastowego działania.

Siły obrony terytorialnej mogłyby wówczas izolować rejon działania zgrupowań wojskowych obcego państwa oraz, prowadząc działania ochronno-obronne, nie dopuszczać do realizacji ich celów (rabunku, grabieży itp.). Wojska operacyjne natomiast przystąpiłyby wówczas do akcji likwidacyjnej prowadząc klasycznedziałania bojowe.

D z i a ł a n i a p r z e c i w d y w e r s y j n e

Problematyce działań dywersyjnych poświęcano wiele miejsca w teorii i praktyce w czasie, gdy funkcjonowały dwa bloki polityczno-militarne (NATO i Układ Warszawski). Nie oznacza to jednak, że po rozpadzie bloku wschodniego znaczenie tychże działań zmalało. Ocenić można, że jest wręcz odwrotnie. Wynika to z efektywności działań dywersyjnych i z możliwości osiągania dzięki temu celów pośrednio służących realizowaniu celów polityki państwa.

Działania dywersyjne polegające na niszczeniu obiektów (urządzeń) mających znaczenie militarne, zadawaniu strat siłom zbrojnym przeciwnika, jego administracji, siłom porządkowym,

dokonywaniu aktów terrorystycznych mogą mieć miejsce w czasie konfliktu zbrojnego, a nawet w okresie poprzedzającym go. W badaniach zajęto się przeciwdziałaniem dywersji w czasie poprzedzającym wybuch konfliktu zbrojnego.

Specyficzną cechą działań dywersyjnych jest to, że realizować będą je specjalnie przygotowane i działające w głębokiej konspiracji siły obcego państwa lub pochodzące z rekrutacji na terenie państwa będącego obiektem oddziaływania. Charakter sił, specyfika ich działania i trudność ich lokalizacji (wykrycie miejsca akcji) sprawiają, że w pierwszym rzędzie za najskuteczniejsze sposoby przeciwdziałania dywersji należy uznać działania wywiadowczo-kontrwywiadowcze i zapobiegawczo-ochronne.[64]
Z grupy działań przeciwdywersyjnych interesują nas jednak te, które mają charakter bezpośredni zwane "bojowymi działaniami przeciwdywersyjnymi".[65]

Bojowe działania przeciwdywersyjne to kompleks przedsięwzięć zapobiegawczo-ochronnych i walk z siłami dywersyjnymi. Główny ciężar za ich prowadzenie spada na barki sił resortu spraw wewnętrznych. Siły zbrojne, jako bezpośrednio narażone na działanie dywersji, będą również zmuszone do przeciwdziałania jej.

Użycie wojsk lądowych do działań przeciwdywersyjnych polegać może na prowadzeniu działań ochronno-obronnych własnych obiektów i urządzeń oraz walki z siłami dywersyjnymi, gdyby działalność dywersyjna przybrała charakter działań militarnych

---

64 Zob. D. Kubajewski, Bojowe działania..., wyd. cyt., s. 281.

65 Tamże, s. 273.

przerastających możliwości sił MSW.[66]

Taktyka działań przeciwdywersyjnych obejmuje prowadzenie działań ochronno-obronnych i zaczepnych. Działania ochronno--obronne będą pomocniczą formą działań przeciwdywersyjnych, bowiem tylko działaniami zaczepnymi można doprowadzić do całkowitej likwidacji sił dywersyjnych. Działania ochronne uniemożliwiają opanowanie obiektu lub wyrządzenie na nim istotnych szkód. Działania obronne natomiast, to bezpośrednie odpieranie uderzenia sił dywersyjnych będące jednocześnie etapem wstępnym akcji likwidacyjnej prowadzonej w formie zaczepnej. Działania zaczepne to:[67]

a) działania pościgowe, których celem jest stwierdzenie śladów pobytu sił dywersyjnych i zmuszenie do walki umożliwiającej ich likwidację,

b) działania blokujące - ograniczające możliwości manewru sił dywersyjnych lub ukierunkowujące ich poczynania,

c) działania likwidacyjne - przedsięwzięcia mające na celu zniszczenie lub wzięcie do niewoli sił dywersyjnych.

Zagrożenie dywersją wzrastać będzie równolegle z prawdopodobieństwem wybuchu konfliktu zbrojnego (stopniem narastania zagrożenia wybuchu konfliktu). Taka sama zależność dotyczyć może również stopnia zaangażowania sił ze składu wojsk lądowych.

Najskuteczniejszym środkiem do zapewnienia bezpieczeństwa przed dywersją będzie stworzenie warunków nieopłacalności i niemożliwości akcji dywersyjnej.

---

66 Tamże, s. 282.

67 Zob., s. 286-287.

Jak zatem rozwiązać problem działań przeciwdywersyjnych prowadzonych przez wojska lądowe?

W polskiej teorii bogato omówiona jest problematyka walki, wątpliwości budzi jednak praktyka rozwiązania problemu. Szczególnie problematyczna jest odpowiedź na pytanie: jakimi siłami prowadzić działania przeciwdywersyjne w przypadku wojsk lądowych?

Trudno oczekiwać, aby jednostki wojsk operacyjnych (zajmujące niewspółmiernie małe obszary kraju w stosunku do powierzchni rejonów odpowiedzialności okręgów wojskowych) mogły być angażowane na szeroką skalę do działań przeciwdywersyjnych. Wątpliwości budzi także skuteczność użycia do ochrony obiektów wart wydzielonych z pododdziałów bojowych. Sposobem na rozwiązanie tego problemu byłoby przejęcie obowiązku ochrony obiektów przez żandarmerię wojskową, część Sił Zbrojnych RP, na wzór innych armii świata mogącą z powodzeniem pełnić funkcję sił przeciwdywersyjnych.

Dotychczas do działań przeciwdywersyjnych przewidsywano użycie jednostek Wojsk Ochrony Pogranicza (WOP), Wojskowej Służby Wewnętrznej (WSW), Wojsk Obrony Wewnętrznej (WOW) oraz, w koniecznych przypadkach, oddziałów i związków taktycznych ze składu Wojsk Operacyjnych.[68] Idąc tym śladem stwierdzamy, że po przeobrażeniach, w składzie wojsk lądowych znajdują się tylko te ostatnie tzn. związki taktyczne i oddziały wojsk operacyjnych. Można również konsekwetnie przenieść obowiązujące przed zmianami zasady na struktury SZ RP jakie dzisiaj występują. Nie jest to

---

68 Tamże, s. 290-291.

jednak najlepsza metoda, a więc dopasowywanie zadań do posiadanych sił. Przyjmijmy więc, że determinantem wydzielania sił do działań przeciwdywersyjnych będzie specyfika działań i sił dywersyjnych. Częściowo prezentuje to tabela: charakterystyka podstawowych form aktów zbrojnych (tabela 5.2.). Wynika z tego, że siły przeciwdywersyjne powinny być: zdolne do działania w rozproszeniu i samodzielnie, manewrowe i zdolne do szybkiej koncentracji, znające teren i taktykę działania, dysponujące lekkim uzbrojeniem i specjalistycznymi urządzeniami.[69]

Jakie siły w składzie wojsk lądowych mają takie predyspozycje?
Mogłaby być to żandarmeria wojskowa gdyby, na wzór francuski, stanowiła część wojsk lądowych, mogą to być siły OT, a rzadziej zgrupowania wojsk operacyjnych (bezpośrednio zagrożone).

Wymagania dotyczące sił przeciwdywersyjnych sugerują:

a) maksymalne odciążenie wojsk operacyjnych;

b) rozszerzenie zadań żandarmerii;

c) tworzenie i odpowiednie przygotowanie sił obrony terytorialnej;

d) wyposażenie wojsk lądowych w śmigłowce;

e) określenie kompetencji w zakresie planowania i kierowania działaniami przeciwdywersyjnymi.

2.1.2. Przeciwdziałanie regularnym aktom zbrojnym obcych wojsk w strefie nadgranicznej.

Akty zbrojne obcych wojsk w strefie przygranicznej, ze względu na swą istotę, zajmują szczególną pozycję w rozpatrywanej problematyce badań. Chodzi bowiem o to, że granica między poszczególnymi stanami państwa (pokój, zagrożenie, wojna) nigdy nie będzie wyraźna, a szczególnie wtedy, gdy jej uznanie zależałoby od woli człowieka.

---

69 Np.: sprzętem elektronicznym do wykrywania przeciwnika, zakłóceń, a także kamizelkami kuloodpornymi, noktowizorami i innymi urządzeniami.

Przyjęto, że zagrożenie jest możliwością ograniczenia warunków bytu i rozwoju państwa - istotnego lub całkowitego. W przypadku zagrożenia militarnego mamy do czynienia ze zdolnościami militarnymi obcego państwa lub jego postawą suregującą wykorzystanie tychże zdolności.

Regularne akty zbrojne w strefie nadgranicznej należą do grupy aktów zbrojnych typu prowokacyjnego (rys.5.3.), poniżej progu przygranicznego konfliktu zbrojnego.

"Przygraniczny konflikt zbrojny - jest zjawiskiem społecznym, zmierzającym do osiągnięcia ograniczonego celu, na niewielkim obszarze pasa granicznego. Walka charakteryzuje się dużą intensywnością starć w ograniczonym czasie, jest prowadzona przez wydzielone siły zbrojne nie naruszające całości systemu obronnego państwa. Kończy się rozstrzygnięciem ostatecznym sporu przy zaangażowaniu sfer dyplomatycznych".[70] "Istotą przygranicznego konfliktu zbrojnego jest rozwiązywanie społecznych sytuacji konfliktowych przez odpowiednie zespolenie działań zbrojnych wydzielonych sił w określonym obszarze".[71]

Określmy wspólne i różniące się cechy przygranicznego konfliktu zbrojnego i aktu zbrojnego w strefie przygranicznej. Do wspólnych można zaliczyć to, że obydwa przypadki należą do grupy zjawisk społecznych, że mają ograniczony cel, że będą miały miejsce na niewielkim obszarze, w krótkim czasie. Istnieją jednak zasadnicze różnice cech wewnętrznych (istotnych) tych zjawisk. Pierwsza dotyczy podmiotu(ów). W konflikcie przygranicznym muszą

---

70 I. Płonka, Przygraniczny konflikt..., wyd. cyt., s. 42.

71 Tamże, s. 44.

istnieć przynajmniej dwie strony przeciwne. Akt zbrojny jest zjawiskiem jednopodmiotowym, dotyczy tylko jego sprawcy.[72]
Kolejna różnica dotyczy przedmiotu, a więc tego co jest materialnym (i nie tylko) wyrażeniem celu zjawiska. Przygraniczny konflikt zbrojny służy realizacji ograniczonych celów państwa, co stanowić mogą korzyści terytorialne, kulturowe, gospodarcze i inne.
W drugim przypadku cel, choć ograniczony, nie dotyczy korzyści wymienianych wcześniej. Chodzi tu bowiem o korzyści na etapie gry politycznej - najogólniej traktowane jako prowokacja militarna.

W przygranicznym konflikcie zbrojnym spór (sprzeczność) jest podstawą, a jego rozstrzygnięcie - celem jego zaistnienia i zakończenia.

Akt zbrojny nie jest zbrojnym rozstrzygnięciem sporu między państwami, a jego cel jest podrzędny w stosunku do polityki państwa - wyprzedza konflikt zbrojny.

Regularne akty zbrojne w strefie nadgranicznej mogą mieć formę celowo wywołanych powstań zbrojnych, napadów na punkty graniczne, obiekty wojskowe, administracyjne i gospodarcze, prowokacyjnego "niby z przypadku" wkroczenia zgrupowań obcych wojsk z rejonów objętych walkami w otoczeniu państwa (i inne).

W każdym z tych przypadków istotną ich cechą i niezmiernie ważną jest to, że będą miały miejsce w pobliżu granicy państwowej. Taktyka przeciwdziałania tego typu aktom może mieć podobny charakter jak w przypadku przeciwdziałania przypadkowym

---

72 Postawę agresora w konflikcie przygranicznym określić wówczas można jako: akcję zbrojną, interwencję zbrojną, zależnie od struktury przedmiotowej działania.

naruszeniom granicy przez walczące wojska w otoczeniu państwa (dla grabieży lub azylu), gdy decydują się one na użycie przemocy zbrojnej. Istnieje jednak pewna subtelna i znacząca różnica w obydwu przypadkach.

W jednym mamy do czynienia z działaniem zdeterminowanych ludzi chwytających się ostatniej deski ratunku. W drugim natomiast (akty prowokacyjne - przyp. W.K.) ma miejsce wyrafinowana gra potencjalnego przeciwnika, zdecydowanego na agresję, usiłującego zrzucić jej ciężar na drugą stronę.

Argumentem przemawiającym za tym, że mogą mieć miejsce takie działania, niech będzie fakt rosnących uzależnień między państwami. Im większe uzależnienia i powiązania danego państwa, tym gra prowokacji będzie bardziej wyszukana.

Kolejna różnica dotyczy tego, że regularnym aktom zbrojnym w strefie nadgranicznej towarzyszyć będzie wysoki stopień pogotowia sił zbrojnych potencjalnego agresora wymierzony przeciwko konkretnemu państwu.[73] W przypadku naruszeń granicy, z przypadku "mogą to być zdarzenia incydentalne, nie zamierzone.[74]

Wojska lądowe, w okresie zagrożenia, dla którego charakterystyczne będą przygraniczne akty zbrojne,[75] będą realizowały szereg przedsięwzięć pogotowia zbrojnego. Przedsięwzięcia te nazywano aktywnymi działaniami pośrednimi.

---

73 Na dobrą sprawę relacja jest tu odwrotna. To akty zbrojne towarzyszyć będą pogotowiu zbrojnemu.

74 Pod warunkiem, że nie chodzi tu o wciągnięcie państwa, jako strony, do toczącego się w jego otoczeniu konfliktu.

75 Tu przygraniczne akty zbrojne = akty zbrojne w strefie przygranicznej.

Specyfika przygranicznych aktów zbrojnych wymaga, aby siły zbrojne dysponowały możliwością szybkiego przeciwdziałania w wypadku, gdyby siły straży granicznej i policji nie dały sobie z tym rady.

W wypadku akcji przeciwnika w miastach nadgranicznych funkcję tę mogą realizować siły OT. Pododdziały i oddziały tych wojsk będą również działać poza miastami w ramach organizowanego już w czasie zagrożenia pasa przesłaniania.[76] Doświadczenia wrześniowe (1939 roku) dowodzą, że powinno się ograniczać użycie wojsk operacyjnych do minimum.[77]

Większy udział mogą mieć siły specjalistyczne (rozpoznanie i WRE, inżynieryjne), które już wcześniej będą działać na rzecz swoich macierzystych zgrupowań. I. Płonka rozważa między innymi takie warianty zgrupowania (uwzględniające potrzebę przeciwdziałania agresji przeradzającej się w przygraniczny konflikt zbrojny):[78]

Wariant I

Dyslokacja wojsk zależałaby od oceny zagrożeń już w czasie pokoju. Wydzielone siły wojsk lądowych przygotowane byłyby pod kątem

---

76 Zob. Taktyka'2000... wyd. cyt., artykuły: St. Wrona, Wybrane problemy współdziałania sił ZT i OT wydzielonych do organizacji przygranicznego pasa przesłaniania, s. 216-227; W. Lidwa, Rola wojsk OT w przygranicznym pasie przesłaniania, s. 203-216.

77 Na skutek szybkiego rozcięcia płytkiej obrony w pasie przygranicznym, dywizje polskie zmuszone zostały do odchodzenia w obawie przed okrążeniem i zniszczeniem. Szerzej na ten temat, H. Modelski, Wojskowe przyczyny klęski wrześniowej. Zeszyty Historyczne. Instytut Literacki. Paryż 1990/1991, nr 93-95.

78 I. Płonka, Przygraniczny konflikt..., wyd. cyt., s. 95-96.

specyfiki ich działania. Byłyby to zespoły gotowe do działania.

Wariant II

Siły specjalistyczne (rozpoznania i WRE, inżynieryjne, OT i inne) dyslokowane odpowiednio do oceny zagrożenia, a siły zasadnicze wojsk lądowych w głębi kraju, z możliwością działania na wybranych kierunkach (np. w ramach OW).

Wariant III

Określone pododdziały, oddziały i ZT poszczególnych rodzajów wojsk zostaną organizowane i sktrukturalnie podporządkowane w jedną całość. Stanowić będą siły natychmiastowego działania na obszarze całego kraju.

Wariant IV

Określone pododdziały, oddziały i ZT, poszczególnych rodzajów wojsk, będą dyslokowane odpowiednio do stopnia zagrożenia, przy założeniu, że siły te będą rozwinięte do działania w każdym momencie jako oddziały wydzielone. Zostaną stworzone, według potrzeb, siły obrony terytorialnej, które w pierwszej kolejności wzmocnią osłonę granicy państwowej i stworzą warunki do zabezpieczenia i wsparcia wojsk operacyjnych.

Powyższe warianty tworzenia zgrupowań wojsk lądowych wynikają z możliwości, według różnych opinii - największej, uczestniczenia państwa w konflikcie zbrojnym o ograniczonej skali. Ocenić należy, że jedne z nich stanowią rozwiązanie przejściowe, stosowne do obecnej dyslokacji i struktury wojsk lądowych (warianty II, IV). Warianty III i I mogłyby stanowić

model docelowy.

Kierując się zasadą "ujmowania działalności obronnej państwa z perspektywy możliwej, złożonej i niepewnej przyszłości",[79] należy pamiętać o tym, że mając gotowość reagowania na najbardziej prawdopodobne incydentalne przypadki naruszenia granic państwa, trzeba również tworzyć warunki do działania w złożonych i niepewnych sytuacjach (konfliktach na wielką skalę).[80]

Osłona militarna państwa, będąc sferą osłony strategicznej, wiąże się z użyciem sił zbrojnych stanowiących istotne narzędzie jego polityki obronnej. Wynika to z tego, że zdolności militarne obcego państwa (grupy społecznej) mogą być ocenione jako niebezpieczne dla bezpieczeństwa militarnego, a także z tego, że jego postawa polityczna (lub sytuacja wewnętrzna) sugeruje możliwość wykorzystania tych zdolności w rozstrzyganiu sporów we wzajemnych stosunkach.

Użycie sił zbrojnych może mieć formę pośrednią lub bezpośrednią. Forma ta zależeć będzie od poziomu (wartości) bezpieczeństwa państwa. Stopień zaawansowania działań będzie wprost proporcjonalny do stopnia narastania zagrożenia militarnego i towarzyszących mu zjawisk.

Działania pośrednie mogą mieć postać działań aktywnych, gdy istnieje realne zagrożenie bezpieczeństwa narodowego, polegających na zmuszeniu strony przeciwnej do odstąpienia od zamiaru

---

79 Zob. R. Wróblewski, Elementy teoretyczne..., wyd. cyt., s. 66.

80 Pośrednio na potencjalnego przeciwnika oddziałuje gotowość wojsk do udziału w wielkich konfliktach. Ważne jest również posiadanie przez nie możliwości do natychmiastowego reagowania. Jedno i drugie stanowi o istocie osłony strategicznej państwa.

agresji, naruszenia integralności, szantażu, presji itp. Nieaktywne działania pośrednie wiązałyby się natomiast z tworzeniem i demonstrowaniem możliwości sił zbrojnych, mając swoje miejsce w sytuacji braku realnego zagrożenia.

Działania bezpośrednie w osłonie strategicznej polegałyby na orężnym użyciu części sił zbrojnych w sytuacjach nie będących jeszcze agresją w stosunkach między państwami. Użycie sił zbrojnych w tym przypadku powinno być ostatecznością, gdy siły porządkowe (policja, straż graniczna...) nie są w stanie przeciwdziałać określonym zjawiskom poprzedzającym ewentualny konflikt zbrojny.

W podsumowaniu należy podkreślić, że wszystkie te działania, choć oddzielnie przedstawione, stanowią jednolity system. Takie traktowanie działań bezpośrednich i pośrednich może stanowić podstawę planowania użycia sił zbrojnych w osłonie strategicznej państwa.

ZAKOŃCZENIE

Pierwotnym zamiarem badawczym było przedstawienie sposobów działania wojsk lądowych w osłonie strategicznej państwa. Okazało się jednak, we wstępnej fazie poszukiwań, że nie jest to takie proste i łatwe do zrealizowania. Złożyło się na to wiele czynników, z których wymienić należy choćby te najważniejsze.

Po pierwsze, stwierdzić trzeba, że brak jest wystarczająco rozbudowanej bazy teoretycznej osłony strategicznej państwa. Większość dostępnych materiałów ujmuje tę problematykę w wąskim jej rozumieniu, przy czym dostarczają one niezwykle cennej wiedzy dotyczącej jednak przygotowania się do prowadzenia i samego prowadzenia działań wojennych (zbrojnych).

Po drugie, po rozpadzie Układu Warszawskiego, na nowo zaczyna kształtować się polityka obronna najbliższego obiektu badań - Rzeczypospolitej Polskiej, a co za tym idzie nie sprecyzowano ostatecznie celów polityki obronnej, doktryny, strategii i koncepcji polityki bezpieczeństwa państwa.

I wreszcie po trzecie istnieją różnorodne poglądy na problematykę osłony strategicznej państwa, a co ciekawe różnorodność owa wynika z odmiennego często pojmowania zagadnień bezpieczeństwa oraz zagrożeń państwa (ich istoty, postaci etc.).

Stwierdzenie tychże (i innych) utrudnień zmusiło prowadzącego badania do rozszerzenia ich zakresu co prezentuje dostatecznie główny problem badawczy.

Dla rozwiązania tego problemu, a tym samym osiągnięcia celu badań przeprowadzono szereg badań szczegółowych, których wyniki znalazły swoje miejsce w czterech rozdziałach merytorycznych.

Rozdział drugi dysertacji (pierwszy merytoryczny) prezentuje wyniki badań prowadzonych w obszarze nadsystemu sił zbrojnych. Ze względu na to, że możemy tu wyróżnić niejako dwa pozornie samodzielne nadsystemy (obronny i bezpieczeństwa) należało się zdecydować na jeden z nich. Za wyborem systemu bezpieczeństwa przemawiała treść hipotezy roboczej, a tym samym związek takich zdarzeń jak bezpieczeństwo, zagrożenie i przeciwdziałanie zagrożeniom. W trakcie badań spotkałem się też z poglądami, w myśl których nie ma potrzeby wyróżniania i oddzielania systemów: obronnego i bezpieczeństwa. Chociaż nie było to przedmiotem badań to jednak stanowiło ciekawy problem do rozstrzygnięcia. Myślę więc, że jeśli z systemem obronnym państwa utożsamiać będziemy siły i środki oraz ich działania związane z przeciwdziałaniem wszelkim zagrożeniom i ich skutkom to równoznaczne będzie to ze znaczeniem systemu bezpieczeństwa państwa.[1]

Dalsze badania utwierdziły mnie w zasadności takiego podejścia bowiem okazało się, że osłona strategiczna państwa to system działania, którego celem jest gwarantowanie bezpiecznego, pod każdym względem, bytu i rozwoju państwa. Ważki problem stanowi rozumienie terminu "zagrożenie". Mimo przedstawienia jego istoty i krótkiego ujęcia teoretycznego nadal odczuwam niedosyt w osiągnięciu założonego rezultatu. Pozostają nadal nie rozstrzygnięte pytania:

---

1 Na ten temat są różne poglądy i tym samym stanowi on ciekawe pole do rozważań i dociekań badawczych. Na dzień dzisiejszy jednak wyraźnie odróżnia się te dwa systemy, przy czym nadrzędny jest tu system bezpieczeństwa funkcjonujący na rzecz przeciwdziałania wszelkim zagrożeniom i ich skutkom. System obronny stanowi zaś jego zasadniczą część przeznaczoną do przeciwdziałania zagrożeniom wojennym

1. Do jakiego stopnia można wygenerowywać zagrożenie militarne, spośród innych, nie czyniąc tym samym wypaczeń metodologicznych?

2. Jaka jest "granica" wyróżniająca postaci zagrożenia militarnego spośród innych?

Konsekwencją wydobycia istoty zagrożenia (w tym szczególnie militarnego) stała się możliwość prowadzenia dalszych badań i ich wyniki. Okazało się, że jest to sytuacja poprzedzająca utratę warunków bezpiecznego bytu i rozwoju państwa. Dzięki temu "utrzymała" się ta część hipotezy roboczej, która traktowała, że osłona strategiczna państwa w ujęciu militarnym poprzedza działania obronne w wypadku użycia wobec państwa przemocy zbrojnej.

Rozdział trzeci pracy, w zamiarze autora, ma prezentować wyniki analizy historycznej rozpatrywanego problemu. Większość materiałów, do których dotarłem, dotyczy jednak samych wojen (działań zbrojnych), a w mniejszym stopniu zapobiegania im. Z tego też względu, a także ze względu na brak doświadczenia własnego autora, problematyka historyczna zjawiska wymaga wielu szczegółowych badań.

Należałoby jeszcze raz podjąć próbę wykrycia prawideł określających rozwój działań zapobiegających użyciu przemocy zbrojnej wobec państwa. Przydatne może to być między innymi dla udoskonalenia procesu planowania i prognozowania obronnego, a więc określenia zadań dla poszczególnych elementów systemu obronnego.

W rozdziale czwartym zaprezentowano wyniki badań dotyczące osłony militarnej będącej sferą osłony strategicznej państwa, a

także celu i zadań sił zbrojnych w ramach osłony militarnej państwa. Biorąc pod uwagę, że można wyróżnić trzy typy sytuacji państwa:[2] "realny pokój", zagrożenie nacelowane bezpośrednio oraz zagrożenie nacelowane pośrednio na bezpieczeństwo państwa, siły zbrojne mogą realizować trzy grupy zadań:

1. Zadania realizowane w czasie formalnego pokoju.

2. Zadania realizowane wówczas, gdy zagrożenie militarne bezpośrednio nacelowane jest na bezpieczeństwo państwa.

3. Zadania realizowane wówczas, gdy zagrożenie militarne jest splotem wydarzeń w otoczeniu państwa - pośrednio nacelowane na jego bezpieczeństwo.[3]

Ostatni rozdział pracy opisuje sposoby działania wojsk w czasie realizacji poszczególnych zadań. Ze względu na rozległość tematyki ograniczono się do wybranych form aktywnych działań pośrednich i działań bezpośrednich. Na potrzeby badań wprowadzono termin "akty zbrojne", który odróżnić ma pewne działania z użyciem broni od tych, które należeć będą już do grupy konfliktów zbrojnych. Czułem się do tego upoważniony prognozą, którą często podkreśla prof. dr A. Madejski, że w sytuacjach pokojowych ("w czasie formalnego pokoju") mogą mieć miejsce zjawiska charakterystyczne dla konfliktu zbrojnego, a nie będące jeszcze aktem agresji w stosunkach między państwami.

---

2 Nie należące jeszcze do grupy konfliktów zbrojnych.

3 Podjęcie obowiązków służbowych w Departamencie Systemu Obronnego MON dało mi możliwość skonfrontowania wyników badań z praktyką problemu. Otóż okazało się, że w planowaniu obronnym zaczyna się dostrzegać problematykę użycia sił zbrojnych jeszcze przed agresją zbrojną, w podobnym trójwymiarowym ujęciu chociaż nadaje się temu nieco odmienne określenia.

Dalszych badań wymaga skonkretyzowanie zagadnień osłony strategicznej w odniesieniu do Rzeczypospolitej Polskiej. Sytuacja Polski jest o tyle godna uwagi, że odbywają się tu i w jej otoczeniu transformacje ustrojowe, które mogą nieść ze sobą sytuacje niekorzystne dla funkcjonowania państwa. Mam więc nadzieję, że to opracowanie może stanowić materiał wyjściowy do dalszych szczegółowych analiz problemu. Należy szukać odpowiedzi na nie rozstrzygnięte chyba dotąd pytania:

1. Jak państwo tej wielkości i znajdujące się w takiej sytuacji co Polska może skutecznie zapobiegać użyciu wobec niego przemocy zbrojnej?

2. W jakim zakresie Polska może uczestniczyć w misjach ONZ i OBWE? Jak się do tego przygotowywać i jak działać?

3. W jaki sposób prowadzić działania w innych sferach osłony strategicznej państwa w obliczu zagrożeń militarnych?

4. Jaka jest rola sił zbrojnych w przeciwdziałaniu zagrożeniom niemilitarnym?

Mam nadzieję, że te i inne pytania pobudzą zainteresowanych do dalszych dociekań, tym bardziej że wiele "uwolnionych" od dominacji byłego ZSRR państw (w tym Polska) zmuszonych zostało do zabiegania o swoje bezpieczeństwo we własnym zakresie. Jeśli dotychczas główną uwagę skupiano jedynie na planowaniu realizacji zadań wojennych, to dzisiaj należy szukać również sposobów zapobiegania wybuchowi konfliktu zbrojnego we własnym zakresie.

Mam nadzieję, że praca którą oddaję do rąk czytelnika mimo swoich niedoskonałości, znajdzie zrozumienie w opinii praktyków i

teoretyków parających się trudną dziedziną bezpieczeństwa militarnego państwa.

BIBLIOGRAFIA

1. H.J. Ansoff, Zarządzanie strategiczne, PWE, Warszawa 1985.
2. B. Balcerowicz, Strategia obronna Rzeczypospolitej Polskiej lat dziewięćdziesiątych, AON, Warszawa 1991.
3. B. Balcerowicz, J. Pawłowski, J. Marczak, Polska strategia wojenna wczoraj i dziś (część I), Myśl Wojskowa nr 6, Warszawa 1993.
4. B. Balcerowicz, J. Pawłowski, J. Marczak, Strategia wojenna Polski lat dziewięćdziesiątych, AON, Warszawa 1991.
5. A. Beaufre, Strategia działania, MON, Warszawa 1971.
6. A. Beaufre, Wstęp do strategii. Odstraszanie i strategia, MON, Warszawa 1968.
7. Bezpieczeństwo narodowe a walki niezbrojne, AON, Warszawa 1982.
8. R. Bierzanek, Załatwianie sporów międzynarodowych 1945--1973, MON, Warszawa 1974.
9. Biuletyn informacyjny, MON, Sztab Generalny WP, Warszawa 1994.
10. La defense de la France, film pod redakcją L. Blazy.
11. Dokument Wiedeński 1990, Warszawa 1991.
12. Działania operacyjne, AON, Warszawa 1993.
13. Działania taktyczne wojsk lądowych, AON, Warszawa 1992.
14. Dzieje świata, LSW, Toruń 1972.
15. Dziennik Ustaw RP, Warszawa dnia 19.11.1990 r., nr 78, Ustawa nr 461 z dnia 12.10.1990. O ochronie granicy państwowej.
16. Encyklopedia Powszechna, Tom III, PWN, Warszawa 1985.

17. Encyklopedia: Świat w przekroju'91. Wiedza Powszechna, Warszawa 1991.

18. F. Foch, O prowadzeniu wojny, WINW, Warszawa 1925.

19. B. Gąsiennica, Konflikty międzynarodowe, wojny i walki rewolucyjno-wyzwoleńcze po II wojnie światowej 1944-1982. Cz. I i II, MON, Warszawa 1987.

20. K. Gąsiorek, Podstawowe problemy współdziałania wojsk operacyjnych i OT, Zeszyty Naukowe WSOWZ, Wrocław 1994.

21. J.A. Gierowski, Historia Polski 1505-1764, PWN, Warszawa 1984.

22. Z. Gołąb, Rozwinięcie wojsk lądowych w wojnie współczesnej, MON, Warszawa 1951.

23. J. Habr, J. Veprek, Systemowa analiza i synteza, PWE, Warszawa 1976.

24. B.H.L. Hart, Strategia. Działania pośrednie, MON, Warszawa 1959.

25. M. Howard, Wojna w dziejach Europy, Ossolineum, Wrocław, Warszawa, Kraków 1990.

26. Instrukcja o prowadzeniu działań ochronno-obronnych, MON, Warszawa 1983.

27. Instrukcja o prowadzeniu przeciwdywersyjnych działań zaczepnych, MON, Warszawa 1988.

28. M. Jabłonowski, P. Stawecki, Studium planu strategicznego Polski przeciw Niemcom Kutrzeby i Mossora, Warszawa 1987.

29. A. Jacewicz, Pojęcie siły w Karcie Narodów Zjednoczonych, MON, Warszawa 1977.

30. P. Jasienica, Rzeczpospolita obojga narodów. Srebrny wiek, PIW, Kraków 1990.

31. J. Kaczmarek, Bitwa o przetrwanie, MON, Warszawa 1988.

32. J. Kaczmarek, A. Skowroński, Doktryny obronne RP, AON, Warszawa 1990.

33. S. Kamiński, Nauka i metoda, Pojęcie nauki i klasyfikacja nauk. Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 1992.

34. S. Kołcz, Klasyfikacja działań bojowych, Myśl Wojskowa nr 1, Warszawa 1992.

35. Koncepcja organizacyjno-funkcjonalna obrony regionu (terytorium), MON, Warszawa 1994.

36. T. Kotarbiński, Traktat o dobrej robocie, Ossolineum, Wrocław, Warszawa, Kraków, 1982.

37. F. Korkisch, Podstawy i znaczenie geopolityki, geostrategii i geoekonomii, Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 2/180, Warszawa 1988.

38. J. Kowecki, Konstytucja 3 Maja 1971. Statut Zgromadzenia Przyjaciół Konstytucji, PWN, Warszawa 1981.

39. W. Kozaczuk, Na peryferiach piekła, Wydawnictwo Radia i Telewizji, Warszawa 1988.

40. S. Koziej, Działania rajdowe, ASG WP, Warszawa 1984.

41. S. Koziej, Polska polityka obronna, AON, Warszawa 1992.

42. S. Koziej, Teoria sztuki wojennej, Bellona, Warszawa 1993.

43. S. Koziej, Typologia działań wojennych, Myśl Wojskowa nr 4, Warszawa 1993.

44. S. Koziej, Wojskowe aspekty polskiej polityki bezpieczeństwa, Myśl Wojskowa nr 2, Warszawa 1993.

45. S. Koziej, Wstępne studium w obronności Polski u progu XXI wieku, ASG WP, Warszawa 1990.

46. Z. Kozłowski, Wnioski z konfliktu Grecko-Tureckiego w sprawie Cypru, Myśl Wojskowa nr 1, Warszawa 1976.

47. J. Krasuski, Między wojnami, PIW, Warszawa 1985.

48. D. Kubajewski, Bojowe działania przeciwdywersyjne - właściwości taktyki, organizacja i prowadzenie działań, Zeszyty Naukowe nr 2/9/, ASG WP, Warszawa 1976.

49. J. Kukułka, R. Zięba, Polityka zagraniczna państwa, Wydawnictwo UW, Warszawa 1992.

50. R. Kulczycki, Perspektywiczny model systemu obronnego RP "KIERUNKI". Ogólne założenia projektu, AON, Warszawa 1992.

51. O. Laskowski, Encyklopedia wojskowa tom VI, TWWiWIN-O, Warszawa 1937.

52. J. de Launay, Wielkie spory współczesności 1914-1945, Wydawnictwo Literackie, Warszawa 1978.

53. Leksykon pokoju, Warszawa 1987.

54. Leksykon wiedzy wojskowej, MON, Warszawa 1979.

55. W. Lidwa, Rola wojsk OT w przygranicznym pasie przesłaniania, Zeszyty Naukowe WSOWZ, Wrocław 1994.

56. K. Łastawski, Uwarunkowania konfliktów zbrojnych po II wojnie światowej, Wojsko Ludowe nr 5, Warszawa 1989.

57. K. Machowski, Zasada niestosowania siły w stosunkach międzynarodowych, Sprawy Międzynarodowe, Warszawa 1980.

58. J. Majewski, Użycie Sił Zbrojnych USA. Teoria, praktyka, Warszawa 1972.

59. A. Maruszewski, Ochrona granic w dawnej Polsce i dzisiaj, Salezjańska Szkoła Rzemiosł, Warszawa 1936.

60. Materiały z ćwiczenia dowódczo-sztabowego Krakowskiego Okręgu Wojskowego pk. "BIESZCZADY-93".

61. Materiały z ćwiczenia dowódczo-sztabowego Warszawskiego Okręgu Wojskowego pk. "GRAB-94".

62. Materiały z ćwiczenia Podyplomowego Studium Operacyjno-Strategicznego nr 450 "Planowanie użycia sił zbrojnych w osłonie strategicznej RP", Warszawa 1993.

63. Międzynarodowe prawo wojenne. Zapobieganie konfliktom zbrojnym. Odpowiedzialność za przestępstwa wojenne. Zbiór dokumentów, MON, Warszawa 1978.

64. H. Modelski, Wojskowe przyczyny klęski wrześniowej, Zeszyty Historyczne nr 93-95, Instytut Literacki, Paryż 1990/1991.

65. Możliwe warianty użycia części lub całości sił zbrojnych. Sposoby prowadzenia operacji i działań bojowych stosownie do charakteru i skali zagrożenia RP, AON, Zarząd I Sztab Gen. WP, Warszawa 1992.

66. Możliwe warianty użycia części lub całości Sił Zbrojnych, Sztab Generalny WP, Warszawa 1992.

67. L. Mucha, Przemoc zbrojna, AON, Warszawa 1991.

68. Narodowa strategia wojskowa USA-1992, AON, Warszawa 1993, tłumaczenie C. Rutkowski.

69. Narodowa strategia wojskowa Stanów Zjednoczonych AP na lata dziewięćdziesiąte. Informacja dla kadry i słuchaczy AON wygłoszona w dniu 18.02.1992 przez Komendanta Wojennej Szkoły Lotniczej Sił Powietrznych USA, Warszawa 1992, tłumaczenie J. Szewczyk.

70. Nauka i doktryna wojenna, MON, Warszawa 1984.

71. K. Nożko, Działania obronne w strefie nadgranicznej, Myśl Wojskowa nr 10, Warszawa 1989.

72. K. Nożko, Problemy strategii wojennej w systemie obrony Rzeczypospolitej Polskiej, AON, Warszawa 1991.

73. K. Nożko, System obronny Rzeczypospolitej Polskiej, Myśl Wojskowa nr 1, Warszawa 1992.

74. K. Nożko, Wybrane problemy strategii wojennej w systemie obronnym RP, Myśl Wojskowa nr 1, Warszawa 1992.

75. Obrona terytorium kraju, ASG WP, Warszawa 1983.

76. Ocena i prognoza zagrożeń polityczno-militarnych RP oraz właściwości przyszłych działań wojennych, AON, Warszawa 1992.

77. M. Olbrycht, Ocena zagrożenia wojsk operacyjnych ze strony zbrojnego podziemia podczas działań bojowych, Zeszyty Naukowe WSOWZ, Wrocław 1994.

78. Z. Pawlak, O konfliktach, PWN, Warszawa 1987.

79. J. Pawlik, Fizyczne zwalczanie terroryzmu w Polsce. Optymalizacja rozwiązań organizacyjnych i taktycznych, ASG WP, Warszawa 1990.

80. Perspektywiczny model systemu obronnego RP "KIERUNKI", Moduł wojsk lądowych, AON, Warszawa 1992.

81. Perspektywiczny model systemu obronnego RP "KIERUNKI". Przyjęty w projekcie system pojęć, AON, Warszawa 1992.

82. K. Piątkowski, Niektóre aspekty bezpieczeństwa RP, Myśl Wojskowa nr 5, Warszawa 1993.

83. K. Piwarski, Sytuacja międzynarodowa 1871-1914, PWN, Warszawa 1956.

84. I. Płonka, Przygraniczny konflikt zbrojny w warunkach Rzeczypospolitej Polskiej, AON, Warszawa 1993.

85. Podręczny słownik języka polskiego, Wiedza Powszechna, Warszawa 1957.

86. Polskie tradycje wojskowe, MON, Warszawa 1990.

87. L. Ratajczyk, Wojsko i obronność Rzeczypospolitej 1788--1792, MON, Warszawa 1975.

88. E. Razin, Historia sztuki wojennej tom II i III. MON, Warszawa 1975.

89. A. Rogucki, Analiza systemów w planowaniu obrony, MON, Warszawa 1975.

90. W. Sikorski, Przyszła wojna, Biblioteka Prawnicza, Warszawa 1934.

91. K. Sikorski, Wybrane współczesne poglądy na przygotowanie państwa i sił zbrojnych do prowadzenia wojny, AON, Warszawa 1993.

92. J. Sikorski, Zarys historii wojskowości powszechnej do końca wieku XIX, MON, Warszawa 1975.

93. W. Skobel, Działania nieregularne w obronie państwa, Zeszyty Naukowe WSOWZ, Wrocław 1994.

94. K. Skubiszewski, Pozycja Polski w Europie: dziś i jutro, Gazeta Wyborcza 8-9.01.1994.

95. Słownik języka polskiego tom II, PWN, Warszawa 1980.

96. Słownik podstawowych terminów dotyczących bezpieczeństwa państwa, AON, Warszawa 1994.

97. Społeczno-ekonomiczne, militarne, techniczno-zbrojeniowe i psychologiczne aspekty pola walki w Europie Zachodniej w roku 2000, MON, Warszawa 1978.

98. W. Stankiewicz, Planowanie obronne, MON, Warszawa 1977.

99. J. Stępak, Zakres informacji do bazy danych dla procesu kształtowania polityki obronnej Polski, AON, Warszawa 1993.

100. G. Stoltenberg, Zadania polityki bezpieczeństwa w nowej Europie, wykład ministra obrony RFN wygłoszony w AON, Warszawa 1992.

101. Strategiczne użycie sił zbrojnych w działaniach obronnych na terytorium kraju "OBRONA", tom I, AON, Warszawa 1993.

102. Struktura i zakres zadań układu pozamilitarnego w operacji obronnej na obszarze kraju, BBN, Departament Systemu Obronnego, Warszawa 1993.

103. R. Szubański, Plan operacyjny "Wschód", Bellona, Warszawa 1993.

104. W. Ślemp, Obronne przygotowanie terenu, Myśl Wojskowa nr 1, Warszawa 1992.

105. W. Świątnicki, Z. Świątnicki, Powietrzna operacja obronna, Skrzydlata Polska nr 4, Warszawa 1994.

106. Taktyka'2000. Materiały konferencyjne. Zeszyty Naukowe WSOWZ, Wrocław 1994.

107. D. Wallershoff, Wykład prezentowany w AON w dniu 28.09.1992, tłumaczenie M. Wiatr.

108. E. Wiśniewski, Metodyka wojskowych badań naukowych, część I, zeszyt 4, AON, Warszawa 1990.

109. Wojna, militaryzm, pokój, WAP, Warszawa 1982.

110. J. Woliński, Z dziejów wojny i polityki w dobie Jana Sobieskiego, MON, Warszawa 1960.

111. S. Wrona, Wybrane problemy współdziałania sił ZT i OT wydzielonych do organizacji przygranicznego pasa przesłaniania, Zeszyty Naukowe WSOWZ, Wrocław 1994.

112. R. Wróblewski, Elementy teoretyczne planowania strategicznego obrony narodowej, AON, Warszawa 1992.

113. R. Wróblewski, Podstawowe pojęcia z dziedziny polityki bezpieczeństwa, strategii i sztuki wojennej, AON, Warszawa 1993.

114. R. Wróblewski, Strategiczna operacja obronna na obszarze kraju, AON, Warszawa 1993.

115. J. Wyrozumski, Historia Polski do roku 1505, PWN, Warszawa 1984.

116. L. Wyszczelski, Jugosłowiańska koncepcja obrony narodowej, Wojsko i Wychowanie nr 6, Warszawa 1991.

117. M. Zagórniak, Sytuacja militarna Europy w okresie kryzysu politycznego 1938, PWN, Warszawa 1979.

118. J. Zubek, Doktryny bezpieczeństwa, AON, Warszawa 1992.

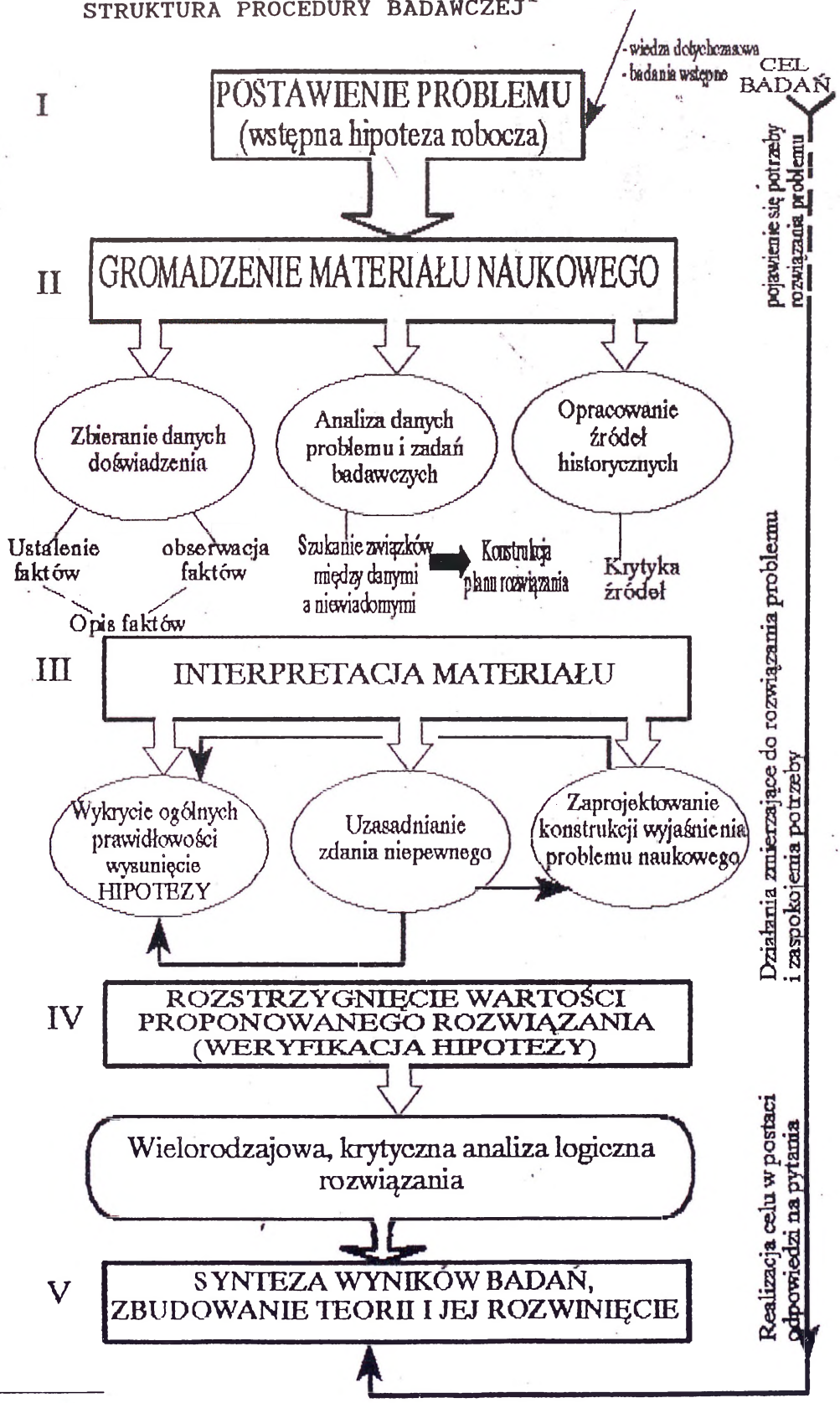
119. J. Zubek, Doktryny militarne, AON, Warszawa 1991.

120. Cz. Znamierowski, Szkoła prawa. Rozważania o państwie, PAX, Warszawa 1988.

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik 1

STRUKTURA PROCEDURY BADAWCZEJ[1]

Na podstawie: S. Kamiński, Nauka..., wyd. cyt.

Załącznik 2

WYBRANE, DOTYCZĄCE PROBLEMATYKI BADAŃ, WNIOSKI Z OBSERWACJI ĆWICZENIA "LATO-94"

Dane z "Założenia Nr 1 do ćwiczenia dowódczo-sztabowego "LATO-94" (dla ZSD NW SZ), Sztab Generalny WP, Warszawa 1994", oraz pierwszego etapu ćwiczenia.

W ćwiczeniu uwzględniono istnienie zjawisk negatywnych, stanowiących zagrożenie bezpieczeństwa państwa, jeszcze przed konfliktem zbrojnym. Świadczą o tym następujące informacje:

- zintensyfikowały działalność grupy przestępcze o rodowodzie mafijnym i terrorystycznym, posiadające międzynarodowe powiązania;
- nasileniu uległy tendencje emigracyjne, zwłaszcza w regionach objętych konfliktami oraz o najniższym poziomie gospodarczym, a wraz z nimi wzrósł przemyt, szczególnie broni, materiałów rozszczepialnych i narkotyków;
- "ZIELONI" zintensyfikowali działalność propagandową przez środki masowego przekazu, zmierzając do zainspirowania u "POMARAŃCZOWYCH" akcji strajkowych w resorcie komunikacji oraz zakładach produkujących na potrzeby wojska;
- zaktywizowano działalność służb specjalnych i Policji w stosunku do przebywających na terenie przeciwnika obywateli obcych państw;
- w strefie przygranicznej zlokalizowano uzbrojone i wyposażone w materiał wybuchowy grupy cudzoziemców;
- po obu stronach prowadzone są różnego typu ćwiczenia wojsk;
- odbywa się szkolenie mobilizowanych jednostek;
- nasileniu uległa penetracyjna działalność służb specjalnych w pobliżu dyslokowania dowództw OW i jednostek wojskowych;
- zwiększyła się liczba nielegalnych wtargnięć w strefę powietrzną i przygraniczną;
- w rejonach nadgranicznych zwiększył się ruch turystyczny (co stwarza niebezpieczeństwo przenikania na terytorium państwa

pracowników kadrowych służb wywiadowczych), przemycanie broni, materiałów wybuchowych oraz środków radioaktywnych dla grup terrorystycznych;

- służby graniczne meldują o prowokacjach granicznych.

WNIOSKI:

- w ćwiczeniach strategiczno-operacyjnych uwzględnia się różnorodne symptomy narastania zagrożenia, a co za tym idzie, potrzebę udziału wojsk w przeciwdziałaniu im;

- przedstawione w założeniach dla ćwiczących sytuacje ogólne i szczegółowe dowodzą, że dostgrzegane są zbrojne i niezbrojne akty naruszenia porządku publicznego i granicy państwowej, jako zjawiska poprzedzające konflikt zbrojny i jednocześnie niebezpieczne dla sprawnego funkcjonowania państwa;

- państwo będące w ćwiczeniu obiektem agresji, jeszcze przed nią, podejmuje działania przy użyciu sił zbrojnych, za pomocą których dąży do zniechęcenia potencjalnego przeciwnika do agresji. Jednocześnie przedsięwzięcia te (rozwinięcie mobilizacyjne i operacyjne, osłona granic, wzmocnienie ochrony ważnych obiektów i inne) stanowią część przygotowania do walki zbrojnej. Oprócz tych przedsięwzięć pośrednich realizuje się działania efektywne - bezpośrednie (zwalczanie dywersji, terroryzmu, przeciwdziałanie zbrojnym powstaniom i inne).

Załącznik 3

WNIOSKI Z OBSERWACJI ĆWICZENIA PODYPLOMOWEGO STUDIUM OPERACYJNO-STRATEGICZNEGO nr 450/93 - wybrane problemy

I Cel badań:

- wzbogacenie faktów historycznych o nowe fakty;[2]
- zbadanie czy założenia rozpatrywanej problematyki znajdują swoje odbicie w ćwiczeniu;
- zweryfikowanie wstępnej hipotezy roboczej i w dalszej części badań - wzbogacenie treści hipotezy roboczej;
- porównanie praktyki ćwiczeń z poglądami na temat osłony strategicznej państwa.

TEMAT ĆWICZENIA: Planowanie użycia sił zbrojnych w osłonie strategicznej RP.[3]

CZAS: w dniach 13.01. - 27.01.1993 r.

OMÓWIENIE: 10.02.1993 r.

FORMA: Ćwiczenie studyjne z elementami ćwiczenia grupowego i samodzielnej pracy oficerów.

UCZESTNICY: - Pracownicy naukowo-dydaktyczni AON.
- Słuchacze Podyplomowego Studium Operacyjno-Strategicznego.

W ćwiczeniu wydzielono dwa zespoły oficerów (według grup szkoleniowych), które oddzielnie wypracowały poszczególne zagadnienia będące treścią przedsięwzięcia. Ze względu na podobieństwo rozwiązań zaprezentowane zostaną uogólnioen wnicski za całość ćwiczących.

---

2 W ćwiczeniu opierano się na realnych warunkach sytuacji Polski i jej otoczenia. Ćwiczenie to traktowano jako pewien model teorii pojawiający się w postaci fragmentu rzeczywistości. Uczestnicy ćwiczenia korzystali z rzeczywistych danych dotyczących wielu aspektów sytuacji strategicznej państwa (gospodarka, polityka, struktura narodowościowa, siły zbrojne i ich potencjały, uwarunkowania historyczne i szereg innych).

3 Ćwiczenie opracowane przez Katedrę Strategii Wojskowej, WS-O AON, 1993 r.

II. Wnioski z zasadniczych problemów rozpatrywanych w ćwiczeniu:

1. Ocena zagrożeń niezbrojnych i polityczno-militarnych RP:

- wyróżniono dwa zespoły czynników niosących ze sobą elementy takich zagrożeń. Są to czynniki pozamilitarne i polityczno-militarne;
- obydwa zespoły czynników są od siebie wprost proporcjonalnie zależne;
- władze RP skuteczniej mogą przeciwdziałać i neutralizować bądź eliminować zagrożenie niezbrojne aniżeli zbrojne. Tym samym poprzez zmniejszenie czynników zagrożeń niezbrojnych można złagodzić bądź oddalić zagrożenia militarne.
- istotnym czynnikim zagrożenia jest napływ emigrantów i uchodźców;
- jednocześnie i kompleksowo mogą wystąpić takie czynniki zagrożenia jak: nacjonalizmy, bandytyzm, emigracje, wybuch społeczny w postaci strajków.

2. Rola Sił Zbrojnych może sprowadzić się do:

- działania w osłonie granic państwa;
- ochrony (przejęcia w ochronę) ważnych obiektów państwowych;
- zwalczania grup terrorystycznych;
- wydzielenia sił i środków do likwidacji klęsk i skutków katastrof ekologicznych.

3. Scenariusz rozwoju sytuacji międzynarodowej:

- opracowano dwa scenariusze pesymistyczny i optymistyczny - każdy z nich dotyczył sytuacji do 1995 roku i przełomu wieków (2000 r. - 2005 r.);
- ze scenariuszy pesymistycznych wynika, iż Polska może być bezpośrednio obiektem agresji lub być wplątana w konflikt w jej otoczeniu.

4. Koncepcja użycia Sił Zbrojnych w ramach ONZ:

- są to działania nietypowe, gdyż służą najczęściej utrzymaniu pokoju;
- siły do ONZ trzeba wcześniej przygotowywać;

- wydzielić w sposób trwały oficerod do sztabu ONZ;
- użycie sił w ONZ-owskich działaniach ma służyć "rozsiewaniu" obrazu własnego kraju.

5. Wnioski z zagrożeń militarnych:
- rządy Niemiec, Rosji i Ukrainy otaczają wielką troską swoje siły zbrojne;
- restrukturyzacja SZ Niemiec nie obniża ich potencjału uderzeniowego;
- do czasu zakończenia konstytuowania się państw postradzieckich prawdopodobieństwo zagrożenia z tej strony największe;
- zagrożenie RP ze strony Niemiec może nastąpić - w wyniku niekorzystnej integracji Europy.

5.1. W tym celu w ramach osłony strategicznej:
- utrzymać niezbędny potencjał bojowy SZ na poziomie adekwatnym do skali zagrożenia militarnego;
- zapewnić swobodę kierownictwu państwa do podejmo- wania działań politycznych;
- brać udział w pokojowych misjach zgodnie z decyzją ONZ.

Powyższe zadania zrealizować poprzez:
- planowanie rozwoju sił zbrojnych (poprawa systemu dowodzenia i łączności, zwiększenie skuteczności i precyzji rażenia, usprawnienie logistyki i inne);
- prowadzenie badań strategicznych;
- szkolenie sił zbrojnych;
- tworzenie sprzyjającego klimatu wokół sił zbrojnych oraz innych wyspecjalizowanych organów państwa biorących udział w osłonie strategicznej RP;
- podnoszenie sprawności mobilizacyjnej (szybkość w odpieraniu agresji, utrzymanie SZ rozwiniętych w 35 %);
- utrzymanie rezerw osobowych (w ramach służby zasadniczej, kontraktowej i nadterminowej, kursy i przeszko- lenia, inne);
- prowadzenie rozpoznania strategicznego.

6. Zadania sił zbrojnych na wypadek kryzysu:
- wsparcie działań państwa w zwalczaniu napływu uchodźców

oraz naruszeń granicy państwa przez grupy zbrojne;

- prowadzenie działań bojowych w skali taktycznej lub operacyjnej w ramach przygranicznego konfliktu zbrojnego w jednym lub dwóch obszarach strategicznych.

6.1. Cel działania w czasie kryzysu:

- zniechęcić przeciwnika do agresji i uwiarygodnić determinację obrony;

- nie dopuścić do rozwinięcia się kryzysu lokalnego w konflikt zbrojny o charakterze wojny;

- tworzyć dogodne warunki do ewentualnego strategicznego rozwinięcia sił zbrojnych.

III. Wnioski z omówienia ćwiczenia

Omówienie ćwiczenia prowadzono w formie dyskusji jego uczestników i nauczycieli Wydziału Strategiczno-Obronnego.

Do najczęściej powtarzających się należały następujące wnioski:

- historia świata nie dostarcza dowodów o takim systemie bezpieczeństwa, który doprowadziłby do uniknięcia wojny, np. Kuwejt, o który pół świata walczyło, przedtem został "zszargany";

- w planowaniu osłony strategicznej należy brać pod uwagę nie deklaracje pokojowe sąsiadów, lecz to, że tym co posiadają, mogą wyrządzić bardzo wiele złego;

- mimo zmian restrukturyzacyjnych, armie silnych sąsiadów nie utraciły możliwości prowadzenia działań zaczepnych;

- zagrożenie militarne potęgowane jest przez zagrożenie polityczne, gospodarcze, ekologiczne i inne;

- zagrożenie stanowić może możliwość starcia się wpływów silnych sąsiadów;

- sił zbrojnych w ramach osłony strategicznej używać w ostateczności;

- brak nadal uregulowań prawnych użycia sił zbrojnych w czasie zagrożenia;

- jest czas ku temu, aby poważnie podejść do operacyjnego przygotowania obszaru kraju;

- należy uściślić pojęcie osłony strategicznej i określić rolę wojska w tym zakresie.

Załącznik 4

TEZY I ANKIETA DO SEMINARIUM DOKTORANCKIEGO

NA TEMAT:

UŻYCIE SIŁ ZBROJNYCH W OSŁONIE STRATEGICZNEJ PAŃSTWA

2. CEL ROZPRAWY, PROBLEM BADAWCZY, HIPOTEZA ROBOCZA

2.1. Cel rozprawy:

Sytuacja problemowa poruszona w uzasadnieniu wyboru tematu, jej ocena oraz wynikające z niej wnioski inspirują do podjęcia badań, które zapewnią osiągnięcie celu:

opracowanie teorii i na jej podstawie przedstawienie koncepcji użycia sił zbrojnych w przeciwdziałaniu urzeczywistnienia się przemocy zbrojnej.

2.2. Problem badawczy:

Osiągnięcie tak założonego celu wymaga rozwiązania głównego problemu badawczego:

jakie przedsięwzięcia w ramach osłony strategicznej państwa mogą być realizowane przy użyciu wojsk lądowych i czym będzie to warunkowane u progu XXI wieku?

2.2.1. Zadania badawcze:

Rozwiązanie tak sformułowanego problemu badawczego rodzi konieczność zrealizowania szczegółowych zadań badawczych.

Nakazywałyby one:

- *określić istotę i rolę osłony strategicznej w systemie bezpieczeństwa państwa;*
- *zbadać genezę i ewolucję praktyki oraz wykazać prawidłowości w użyciu sił zbrojnych w osłonie strategicznej państwa;*
- *przedstawić koncepcję użycia sił zbrojnych w osłonie strategicznej Rzeczypospolitej Polskiej u progu XXI wieku.*

2.3. Hipoteza robocza.

Jedną z najistotniejszych funkcji systemu bezpieczeństwa państwa jest zapewnienie suwerenności politycznej i gospodarczej oraz integralności terytorialnej Rzeczypospolitej Polskiej.

Część zadań wynikającą z tej funkcji określa się mianem obrony narodowej. Obrona narodowa to względnie odosobnione struktury państwa i ich działanie związane z przeciwdziałaniem zagrożeniom militarnym i ich skutkom.

Jeśli przyjmiemy założenie, że państwo jest bezpieczne militarnie albo nie, to - konsekwentnie - winno ono przedsięwziąć działania w celu utrzymania istniejącego lub przywrócenia utraconego poczucia bezpieczeństwa.

W pierwszym przypadku działania te określam mianem osłony strategicznej, a w drugim - obrony strategicznej państwa.

Ze względu na to, że przyczyn utraty poczucia bezpieczeństwa militarnego należy dopatrywać w wielu aspektach życia społecznego (np.: politycznym, gospodarczym, ekologicznym, kulturalnym, psychologicznym), to równoznaczne jest to z tym, że zapewnienie poczucia bezpieczeństwa militarnego spoczywa nie tylko na układzie militarnym państwa. Winno ono być realizowane również w tych samych sferach co i wywołujące zagrożenie militarne, a więc w sferze politycznej (dyplomatycznej), gospodarczej, ekologicznej, kulturalnej i psychologicznej.

W państwie dysponującym układem militarnym można również wyróżnić sferę osłony militarnej, której nazwa wywodzi się od charakteru sił i środków, instytucji oraz ich poczynań związanych z zapobieganiem utracie poczucia bezpieczeństwa militarnego. Równoznaczne jest to z nie dopuszczeniem przez układ militarny do użycia przemocy zbrojnej wobec państwa.

W najbliższej przyszłości nie grozi Polsce przemoc zbrojna na wielką skalę. Wynika to między innymi z trudności wewnętrznych państw z otoczenia RP.

Jednak ze względu na to, że:

- sąsiadujemy z państwami, których sprawy wewnętrzne i zewnętrzne nie są jeszcze uporządkowane;

- istnieje znaczna dysproporcja między państwami w otoczeniu RP;

- istnieją sprzeczności etniczne, narodowościowe i religijne oraz nie ustabilizowane granice państw i strefy wpływów, a także z wielu innych względów należy liczyć się z tym, że RP może utracić poczucie bezpieczeństwa militarnego.

Zagrożenie utraty poczucia bezpieczeństwa militarnego może mieć postać:

- presji na decyzje państwa wraz z groźbą użycia siły zbrojnej;

- konfliktu zbrojnego między państwami w otoczeniu RP, którego skutki mogą przenieść się na jej obszar lub destrukcyjnie wpływać na jej funkcjonowanie;

- zamieszek wewnętrznych i/albo konfliktu zbrojnego wewnętrznego w państwie (państwach) z otoczenia RP, które oceniane są jako niebezpieczne dla jej suwerenności i integralności terytorialnej.

Każda z tych postaci wywołać winna w polityce obronnej RP działania, które określam jako:

A) Przy braku poczucia zagrożenia bezpieczeństwa militarnego:

1) obecność wojskową czyli - demonstrowanie woli obronnej państwa, gdy stosunki międzynarodowe są unormalizowane.

B) W przypadku pojawienia się zagrożenia utraty poczucia bezpieczeństwa militarnego:

2) odstraszanie czyli - powstrzymywanie wrogiego państwa od powzięcia decyzji o użyciu siły zbrojnej wówczas, gdy postawa polityczna państwa (państw) albo też ich zdolności militarne oceniane są jako niebezpieczne dla RP;

3) powstrzymywanie czyli - uniemożliwienie urzeczywistnienia się na obszarze RP skutków już zastosowanej przemocy zbrojnej w jej otoczeniu.

Tym postawom (i działaniom) politycznym państwa odpowiadają stany Sił Zbrojnych RP (w tym Wojsk Lądowych) odpowienio:

postawa polityczna	stan SZ RP (wojsk lądowych)
- obecność wojskowa	- działalność pokojowa SZ
- odstraszanie	- pogotowie zbrojne
- powstrzymywanie	- pogotowie zbrojne i/lub ekspedycje zbrojne w ramach ONZ lub KBWE

Siły zbrojne spełniają znaczącą rolę w systemie osłony militarnej państwa ponieważ:

- stanowią ważną część systemu bezpieczeństwa (obronnego);
- trudności gospodarcze RP długo jeszcze nie umożliwią zmiany tego stanu rzeczy;
- mogą uczestniczyć w różnych akcjach bez ograniczeń co do miejsca, obszaru a nawet czasu;
- przy braku konfliktu zbrojnego "makro" stanowią podstawową siłę przeciwdziałania incydentalnym przypadkom naruszenia granicy państwowej.

Siły zbrojne w ramach osłony militarnej mogą podejmować działania:

a) bezpośrednie:

- likwidacja incydentalnych przypadków naruszenia granicy państwowej;
- neutralizacja obcych wojsk;
- zwalczanie międzynarodowego terroryzmu;
- likwidacja zbrojnych band (mafii) itp.;
- akcje militarne w ramach systemu zbiorowego bezpieczeństwa;

b) pośrednie:

- wzmocnienie ochrony granicy państwa;
- stała obecność w rejonach żywotnych interesów państwa;
- szkolenie wojsk i utrzymywanie rezerw osobowych;

utrzymywanie części sił w gotowości do natychmiastowego użycia;

- wdrażanie nowych technologii;
- prezentowanie jakości wojsk w misjach pokojowych ONZ;

- rozbudowa obszarów i rejonów rozmieszczenia wojsk;
- współpraca wojskowa, wymiana doświadczeń;
- mobilizacja i demobilizacja, wprowadzanie stanów podwyższonej gotowości;
- i inne.

Ranga sił zbrojnych - jak sądzę - jest o tyle istotna w osłonie strategicznej, o ile będą one w stanie sprostać wyzwaniom współczesności. W wielu przypadkach tylko one będą w stanie zapewnić realizację zakładanych oczekiwań.

PYTANIA DO DYSKUSJI: (ankieta anonimowa)

Korzystając z okazji proszę o ustosunkowanie się do następujących zagadnień (zakreślając wybraną odpowiedź)

1. Którą z niżej podanych definicji osłony strategicznej państwa uważa Pan za najbardziej odpowiednią?

1) Osłona strategiczna państwa to:

a) całokształt przedsięwzięć państwa mających na celu przeciwdziałanie zagrożeniom militarnym - a w wypadku agresji zbrojnej w skali wojny - zapewnienie dogodnych warunków do jej odparcia zgodnie z wyznaczonymi celami politycznymi;

b) całokształt, działań, wydzielonej części sił zbrojnych, w celu zabezpieczenia terytorium państwa przed niespodziewanym zbrojnym naruszeniem granic i wtargnięciem przeciwnika w głąb jego terytorium;

c) przeciwdziałanie zagrożeniom wojennym;

d) całokształt przedsięwzięć (państwa) mających na celu zapobieganie powstaniu sytuacji, w których istnieje groźba użycia siły zbrojnej wobec państwa lub takie użycie siły stałoby się realne ze strony któregokolwiek uczestnika stosunków międzynarodowych;

e) (propozycja własna) .....
.....
.....
.....
.....
.....

2) Jeśli przyjmiemy, że: zagrożeniem bezpieczeństwa narodowego jest <u>możliwość</u> powstanie sytuacji, w której państwo nie ma warunków dla swego bytu i rozwoju lub są one w istotnym stopniu ograniczone,

to która z niżej wymienionych postaci zagrożenia militarnego państwa odpowiada Pańskim zdaniem w/w definicji?

a) presja na decyzje państwa, wyrażająca się w groźbie użycia wobec niego siły zbrojnej;

b) interwencja zbrojna;

b) zamieszki wewnętrzne i/albo konflikt zbrojny wewnętrzny w obcym państwie, które oceniane są jako niebezpieczne dla suwerenności i integralności terytorialnej państwa;

d) agresja zbrojna w formie konfliktu zbrojnego poniżej progu wojny;

e) wojna;

f) konflikt zbrojny w otoczeniu państwa, którego skutki mogą przenieść się na jego obszar lub pośrednio wpływać destrukcyjnie na jego funkcjonowanie;

g) inne (jakie?)

.....

.....

.....

.....

3) Proszę określić w skali od 1 do 5 (gdy 5 to skala najwyższa), które z niżej wymienionych działań sił zbrojnych w ramach osłony strategicznej państwa będą najważniejsze?

Lp.	Treść przedsięwzięcia	Skala (od 1 do 5)				
I	DZIAŁANIA BEZPOŚREDNIE					
1	likwidacja incydentalnych przypadków naruszenia granicy państwowej					
2	neutralizacja obcych wojsk					
3	zwalczanie międzynarodowego terro-ryzmu					
4	likwidacja zbrojnych ban (mafii) itp.					
5	akcje militarne w ramach systemu zbiorowego bezpieczeństwa					
6	inne (jakie?)					
II	DZIAŁANIA POŚREDNIE					
1	wzmocnienie ochrony granicy państwa					
2	stała obecność w rejonach żywotnych interesów państwa					
3	szkolenie wojsk i utrzymanie rezerw osobowych					
4	utrzymanie części sił w gotowości do natychmiastowego użycia					
5	wdrażanie nowych technologii					
6	prezentowanie jakości wojsk w misjach pokojowych ONZ					
7	współpraca wojskowa, wymiana doś-wiadczeń					
8	mobilizacja i demobilizacja, wprowa-dzanie stanów podwyższonej gotowości					
9	inne (jakie?)					

DZIĘKUJĘ

Załącznik 5

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

WYWIAD EKSPERCKI

WARSZAWA **1992**

Zespołom naukowo-badawczym stawiane są zadania rozwiązania podstawowych problemów dotyczących funkcjonowania państwa w nowych jakościowo warunkach międzynarodowych i wewnątrzpaństwowych. U podłoża tych badań leżą zasadnicze - aktualne i prognozowane - uwarunkowania (w tym zagrożenia) systemu obronnego, w których może on funkcjonować, a także ograniczenia wynikające z tytułu funkcjonowania prawa międzynarodowego i założeń ustawowych państwa.

Bezpieczeństwo państwa określa potrzebę przewidywania, wykrywania, zapobiegania powstawaniu, a w końcu przeciwdziałania niemilitarnym i militarnym zakłóceniom jego funkcjonowania.

Państwo traktowane jako wielki system ma w swojej strukturze podsystemy, z których każdy w mniejszym lub większym stopniu uczestniczy w realizacji zadań związanych z obroną jego suwerenności, ładu i porządku wewnętrznego.

System ten nie ma stałego charakteru, bowiem jego struktura wynika z ogromnej ilości uwarunkowań. Wymieńmy tu choćby podsystem ekologiczny, którego jeszcze do niedawna nie uwzględniano przy wszelkich rozważaniach o bezpieczeństwie państwa.

Bezpieczeństwo państwowe jest jednak stanem rzeczy, który aby mógł być uznany za dobry wymusza zaistnienie działań je (bezpieczeństwo) zapewniających.

Opór zbrojny jest ostateczną formą obrony państwa. Dlatego też, poprzedzić ją muszą przedsięwzięcia, które określam mianem "osłony strategicznej państwa". Stanowi ona system przeciwdziałania zakłóceniom funkcjonowania państwa i jego podstawowych elementów. Składałby się on z dwóch podsystemów: pozamilitarnego i militarnego.

Podsystemy te stanowią swoisty parasol (przegrodę, zasłonę itp.) przed oddziaływaniem wrogich państwu czynników.

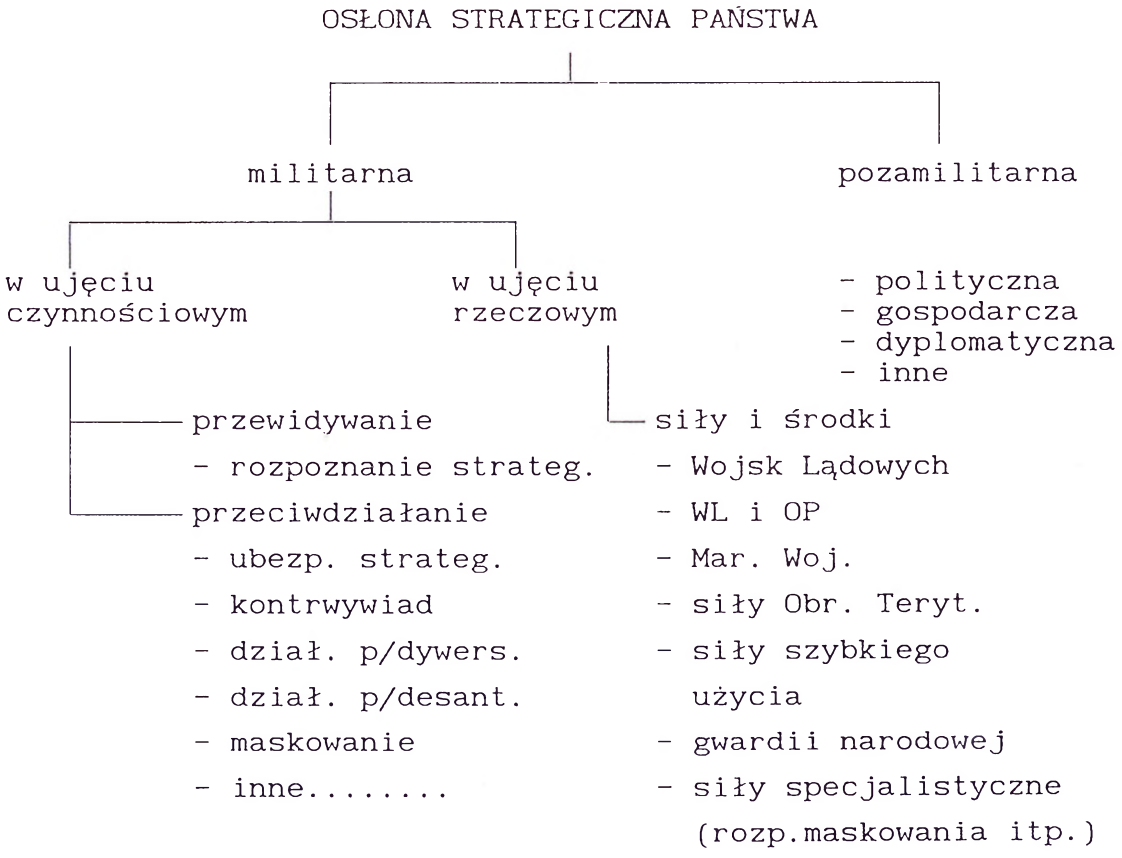
Dotychczas pojęciem osłony określano wojska i ich działanie na rzecz innych większych zgrupowań w czasie wykonywania przez nie zadań w skali taktycznej, operacyjnej i strategicznej.

Dzisiaj jednak celowym wydaje się rozszerzenie znaczenia tego pojęcia, a w efekcie i rozmiaru przedsięwzięć w tym zakresie.

Osłony strategicznej nie można utożsamiać z obroną. Obrona bowiem pojawia się tam, gdzie ścierają się ze sobą dwie przeciwstawne strony. Osłona natomiast ma tę obronę wyprzedzać.

Obiektem osłony stałoby się państwo i jego zasadnicze podsystemy (podsystem kierowania, gospodarczy, militarny, ekologiczny i inne), przedstawicielstwa dyplomatyczne innych państw i inne.

Przedmiotem zainteresowania prowadzącego badania są: cel, zadania i budowa podsystemu militarnej osłony strategicznej państwa. Jego pełne zbadanie może być możliwe dopiero po uświadomieniu sobie postaci nadsystemu, jakim w tym przypadku jest osłona strategiczna państwa. W wywiadzie są więc pytania dotyczące obydwu komponentów osłony: niemilitarnego i militarnego.

1. Brak dzisiaj jednoznacznej interpretacji "osłony strategicznej "sugeruje konieczność podjęcia badań nad tym problemem.
   Jak zdaniem Pana - jako eksperta - należałoby rozumieć istotę i treść osłony strategicznej państwa?

2. Przy takiej interpretacji osłony, należy zasygnalizować także cel jej prowadzenia.
   Co Pana zdaniem powinno być celem osłony strategicznej państwa?

3. Jaki udział w realizacji tego celu widzi Pan w stosunku do SZ RP? Proszę również o wskazanie stopnia udziału SZ w realizacji celu osłony strategicznej w poszczególnych sytuacjach?

Lp.	NAZWA SYTUACJI	1.bardzo wysoki	2.znaczny	3.nieznaczny	4.bez znaczenia
1.	POKÓJ				
2.	KRYZYS				
3.	WOJNA				

4. Jakie elementy systemu państwa należałoby uznać za obiekty osłony strategicznej państwa?

5. Co może być obiektem militarnej osłony strategicznej państwa (mam tu na myśli realizację zadań przez siły zbrojne)?

6. Proszę o przedstawienie własnej interpretacji zadań SZ RP w ramach osłony strategicznej państwa.

7. Proszę określić w skali od 2 do 5 (gdy 2 to skala najniższa) które z wymienionych sił i w jakim zakresie uczestniczyć będą w realizacji zadań militarnych osłony strategicznej?

Lp.	Siły	1.Pokój	2.Kryzys	3.Wojna
1	Wojska operacyjne			
	a w tym: - wojska lądowe			
	- wojska lotn.i obr. pow.			
	- marynarka wojenna			
2	Siły obrony terytorialnej i cywilnej			
3	Siły szybkiego użycia			
4	Siły gwardii narodowej			
5	Siły "specjalistyczne"			
	a w tym siły - rozpoznania strategicznego			
	- maskowania strategicznego			
6.	Inne (jakie?)			

8. Które z poniżej wymienionych przedsięwzięć (które mogą realizować siły zbrojne) uważa Pan za niezbędne, które za pożądane, a które za bez znaczenia dla realizacji osłony strategicznej państwa w najbliższej przyszłości? Proszę o wstawienie znaku (x) w odpowiedzniej rubryce. (N = niezbędne, P = pożądane, Bz = bez znaczenia

Lp.	Nazwa przedsięwzięcia	1. POKÓJ			2. KRYZYS			3.WOJNA		
		N	P	Bz	N	P	Bz	N	P	Bz
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.	Rozpoznanie strat.									
2.	w tym: - wywiad									
3.	- rozp. kosm.									
4.	- rozp. pow.									
5.	- rozp. morskie									
6.	- rozp. r/el.									
7.	- rozp. z wykorzystaniem możliwości legalnych									
	- inne (jakie?)									
8.	Ubezpieczenie strategiczne									
9.	Osłona granic									
10.	Osłona mob.rozw.									
11.	Osłona rozw.oper.									
12.	Osłona obiektów strategicznych									
13.	Zwalczanie dywer.									
14.	Kontrwywiad									
15.	inne (jakie?)									
16.	Maskowanie strateg.									
17.	inne (jakie?)									

DZIĘKUJĘ

54850